

วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ISSN : 2350-983X

หน่วยงานที่รับผิดชอบ : ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล

วัตถุประสงค์ :

1. เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ผลงานทางวิชาการที่เป็นประโยชน์ในสาขาสังคมศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ อาชีววิทยา สังคมศาสตร์สิ่งแวดล้อม และเวชระเบียนของนักศึกษาและนักวิชาการทั้งจากภายในและภายนอกหน่วยงาน
2. เพื่อเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นทางด้านการวิจัยและวิชาการในสาขาสังคมศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ อาชีววิทยา สังคมศาสตร์สิ่งแวดล้อม และเวชระเบียน ของนักศึกษาและนักวิชาการทั้งจากภายในและภายนอกหน่วยงาน
3. เพื่อให้บริการวิชาการแก่สังคมในรูปแบบของสิ่งพิมพ์วารสารวิชาการ
4. เพื่อนำเสนอองค์ความรู้ในเชิงนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับสาขาสังคมศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ อาชีววิทยา สังคมศาสตร์สิ่งแวดล้อม และเวชระเบียน
5. เพื่อเป็นเอกสารประกอบการศึกษาและค้นคว้าในระดับอุดมศึกษา

ปีที่พิมพ์ : ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2561)

กำหนดออกวารสาร : ปีละ 2 ฉบับ มกราคม-มิถุนายน และกรกฎาคม-ธันวาคม

ครั้งที่พิมพ์/จำนวนพิมพ์ : 1/300 เล่ม

จำนวนหน้า 380 หน้า

จัดพิมพ์โดย : ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม
73170 โทรศัพท์ 02-800-2841-78 โทรสาร 02-441-9324

บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้ได้ผ่านการตรวจสอบทางวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้น จำนวนอย่างน้อย 2 ท่าน ทักษะและความคิดเห็นในบทความต่าง ๆ เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน ไม่ถือเป็นความรับผิดชอบแต่อย่างใดของกองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการตัดทอน/ปรับแก้ถ้อยคำบางประการเพื่อความเหมาะสม ผู้ประสงค์จะนำข้อความใดจากวารสารฉบับนี้ไปเผยแพร่จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้เขียนและบรรณาธิการตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พุทธศักราช 2537

กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ
ภาควิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ที่ปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ศาสตราจารย์ ดร. ศุภชัย ยาวะประภา	คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ศาสตราจารย์สร้อยตระกูล อรรถมานะ	คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. ศาสตราจารย์ ดร. ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์	คณะรัฐประศาสนศาสตร์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
4. ศาสตราจารย์ ดร. สุวิจฉรา เปี่ยมญาติ	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
5. รองศาสตราจารย์สิดา สอนศรี	วิทยาลัยการเมืองการปกครอง
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
6. รองศาสตราจารย์ ดร. นรินทร์ สังข์รักษา	คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยศิลปากร
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จูติพร ศิริพันธ์ พันธเสน	วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มาตี ถิมสกุล	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
9. อาจารย์ ดร. จิรพรรณ นฤภัทร	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
10. รองศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ ศิริสรธริรัญ	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล
11. รองศาสตราจารย์ ดร. นภเรณู สัจจะรักษ์ ธีระฐิติ	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล
12. รองศาสตราจารย์ ดร. กมลพร สอนศรี	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

1. ศาสตราจารย์ พล.ต.ต.หญิง ดร.พัชรา สีนลอยมา โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
2. รองศาสตราจารย์ พ.ต.อ. ดร.นพรุจ ศักดิ์ศิริ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
3. รองศาสตราจารย์เล็ก สมบัติ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตินาร์ บุญธรรม คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สายสุดา เตียเจริญ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภูงค์ เสนานุช คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มาดี ลิมสกุล คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พระมหาฉัตรชัย สุนตตชโย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิตติรัตน์ แสงเลิศอุทัย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เฉลิมชัย กิตติศักดิ์นาวิน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พองาม แสงรัตน์วัชรวิทย์ วิทยาลัยนานาชาติเพื่อศึกษาความยั่งยืน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แสงแข บุญศิริ คณะการจัดการท่องเที่ยว สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัฐศิรินทร์ ว่างานนท์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิลปชัย กงตาล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิภาพรรณ เจนสันติกุล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์เอกชัย พุทธิัญญ์ วิทยาลัยการดนตรี
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
17. อาจารย์ ดร.ประสิทธิ์ เขียวศรี สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์
และบุคลากรทางการศึกษา
18. อาจารย์ ดร.ชัยรัตน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
19. อาจารย์ ดร.วุฒิชัย อารักษ์โพชนวงศ์ คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยศิลปากร
20. อาจารย์ ดร.จิตติกรณ์ ยาวีไชย จารึกศิลป์ คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
21. อาจารย์ ดร.วัชร จตุพร วิทยาลัยการศึกษา
มหาวิทยาลัยพะเยา
22. อาจารย์ ดร.จิรพรรณ นฤภัทร คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
23. อาจารย์ ดร.ธิดารัตน์ สืบญาติ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
24. อาจารย์ ดร.กรณิการ์ สุวรรณศรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
25. อาจารย์ ดร.ชัยมงคล สุพรมอินทร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
26. ดร.พรินทร์ เพ็งสุวรรณ สำนักงานกิจการยุติธรรม
กระทรวงยุติธรรม
27. รองศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ ศิริสรธริรัญ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล
28. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภัทร์ พลอยแหวน คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์

กองบรรณาธิการ

1. ศาสตราจารย์ ดร.สันทัต เสริมศรี คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล
2. ศาสตราจารย์อำนาจ วงศ์บัณฑิต คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. ศาสตราจารย์ พล.ต.ต.หญิง ดร.พัชรา สีนลอยมา คณะนิติวิทยาศาสตร์
โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
4. รองศาสตราจารย์ ดร.ชาลี นาวานุเคราะห์ คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
5. รองศาสตราจารย์สีดา สอนศรี วิทยาลัยการเมืองการปกครอง
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิสุทธิ์ วิจิตรพัชรภรณ์ คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัจฉรา นิยมภา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ดินาร์ บุญธรรม คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรณวีร์ บุญคุ้ม คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปิยะพร ตันณีกุล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
11. อาจารย์ ดร. จิราพรรณ นฤภัทร คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

12. ดร. อินทิรา ฉิรัมย์	ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
13. พลตำรวจตรี ดร. ปิยะพันธ์ ปิงเมือง	รองผู้บัญชาการตำรวจปราบปรามยาเสพติด
สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
14. พันตำรวจโท ดร. พงษ์ธร ธัญญศิริ	ผู้ตรวจราชการกระทรวงยุติธรรม
กระทรวงยุติธรรม
15. อาจารย์ นายแพทย์ไกรสร อัมมวรรณ	คณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
16. อาจารย์ ดร.วัชรินทร์ โกมลาลัย	วิทยาลัยสาธารณสุขสิรินธร
สุพรรณบุรี
17. ศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์ลย์ บุญมงคล	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล
18. รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ศิริสรหิรัญ	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล
19. รองศาสตราจารย์ ดร. แสงเทียน อยู่เถา	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล
20. รองศาสตราจารย์ ดร.พรพรรณ ขาวศิริวรรณบุษย์	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล
21. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล
22. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษณ์ รักชาติเจริญ	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล
23. นางศศิธร ลบล้ำเลิศ	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล

สารบัญ

	หน้า
บทบรรณาธิการ	1
การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน วรรณวีร์ บุญคุ้ม ธนินท์รัฐ รัตน์พงศ์ภิญโญ ผกามาส พะวงษ์	3
แนวปฏิบัติที่ดีด้านการบริหารจัดการสวนส้มโอ จากเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอตัวอย่าง วลัยลักษณ์ อมรสิริพงศ์ ไพรพัฒน์ พันศิริ ไพรินทร์ มากเจริญ วลลี นวลหอม	29
การประเมินผลสำเร็จกองทุนยุติธรรม ฐนันต์ศักดิ์ บวรนนท์กุล	55
ผลกระทบจากการเปิดบ่อนคาสิโนอย่างถูกกฎหมายในประเทศไทย ในทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจสังกัดกองบังคับการปราบปราม ชย พานะกิจ	83
การเพิ่มความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับ มัธยมศึกษาตอนปลายโดยใช้โปรแกรมการเคลื่อนไหวตา อย่างรวดเร็ว : การศึกษาคลื่นไฟฟ้าสมอง ปริญญา เรืองทิพย์	108
ทักษะทางสังคมของนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่ได้รับการให้คำปรึกษา กลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรม กุลพัฒน์ ยิ่งคำนุ่น ธนปพน ภูสุวรรณ ชลิดา ตระกูลสุนทร พงษ์ศักดิ์ ศรีติปภรณ์ ศลาชนันท์ หงษ์สวัสดิ์	137
ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สู่การปฏิบัติของชุมชนบ้านเสากระโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สมพิศ ปูนจตุรัส จุฬารัตน์ วัฒนะ วิกร ตัณทวุฑโฒ	164

กลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำและประเภทอำนาจของผู้นำ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพ ในการประชุมขององค์การ กรณีศึกษา องค์การรัฐวิสาหกิจแห่งหนึ่ง พิมพ์ศิริ ตั้งคุณศิริ วาสิตา บุญสาธ	181
การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของพื้นที่ สวนส้มโอพันธุ์นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จิตรภณ สุนทร	206
การประเมินผลการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรม ของตำรวจภูธรภาค 7 ตามแบบจำลอง CIPP MODEL ภคิน คิวเมธากุล	225
การพัฒนานโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าว ในภาคประมงทะเล นฤทธิ์ ฤทธิ์คำรพ พรชัย เทพชัยปัญญา นรินทร์ สังข์รักษา	250
การจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ของผู้ปฏิบัติงานตำแหน่งประเภทสนับสนุน มหาวิทยาลัยมหิดล อภิสิทธิ์ คุณวรปัญญา คำณณ โชชนะโชติ	274
ความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากร คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ชัยวัฒน์ ยี่ว่าศรี	307
การประเมินการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ภาณุการณ์ สนใจ ชลธิชา ดิษฐเกษร	321
คุริยลักษณ์กลองตุ้มในพิธีกรรมของชาวอำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม ชัยวัฒน์ โกพลรัตน์	348

บทบรรณาธิการ

วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2561) นี้ ประกอบด้วยบทความวิจัยและบทความวิชาการจำนวน 15 บทความ เนื้อหาของบทความทั้งหมดมีความหลากหลายครอบคลุมองค์ความรู้ของศาสตร์ทางด้านสังคมหลายแขนงทั้งรัฐประศาสนศาสตร์ สังคมศาสตร์สิ่งแวดล้อม อาชีววิทยา และการศึกษา มีนักศึกษา คณาจารย์ นักวิชาการ ที่เป็นผู้สร้างสรรค์ผลงานทั้งจากภายในและภายนอกหน่วยงาน อาทิ งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัดเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน ของวรรณวีร์ บุญคุ้ม และคณะ การประเมินผลสำเร็จกองทุนยุติธรรมของฐานันดรศักดิ์ บวรนนท์กุล เรื่องที่น่าสนใจที่เป็นองค์ความรู้ที่ยังมีไม่มากนัก ผลกระทบจากการเปิดบ่อนกาสิโนอย่างถูกกฎหมายในประเทศไทยในทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจสังกัดกองบังคับการปราบปราม ของชย พานะกิจ นอกจากนี้ยังมีบทความที่สร้างสรรค์องค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาในระดับต่าง ๆ ทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ปริญญาตรี และบัณฑิตศึกษาจากนักวิชาการทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยมหิดลอีกจำนวนหลายบทความ อาทิ เรื่อง การเพิ่มความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายโดยใช้โปรแกรมการเคลื่อนไหวตัวอย่างรวดเร็ว : การศึกษาค้นคว้าไฟฟ้าสมอง ของปริญญา เรื่องทิพย์ เรื่องทักษะทางสังคมของนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่ได้รับการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรม ของกุลพัฒน์ ยิ่งดำเนิน และคณะ และเรื่อง การประเมินการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และ

มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ของภาณุการณ์ สนใจ และคณะ นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่น่าสนใจและให้องค์ความรู้ในสาขาอื่น ๆ อีกหลายบทความภายในเล่ม

กองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้ร่วมสร้างองค์ความรู้ และขอเชิญชวน นิสิต นักศึกษา นักวิจัย คณาจารย์ ตลอดจนผู้ที่สนใจจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ร่วมเสนอบทความเข้ารับการเผยแพร่สู่สาธารณะกับทางกองบรรณาธิการวารสารในฉบับต่อ ๆ ไป และสุดท้ายนี้ กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผู้อ่านวารสารจะได้รับประโยชน์อย่างสูงสุดจากองค์ความรู้ต่าง ๆ จากวารสารฉบับนี้ หากท่านมีข้อเสนอแนะประการใดอันที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพที่ดีขึ้นไปของวารสารนี้ กองบรรณาธิการขอน้อมรับด้วยความยินดีและความขอบคุณยิ่ง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์
บรรณาธิการ

**การพัฒนาารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตาม
แนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด
เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน
Development of Cultural Tourism Management Model
Based on Creative Economy in the Dvaravati four Provinces
Toward ASEAN**

วรรณวีร์ บุญคุ้ม¹ ธนินทร์ฐ์ รัตนพงศ์ภิญโญ² ผกามาส พะวงษ์³

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัดเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน โดยกำหนดวัตถุประสงค์ย่อยไว้ คือ

- 1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด
- 2) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน และ
- 3) เพื่อหาแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน

ใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (R&D) ในพื้นที่ศึกษาที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมใน 4 จังหวัด คือ กาญจนบุรี นครปฐม ราชบุรี และสุพรรณบุรี กลุ่มตัวอย่างที่เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม คือ นักท่องเที่ยว จำนวน 400 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก สันทนา กลุ่ม และจัดเวทีประชุม คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่

¹คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

²คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

³คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด ประกอบไปด้วย ตัวแทนจากภาคประชาชน ภาครัฐ องค์กรเอกชน และผู้นำชุมชน พื้นที่ศึกษาละ 20 คน และสำรวจพื้นที่ศึกษาโดยคณะผู้วิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การ หาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า สภาพการณ์ทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด คือ แนวโน้มของนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวมากขึ้น นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากที่สุด คือ เดินทางมาท่องเที่ยวประมาณ 2-3 ครั้ง เดินทางมาท่องเที่ยวกับครอบครัวหรือญาติพี่น้องจำนวน 2-3 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อมาท่องเที่ยวในงานเทศกาลหรืองานประเพณี สำหรับแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัดในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า แรงจูงใจด้านสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านการให้บริการ ตามลำดับ และรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัดที่นำเสนอไว้ คือ DVARAVATI Model ได้แก่ 1) D : Development for Sustainability (การพัฒนาที่ยั่งยืน) 2) V : Variety of Activities (การมีกิจกรรมที่หลากหลาย) 3) A : Aim at Standard (การมุ่งสู่มาตรฐาน) 4) R : Relationship (สัมพันธ์ภาพ) 5) A : Attendance (การมีผู้เข้าร่วมกิจกรรม) 6) V : Vision of Entrepreneur (วิสัยทัศน์ของผู้ประกอบการ) 7) A : Awareness of Community (ความตระหนักของชุมชน) 8) T : Transparency (ความโปร่งใส) และ 9) I : Innovation (การมีผลิตภัณฑ์ใหม่) สำหรับแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัดที่สำคัญ คือ การร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นใน

การบริหารจัดการ ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องเพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ จัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์ การจัดทำปฏิทินการท่องเที่ยวในรอบปี และมีการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวกับพันธมิตรทางธุรกิจทางการท่องเที่ยว

คำสำคัญ : รูปแบบการจัดการท่องเที่ยว, ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, ทวารวดี 4 จังหวัด

Abstract

The main objective of this research was to study the management model of cultural tourism based on creative economy in the Dvaravati four provinces to receive the ASEAN Community. Three sub-objectives were set to 1) study cultural tourism situation in the Dvaravati four provinces; 2) examine the management model of cultural tourism based on creative economy in the Dvaravati four provinces to receive the ASEAN Community, and; 3) find directions for cultural tourism management in the four provinces, namely, Kanchanaburi, NakhonPathom, Ratchaburi, and SuphanBuri. A Research and Development (R&D) was used in this study. The sample, who were collected data with a questionnaire, were 400 tourists, and 20 relating people in the four provinces were given an in-depth interview. Moreover, data were collected from group meetings; twenty participants from each studied area included the representatives of people, government organisation, private organisation, and community leaders. The data were analysed by frequency, percentage, mean, standard deviation,

and content analysis.

The findings showed the situation of tourism in the Dvaravati four provinces were trends of increasing tourists. The tourists had the most cultural behaviour, namely, visiting the areas 2-3 times with 2-3 members of families or friends, and the purpose of their visiting was to travel during festivals of traditional fairs. The overall motivation of the tourists in cultural tourism in the Dvaravati four provinces was at the high level; when each aspect was considered, the findings showed the order of the motivation as the tourist attraction, public relations, facilities, and services, respectively. For the cultural management model based on creative economy, the DVARATI model was presented : 1) D means development for sustainability, 2) V means variety of activities, 3) A means aim at standard, 4) R means relationship, 5) A means attendance, 6) V means vision of entrepreneur, 7) A means awareness, 8) T means transparency, and 9) I means innovation. Last, the major directions for cultural tourism management based on creative economy in the four provinces were building cooperation with government sectors, private sectors, community and involved people in tourism development and administration management; increasing public relations and preparing the travel calendar for both Thai and foreigner tourists; and having more connection of tourism with business alliances.

Keywords : Cultural Tourism Management Model, Cultural Tourism, the Dvaravati Four Provinces

บทนำ

กระแสการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญประการหนึ่งที่รัฐบาลให้ความสำคัญ คือ ปัจจุบันประเทศไทยเป็นสมาชิกหนึ่งของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน (Association of Southeast Asian Nations : ASEAN) ซึ่งก่อตั้งขึ้นโดยปฏิญญากรุงเทพ (Bangkok Declaration) เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2550 ประกอบไปด้วยสมาชิก 10 ประเทศ ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ บรูไนดารุสซาลาม เวียดนาม ลาว พม่า กัมพูชา และไทย ดังนั้น ประเทศสมาชิกจึงได้กำหนดแนวทางและวางแผนการพัฒนา เพื่อยกระดับความร่วมมือระหว่างกันไปสู่ทิศทางที่กำหนดไว้ระดับหนึ่งด้วยการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community : AC) เพื่อสนับสนุนการร่วมมือกันและเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมทั้งในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม ความสัมพันธ์กับประเทศสมาชิก การส่งเสริมความร่วมมือ ความเข้าใจ และการดำเนินงานต่าง ๆ ร่วมกัน เพื่อให้การพัฒนาประเทศในกลุ่มอาเซียน (สำนันโยบายและแผน, 2554 : 3-4; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2554 : คำนำ)

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงหลายประการดังกล่าวข้างต้น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่มีความสนใจมากในปัจจุบัน มีลักษณะเป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของคนในชุมชน เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการให้ความรู้และความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม โบราณสถาน ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี (ชูเกียรติ นพเกตุ, 2542; วรรณ วลัยวานิช, 2546; บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นให้เห็นถึงความโดดเด่นและอัตลักษณ์ของ

แต่ละพื้นที่อย่างแท้จริง ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงควรยึดหลักการอนุรักษ์และจัดการที่ยั่งยืนทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่ของสังคมและวัฒนธรรมให้มากที่สุด และคำนึงถึงองค์ประกอบในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ ด้านกระบวนการศึกษาหาความรู้ ด้านธุรกิจท่องเที่ยว ด้านตลาดการท่องเที่ยว ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่น และด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (มนสิชา อินทจักร, 2552 : 5-6)

อย่างไรก็ตาม ผลจากการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงเพื่อการพัฒนาไปสู่แหล่งท่องเที่ยวระดับโลกที่มีความยั่งยืน เช่น จังหวัดภูเก็ต (มนัส ชัยสวัสดิ์ และคณะ, 2546 : vii) พบว่า จังหวัดภูเก็ตสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ แต่มีความจำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไขในประเด็นต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาในเรื่องการบริหารจัดการที่ไม่เป็นไปตามกติกาที่วางไว้ ผลจากการศึกษาของบุษบา สิทธิการ และคณะ (2544 : 4-5) ที่ได้ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนบ้านแม่กลางหลวง ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชาวบ้านมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในรูปแบบของผู้ประกอบการที่ได้รับผลประโยชน์ แต่ปัญหาการท่องเที่ยวที่ผ่านมาเกิดจากการบริหารจัดการ นอกจากนี้ หากพิจารณาถึงสภาพในปัจจุบันของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น มีการจัดการโดยผู้ประกอบการซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชน ที่อาจขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดการการท่องเที่ยว รวมถึงกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่ยังคงขาดการพัฒนา ขาดการวางแผนด้านการตลาด ขาดการประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความล้มเหลวในเชิงธุรกิจ (นรินทร์ สังข์รักษา, 2554)

จากสภาพปัญหาและผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวดังที่กล่าวมาข้างต้น ส่งผลให้เกิดกระแสของการพัฒนาการท่องเที่ยว

อย่างยั่งยืนที่ให้ความสำคัญกับคนในชุมชนและท้องถิ่นต่าง ๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยให้ความสำคัญและส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความตระหนักแก่ชุมชนให้เกิดความห่วงแหนและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ยังเกิดกระแสของการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ที่เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานของความคิดสร้างสรรค์ เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างความหลากหลายทางวัฒนธรรม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มิติทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเข้ากับเทคโนโลยี ทรัพย์สินทางปัญญา และการท่องเที่ยว (ศักดิ์ชัย เกียรติวนิคมทรัพย์, 2553 : 23) ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) เป็นการเดินทางท่องเที่ยวที่นำไปสู่ประสบการณ์ที่แท้จริง มีการเชื่อมโยงด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในงานศิลปะ มรดก หรือคุณลักษณะพิเศษของสถานที่ และยังทำให้เกิดการเชื่อมสัมพันธ์กับผู้คนที่พักอาศัยอยู่ในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้สร้างสรรค์วัฒนธรรมที่ยังมีชีวิตนั้นขึ้นมา (UNESCO, 2006) ดังนั้นการนำเศรษฐกิจสร้างสรรค์มาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของคนในชุมชน จึงเป็นการใช้ทรัพยากรของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทั้งทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง กาญจนบุรี นครปฐม ราชบุรี และสุพรรณบุรี ทั้ง 4 จังหวัดนี้มีอาณาเขตติดต่อกัน สามารถเดินทางติดต่อกันได้อย่างสะดวก ทั้งยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญ เนื่องจากบริเวณนี้มีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านประวัติศาสตร์ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมมาตั้งแต่สมัยทวารวดี แหล่งท่องเที่ยวสำคัญในบริเวณทวารวดี 4 จังหวัดนี้ ยังคงไว้ซึ่งความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ แสดงถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของกลุ่มชนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ดังนั้น เพื่อให้บริเวณพื้นที่ดังกล่าวเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ และได้มาตรฐาน สามารถรองรับนักท่องเที่ยวจากทุกภูมิภาค รองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เพื่อให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยว

ของไทยดังกล่าวข้างต้น และเพื่อการอนุรักษ์เชิดชูคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ในท้องถิ่น จึงมีความจำเป็นในการศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคง ของเศรษฐกิจในชุมชนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในชุมชนของ แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในบริเวณทวารวดี 4 จังหวัดได้แก่ กาญจนบุรี นครปฐม ราชบุรี และสุพรรณบุรีอย่างยั่งยืนและรองรับการก้าวเข้าสู่ประชาคม อาเซียนของประเทศไทยในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์หลัก

เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทาง เศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัดเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน

วัตถุประสงค์ย่อย

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด
2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตาม แนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัดเพื่อรองรับประชาคม อาเซียน
3. เพื่อหาแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตาม แนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัดเพื่อรองรับประชาคม อาเซียน

ขอบเขตของการวิจัย

1. พื้นที่ในการศึกษา ได้แก่ ชุมชนที่เป็นที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวใน กลุ่มทวารวดี 4 จังหวัดที่มีความโดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็น

ที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยว และชุมชนสามารถจัดการหรือสามารถพัฒนาให้จัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ ดังนี้

1.1 จังหวัดกาญจนบุรี ได้แก่ วัดถ้ำเสือ วัดหนองขาว วัดวังขนาย อำเภอท่าม่วง อุทยานประวัติศาสตร์ปราสาทเมืองสิงห์ อำเภอไทรโยค ด่านเจดีย์สามองค์ อำเภอสังขละบุรี และสะพานข้ามแม่น้ำแคว อำเภอเมืองกาญจนบุรี

1.2 จังหวัดนครปฐม ได้แก่ วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครปฐม วัดกลางคูเวียง อำเภอนครชัยศรี ตลาดน้ำลำพญา อำเภอบางเลน วัดไร่ขิง วัดดอนหวาย อำเภอสามพราน

1.3 จังหวัดราชบุรี ได้แก่ วัดเขาวัง วัดพระศรีมหาธาตุ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อำเภอเมืองราชบุรี พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านวัดม่วง อำเภอบ้านโป่ง ตลาดน้ำดำเนินสะดวก อำเภอโพธาราม บ้านห้วยเขย่ง อำเภอปากท่อ

1.4 จังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ วัดพระรูปและพระพุทธรูปไม้ วัดป่าเลไลยก์วรวิหาร วัดแค คัมภีร์แผ่น อำเภอเมืองสุพรรณบุรี ตลาดสามชุก อำเภอสามชุก และหมู่บ้านควายไทย อำเภอศรีประจันต์

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยในแต่ละชุมชน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

2.1 นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัดประกอบไปด้วย นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 1,923,219 คน นักท่องเที่ยวในจังหวัดนครปฐม จำนวน 210,527 คน นักท่องเที่ยวในจังหวัดราชบุรี จำนวน 421,268 คน และนักท่องเที่ยวในจังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 352,895 คน รวมทั้งสิ้น 2,907,899 คน (กรมการท่องเที่ยว, 2555 : 1-2) ประชากรในกลุ่มนี้ใช้สำหรับการศึกษาสภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด (R_1)

2.2 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่ม ทวารวดี 4 จังหวัด ประกอบไปด้วย ตัวแทนจากภาคประชาชน ภาครัฐ องค์กร เอกชน ผู้นำชุมชน พระภิกษุ ที่อาศัยอยู่ในจำนวนพื้นที่ละ 15 คน รวมทั้งสิ้น 60 คน ประชากรในกลุ่มนี้ใช้สำหรับการศึกษารูปแบบ การรับรองรูปแบบการ จัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่ม ทวารวดี 4 จังหวัด เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน (D_1, D_2)

2.3 ประชาชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่ม ทวารวดี 4 จังหวัด จำนวน 2 พื้นที่ที่ใช้ในการทดลองใช้รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจำนวนพื้นที่ละ 30 คน ประชากรในกลุ่มนี้ใช้สำหรับการทดลองใช้รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทาง เศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน (R_2)

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) นักท่องเที่ยว ที่เดินทางมาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด จำนวน 400 คน 2) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัดประกอบไปด้วย ตัวแทนจากภาค ประชาชน ภาครัฐ องค์กรเอกชน ผู้นำชุมชน พระภิกษุ ที่อาศัยอยู่ในจำนวน พื้นที่ละ 10 คน และ 3) ประชาชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่ม ทวารวดี 4 จังหวัด 2 พื้นที่ที่ใช้ในการทดลองใช้รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมจำนวนประมาณพื้นที่ละ 20 คน การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างจากประชากรในข้อ 2.1 (นักท่องเที่ยว) กำหนดขนาดโดยใช้วิธีการ เปิดตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970; Cohen, Manion, and Morrison, 2000 : 94-95) ที่ประชากร จำนวนมากกว่า 1,000,000 คน ระดับความเชื่อมั่นในการสุ่ม 95% ได้ขนาด ตัวอย่างจำนวน 384 คน จึงกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจังหวัดละ 100 คน

รวม 4 จังหวัด 400 คน ทำการสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster random sampling) โดยใช้พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเป็นกลุ่มในการสุ่ม กลุ่มตัวอย่างในประชากรข้อ 2.2 (ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง) ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ สันทนา กลุ่ม ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 10 คนและ ประชากรในข้อ 2.3 (ประชาชนในพื้นที่ท่องเที่ยว) ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) พื้นที่ละ 20 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) ซึ่งใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีโดยการ สอบถาม สัมภาษณ์ และจัดเวทีประชุม เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิง คุณภาพโดยมีรายละเอียดในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 (R_1) ศึกษาสภาพการณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่ม ทหารวดี 4 จังหวัดเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน โดย 1) วิเคราะห์เอกสารข้อมูล สภาพการณ์การท่องเที่ยวในจังหวัดที่เป็นพื้นที่ศึกษา 4 จังหวัด คือ กาญจนบุรี นครปฐม ราชบุรี และสุพรรณบุรี โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับจำนวน นักท่องเที่ยว พฤติกรรม และแรงจูงใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวในกลุ่ม ทหารวดี 4 จังหวัด 2) ศึกษาสภาพการณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ ศึกษา 4 จังหวัดโดยใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 (D_1) สร้างรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่มทหารวดี 4 จังหวัด เพื่อรองรับ ประชาคมอาเซียนโดย 1) ศึกษาแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวของประเทศ และของกลุ่มทหารวดี 4 จังหวัด ด้วยการวิเคราะห์เอกสาร 2) วิเคราะห์ สภาพแวดล้อม (SWOT) ทางด้านการท่องเที่ยวของกลุ่มทหารวดี 4 จังหวัด 3) สำรวจพื้นที่ศึกษาในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มทหารวดี 4 จังหวัด

โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยการสำรวจโดยคณะผู้วิจัย และการสัมภาษณ์ 4) นำข้อมูลที่ได้จากผลการศึกษาในขั้นตอน R_1 มาพิจารณา กำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ทวารวดี 4 จังหวัด เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน 5) สร้างรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน 6) ตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยผู้ทรงคุณวุฒิ โดยการใช้แบบประเมินรูปแบบ และ 7) จัดเวทีประชุมในระดับชุมชนท้องถิ่น เพื่อนำเสนอรูปแบบและตรวจสอบข้อมูลโดยผู้รู้ ผู้นำ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 3 (R_2) นำรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัดเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยนำผลการจัดเวทีประชุมในระดับชุมชนท้องถิ่นซึ่งเกิดขึ้นจากการตัดสินใจและเป็นที่ยอมรับร่วมกันของคนในชุมชนที่ศึกษามาดำเนินการในลักษณะการกำหนดแผนงานและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ศึกษาโดยทำการศึกษา กับชุมชนในจังหวัดราชบุรี 1 พื้นที่ และกาญจนบุรี 1 พื้นที่

ขั้นตอนที่ 4 (D_2) ประเมินผล ปรับปรุง และพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนโดย 1) ประเมินผลโดยการสอบถามความเห็นจากผู้เกี่ยวข้องกับการใช้รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในพื้นที่ 2) หาแนวทางการปรับปรุงและพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยว เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยจัดสนทนากลุ่มร่วมกับนักวิชาการ ตัวแทนจากชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง และกำหนดข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา

ขั้นตอนที่ 5 สรุปผลและจัดทำรายงานวิจัย การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัดเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพการณ์ทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัดคือ คือ กาญจนบุรี นครปฐม ราชบุรี และสุพรรณบุรี ผลจากการศึกษาพบว่า สภาพการณ์ทางการท่องเที่ยวมีแนวโน้มที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวมากขึ้น นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากที่สุดคือ เดินทางมาท่องเที่ยวประมาณ 2-3 ครั้ง เดินทางมาท่องเที่ยวกับครอบครัวหรือญาติพี่น้องจำนวน 2-3 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อมาท่องเที่ยวในงานเทศกาลหรืองานประเพณี สำหรับแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัดในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า แรงจูงใจด้านสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านการให้บริการ ตามลำดับการที่แนวโน้มทางการท่องเที่ยวมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากจุดแข็งในเชิงพื้นที่ คือ การมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำคัญที่หลากหลายทั้งแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิตของผู้คน ที่ประชาชนในพื้นที่ได้สืบทอดและอนุรักษ์ไว้ ความงดงามของโบราณสถาน วัดวาอารามที่แสดงถึงภูมิปัญญาทักษะฝีมือและศิลปกรรมไทยที่มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ นอกจากนี้ พื้นที่ทวารวดี 4 จังหวัดยังตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสม เดินทางสะดวก ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ มากนัก นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึงได้สะดวก มีเส้นทางการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกันซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นในบริเวณใกล้เคียงกันได้ สามารถวางแผนการเดินทางได้ในลักษณะของการ

ท่องเที่ยวเพียงวันเดียว และการท่องเที่ยวที่ต้องพักค้างแรมได้ นอกจากนี้ การที่ไทยกำลังก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนก็น่าจะเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวมากขึ้น

ผลที่ได้จากการศึกษานี้สอดคล้องกับผลจากการศึกษาของทรงคุณ จันทกร และคณะ (2552 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาคุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือภาคกลางและภาคใต้ 14 จังหวัดที่พบว่า ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือภาคกลาง และภาคใต้มีความเกี่ยวเนื่องด้วยวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชน ซึ่งทำให้คุณค่าทางอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ เฉพาะโดยที่ศิลปหัตถกรรมเหล่านั้นได้ส่งสมคุณค่าความเป็นท้องถิ่นในแต่ละ ภูมิภาคไว้พร้อมที่จะได้รับการสืบทอดและประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตของคนใน ท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับผลจากการศึกษาของกิตติบุตร วิลลักษณ์ (2550 : บทคัดย่อ) ที่วิจัยและพัฒนาชุมชนไทยลื้อ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัด เชียงใหม่ที่พบว่า 1) แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนไทยลื้อมีศักยภาพสูง มีสิ่งดึงดูดใจทั้งธรรมชาติ ภูมิอากาศ สถานที่ประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี มีสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงได้ สะดวกสอดคล้องกับผลจากการศึกษาของวีรพล ทองมา (2552 : 1-11) ที่ศึกษากลยุทธ์ในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ผลจาก การศึกษาพบว่าชุมชนมีจุดแข็งในเรื่อง การมีเอกลักษณ์ของตนเอง มีวัฒนธรรม สำคัญ มีวิถีชีวิตโดยเฉพาะเรื่องภาษา เพื่อสร้างสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

2. รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทาง เศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นผลจากการศึกษาที่ผู้วิจัยนำเสนอไว้ คือ DVARAVATI Model ประกอบไปด้วย 9 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) D :

Development for Sustainability (การพัฒนาที่ยั่งยืน) 2) V : Variety of Activities (การมีกิจกรรมที่หลากหลาย) 3) A : Aim at Standard (การมุ่งสู่มาตรฐาน) 4) R : Relationship (สัมพันธภาพ) 5) A : Attendance (การมีผู้เข้าร่วมกิจกรรม) 6) V : Vision of Entrepreneur (วิสัยทัศน์ของผู้ประกอบการ) 7) A : Awareness of Community (ความตระหนักของชุมชน) 8) T : Transparency (ความโปร่งใส) และ 9) I : Innovation (การมีผลิตภัณฑ์ใหม่) รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัดเพื่อรองรับประชาคมอาเซียนนี้ได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิทางการท่องเที่ยวและนักวิชาการในภาพรวมว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 7 ด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ A : Innovation (การมีผลิตภัณฑ์ใหม่) A : Aim at Standard (การมุ่งสู่มาตรฐานสากล) R : Royalty (สัมพันธภาพ) A : Attendance (การมีผู้เข้าร่วมกิจกรรม) V : Vision of Entrepreneur (วิสัยทัศน์ของผู้ประกอบการ) A = Awareness of Community (ความตระหนักของชุมชน) D : Development for Sustainability (การพัฒนาที่ยั่งยืน) ส่วน V : Variety of Activities (การมีกิจกรรมที่หลากหลาย) และ T : Transparency (ความโปร่งใส) มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ ผู้ประเมินรูปแบบยังระบุว่า รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อรองรับประชาคมอาเซียนที่สร้างขึ้นนี้จะเกิดประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์รูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ ๆ ในหลากหลายมิติทั้งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบสร้างสรรค์โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้และเป็นตัวอย่างในแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ได้

ผลจากการศึกษาที่พบองค์ประกอบทั้ง 9 ด้านของรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่มทวารวดี

4 จังหวัด เพื่อรองรับประชาคมอาเซียนนี้ มีความสอดคล้องกับข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาที่พบแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัดที่ต้องการแนวทางการพัฒนาเพื่อรองรับประชาคมอาเซียนทั้งในเรื่องการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงทั้งในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาติ การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีกิจกรรมใหม่ที่สร้างสรรค์จากภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น การเข้าร่วมกิจกรรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรม อันหมายรวมถึงการสื่อความหมายทางวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด เพื่อรองรับประชาคมอาเซียนที่ได้เสนอไว้นี้ จึงครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญหลัก ๆ ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นคือ 1) การพัฒนาที่ยั่งยืน 2) การมีกิจกรรมที่หลากหลาย 3) การมุ่งสู่มาตรฐานสากล 4) สัมพันธภาพ 5) การมีผู้เข้าร่วมกิจกรรม 6) วิสัยทัศน์ ของผู้ประกอบการ 7) ความตระหนักของชุมชน 8) ความโปร่งใส และ 9) การมีผลิตภัณฑ์ใหม่ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดในเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แนวคิดในเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แนวคิดในเรื่องปัจจัย 3 s แนวคิดในเรื่องเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ และสอดคล้องกับผลที่ได้จากการศึกษาสภาพการณ์ทางการท่องเที่ยวของพื้นที่ทวารวดี 4 จังหวัด ตลอดจนสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวของกลุ่มภาคกลางตอนล่าง 1 (ชูเกียรติ นพเกตุ, 2542; กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2546: 167-168; นภดล ภาคพรต, 2546: 167; มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2544 : 68, 77; รชพร จันทร์สว่าง, 2546, วรรณภา วงษ์วานิช, 2546: 16-18; บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา, 2548 : 286-288; ทิพวรรณ พุ่มมณี, 2550; Hawkins, 2001; อาคม เดิมพิทยาไพศิษฐ์, 2553)

3. แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน ผลจากการศึกษาที่พบว่า แนวทางสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการพัฒนาการท่องเที่ยวและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นทั้งในการบริหารจัดการ ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องเพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ จัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์ และการจัดทำปฏิทินการท่องเที่ยวในรอบปี มีการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวกับพันธมิตรทางธุรกิจทางการท่องเที่ยว ผลที่ได้จากการศึกษานี้สอดคล้องกับฮีม และซาลินัส (Heame and Sallinas, 2002 : 153-163) ที่ศึกษาความขึ้นชอบต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในคอสตาริกาและพบว่า นักท่องเที่ยวขึ้นชอบข้อมูลที่ใช้ประชาสัมพันธ์แก่นักท่องเที่ยว สอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ต้องให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดกิจกรรมท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้อย่างหลากหลาย การสนับสนุนให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) เพราะจะทำให้ทุกคนรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากรและมีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในการรักษาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยวได้อีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพจนา สวนศรี (2546 : 24) และเทิดชาย ช่วยบำรุง (2550 : 110-111) ที่กล่าวไว้ในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยว ผลจากการศึกษายังสอดคล้องกับผลจากการศึกษาของประพัทธ์ชัย ไชยนอก (2554 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีบ้านด่านซ้าย จังหวัดเลย ที่พบว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านด่านซ้ายมีสิ่งดึงดูดใจที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน

ทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ มีวัฒนธรรมประเพณีที่ชาวบ้านสืบทอดกันมา

ผลที่ได้จากการศึกษาทั้งในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเดิมให้มีคุณภาพนี้ยังสอดคล้องกับผลจากการศึกษาของ จุฑามาศ คงสวัสดิ์ (2550 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองโบราณอุทองจังหวัดสุพรรณบุรี โดยผลจากการศึกษาพบว่า เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่และภาคเอกชนมีความคิดเห็นต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เมืองโบราณอุทองโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้ง 5 ด้าน ด้านกายภาพหรือภูมิทัศน์ ด้านความปลอดภัย ด้านการให้ชุมชนมีส่วนร่วม ด้านแหล่งเรียนรู้ และด้านความสะดวกหรือบริการพื้นฐานซึ่งแสดงให้เห็นว่าการจัดการการท่องเที่ยวด้านการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น สอดคล้องกับผลจากการศึกษาของนรินทร์ สังข์รักษา (2553 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาสภาพการณ์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดนครปฐม และพบว่า ควรมีการปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การบริการ และการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยว ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงควรพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของตนให้สามารถตอบสนองความต้องการในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวได้หลายกลุ่มตามพฤติกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างกัน

ผลที่ได้จากการศึกษาที่กล่าวถึงในเรื่องการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว หรือการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ ๆ ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งจะส่งผลให้การท่องเที่ยวของชุมชนได้รับการพัฒนาทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ต้องอาศัยการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนฐานของการใช้ความรู้และภูมิปัญญา (Hawkins, 2001; อาคม เต็มพิทยาไพศิษฐ์, 2553) ซึ่งแนวทางในการพัฒนานั้นต้องเชื่อมโยงกันทั้งในเชิงอุตสาหกรรมสร้างสรรค์

ทรัพยากรมนุษย์ และด้านพื้นที่ UNCTAD, 2008 : 15-21) และยังสอดคล้องกับผลจากการศึกษาของวีรพล ทองมา (2552 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนชาวจีนในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ฮ่องสอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชุมชนชาวจีนยูนานมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมในระดับมาก ทั้งนี้ เนื่องจากในพื้นที่ของชุมชนเป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์โรงงานหลวงซึ่งถือว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต (Life SITE Museum) ที่มุ่งเน้นให้ชุมชนและคนภายในชุมชนเป็นศูนย์กลางของการนำเสนอเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาภูมิปัญญา ความรู้และประสบการณ์ผ่านทางนิทรรศการ สอดคล้องกับผลจากการศึกษาของสตรอนซา (Stronza, 2007 : 210-230) ที่ศึกษาการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวในประเทศเปรูที่พบว่าแหล่งท่องเที่ยวให้ประโยชน์หลายประการต่อชุมชนและการดำรงชีวิตของประชาชนในชุมชน เช่น การเพิ่มผลผลิต การขยายตัวทางการค้า และการเพิ่มรายได้ของคนในชุมชนแหล่ง และแหล่งท่องเที่ยวยังเป็นมูลเหตุของการสร้างคุณค่าใหม่ ๆ และสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนอีกด้วย ผลที่ได้จากการศึกษานี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของรชพร จันทรสว่าง (2545 : 16-18) ที่ระบุว่า “การท่องเที่ยวถูกพัฒนาให้กลายเป็นธุรกิจและขยายตัวเป็นอุตสาหกรรมตามลำดับความสำคัญของการท่องเที่ยวส่งผลต่อเศรษฐกิจและสังคมโดยแท้” การเข้ามามีส่วนร่วมของผู้คนชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว หรือการสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ทางการท่องเที่ยวโดยอาศัยความคิดสร้างสรรค์จากฐานภูมิปัญญาของคนในชุมชน ย่อมก่อให้เกิดความรู้และความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม โบราณสถาน ศิลปกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีประเพณี มรดกทางประวัติศาสตร์และเอกลักษณ์ของตน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยววัฒนธรรมที่หน่วยงานและนักวิชาการได้กล่าวไว้ (World Tourism Organization : 1997; ชูเกียรติ นพเกตุ, 2542; กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2546 : 167-168; วรรณ วรชยานิช, 2546; ราณี อิศัยกุล, 2546 : 83; บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548 : 283)

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญคือในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัดตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน จึงน่าจะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดในกลุ่มภาคกลางตอนล่างได้รับการพัฒนา ทั้งในด้านการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายเพิ่มขึ้น การเข้าร่วมกิจกรรมของนักท่องเที่ยว การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่ การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่ยอมรับแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ การสร้าง ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งชุมชน และท้องถิ่นการพัฒนามาตรฐานและคุณภาพ การให้บริการเพื่อสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวและการสร้างเครือข่ายทางการท่องเที่ยวกับผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง สิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด ทั้งยังเป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะของการวิจัย

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา มีดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับกระทรวง และระดับจังหวัด ได้แก่ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ในกลุ่มภาคกลางตอนล่าง 1 คือ กาญจนบุรี นครปฐม ราชบุรี และสุพรรณบุรี ควรขยายผลการนำรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม DVARAVATI Model ที่ได้จากการศึกษาไปขยายผล เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลในเชิงรูปธรรม ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ประกอบการ ต่อนักท่องเที่ยว หรือส่งเสริมสนับสนุนให้มีการศึกษาต่อยอดต่อไป

1.2 ควรมีนโยบายในการส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน ทั้งในด้านงบประมาณและบุคลากรที่มีความชำนาญ เพื่อทำงานร่วมกับพื้นที่อย่างจริงจังและต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

2.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ได้แก่ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดในกลุ่มภาคกลางตอนล่าง 1 คือ กาญจนบุรี นครปฐม ราชบุรี และสุพรรณบุรี หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ควรร่วมมือกันในการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน โดยใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนทั้งนี้เพื่อโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่ รวมถึงการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนของตนเองอย่างยั่งยืน

2.2 แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกันในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวอย่างครบวงจร ทั้งภาคการผลิต การบริการ การกำหนดกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ การจำหน่ายสินค้า การถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และภูมิปัญญาอันเป็นการส่งเสริมอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว

2.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัดอย่างต่อเนื่องหลากหลายรูปแบบเพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

2.4 ควรสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนในพื้นที่ให้ประชาชนเกิดความตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เชิงวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวของตน เห็นความสำคัญของการสร้างคุณค่าการสืบสานศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของบรรพบุรุษเพื่อการรักษาอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของตนสืบต่อไป

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน รวมถึงรูปแบบการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์

3.2 ควรมีการศึกษาแนวทางการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวในพื้นที่กลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และเสนอเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอขอบคุณนักท่องเที่ยว ผู้นำชุมชน ประชาชนในพื้นที่ศึกษา ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ให้ข้อมูลและสนับสนุนการวิจัย และขอขอบคุณสำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ในการสนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัยประจำปีงบประมาณ 2556

เอกสารอ้างอิง

กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2555). สถิตินักท่องเที่ยว ปี 2554. สืบค้นจาก <http://department-of-tourism.blogspot.com> เมื่อ 10 พฤษภาคม 2555.

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2546). เอกสารชุดฝึกอบรมทางไกล
หลักสูตรการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- กิตติบุตร วิไลลักษณ์. (2550). โครงการพัฒนาเพื่อปลูกจิตสำนึกการฟื้นฟู
วัฒนธรรมไทลื้อ อำเภอต๋อยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- จุฑามาศ คงสวัสดิ์. (2550). แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
เมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.
- ชูเกียรติ นพเกตุ. (2542). อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. เชียงราย : คณะ
วิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- ทิพวรรณ พุ่มมณี. (2550). การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
แห่งมหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2550). การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน จุดเริ่มต้น
ของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในการประชุมเทศกาลการท่องเที่ยวไทย.
กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ทรงคุณ จันทจร และคณะ. (2552). คุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
กับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทาง
เศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ
ภาคกลางและภาคใต้. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและ
วัฒนธรรมอีสานมหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- มนสิชา อินทจักร. (2552). การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทยสำหรับ
นักท่องเที่ยวสูงอายุชาวญี่ปุ่น. วารสารวิชาการอิเล็กทรอนิกส์การ
ท่องเที่ยวไทยนานาชาติ. ปี 2552 ฉบับที่ 1 หน้า 1-10.

- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ : เพรส แอนด์ ดีไซน์.
- บุษบา สิทธิการ และคณะ. (2544). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชน บ้านแม่กลางหลวงดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่. ชุดโครงการนโยบายและแผนอุตสาหกรรมท่องเที่ยว สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนกองทุนวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนกองทุนวิจัย.
- ประพัทธ์ชัย ไชยนอก. (2554). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาบ้านด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- นรินทร์ สังข์รักษา. (2553). รายงานการวิจัย การศึกษาสภาพการณ์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดนครปฐม. นครปฐม : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. (2554). การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : เส้นทางวัฒนธรรม อุทยานธรรมราชบุรี. เอกสารประกอบการประชุมเชิงนโยบาย ณ โรงแรมโกลเด้นท์ซิตี จังหวัดราชบุรี วันที่ 2 พฤษภาคม 2555.
- พจนา สอนศรี. (2546). คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- มนัส ชัยสวัสดิ์ และคณะ (2546). การศึกษาระบบการท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต เพื่อทราบศักยภาพของการ พัฒนาไปสู่แหล่งท่องเที่ยวระดับโลก ที่มีความยั่งยืน. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2544). อุตสาหกรรมท่องเที่ยว. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วรรณ วะษ์วานิช. (2546). ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วีรพล ทองมา (2552). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของ
ชุมชนชาวจีนในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่จอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่.
เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

รชพร จันทรสว่าง. (2546). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว. นนทบุรี :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ราณี อธิชัยกุล. (2546). เอกสารชุดฝึกอบรมทางไกล หลักสูตรการจัดการ
การท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช.

ศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์. (2553). ทุนความคิด เศรษฐกิจสร้างสรรค์.
ไฉ่ล่าย : กรุงเทพฯ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2554). การบรรยายทางวิชาการเพื่อ
สร้างความตระหนักเรื่องการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน. กรุงเทพฯ :
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานนโยบายและแผน. (2554). รายงานการศึกษาโอกาสและผลกระทบ
ของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนต่อกระทรวงมหาดไทย. กรุงเทพฯ :
สำนักงานนโยบายและแผนกระทรวงมหาดไทย.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, (2554).
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-
2559). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2557). กรอบการวิจัยประจำปี
งบประมาณ 2558. กรุงเทพฯ

อาคม เต็มพิทยาไพสิฐ. (2553). Thailand's creative economy.
กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ.

- Hawkins, J. (2001). **About the creative economy : how people make money from ideas.** London : Penguin.
- Heame, R. and Sallinas, Z. (2002). The use of choice experiments in analysis of tourists' preferences for ecotourism development in Costa Rica. **Journal of environmental management.** 65 (2), 153-163.
- Knowles, M. (1980). **The modern practice of adult education.** New York : Cambridge. The Adult Education Company.
- Krejcie R.V. and Morgan. D.W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. **Education and Psychological Measurement.** 30, 607-610.
- Stronza, A. (2007). The economic promise of ecotourism for conservation. **Journal of ecotourism.** 6 (3), 210-230.
- UNCTAD. (2008). **Creative economy report 2008.** United Nations : New York.
- UNESCO. (2006). *Understanding Creative Industries : Cultural Statistics for Public-Policy Making.* UNESCO : Global Alliance for Cultural Diversity.
- World Tourism Organization. (1997). **Tourism 2020 vision.** Madrid : World Tourism Organization.

แนวปฏิบัติที่ดีด้านการบริหารจัดการสวนส้มโอ
จากเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอตัวอย่าง
Good Practices in the Pomelo Plantation
Management from the Good Farmer

วลัยลักษณ์ อมรสิริพงศ์¹, พีรพัฒน์ พันศิริ²,
ไพรินทร์ มากเจริญ³ วลีสี นวลหอม⁴

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาอัตชีวประวัติ ภูมิปัญญา และผลงานด้านการบริหารจัดการของคุณทิม ไทยทวี เกษตรกรผู้ปลูกส้มโอ นครชัยศรีที่ยังคงดำรงอยู่ได้ และ 2) วิเคราะห์แนวปฏิบัติที่ดีด้านการบริหารจัดการสวนส้มโอของคุณทิม ไทยทวี ผลการวิจัย พบว่า คุณทิม ไทยทวี เกิดเมื่อ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2485 เป็นชาวดำบลทรงคนอง อำเภอสสามพราน จังหวัด นครปฐม บรรพบุรุษเป็นชาวจีนมาจากจีนแผ่นดินใหญ่ เป็นผู้ที่มีความขยันขันแข็ง มุมานะ มีความเพียรพยายาม ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคต่าง ๆ ที่เข้ามาในชีวิต และอดทนต่อปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งเป็นผู้ที่ใฝ่รู้ ค้นคว้าหาข้อมูลต่าง ๆ จนรู้แจ้ง เห็นจริง จึงสามารถทำให้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพทำสวน ส้มโอ และสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้อย่างมั่นคง

คำสำคัญ : แนวปฏิบัติที่ดี, ส้มโอนครชัยศรี, ทิม ไทยทวี

^{1,2,3,4}อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Abstract

The objectives of this study were to 1) study the autobiography, wisdom, and management of Tim Thaithawee, the “Nakhon Chaisri Pomelo” farmer who was still in existence and 2) analyze good practices in the management of pomelo orchard. The results found that Tim Thathawee was born on May 27, 1942. He was a native at Songkanong District, Samphran Nakhon Pathom. His ancestors came from mainland China. He was a diligent and hard-working endeavor. He did not underestimate the barriers that came to life and tolerated to the problems. He also yearned to know and search for information until he deeply knew it. Therefore, these made him a successful career in pomelo gardening and firmly made income for him and his family.

Keywords : good practices, the Nakhon Chaisri Pomelo, Tim Thaitawee

บทนำ

“ส้มโอนครชัยศรี” นับเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญที่สร้างรายได้และดำรงอยู่กับจังหวัดนครปฐมมาอย่างยาวนาน เกษตรกรผู้ปลูกส้มโอในจังหวัดนครปฐมล้วนแล้วแต่มีวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงและผูกพันกับส้มโอนครชัยศรีอย่างแยกไม่ออก ส้มโอนครชัยศรีจึงนับได้ว่าเป็นมีความสำคัญและควรค่ากับการอนุรักษ์และพัฒนาทั้งในด้านพันธุ์พืชและการเป็นสินค้า

จากการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ของส้มโอนครชัยศรี วิจิตร นิลพันธุ์ (2484, หน้า 348-349) พนักงานเกษตรตรี กองข้าว ในขณะนั้น ได้บรรยายถึง

ความเป็นมาของส้มโอบนครชัยศรีไว้ในวารสารกสิกรรม ดังนี้ ส้มโอบนครชัยศรีเป็นผลไม้ที่มีรสอร่อยและเป็นสินค้าที่สำคัญอย่างหนึ่งในบรรดาผลไม้ทั้งหลายของประเทศไทย ราคาตามปกติในตลาดกรุงเทพฯ ตกราวผลละ 10 สตางค์ นอกจากนี้ซื้อขาย รับประทานกันภายใน ยังส่งไปจำหน่ายยังต่างประเทศได้อีกด้วย ส้มโอใช้เป็นอาหารของมนุษย์ได้ทั้งคาวและของว่าง จึงเห็นควรที่ผู้สนใจในการกสิกรรมจะได้ทราบวิธีปลูก ปฏิบัติ รักษาเพื่อได้พันธุ์ที่ดีและแพร่หลายยิ่งขึ้น ส้มโอซึ่งปลูกกันในส่วนหนึ่งของท้องที่อำเภอสามพราน และอำเภอกระทุ่มแบน นับว่าเป็นส้มโอที่ดี มีชื่อเสียงมาก และนานมาแล้วในประเทศไทย ราษฎรในบางตำบลของอำเภอทั้งสองที่กล่าวมาแล้ว ได้ถือเอาการทำสวนส้มโอเป็นอาชีพประจำอย่างสำคัญทีเดียว และที่ปลูกกันแต่เพียงสวนย่อยก็มีมากเหมือนกัน คือในสวนของเขปลูกไม้อื่น ๆ และมีส้มแซมอยู่ด้วย การที่ขนานนามส้มโอชนิดนี้ว่า “ส้มโอบนครชัยศรี” หรือ “ส้มอ้อม” นั้นก็เพราะว่าได้นามตามชื่อของพื้นที่ปลูก คือ ปลูกกันตามสวนริมฝั่งของแม่น้ำนครชัยศรี (ท่าจีน) หรือบ้านอ้อมน้อยและบ้านอ้อมใหญ่ ครรที่ผู้สนใจในเรื่องนี้จะทราบถึงกำเนิดและประวัติอย่างสังเขปของส้มนี้ไว้เสียด้วยว่า คนที่ได้นำพันธุ์มาปลูกครั้งแรกดูเหมือนจะเป็นนายเม้ากับนายเน้ย บ้านอยู่ในหมู่ที่เรียกว่า บ้านอ้อม ในตำบลบ้านใหม่กสิกรรมทั้งสองนี้ได้วายชนม์ไปเสียนานแล้ว ส่วนกำเนิดส้มโอ “นครชัยศรี” หรือส้มอ้อม นี้ มีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า “ชาวแป้น” และตามทางสอบสวนได้ความว่าได้มีผู้นำพันธุ์มาจากตำบลราษฎร์บูรณะกับตำบลบางขุนนนท์ จังหวัดธนบุรี (น่าจะเป็นนายเม้าหรือนายเน้ย ที่กล่าวมาแล้วเป็นผู้นำเข้ามาก่อน ลักษณะเหมือนกับส้มบางขุนนนท์ และในปัจจุบันนี้ พันธุ์ส้มบางขุนนนท์ก็เป็นพันธุ์ที่กระจายไปแถบนั้น แต่เพราะเหตุ ดิน ฟ้า อากาศ และน้ำที่ถูกตามความต้องการของมัน ส้มนี้จึงกลายกลายเป็นส้มที่ดีกว่าพันธุ์เดิมได้ ส้มโอที่ต้นนี้ไม่เฉพาะมีที่ตำบลอ้อมแห่งเดียว คงมีอยู่ริมแม่น้ำท่าจีน ในตำบลของอำเภอสามพราน 2 ตำบล คือ ตำบลบ้านใหม่ ตำบลอ้อมใหญ่ กับในบางส่วนของตำบลอ้อมน้อย

ตำบลดำไม้ ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอกะทู้ม่วน จังหวัดสมุทรสาคร (เขตติดต่อกับอำเภอสามพราณ) สัมของสื่ตำบสนี้ันว่าเป็นสื่ที่ดีและมีมากกว่าตำบอื่น ๆ เหตุที่มีสื่อยู่ในสื่ตำบสนี้ เป็นเพราะความจืดเค็มของน้ำพอเหมาะพอดิ คือปีหนึ่งมีฤดูน้ำเค็ม 4 ถึง 6 เดือน กับเพราะที่ดินถูกส่วนเหมาะกับความต้องการของมันด้วย จากความเป็นมาดังกล่าว ได้ชี้ให้เห็นว่าแม้จะมีที่มาจากพื้นที่อื่น ๆ แต่สื่อินครชัยศรีก็เป็พืชเศรษฐกิจที่อยู่กับเกษตรกรและนับเอาเป็นอาชีพในพื้นที่นี้มาอย่างยาวนาน

สำหรับการศึกษาชีวประวัติของบุคคลนั้น ปัจจุบันมีผู้สนใจศึกษาออกมาเป็นจำนวนมาก โดยบุคคลที่ถูกเลือกมาศึกษาด้านชีวประวัติมักจะเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงหรือมีความสำคัญไม่ด้านใดก็ด้านหนึ่ง ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาชีวประวัติควบคู่ไปกับทัศนคติ และผลงานของเจ้าของประวัตินั้น ๆ และมักจะเป็นแนวทางการศึกษาที่คล้ายคลึงกัน สุธิวงค์ พงศ์ไพบุลย์ (2522, หน้า 100-101) ได้กล่าวไว้ว่า ชีวประวัติ คือ เรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตบุคคลจริงซึ่งประกอบด้วย

1. รูปแบบ การเขียนชีวประวัติบุคคล คือ การเขียนโดยวิธีเลือกเฟ้นส่วนของชีวิตที่เป็นประโยชน์แก่การวินิจฉัยว่าบุคคลนั้นเป็นคนอย่างไร ใช้ศิลปะในการเล่าและงดเว้นส่วนที่ควรเว้น
2. ระดับภาษา การเขียนชีวประวัติควรใช้ภาษามาตรฐานหรือภาษาที่แบบแผน
3. เนื้อหา เป็นประวัติบุคคลที่น่าสนใจ โดยกล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญ ๆ ของชีวิตของเขาที่มีส่วนส่งเสริมหรือผลักดันให้เขาต้องเป็นอย่างนั้น เช่น การศึกษา วิธีการต่อสู้ กลวิธีในการดำเนินชีวิต ผลงาน ความสำเร็จ ความล้มเหลว เป็นต้น

4. กลวิธีเขียนชีวประวัติ

4.1 มุ่งชี้ให้เห็นว่าเขาเป็นอย่างไร ทำไมจึงเป็นเช่นนั้นได้

4.2 เขียนด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่มีอคติ

4.3 เขียนเฉพาะเรื่องของคนจริง ไม่ใช่เรื่องของบุคคลสมมติ

4.4 เลือกเขียนชีวประวัติบุคคลที่น่าสนใจ คนที่เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

4.5 ไม่ควรปรุงแต่งสำนวนหรือเนื้อหาให้เกินจริงหรือเกินงาม

ลักษณะ ไตรวิวัฒน์ (2539, หน้า 14) ได้กล่าวถึงแนวการศึกษาชีวประวัติวิธีในการเขียนชีวประวัติ ไว้ดังนี้

1. ผู้เขียนต้องเลือกเฟ้นประวัติของบุคคลที่เป็นประโยชน์แก่การวินิจฉัยว่า บุคคลนั้นเป็นคนอย่างไร ทำไมจึงเป็นเช่นนั้นได้

2. เป็นการเขียนเฉพาะเรื่องของคนจริง ไม่ใช่เรื่องของบุคคลสมมติขึ้น

3. ควรเลือกเขียนประวัติบุคคลที่น่าสนใจ และเป็นบุคคลที่ได้รับรางวัลระดับประเทศ คนที่เป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตที่เป็นแบบอย่างที่ดี และแบบอย่างที่ไม่ควรเอาอย่าง แต่ส่วนใหญ่เรามักจะเลือกเฉพาะบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดี

4. ใช้ศิลปะทางภาษาในการเล่าให้ชวนอ่าน และไม่ควรปรุงแต่งสำนวนเนื้อหาให้วิเศษเกินจริง

5. ผู้เขียนต้องเขียนด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่มีอคติต่อบุคคลที่เราเขียน และจะต้องมีความจริงใจต่อผู้ที่กำลังศึกษา

จากที่กล่าวมาข้างต้นพอจะสรุปได้ว่า การเขียนชีวประวัติ คือ การเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตบุคคลจริง เพื่อเป็นการบอกเล่าเรื่องราวของชีวิตในด้านต่าง ๆ ซึ่งควรเลือกบุคคลที่น่าสนใจ และต้องเขียนโดยปราศจากอคติหรือเรื่องสมมุติที่แต่งขึ้น

เมื่อกล่าวถึง “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ซึ่งเป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจศึกษาในระดับสากลตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1970 (หรือปลายทศวรรษที่ 2510) และเข้ามามีอิทธิพลในสังคมไทยเมื่อราวกลางทศวรรษที่ 20 ในระยะแรกทั้งตะวันตกและไทยเน้นความรู้ที่ชาวบ้านและจากท้องถิ่นจึงใช้คำว่า indigenous knowledge หรือ indigenous wisdom และมองว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และระบบนิเวศ ทั้งระดับท้องถิ่นและสากล อันเกิดจากการปะทะสังสรรค์ทางสังคม (social interaction) การสนทนา (dialogue) ของความรู้ใหม่กับองค์ความรู้เดิม หรือ การผนวกรวม (fusion of horizons) ภูมิปัญญาของคนนอกกับคนในชุมชน การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเทศไทย เริ่มจากกลุ่มนักพัฒนาองค์กรเอกชน (NGO) และนักวิชาการที่สนใจการพัฒนาชุมชนและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ไพฑูรย์ มีกุล, 2550, หน้า 24) สำหรับผู้ทรงภูมิปัญญาไทยต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้อย่างน้อย (โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, ม.ป.ป.) ดังต่อไปนี้

1. เป็นคนดีมีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถในวิชาชีพต่าง ๆ มีผลงานด้านการพัฒนาท้องถิ่นของตน และได้รับการยอมรับจากบุคคลทั่วไปอย่างกว้างขวาง ทั้งยังเป็นผู้ที่ใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาของตนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการดำรงวิถีชีวิตโดยตลอด

2. เป็นผู้คงแก่เรียนและหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ผู้ทรงภูมิปัญญาจะเป็นผู้ที่หมั่นศึกษา แสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอไม่หยุดนิ่งเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบ เป็นผู้ลงมือทำโดยทดลองทำตามที่ได้รับมา อีกทั้งลองผิดลองถูก หรือสอบถามจากผู้รู้อื่น ๆ จนประสบความสำเร็จเป็นผู้เชี่ยวชาญซึ่งโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ในแต่ละด้านอย่างชัดเจน เป็นที่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงความรู้ใหม่ ๆ ที่เหมาะสมนำมาปรับปรุงรับใช้ชุมชนและสังคมอยู่เสมอ

3. เป็นผู้นำของท้องถิ่น ผู้ทรงภูมิปัญญาล้วนจะเป็นผู้ที่สังคมในแต่ละท้องถิ่นยอมรับให้เป็นผู้นำ ทั้งผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการ และผู้นำตามธรรมชาติ ซึ่งสามารถเป็นผู้นำของท้องถิ่นและช่วยเหลือผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

4. เป็นผู้ที่สนใจปัญหาของท้องถิ่น ผู้ทรงภูมิปัญญาล้วนเป็นผู้ที่สนใจปัญหาของท้องถิ่นเอาใจใส่ ศึกษาปัญหา หาทางแก้ไข และช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนของตนและชุมชนใกล้เคียงอย่างไม่ย่อท้อ จนประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับของสมาชิกและบุคคลทั่วไป

5. เป็นผู้ขยันหมั่นเพียร ผู้ทรงภูมิปัญญาเป็นผู้ขยันหมั่นเพียร ลงมือทำงานและผลิตผลงานอยู่เสมอ ปรับปรุงและพัฒนาผลงานให้มีคุณภาพมากขึ้น อีกทั้งมุ่งทำงานของตนอย่างต่อเนื่อง

6. เป็นนักปกครองและประสานประโยชน์ของท้องถิ่น ผู้ทรงภูมิปัญญา นอกจากเป็นผู้ที่ประพฤติตนเป็นคนดี จนเป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลทั่วไปแล้ว ผลงานที่ท่านทำยังถือว่ามีความรู้ค่า จึงเป็นผู้ที่มีทั้ง “ครองตน ครองคน และครองงาน” เป็นผู้ประสานประโยชน์ให้บุคคลเกิดความรัก ความเข้าใจความเห็นใจและมีความสามัคคีกัน ซึ่งจะทำให้ท้องถิ่นหรือสังคมมีความเจริญมีคุณภาพชีวิตสูงขึ้นกว่าเดิม

7. มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้เป็นเลิศ เมื่อผู้ทรงภูมิปัญญา มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์เป็นเลิศ มีผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและบุคคลทั่วไป ทั้งชาวบ้าน นักวิชาการ นักเรียน นิสิต/นักศึกษา โดยอาจเข้าไปศึกษาหาความรู้ หรือเชิญท่านเหล่านั้นไปเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ได้

8. เป็นผู้มีความรู้หรือบรรพชา ผู้ทรงภูมิปัญญา ถ้าเป็นคฤหัสถ์จะพบว่า ล้วนมีคู่ครองที่ดีที่คอยสนับสนุน ช่วยเหลือ ให้กำลังใจ ให้ความร่วมมือในงานที่ท่านทำ ช่วยให้ผลิตผลงานที่มีคุณค่า ถ้าเป็นนักบวช ไม่ว่าจะเป็นศาสนาใดต้องมีบิณฑบาตที่ดี จึงจะสามารถผลิตผลงานที่มีคุณค่าทางศาสนาได้

เป็นผู้มีปัญญารอบรู้และเชี่ยวชาญจนได้รับการยกย่องว่าเป็นปราชญ์ ผู้ทรงภูมิปัญญา ต้องเป็นผู้มีปัญญารอบรู้และเชี่ยวชาญรวมทั้งสร้างสรรค์ผลงานพิเศษใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและมนุษยชาติอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ

สำหรับแนวปฏิบัติที่ดี (good practice) นั้น เป็นวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จ ซึ่งเป็นผลมาจากการนำความรู้ไปปฏิบัติจริงแล้วสรุปความรู้และประสบการณ์นั้น เป็นแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดของตนเอง (บุรชัย ศิริมหาสาคร, 2548) แนวปฏิบัติที่ดีจึงเป็นบทสรุปของวิธีการปฏิบัติที่เป็นความรู้ในตัวคน (tacit knowledge) ซึ่งเผยแพร่เป็นความรู้ที่ปรากฏให้เห็นชัดแจ้งในรูปแบบต่าง ๆ (explicit knowledge) เพื่อให้ผู้อื่นได้นำไปทดลองปฏิบัติ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ระนิต ณ พัทลุง (2539) ได้ทำการศึกษาภูมิปัญญาด้านการเกษตรของ หลน หมัดลี ครูภูมิปัญญาไทย ด้านเกษตรกรรม โดยเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ ของอำเภอรัตนบุรี จังหวัดสงขลา งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาด้านแนวคิดรูปแบบคุณค่าและผลกระทบที่มีต่อสังคมภาคใต้ โดยการเก็บข้อมูลภาคสนามจากหลน หมัดลี และครอบครัวชาวบ้านบริเวณใกล้เคียง โดยวิธีการสัมภาษณ์และการสังเกต ผลการศึกษา พบว่าแนวคิดที่เป็นปัจจัยสำคัญ คือ การศึกษาการเรียนรู้และเห็นคุณค่าจากการทำเกษตรแบบพื้นบ้านภายในชุมชน การหาวิธีเพื่อทำการเกษตรเลี้ยงครอบครัวได้ และการยึดมั่นต่อคำสอนของศาสนาอิสลาม ทำให้เกิดแนวคิดการทำการเกษตรแบบพึ่งตนเอง โดยคำนึงถึงหลักและเทคนิคด้านการเกษตรที่เรียกว่า เกษตรธาตุ 4 ประกอบด้วย ธาตุน้ำ ธาตุดิน ธาตุลม และธาตุไฟ โดยมีความเชื่อว่าพืชบางชนิดมีธาตุเกื้อกูลซึ่งกันและกันจึงสามารถนำพืชเหล่านั้นมาปลูกร่วมกันได้ และคำนึงถึงความสูงต่ำของพืชแต่ละชนิดเมื่อเติบโตเต็มที่ ซึ่งเมื่อนำมาปลูกร่วมกันแล้วจะเจริญเติบโตไม่พร้อมกันมีความต่างระดับ กิ่งก้านไม่กีดขวางกันและ

เป็นร่วมเงาให้แกกัน ทำให้พืชแต่ละชนิดมีดอกผลที่สมบูรณ์จากการทำการเกษตรแบบธรรมชาติ และอิงอยู่บนฐานคิดความเกื้อกูลของคนและธรรมชาติ ภายใต้หลักศาสนาอิสลามดังกล่าว ทำให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจ และความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านอีกทั้งยังช่วยรักษาสมดุลทางธรรมชาติอีกด้วย นอกจากนี้ ยังมีผลต่อสังคมภาคใต้อย่างกว้างขวางทั้งในกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มบุคคลอื่น โดยมีผลกระทบต่อนแนวคิดและการนำไปปฏิบัติในการทำการเกษตรแบบพึ่งตนเอง และยังเป็นการศึกษาถึงภูมิปัญญาทางด้านการเกษตรพื้นบ้าน ซึ่งเป็นการศึกษาภูมิปัญญาของปัจเจกชนที่เกิดสำนึกต่อธรรมชาติภายใต้ความเชื่อ โดยมีศาสนาอิสลามเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในการพึ่งพิงตนเองเป็นหลัก โดยภูมิปัญญาปัจเจกชนนี้จะมีส่วนช่วยกระตุ้นให้บุคคลอื่นเกิดความตื่นตัวติดตามผล หรือจะทำตามไม่เห็นผลสำเร็จปรากฏแก่สายตา ซึ่งเป็นลักษณะของภูมิปัญญาของปัจเจกบุคคลและมีผลต่อชุมชนให้ยึดถือปฏิบัติตาม รวมทั้งเป็นการตามรอยพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ตามแนวพระราชดำริการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่างด้วย

มานะ ถนอมภูวนาด (2544, หน้า 559-564) ทำการศึกษาเรื่อง “ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร” การวิจัยครั้งนี้ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะจงเกษตรกรภูมิปัญญาในจังหวัดลพบุรี สระบุรี และสิงห์บุรี จำนวน 30 ราย ใช้แบบสัมภาษณ์กำหนดรูปแบบ (structural interview) ผลการศึกษาประกอบด้วย 1) ภูมิปัญญาด้านพืชสวน ได้แก่ การประกอบการเกษตรตามธรรมชาติ ไม้ใส่ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ การป้องกันและกำจัดศัตรูพืชด้วยชีววิธี การปลูกผักปลอดสารพิษ การเพาะเห็ดถุงต่าง ๆ ด้วยจุลินทรีย์อีเอ็ม การทำสวนผลไม้นอกฤดูฤดูกาล การใช้แมลงวันบ้านผสมเกสร การปลูกลองกองพันธุ์ต้นหยงมัสในจังหวัดสิงห์บุรี การปลูกไม้ไทยและต้นไม้ประจำจังหวัด การตอนกิ่งจำปีให้ออกรากใน 3 เดือน 2) ภูมิปัญญาด้านพืชไร่ ได้แก่ การบุกเบิกทำนา

โดยใช้พันธุ์ข้าวชัยนาท 1 การปรับปรุงพันธุ์ข้าวโพดหวานให้ผลผลิต 3,600 กิโลกรัมต่อไร่ และการเพิ่มผลผลิตข้าวโพดโดยใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ และปุ๋ยอินทรีย์ 3) ภูมิปัญญาด้านเลี้ยงสัตว์ ส่วนใหญ่เน้นการให้อาหารผสมจากเศษวัตถุดิบในท้องถิ่น ได้แก่ อาหารสุกร โคนม ไข่ และไก่เนื้อ การให้อาหารเหลวแก่สุกรด้วยระบบคอมพิวเตอร์ การลดอุณหภูมิ ภายในโรงเรือนสุกรโดยใช้แผ่นกระดาดฉนวนกันความร้อน และให้ละอองน้ำไหลผ่าน การผสมเทียมสุกร และการประดิษฐ์เครื่องกกลูกสุกรด้วยแผ่นไม้อัด และกระสอบป่าน เกษตรกรภูมิปัญญาเป็นเกษตรกรที่มีความขยันขันแข็ง สนใจในการแสวงหาความรู้และเทคโนโลยีการเกษตร ประกอบการเกษตรเป็นอาชีพหลักด้วยความตั้งใจจริง มีความมานะอดทน ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก มักมีแนวความคิดเป็นของตนเอง จึงมักเป็นผู้ที่มีแนวคิดในการพัฒนาการเกษตรอยู่ตลอดเวลา สมควรที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรควรใช้เกษตรกรภูมิปัญญาเป็นตัวอย่าง และให้เป็นวิทยากรเกษตรในศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลตามแนวทางการพัฒนาการส่งเสริมการเกษตรแนวใหม่ เกษตรกรภูมิปัญญาหลายคนมักประสบผลสำเร็จจากการประกอบการเกษตรหลายลักษณะทั้งพืชและสัตว์ เพื่อก่อให้เกิดความเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการผลิตและส่งเสริมการใช้แรงงานเต็มที่ จึงก่อให้เกิดรายได้สูงกว่าการผลิตเกษตรเชิงเดี่ยว จึงควรส่งเสริมเกษตรกรผู้อื่นให้ปฏิบัติตาม การปลูกพืชปัจจุบันนี้นิยมการใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ฮอร์โมนและสารควบคุมการเจริญเติบโตของพืช ตลอดจนทำให้เกิดผลผลิตนอกฤดูกาล แนวทางเหล่านี้ควรมีการศึกษาอย่างลึกซึ้ง ปฏิบัติด้วยความละเอียด ประณีต เพื่อมิให้เกิดผลเสียแก่พืช

นิสาร์ตน์ วรางคณาภิจุล (2546, หน้า 91-97) ทำการศึกษาเรื่อง “ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มเกษตรกรในตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวิถีชีวิตของคนไทย มีการสืบสานถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ผสมผสานกับองค์ความรู้ใหม่ มีความเชื่อมโยง

กับการพัฒนาระหว่างชนบทและเมือง เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้เท่าเทียมกัน ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ควบคู่ไปกับการปรับตัวของท้องถิ่นตามกระแสภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีการพัฒนาอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพชุมชน โดยอาศัยองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในท้องถิ่นของกลุ่มเกษตรกรมาผสมผสานกับแผนพัฒนาสมัยใหม่ การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการเกษตรพื้นฐานของกลุ่มเกษตรกรในตำบลไร่ขิง ที่ส่งผลให้ตำบลไร่ขิงเป็นชุมชนเข้มแข็ง ศึกษาการปรับตัวทางภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มเกษตรกร ศึกษาองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มเกษตรกรในตำบลไร่ขิงที่ส่งผลให้ตำบลไร่ขิงเป็นชุมชนเข้มแข็ง ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของกลุ่มเกษตรกร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ปลายเปิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ การปรับตัว ปัญหาและอุปสรรค ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ กลุ่มผู้นำท้องถิ่น จำนวน 34 คน วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ นำเสนอข้อมูลในรูปแบบพรรณนา สรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้ ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มเกษตรกรในตำบลไร่ขิงประกอบอาชีพการทำนาข้าว การทำสวนไม้ดอก การทำสวนไม้ผลและไม่ยืนต้น การปลูกพืชผักสวนครัวปลอดสารพิษ การเลี้ยงสัตว์ การแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร และการจักสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการทำนาข้าว การทำสวนไม้ดอก การทำสวนไม้ผลและไม่ยืนต้น และการปลูกพืชผักสวนครัวปลอดสารพิษ พบว่าเกษตรกรสามารถปลูกพืชหมุนเวียนได้ตลอดปี ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการเลี้ยงสัตว์พบว่ายังคงเหลือเกษตรกรเลี้ยงไก่หมู่ที่ 14 เพียงหมู่เดียว เลี้ยงไก่เนื้อและไก่พื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรพบว่า ผลิตภัณฑ์บางชนิดที่กลุ่มเกษตรกรได้รวมตัวกันผลิต คือ มะพร้าวเผาและขนมจาก นอกจากนั้น เกษตรกรผลิตในครัวเรือน และมีศูนย์จำหน่ายสินค้าชุมชนในหมู่ที่ 10 พื้นที่สีเขียวที่รัฐประกาศบังคับใช้ พบว่า ส่งผลดีให้กับพื้นที่เกษตรกรรมในตำบลไร่ขิงที่ยังคงเหลืออยู่ โดยไม่ถูกโรงงานอุตสาหกรรมบุกรุก

พื้นที่ ด้านการปรับตัว พบว่า กลุ่มเกษตรกรมีการเปลี่ยนแปลงการผลิตเพื่อใช้ในชุมชน มาเป็นการผลิตเพื่อค้าขายกับบุคคลภายนอกชุมชน มีการพึ่งพาเทคโนโลยีสมัยใหม่มากขึ้น มีการใช้สารเคมีและสารกำจัดแมลงศัตรูพืช มีการนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ และสามารถนำไปจำหน่ายได้ เช่น การจักสานตะกร้าจากก้านมะพร้าว การนำมะพร้าวมาทำเป็นขนมจาก การนำฝรั่งมาทำเป็นฝรั่งดองและฝรั่งหยี รวมถึงแฮมพูและครีมνωดผสมสมุนไพรดอกอัญชัน ด้านองค์ความรู้ พบว่า กลุ่มเกษตรกรในตำบลไร้งิง สืบทอดภูมิปัญญามาจากบรรพบุรุษผสมผสานกับองค์ความรู้ใหม่ มีการคิดค้นสูตรยากำจัดแมลงจากลูกขี้กา สะเดา ว่านหางไธ และยาสมุนไพรชนิดต่าง ๆ การปรับตัวที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนเข้มแข็ง พบว่า กลุ่มเกษตรกรมีภูมิปัญญาและองค์ความรู้ในการประดิษฐ์ มีการพัฒนาปรับตัวในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ตลอดทั้งการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาช่วยในการผลิตเพื่อนำไปจำหน่ายได้ ปัญหาและอุปสรรค พบว่า ผลผลิตบางส่วนยังไม่ได้มาตรฐาน ศัตรูพืชนับวันจะมีการสร้างภูมิคุ้มกันต่อต้านสารเคมี ขาดพันธุ์ปลาที่ดีมาเลี้ยงในท้องร่อง และขาดความรู้ในด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ข้อเสนอแนะของการศึกษา เกษตรกรขาดความรู้เกี่ยวกับสารตกค้างในผลิตผลการเกษตร รัฐควรจัดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เกี่ยวกับการออกแบบผลิตภัณฑ์ รัฐควรส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การปรับตัว และองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง

นพชัย อินทรแก้ว (2547, หน้า 115-123) ทำการศึกษาเรื่อง “ศึกษาชีวประวัติและผลงานด้านการเกษตรของน้อม คงเทพ” การวิจัยนี้เป็นการศึกษาชีวประวัติและผลงานด้านการเกษตรของน้อม คงเทพ บ้านไสโพธิ์ ตำบลดอนทราย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และสัมภาษณ์บุคคลในครอบครัว ญาติพี่น้อง ผู้นำในท้องถิ่น เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ และบุคคลทั่วไปที่มีความรู้เกี่ยวกับชีวประวัติและผลงานด้านการเกษตรของน้อม คงเทพ แล้วเสนอผลงานด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์และ

มีภาพประกอบ ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ น้อม คงเทพ เกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ สาขาอาชีพไร่นาสวนผสม ประจำปี 2547 เกิดเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2488 ที่บ้านไสโพธิ์ ตำบลคอนทราย อำเภอกวนชนุน จังหวัดพัทลุง บิดาชื่อ นายนวล คงเทพ มารดาชื่อ นางเขียว คงเทพ เป็นบุตรคนโตในจำนวนพี่น้อง 10 คน วัยเด็กเป็นคนอยู่ง่ายกินง่าย มีนิสัยร่าเริงสนุกสนาน ช่วยเหลือครอบครัว เมื่ออายุได้ 12 ปี ไปอาศัยอยู่ที่วัดท้ายวัง ตำบลชะม่วง อำเภอกวนชนุน จังหวัดพัทลุง เป็นเวลา 2 ปี แล้วกลับมาอยู่บ้านช่วยงานบ้านและได้รับการฝึกอบรมจากพ่อแม่ และได้เข้าเรียนในระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนบ้านควนดินแดง มัธยมศึกษาตอนต้นที่โรงเรียนพิบูลทองวิทยา และมัธยมศึกษาตอนปลายที่โรงเรียนช่วยมิตร อำเภอกวนชนุน จังหวัดพัทลุง เมื่ออายุครบ 20 ปี ได้อุปสมบท 1 พรรษา และลาออกมาสมรสกับนางเอมใจ คงเทพ (ด่าเกลี้ยง) เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2509 มีบุตร-ธิดา 3 คน อุปนิสัยและบุคลิกภาพ น้อม คงเทพ มีรูปร่างสันทนต์ ผิวดำแดง อุทิศเวลาเพื่อส่วนรวม เป็นที่รักของทุกคน การดำเนินชีวิตเรียบง่าย เป็นคนที่มีความคิดริเริ่ม จริงจัง อดทน และรับผิดชอบ มักจะพูดอยู่เสมอว่า “คนที่ทำงานและประหยัดไม่จนแน่” และทำตามที่ได้พูดไว้เสมอ โดยการจัดทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 จนประสบความสำเร็จ และหน่วยงานต่าง ๆ ให้การยกย่องและประกาศเกียรติคุณ ทั้งในระดับจังหวัด ระดับภาค และระดับประเทศ ผลงานด้านการเกษตรของ น้อม คงเทพ คือ การจัดการทำไร่นาสวนผสม ได้แก่ ดิน น้ำ พุน แรงงาน เทคโนโลยี การตลาด และการวางแผนการผลิต กิจกรรมการทำไร่นาสวนผสม ได้แก่ การปลูกไม้ผล ไม้ใช้สอย การปลูกพืชผัก พืชสมุนไพร การเลี้ยงสัตว์ การประมง และการทำนา และการทำเกษตรที่เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การใช้ปุ๋ยชีวภาพ การใช้พืชคลุมดิน พืชป้องกันการชะล้าง การใช้ไม้ผล ไม้ใช้สอย บริเวณรอบร่องสวนและบริเวณบ้าน และการใช้พืชสมุนไพร

เสาวภา พรศิริพงษ์ และคณะ (2548) ทำการศึกษาเรื่อง “วิถีชุมชน
ลุ่มน้ำนครชัยศรี” การวิจัยนี้เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมชุมชนลุ่ม
น้ำนครชัยศรี โดยศึกษาจากความทรงจำของชาวลุ่มน้ำนครชัยศรีทั้งในเรื่องการ
ทำมาหากิน การเปลี่ยนแปลง และการเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์ สำหรับพื้นที่
ในศึกษามีขอบเขตครอบคลุมพื้นที่ 3 อำเภอ คือ อำเภอสามปราชญ์ อำเภอนครชัยศรี
และอำเภอบางเลน ซึ่งทั้ง 3 พื้นที่ มีลักษณะนิเวศคล้ายคลึงกัน คือ
ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีคลองธรรมชาติและคลองขุดกระจาย
อยู่ทั่วพื้นที่ โดยมีระบบเศรษฐกิจแบบนาและสวนเหมือนกัน และเมื่อระบบการ
คมนาคมเปลี่ยนเป็นถนนก็ส่งผลให้การไปมาหาสู่กันมีมากขึ้น การศึกษาทั้ง 3
พื้นที่ จึงทำให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนริมน้ำลุ่มน้ำ
นครชัยศรีได้ชัดเจนขึ้น การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและบันทึกเรื่อง
ราวของลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี แม่น้ำนครชัยศรีหรือแม่น้ำท่าจีนนับเป็นแม่น้ำสาย
สำคัญของภาคกลาง ที่มีลักษณะเด่น คือ การเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ทำสวน
ทำนา และทำการค้าขายที่มีความสำคัญมาแต่โบราณ ต่อมาพื้นที่บริเวณนี้
ได้รับผลกระทบจากการขยายเมือง และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในด้าน
ต่าง ๆ ของรัฐ โดยเฉพาะจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ส่งผลให้
บริเวณนี้ถูกกำหนดให้เป็นเขตอุตสาหกรรม ทำให้มีโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ
เข้ามาตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ การเข้ามาของโรงงานเหล่านี้ได้ส่งผลให้แม่น้ำ
ที่เคยเป็นแหล่งเกษตรกรรม กลายเป็นที่ระบายน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม
ที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ และมีผลให้แรงงานภาคการเกษตรเปลี่ยนแปลง
เข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม โดยการพัฒนาดังกล่าวได้ส่งผลต่อวิถีการทำมาหากิน
ของผู้คนเป็นอย่างมาก ผู้คนในลุ่มน้ำนครชัยศรีจึงมีการปรับตัวต่อการ
เปลี่ยนแปลงจากภายนอกอยู่ตลอดเวลา ที่เห็นได้ชัดเจน คือ การทำเกษตรกรรม
แบบดั้งเดิมที่มุ่งผลิตเพื่อหล่อเลี้ยงคนในชุมชนและชุมชนภายนอก ที่อาศัย
แรงงานและเทคโนโลยีแบบพื้นบ้านได้ลดบทบาทลง และถูกแทนที่ด้วย

การเกษตรกรรมแบบก้าวหน้าที่มุ่งผลิตเพื่อการค้าและการส่งออก ทำให้เกษตรกรต้องเพิ่มผลผลิตเพื่อให้ทันกับความต้องการของตลาดทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ดังนั้น จึงมีการนำเทคโนโลยีทางการเกษตร เช่น การใช้สารเคมี ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ยากำจัดศัตรูพืช รวมทั้งเครื่องทุ่นแรงต่าง ๆ ซึ่งก่อให้เกิดผลเสียต่อระบบนิเวศ ดิน และแหล่งน้ำ ทั้งนี้ ชุมชนหลายแห่งในพื้นที่ได้เปลี่ยนอาชีพจากการทำนาไปเป็นการทำสวน และแรงงานรับจ้าง นอกจากนี้ การขยายตัวของอุตสาหกรรมได้สร้างความเสื่อมโทรมให้กับแม่น้ำนครชัยศรีและแหล่งน้ำต่าง ๆ จนนำไปสู่ความขัดแย้งของอุตสาหกรรมกับชุมชนเกี่ยวกับการใช้น้ำ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร และจำนวนของสัตว์น้ำที่ลดน้อยลง จากปัญหาและวิกฤตที่เกิดขึ้นส่งผลให้ผู้คนในลุ่มน้ำนครชัยศรีมีการรวมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหา และปรับตัวต่อปัญหาที่เกิดขึ้นจากการรุกรานของเมือง ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งเกิดกระบวนการการปรับตัวของชุมชนเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ส่งผลให้เกิดจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของตน

พิทยา สุนทรวงค์ และมาลี กาบมาลา (2557, หน้า 440-443) ทำการวิจัย เรื่อง “การวิเคราะห์ความรู้ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม” การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลัก คือ 1) เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาความรู้ในด้านขอบเขตคุณลักษณะ ของความรู้ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม 2) เพื่อพัฒนารอบแนวคิดของระบบการจัดระบบความรู้ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม โดยมีวิธีการวิจัยและพัฒนา ในส่วนของการวิจัยได้ใช้วิธีการวิจัย คือ การวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาความรู้ที่ปรากฏในรายงานวิจัยด้านภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม จากฐานข้อมูล THAILIS และห้องสมุดสภาวิจัยแห่งชาติ จำนวน 185 รายชื่อ โดยใช้แบบบันทึกเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาที่เป็นแนวคิดและศัพท์ทางด้านภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม ผลที่ได้จากการวิจัยนำมาพัฒนาเป็นกรอบแนวคิด

ของระบบการจัดระบบความรู้ด้านภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรมโดยใช้แนวคิด
 ออนโทโลยีและแนวทางการวิเคราะห์แฟซิท (Facet Analysis) ผลจากการ
 ศึกษา พบว่า ผลการวิเคราะห์เนื้อหาความรู้ด้านภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม
 พบว่า เนื้อหาความรู้ด้านภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรมที่เมื่อนำเนื้อหามา
 สังเคราะห์รวมกัน สามารถจัดหมวดหมู่และจัดโครงสร้างความรู้ด้านภูมิปัญญา
 ด้านเกษตรกรรมได้เป็น 5 หมวด (classes) คือ ความรู้เรื่องเกษตรกรรม
 พื้นบ้าน การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การประมง การล่าสัตว์ เมื่อนำความรู้
 ที่วิเคราะห์ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาขอบเขตความรู้ และคุณลักษณะพิเศษของ
 ความรู้โดยใช้แนวคิดออนโทโลยีและตัวแบบการวิเคราะห์แฟซิท ทำให้สามารถ
 พัฒนาเป็นกรอบแนวคิดระบบการจัดระบบความรู้ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม
 แบบแผนการจัดระบบความรู้ สามารถจัดโครงสร้างความรู้ในลักษณะของ
 หมวดหมู่ โดยแบ่งความรู้ออกเป็น 5 หมวด ภายใต้แต่ละหมวดแบ่งเป็นหมวด
 ย่อย 15 หมวดย่อย (sub-classes) โดยมีคำอธิบาย ขอบเขตความรู้ และ
 คุณลักษณะพิเศษของแต่ละหมวด ซึ่งเป็นข้อค้นพบจากงานวิจัยที่พยายาม
 เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเนื้อหาภายในแต่ละหมวดตามหลักการจัดระบบ
 ความรู้ เพื่อจัดความสัมพันธ์จากเนื้อหาภายในหมวดและระหว่างหมวดและใน
 ระบบมีคุณลักษณะพิเศษของความรู้ (auxiliaries tables) ซึ่งสามารถแบ่งได้
 เป็น 34 ตาราง ได้แก่ ชื่อ ชื่อภูมิภาค ชื่อจังหวัด ชื่ออำเภอ และชื่อทางภูมิศาสตร์
 ของท้องถิ่น ชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ ชื่อชนิดพันธุ์ไม้ ขนาดของไม้ผล บริเวณที่ให้
 ดอกผล ระดับของธาตุ ประเภทเครื่องมือในงานเกษตรกรรม ชื่อปราชญ์ชาวบ้าน
 พิธีกรรม การปลูกพืชตามลักษณะสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ พืชอาหาร พืชอาหาร
 จำแนกตามคุณค่าทางอาหารทางโภชนาการ กลิ่นและรสชาติ พืชผักพื้นบ้าน
 จำแนกตามการบริโภค พืชอาหาร จำแนกตามวิธีการปรุงผักพื้นบ้าน เคล็ดลับ
 การปรุงอาหารผักพื้นบ้าน พืชผักพื้นบ้าน จำแนกตามส่วนของพืชผักที่นำไปใช้
 ประโยชน์ พันธุ์พืชผักพื้นบ้าน วิธีการปลูกพืชผักพื้นบ้าน ความเชื่อ ข้อห้าม

การพยากรณ์เกี่ยวกับพืชผักพื้นบ้าน พืชผักพื้นบ้านที่ให้สี พืชสมุนไพร พืชสมุนไพรรักษาตามอาการของโรค พืชสมุนไพรที่ใช้เป็นยาภายนอก พืชสมุนไพรที่ป้องกันควบคุมและกำจัดศัตรูพืช พืชสมุนไพรที่มีกลิ่นหอม พืชผักป่า สัตว์ป่า ซึ่งคุณลักษณะพิเศษนี้ได้จากการใช้แนวคิดออนโทโลยีและแนวทางการวิเคราะห์แพชิต ในการแบ่งแยกแนวคิดและจัดกลุ่มเนื้อหา

จากการศึกษางานวิจัย พบว่า แม่น้ำนครชัยศรีเป็นแม่น้ำสายสำคัญของภาคกลาง มีลักษณะเป็นสังคมเกษตรกรรม ต่อมา รัฐบาลได้กำหนดให้เป็นเขตอุตสาหกรรม ทำให้มีโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ เข้ามาตั้งในพื้นที่ การเข้ามาของโรงงานส่งผลให้แม่น้ำที่เคยเป็นแหล่งเกษตรกรรม กลายเป็นที่ระบายน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ และมีผลให้แรงงานภาคการเกษตรเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม โดยการพัฒนาดังกล่าวได้ส่งผลต่อวิถีการทำมาหากินของผู้คนเป็นอย่างมาก สำหรับเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ จะเป็นผู้ที่มีความขยันขันแข็ง มีความสนใจในการแสวงหาความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในการทำการเกษตร มีความตั้งใจจริง มีความมานะอดทน ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก มีการลองถูกลองผิดจนเกิดแนวทางการทำการเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่ของตนเอง มีแนวความคิดเป็นของตนเอง เป็นผู้ที่มีแนวคิดการพัฒนาการเกษตรอยู่ตลอดเวลา และรู้จักที่จะปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้สามารถที่จะยังคงอาชีพเกษตรกรได้ต่อไป

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาของคณะวิจัย พบว่า แม้ว่าปัจจุบันเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอส่วนใหญ่ไม่มีความกังวลเรื่องราคาผลผลิตมากนักและต่างเชื่อมั่นว่าส้มโอเป็นพืชที่มีอนาคตที่ดีทางด้านราคา หากยังคงมาตรฐานด้านรสชาติของส้มโอ นครชัยศรีได้ แต่ทั้งจำนวนเกษตรกรและพื้นที่ในการปลูกส้มโอนั้นกลับลดลง อันมาจากเหตุปัจจัยหลายประการ จากการศึกษาในประเด็นปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พบว่า

ปัญหาหลัก คือ การขาดผู้สืบทอด รวมไปถึงอุทกภัยที่เกิดขึ้นเสมอจนทำให้เกษตรกรเกิดความท้อแท้ เพราะกว่าส้มโอจะให้ผลผลิตได้ต้องใช้เวลาในการปลูกยาวนานกว่า 5 ปี และต้องใช้เงินลงทุนสูง นอกจากนี้ยังประสบกับปัญหาอื่น ๆ อีกหลายประการ เช่น ปัญหาน้ำ ปัญหาดิน ปัญหาการขยายตัวของเมือง ปัญหาราคาปุ๋ยราคายา รวมไปถึงปัญหาจากการบริหารจัดการต่าง ๆ กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอนครชัยศรีที่ยังคงดำรงอยู่ได้แม้จะประสบปัญหาข้างต้น จึงเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็งและน่าชื่นชมยกย่องเป็นอย่าง การศึกษาครั้งนี้จึงเป็นการสร้างพลังแรงใจ และจะเป็นอีกแนวทางหนึ่งให้กับเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ได้ศึกษาทั้งความเป็นมาและความสำเร็จ รวมไปถึงแนวปฏิบัติที่ดี เพื่อนำมาสู่การเรียนรู้และการพัฒนาสวนส้มโอของตนเองให้ทัดเทียมยิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาอัตชีวประวัติ ภูมิปัญญา และผลงานด้านการบริหารจัดการของคุณทีม ไทยทวี เกษตรกรผู้ปลูกส้มโอนครชัยศรีที่ยังคงดำรงอยู่ได้
2. วิเคราะห์แนวปฏิบัติที่ดีด้านการบริหารจัดการสวนส้มโอของคุณทีม ไทยทวี

ประโยชน์ที่จะได้รับ

สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลเกี่ยวกับชีวประวัติ และการบริหารจัดการสวนส้มโอของคุณทีม ไทยทวี เพื่อเป็นการเผยแพร่เกียรติประวัติของคุณทีม ไทยทวี ให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้นแก่ผู้ที่มีความสนใจ

วิธีการศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ คือ คุณทิม ไทยทวี ซึ่งเป็นเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอที่ยังคงดำรงชีพด้วยการปลูกส้มโอมาจนถึงปัจจุบัน

ระเบียบวิธีวิจัยของการวิจัยครั้งนี้แบ่งการเก็บข้อมูลออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การเก็บข้อมูลภาคสนาม

ข้อมูลจากงานเอกสารส่วนใหญ่ถูกนำมาใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการศึกษาและอ้างอิงเกี่ยวกับอัตชีวประวัติ ภูมิปัญญา และผลงานด้านการบริหารจัดการสวนส้มโอ

การเก็บข้อมูลภาคสนาม ใช้วิธีสังเกตการณ์ (observation) ในชุมชน รวมถึงใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (formal interview) โดยมีแนวคำถามเป็นประเด็นที่ชัดเจนเป็นกรอบในการเก็บข้อมูล นอกจากนี้ยังใช้การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (informal interview) ร่วมด้วย โดยแบ่งประเด็นในการเก็บข้อมูลออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนแรก เก็บข้อมูลเพื่อใช้บรรยายสภาพวิถีชีวิต การเก็บข้อมูลในส่วนนี้จัดเป็นการเก็บข้อมูลพื้นฐาน ส่วนที่สอง การเก็บข้อมูลประวัติชีวิต ในการศึกษาค้างนี้ผู้วิจัยเลือกบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอนครชัยศรีที่ยังคงดำรงอยู่ได้ เช่น บุคคลในครอบครัว เพื่อนร่วมงาน เป็นต้น รวมถึงเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอนครชัยศรีที่ยังคงดำรงอยู่ได้ เพื่อนำมาเขียนประวัติชีวิต สำหรับแนวการสัมภาษณ์ประวัติชีวิตครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ คือ ชีวิตบรรพบุรุษ ชีวิตเพื่อนฝูงและบุคคลแวดล้อม ชีวิตภายในครอบครัว ชีวิตตนเองตั้งแต่เกิด จนถึงปัจจุบัน ชีวิตการเรียนรู้ อาชีพ ความเชื่อ บทบาทในชุมชน ความคาดหวัง ความประทับใจ ค่านิยม ฯลฯ โดยแนวทางการสัมภาษณ์มีจุดประสงค์เพื่อสะท้อนภาพวิถีคิด ภูมิปัญญา และผลงานด้านการบริหารจัดการสวนส้มโอ

เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลได้สมบูรณ์แล้ว นำข้อมูลมาเขียนเรียบเรียงเป็นหัวข้อต่าง ๆ และจัดลำดับไว้ตามประเภทของเนื้อหา จากนั้นนำแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยมาเป็นกรอบในการเขียนบทวิเคราะห์ โดยอ้างอิงข้อมูลจากแหล่งอื่น ๆ มาประกอบ เช่น งานวิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาด้านการเกษตร เพื่อนำมาใช้เปรียบเทียบ หรืออ้างอิงผลการศึกษา

สรุปผลการศึกษา

คุณทิม ไทยทวี เกิดเมื่อ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2485 เป็นชาวตำบลทรงคนอง อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม บรรพบุรุษเป็นชาวจีนมาจากจีนแผ่นดินใหญ่ โดยคุณพ่อเป็นลูกจีนและคุณแม่เป็นคนไทย คุณทิม ไทยทวีจึงสืบเชื้อสายไทยจีน โดยพื้นฐานครอบครัวประกอบอาชีพทำนา เมื่อเติบโตเข้าสู่วัยรุ่นได้ทำตามบรรพบุรุษแต่เห็นว่าอาชีพทำนามีความยากลำบากและไม่ร่ำรวย คุณทิม ไทยทวี จึงขอครอบครัวไปแสวงโชคทำเหมืองแร่ดิบบุกที่จังหวัดพังงา ต่อมาพบว่าตนเองไม่เหมาะกับการทำเหมืองแร่เนื่องจากไม่มีความรู้ในการทำเหมืองประกอบกับขณะนั้นเป็นช่วงที่แร่ราคาตกลง คุณทิม ไทยทวี จึงกลับมายังบ้านเกิดที่นครปฐมและมองเห็นว่าคนในกลุ่มแม่น้ำนครชัยศรีนิยมทำสวนเนื่องจากสภาพพื้นที่อุดมสมบูรณ์โดยเฉพาะการปลูกส้มโอ ซึ่งเป็นผลไม้ที่มีชื่อเสียงอย่างยาวนานคู่กับพื้นที่นครชัยศรี และมองว่าคนทำสวนสามารถทำได้ทุกวันจะต่างจากคนทำนา จึงตัดสินใจมาทำสวนส้มโอโดยนับเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของชีวิตคุณทิม ไทยทวี

การเริ่มทำสวนส้มโอนั้นเริ่มจากคนที่ไม่มีความรู้พื้นฐานใด ๆ เกี่ยวกับส้มโอ เนื่องจากเป็นลูกชาวนามิใช่ลูกชาวสวน จึงตั้งใจเรียนรู้หาประสบการณ์จากผู้รู้ แต่ชาวสวนส่วนใหญ่ยังคงปกปิดภูมิปัญญาในการเพาะปลูกส้มโอ แต่คุณทิม ไทยทวี ก็ได้ใช้ความพยายามและการตั้งใจเรียนรู้ ทั้งมีการลองผิดลองถูกจนเข้าใจศาสตร์ของการปลูกส้มโอ ในที่สุดคุณทิม ไทยทวี ได้ประสบความสำเร็จ

สำเร็จในการปลูกส้มโอเป็นอย่างมาก โดยในปี พ.ศ. 2524-2525 คุณทิม ไทยทวี ได้ส่งส้มโอไปประกวดที่งานเกษตรแฟร์ ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน ต่อมาในปี พ.ศ. 2527 คุณทิม ไทยทวี ได้จัดตั้งกลุ่มรับซื้อ ส้มโอ เพื่อแก้ไขปัญหาที่พ่อค้าคนกลางที่เอาเปรียบชาวสวนในการซื้อขาย และสามารถแก้ไขปัญหาความไม่เป็นธรรมดังกล่าวให้หมดไปได้ในปี พ.ศ. 2530 และยังริเริ่มการจำหน่ายส้มโอทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ โดยภายใน ประเทศคุณทิม ไทยทวี ได้วางขายสินค้าในห้างสรรพสินค้าต่าง ๆ เพื่อเป็นการ เพิ่มช่องทางการตลาดอีกทางหนึ่ง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2554 ได้เกิดมหาอุทกภัย พื้นที่นครชัยศรีเป็นพื้นที่ รับน้ำขนาดใหญ่ส่งผลต่อความเสียหายของสวนส้มโอเป็นอย่างมาก คุณทิม ไทยทวี เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการผลักดันการเรียกร้องเงินช่วยเหลือจาก รัฐบาลให้กับเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอที่ได้รับความเสียหายจากน้ำท่วมจนประสบ ผลสำเร็จ ต่อมาได้คุณทิม ไทยทวี ได้ผลักดันส้มโอนครชัยศรีให้ได้รับการจด ทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อเพิ่มมูลค่าของส้มโอ และได้ผลักดันให้ มีการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอเพื่อจัดตั้งเป็นสมาคมส้มโอไทย และได้รับ ตำแหน่งนายกสมาคมส้มโอไทยเป็นคนแรกอีกด้วย

จากความสำเร็จในการปลูกส้มโอส่งผลให้คุณทิม ไทยทวี ได้รับปริญญามหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาพืชศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2533 และในปี พ.ศ. 2542 ได้รับรางวัลคนดีศรีนครปฐม ซึ่งจัดเป็น ครั้งแรกในจังหวัดนครปฐม นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2559 มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐม ได้มอบปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเทคโนโลยี การผลิตพืชให้แก่คุณทิม ไทยทวี ว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและ ความเชี่ยวชาญในการผลิตส้มโอ ซึ่งเกิดจากการผสมผสานเทคโนโลยีด้าน การเกษตรสมัยใหม่

ปัจจุบันสวนส้มโอไทยทิวของคุณทิม ไทยทิว เป็นแหล่งการเรียนรู้ทางการเกษตรให้แก่ นักวิชาการ นักเรียน นักศึกษา และเกษตรกรทั่วประเทศ ซึ่งให้ข้อมูลทักษะภูมิปัญญาการปลูกส้มโอ และการใช้ปุ๋ยจุลินทรีย์ในการเพาะปลูกส้มโออีกด้วย สำหรับทักษะภูมิปัญญาการปลูกส้มโอนั้น สืบเนื่องจากการไม่มีความรู้พื้นฐานในการทำสวนส้มโอทำให้คุณทิม ไทยทิว แสวงวิธีการต่าง ๆ เพื่อนำมาเป็นเทคนิคในการปลูกส้มโอ แต่เดิมความรู้เทคนิควิธีการต่าง ๆ ในการปลูกส้มโอของชาวสวนยังมีค่อนข้างน้อย และส่วนใหญ่จะสืบทอดกันภายในครอบครัว แต่ปัญหาหลักที่ชาวสวนส้มโอต้องประสบกันอยู่เสมอคือเรื่องโรคแมลง คุณทิม ไทยทิว จึงมองว่าต้นไม้เหมือนกับคน หากต้นไม้เป็นโรคไม่แข็งแรงเมื่อใส่ปุ๋ยลงไปต้นไม้ก็ไม่สามารถดูดไปใช้ได้ จึงต้องรักษาโรคของต้นไม้ให้หายเสียก่อน เมื่อต้นส้มโอแข็งแรงดีก็จะให้ผลผลิตที่ดีสมบูรณ์ จากการแก้ไขปัญหารোগโรคแมลงสำเร็จทำให้สวนไทยทิวได้ผลผลิตที่ดีและเป็นที่ยอมรับทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

นอกจากนี้ คุณทิม ไทยทิว ได้ศึกษาด้านจุลินทรีย์เพื่อนำมาใช้ทำปุ๋ยจุลินทรีย์ในการปลูกส้มโอ สืบเนื่องจากราคาที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องของปุ๋ยเคมีที่เรียกได้ว่าเป็นปัจจัยหลักในการทำสวนส้มโอ ทำให้ชาวสวนประสบปัญหาภาวะการขาดทุน คุณทิม ไทยทิวจึงหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยขอความร่วมมือจากนักวิชาการปุ๋ยอินทรีย์ และได้เริ่มซื้อจุลินทรีย์มาใช้ในการศึกษา ทั้งนี้จุลินทรีย์ที่ศึกษามี 4 กลุ่ม คือ ยีสต์ ไวรัส แบคทีเรีย และเชื้อรา ได้นำมาผลิตเป็นปุ๋ยจุลินทรีย์และทดลองใช้กับส้มโอในสวนไทยทิว ผลปรากฏว่าใบของส้มโอใหญ่ ผลสวย สามารถลดการใช้ปุ๋ยเคมีลง และการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ยังเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบัน จากความสำเร็จครั้งนี้ทำให้คุณทิม ไทยทิว ได้รับเลือกเป็นที่ปรึกษากรรมการกิตติมศักดิ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเกษตรเรื่องปุ๋ยอินทรีย์อีกด้วย อย่างไรก็ตาม คุณทิม ไทยทิว ได้กล่าวว่าสภาพดินของนครชัยศรีถือเป็นปัจจัยหลักที่สร้างชื่อเสียง

ให้แก่สัมโณครชัยศรี และทำให้สัมโณครชัยศรีเป็นเอกลักษณ์ที่ดีที่สุดของประเทศไทย เนื่องจากสภาพดินที่เกิดจากการสะสมของอินทรีย์วัตถุอย่างยาวนาน ทำให้ดินมีธาตุอาหารต่าง ๆ จำนวนมาก และจากสภาพอากาศที่ร้อนชื้น ทำให้รสชาติของส้มออกมาดีแตกต่างจากที่อื่น

สำหรับอนาคตของสัมโณครชัยศรีนั้น คุณทิม ไทยทวี กล่าวว่าเรื่องของตลาดจะมีปัญหาการส่งออกลดลง และจะมีการพยายามหาเทคโนโลยีสมัยใหม่ผสานกับภูมิปัญญาดั้งเดิมในการค้นคว้าเรื่องส้มต่อไป ทั้งนี้การปลูกส้มโอบริเวณนครชัยศรีจะน้อยลง เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจต่าง ๆ กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอได้มีการประชุมกันถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้น โดยมีความเห็นว่าขอบริเวณพื้นที่สวนส้มโอจากทางรัฐบาลต่อไป

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถสรุปแนวปฏิบัติที่ดีด้านการบริหารจัดการสวนส้มโอของคุณทิม ไทยทวี ได้ดังนี้

1. คุณทิม ไทยทวี เป็นผู้ที่มีความขยันขันแข็ง มุมานะ มีความเพียรพยายาม ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคต่าง ๆ ที่เข้ามาในชีวิต และอดทนต่อปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งเป็นผู้ที่ใฝ่รู้ ค้นคว้าหาข้อมูลต่าง ๆ จนรู้แจ้งเห็นจริง จึงสามารถทำให้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพทำสวนส้มโอ และสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้อย่างมั่นคง

2. ผลงานด้านการเกษตร คุณทิม ไทยทวี ได้มีการถ่ายทอดให้เกษตรกรท่านอื่น ๆ เพื่อนำไปเป็นแบบอย่าง ทำให้มีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยยึดหลักลงทุนน้อย ได้ผลผลิตมาก และใช้พื้นที่เพาะปลูกอย่างคุ้มค่า รวมถึงการได้รับรางวัลต่าง ๆ จากการประกวดผลผลิตส้มโอ จึงถือได้ว่าคุณทิม ไทยทวี เป็นแบบอย่างในการประกอบอาชีพการทำสวนส้มโอได้เป็นอย่างดี

3. การจัดการสวนส้มโอ คุณทิม ไทยทวี มีแนวคิดในการจัดการแบบระบบครอบครัวที่ทุกคนมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เริ่มตั้งกระบวนการผลิต การดูแลบำรุงรักษาต้นโอ การเก็บเกี่ยวผลผลิต การจำหน่าย การส่งออก และการตลาด โดยใช้ความเป็นกันเอง ความซื่อตรง ไว้วางใจซึ่งกันและกันแบบชาวบ้านในชนบท นอกจากนี้ คุณทิม ไทยทวี สามารถถือเป็นแบบอย่างของบุคคลที่มีภาวะผู้นำที่ดี เนื่องจากมีความกล้าที่จะเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ที่ปฏิบัติสืบต่อกัน ดังจะเห็นได้จากการยกเลิกการขายส้มโอ 100 ลูก แกรม 6 ลูก ให้กับพ่อค้าคนกลาง คุณทิมได้ตัดสินใจปฏิวัติด้วยการรับซื้อส้มโอแข่งกับพ่อค้า โดยรับซื้อในราคาที่เท่ากันหรือมากกว่า แต่ไม่มีการแถม 6 ผล ถึงแม้ว่าจะขาดทุนไปบ้าง แต่คุณทิมมีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะให้เลิควัฒนธรรมการขายลักษณะนี้ เวลาผ่านไปประมาณ 3 ปี การขายส้มโอ 100 แกรม 6 ลูกยกเลิกไป

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

ควรนำผลการศึกษาชีวประวัติ ภูมิปัญญา และผลงานด้านการบริหารจัดการของคุณทิม ไทยทวี ไปเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นแบบอย่างของเกษตรกรที่มีเลือนักสู้ให้กับเกษตรกรรุ่นหลังต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชีวประวัติและผลงานของเกษตรกรคนอื่น ๆ ในจังหวัดนครปฐมให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้เกษตรกรรุ่นหลังเกิดความรักและความภาคภูมิใจในอาชีพของตน

2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการทำสวนส้มโอของคุณทิม ไทยทวีกับการทำสวนส้มโอของเกษตรกรท่านอื่นในจังหวัดนครปฐม และจังหวัดอื่น ๆ ที่มีการทำสวนส้มโอ

เอกสารอ้างอิง

- โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (ม.ป.ป.). **ภูมิปัญญาไทย**. ค้นเมื่อ เมษายน 24, 2559, จาก <http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=23&chap=1&page=t23-1-infodetail02.html>
- นพชัย อินทรแก้ว. (2549). **ศึกษาชีวประวัติและผลงานด้านการเกษตรของ น้อม คงเทพ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- นิสารัตน์ วรารณากิจกุล. (2546). **ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มเกษตรกรในตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- บุรชัย ศิริมหาสาร. (2548). **การจัดการความรู้สู่องค์กรอัจฉริยะ**. ค้นเมื่อ เมษายน 24, 2559, จาก http://kmcenter.rid.go.th/kmc17/data/Knowledge/Article/Article_out/040756-01.pdf
- พิทยา สุนทรวงค์ และมาลี กาบมาลา. (2557). **รายงานการวิจัย เรื่องการวิเคราะห์ความรู้ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ไพฑูรย์ มีกุล. (2555, กรกฎาคม-ธันวาคม). **แนวคิด และแนวทางในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น**. วารสารสุขโขทัยธรรมมาธิราช, 20, (2), หน้า 21-39.

มานะ ถนอมภูวนาถ. (2544). ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร. ใน **การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 39 สาขาพืชและสาขาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร** (5-7 กุมภาพันธ์ 2544, หน้า 559-564). นครปฐม : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน.

ระนิต ณ พัทลุง. (2539). **ศึกษาภูมิปัญญาด้านการเกษตรของหอน หมัดหลี่. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.**

ลักขณา ไตรวิวัฒน์. (2539). **การใช้ภาษาไทย 2.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุธิวังค์ พงศ์ไพบูลย์. (2522). **การเขียน.** กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

เสาวภา พรศิริพงษ์ และคณะ. (2548). **วิธีชุมชนลุ่มน้ำนครชัยศรี.** นครปฐม : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล
 วิจิตร นิลพันธุ์. (2484). สัมโณนครชัยศรี. **กสิกร**, 14, (3-4), หน้า 348-349.

การประเมินผลสำเร็จกองทุนยุติธรรม¹

Assessment of Succession of the Justice Fund

ฐนันต์ศักดิ์ บวรนนท์กุล²

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมินความสำเร็จของกองทุนยุติธรรมตามวัตถุประสงค์ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2549–2556 ศึกษาเปรียบเทียบการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางกฎหมายของประเทศไทยกับต่างประเทศและเพื่อแสวงหาแนวทางในการพัฒนากองทุนยุติธรรมให้สามารถช่วยเหลือประชาชนให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ตามหลักสากล การดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยทำการสำรวจความคิดเห็น (Survey Research) ประชากรกลุ่มตัวอย่างจากประชาชนผู้มารับบริการจากกองทุนยุติธรรมทั่วประเทศ จำนวน 367 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้บริหารกองทุนและสนทนากลุ่ม (Focus group) กับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานทุกภูมิภาค วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) และการประมวลผลเชิงพรรณนา

55

วารสารสังคมศาสตร์และการ

¹เป็นส่วนหนึ่งของรายงานการวิจัย การประเมินผลสำเร็จกองทุนยุติธรรม ทนุวิจัยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

²อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาวิทยาและงานยุติธรรม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ผลการศึกษา พบว่า

1. ด้านการศึกษาประเมินผลสำเร็จจากการดำเนินงานกองทุนยุติธรรมตามวัตถุประสงค์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549–2556 กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ รวมทั้งคุณภาพการดำเนินงานของกองทุนฯ และของผู้รับทุน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่ผลลัพธ์ (Outcome) และความยั่งยืน (Sustainability) ผลกระทบของการพัฒนากองทุนยุติธรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. ด้านการศึกษาเปรียบเทียบการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางกฎหมายของประเทศไทยกับต่างประเทศ พบว่า ต่างประเทศส่วนใหญ่จะมีการสำรวจปัญหากฎหมายที่ประชาชนประสบในแต่ละพื้นที่ก่อน แล้วจึงมาดำเนินการกำหนดกรอบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย เพื่อให้หลักประกันว่าตรงตามความต้องการ (Meet Need) ที่แท้จริง มีการเปิดเว็บไซต์การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่ประชาชนสามารถเข้าไปเรียนรู้ทำความเข้าใจ และสามารถยื่นเรื่องผ่านเว็บไซต์ได้โดยตรง มีการขยายการดำเนินงานไปที่การไกล่เกลี่ยและระงับข้อพิพาททางเลือก (ADR) มีการตั้งศูนย์ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายระดับชุมชน (Community Center) ในขณะที่ไทยปัจจุบันมีศูนย์นำร่องดำเนินการจำนวนมาก แต่ยังขาดการสำรวจ ตั้งเว็บไซต์และกองทุนยุติธรรม ไม่ได้มีเป้าหมายในการระงับข้อพิพาทระดับชุมชนแต่มีกลไกส่งเสริม เช่น ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ศูนย์ระงับข้อพิพาทกรมคุ้มครองสิทธิ เป็นต้น

3. ด้านการแสวงหาแนวทางในการพัฒนากองทุนยุติธรรมให้สามารถช่วยเหลือประชาชนให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ตามหลักสากล จากการประเมินตามหลักยุทธศาสตร์และจัดทำเป็นข้อเสนอแนะ สามารถดำเนินการได้ ได้แก่ การสำรวจปัญหากฎหมาย การปรับปรุงคู่มือ การตั้งศูนย์ให้คำปรึกษา

การพัฒนาและประยุกต์เทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้งาน การสร้างเกณฑ์วัดแบบ Mean/Merit test การถอดบทเรียนความผิดพลาดมาใช้ เป็นต้น

คำสำคัญ : การประเมิน, กองทุนยุติธรรม, การให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย, การเข้าถึงความยุติธรรม, กระบวนการยุติธรรม

Abstract

The objectives of this study were to assess the success of Justice Fund as had been launched since the B.E. 2549–2556, compare the access to legal aids of Thailand and abroad including seek the roadmap for the development of justice fund to assist the people contributing. Research was conducted through the mixed method both quantitative as of to be survey process and qualitative research through in-depth interview and focus group with the stakeholders in all regions in Thailand. Questionnaire and structural interviewing guideline was the tool to collect data. All data were analysis by using averages, standard deviation, and ANOVA and descriptive method.

The research had revealed as follows;

1. As for the success of Justice Fund operation for purpose since B.E. 2549–2556, the respondent had expressed their opinions on performing as consistency with the objectives of the overall aspects. It is efficient and effective output as well as the performance of the funding of the funds as in the middle level, but the results (outcome) and sustainability for the effect of the development of a fair fund with a much greater level as such.

2. Within the compares the ability to provide legal aids for the citizens of Thailand and abroad, it was found that majority of foreign countries have been exploring the law problems that people encounter in each area, and then to implement a legal assistance framework to ensure that they meet the true needs and opened a legal aid website where people can access, learn, understand, and be able to file directly through the website including operations are expanded to the mediation and suspend alternative disputes (ADR) is set to provide a community-level legal Assistance Center. On the other hands, Thailand still lacks such surveys and without any website and the justice Fund had not focused on the conflict resolution of the Community.

3. The pursuit of the approach to the development of Thai justice Fund to help the citizens to reach the fair process as a global basis, based on strategic assessments and made as feedback, can be performed : survey area legal problems, improvement of Handbook, counseling, development and application of information technology set up the mean/merit test criterion and make lessons learnt from the error in the past etc.

Keywords : Assessment, Justice Fund, Access to justice, legal aids, Ministry of justice

บทนำ

กระทรวงยุติธรรมได้จัดตั้งกองทุนยุติธรรมขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2549 เพื่อช่วยเหลือประชาชนให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ง่ายขึ้น โดยมีระเบียบ

กระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2549 ให้การสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรมเป็นหลักประกันในการปล่อยตัวชั่วคราว ค่าจ้างทนายความ ค่าธรรมเนียมศาล และได้ดำเนินการมาระยะหนึ่งพบว่าประชาชนเข้าไม่ถึงกองทุนยุติธรรม (สำนักงานกิจการยุติธรรม 2546) และการช่วยเหลือของกองทุนยุติธรรม ยังไม่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย กระทรวงยุติธรรมจึงมอบหมายให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ดำเนินการปรับปรุงระเบียบ ประกาศ คำสั่งเกี่ยวกับกองทุนยุติธรรม ต่อมา ปี พ.ศ. 2553 กระทรวงยุติธรรมได้ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 โดยได้ขยายการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรมเพิ่มเติมรวมเป็น 8 กรณี เพื่อให้ผู้เดือดร้อนและไม่ได้รับความเป็นธรรมเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม ต่อมารัฐบาลได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ประเทศ (Country Strategy) โดยเป็นยุทธศาสตร์ลดความเหลื่อมล้ำ และมอบให้กระทรวงยุติธรรมเป็นเจ้าภาพหลัก และได้กำหนดแนวทางเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในด้านการให้ความช่วยเหลือประชาชนในด้านกฎหมาย การสนับสนุนค่าใช้จ่ายที่จำเป็นสำหรับการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมให้แก่คนยากจน และการพัฒนาช่องทางและรูปแบบการอำนวยความสะดวกยุติธรรมที่หลากหลายซึ่งกำหนดเป็น แนวทางการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การยกระดับกองทุนยุติธรรมให้มีสถานะเป็นนิติบุคคล การกระจายโอกาสการเข้าถึงความยุติธรรมไปสู่ระดับจังหวัด ระดับชุมชน โดยปรับปรุงช่องทางการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน และส่งเสริมให้มีกลไก อำนวยความสะดวกที่อยู่อีกใกล้มือประชาชน ในกรณี ปี พ.ศ. 2557 กองทุนยุติธรรม ได้ดำเนินการตามยุทธศาสตร์ในการกระจายอำนาจการพิจารณาคำขอรับการสนับสนุนกองทุนยุติธรรมไปยังภูมิภาค

ที่ผ่านมา กองทุนยุติธรรมได้มีการพัฒนาศักยภาพกองทุนยุติธรรม ตั้งแต่เริ่ม พ.ศ. 2549 จนกระทั่งปี พ.ศ. 2557 อย่างไรก็ตาม กองทุนยุติธรรม ยังไม่มีการศึกษาเพื่อประเมินผลความสำเร็จของกองทุนยุติธรรมอย่างเป็นระบบ

และไม่มีการศึกษาเปรียบเทียบกับ การช่วยเหลือประชาชนให้เข้าถึงความ ยุติธรรมของต่างประเทศ ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องจัดทำโครงการศึกษาวิจัย เพื่อประเมินผลความสำเร็จของกองทุนยุติธรรม เพื่อให้สามารถช่วยเหลือ ประชาชนให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ตามหลักสากล ทั้งนี้การประเมินการ ดำเนินงานของกองทุนยุติธรรม ให้ประเมินผลงานของกองทุนฯ ในลักษณะ Performance Assessment ทั้งในแง่การบริหารจัดการ (Management) กระบวนการ (Process) ตลอดจนการบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกองทุนฯ เพื่อหาจุดเด่นที่สมควรพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น พร้อมทั้งหาจุดด้อยที่ควรปรับปรุงเพื่อ ให้การช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากกระบวนการยุติธรรมในมิติ ต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด รวมทั้งเพื่อให้ได้รับทราบข้อ เท็จจริงเกี่ยวกับการดำเนินงานกองทุนฯ และความสำเร็จของโครงการต่าง ๆ ที่ นำเงินกองทุนฯ ไปดำเนินการ เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับจากการประเมินมาใช้สำหรับ แก้ไขปัญหาในการดำเนินงานกองทุนฯ ตลอดจนการพัฒนาประสิทธิภาพของ กองทุนฯ และโครงการให้สนองประโยชน์ต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพิ่มมากขึ้น

วัตถุประสงค์การศึกษาวิจัย

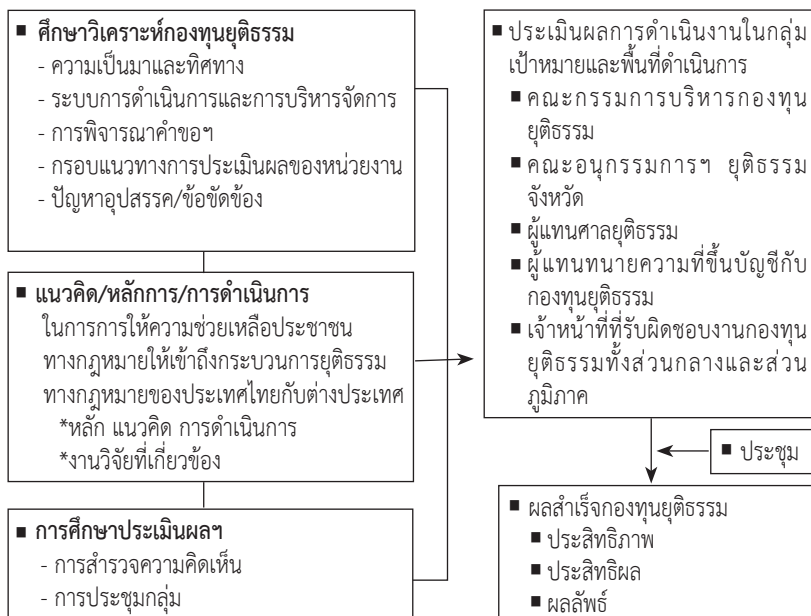
เพื่อประเมินผลสำเร็จจากการดำเนินงานกองทุนยุติธรรมตาม วัตถุประสงค์ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2549–2556 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการให้ความ ช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางกฎหมาย ของประเทศไทยกับต่างประเทศและเพื่อแสวงหาแนวทางในการพัฒนากองทุน ยุติธรรมให้สามารถช่วยเหลือประชาชนให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ ตามหลักสากล

การดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการศึกษาประเมินผลสำเร็จกองทุนยุติธรรม ได้วาง แนวทาง 1) การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) 2) การศึกษาภาค

สนาม (Field Research) และ3) จัดประชุมสัมมนาเพื่อนำเสนอผลการศึกษา และรับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้อง (Stakeholders) เกี่ยวกับการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรม ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม และสรุปผลประกอบการศึกษา การดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยทำการสำรวจความคิดเห็น (Survey Research) ประชากรกลุ่มตัวอย่างจากประชาชนผู้มารับบริการจากกองทุนยุติธรรมทั่วประเทศ จำนวน 367 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้บริหารกองทุนและสนทนากลุ่ม (Focus group) กับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานทุกภูมิภาค วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) และการประมวลผลเชิงพรรณนา

กรอบแนวคิดในการดำเนินการ (Conceptual Framework)

ผลการศึกษา

ผลการศึกษา ตามวัตถุประสงค์ พบว่า

ก. ด้านการศึกษาประเมินผลสำเร็จจากการดำเนินงานกองทุนยุติธรรม ตามวัตถุประสงค์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549–2556

ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ (Relevance of objectives) พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.68) โดยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นในส่วนของ การดำเนินการกองทุนยุติธรรม สอดคล้องกับนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญ อยู่ในระดับมาก สูงที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.13) ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยภาพรวม (Relevance of objectives) มีความสัมพันธ์กับปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ระยะเวลาการอาศัยในพื้นที่ และรายได้รวมครอบครัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

ประสิทธิผล (Effectiveness) และ ประสิทธิภาพ (Efficiency) พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผล (Effectiveness) และ ประสิทธิภาพ (Efficiency) กองทุนยุติธรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.54) โดยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นในด้านที่ว่าการจัด องค์กรการทำงานของกองทุนยุติธรรมเหมาะสมกับการให้การคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของประชาชน อยู่ในระดับมาก สูงที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 3.90) ทั้งนี้ ความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผล (Effectiveness) และ ประสิทธิภาพ (Efficiency) กองทุนยุติธรรมมีความสัมพันธ์กับปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ระยะเวลาการอาศัยในพื้นที่ และ รายได้รวมครอบครัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลที่เหลือ ได้แก่ เพศ และอายุ ไม่มีความสัมพันธ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผล (Effectiveness) และ ประสิทธิภาพ (Efficiency) กองทุนยุติธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลลัพธ์ (Outcome) และความยั่งยืน (Sustainability) พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลลัพธ์ (Outcome) และความยั่งยืน (Sustainability) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.97) โดยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นในด้านการแก้ไข ปรับปรุงการดำเนินการกองทุน ยุติธรรมอย่างต่อเนื่องให้สอดคล้องเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของ สถานการณ์ในปัจจุบันเป็นสิ่งจำเป็น อยู่ในระดับมาก สูงที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.36) ทั้งนี้ ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลลัพธ์ (Outcome) และความยั่งยืน (Sustainability) มีความสัมพันธ์กับปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลา การอาศัยในพื้นที่ และ รายได้รวมครอบครัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนปัจจัย สถานภาพ สมรส ไม่มีความสัมพันธ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลลัพธ์ (Outcome) และความยั่งยืน (Sustainability) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่เป็นไปตาม สมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลกระทบของการพัฒนา (Development impact) พบว่า กลุ่ม ตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบของการพัฒนากองทุนยุติธรรม (Development impact) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.75) โดย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นในด้านที่ว่าการดำเนินการกองทุนยุติธรรม ต้องให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมในพื้นที่มีส่วนร่วมมากที่สุด อยู่ในระดับ มาก สูงที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.10) ทั้งนี้ ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบของการ พัฒนากองทุนยุติธรรม (Development impact) มีความสัมพันธ์กับปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ระยะเวลาการอาศัย ในพื้นที่ และ รายได้รวมครอบครัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับนัย สำคัญ 0.05

คุณภาพการดำเนินงานของกองทุนฯ และของผู้รับทุน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพการดำเนินงานของกองทุนฯ

และของผู้รับทุนโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.63) โดยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นใน ด้านการดำเนินการอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 3.79) รองลงมา ได้แก่ ด้านปัญหาและอุปสรรค อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.62) และ ด้านผู้รับบริการกองทุนยุติธรรม อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.44) ตามลำดับ ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพการดำเนินงานของกองทุนฯ และของผู้รับทุนด้านต่าง ๆ ดังนี้

ด้านการดำเนินการโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.79) โดยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นในส่วนของการบริหารจัดการกองทุนฯ เป็นที่ยอมรับและเกิดความพึงพอใจต่อผู้ได้รับบริการ 4.03 อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.10) ด้านผู้รับบริการกองทุนยุติธรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.35) โดยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นใน ด้านที่ว่ากองทุนยุติธรรมมีการติดตามการดำเนินการขอรับบริการอย่างต่อเนื่องอยู่ในระดับปานกลาง สูงที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 3.54) ด้านปัญหาและอุปสรรค โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.62) โดยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นในปัญหาการขาดแคลนบุคลากรอยู่ในระดับมาก สูงที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 3.86) ทั้งนี้ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพการดำเนินงานของกองทุนฯ และของผู้รับทุนโดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กับปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ระยะเวลาการอาศัยในพื้นที่ และรายได้รวมครอบครัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

ข. ด้านการศึกษาเปรียบเทียบการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางกฎหมายของประเทศไทยกับต่างประเทศ

จากการศึกษาเปรียบเทียบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายของไทยและต่างประเทศ พบประเด็นเปรียบเทียบที่น่าสนใจ ดังนี้

1. ในต่างประเทศส่วนใหญ่จะมีการสำรวจปัญหากฎหมายที่ประชาชนประสบในแต่ละพื้นที่ก่อน แล้วจึงมาดำเนินการกำหนดกรอบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย เพื่อให้หลักประกันว่าการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายจะตรงตามความต้องการ (Meet Need) ที่แท้จริง ในขณะที่ประเทศไทยในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายไม่ได้มีการใช้ข้อมูลการสำรวจปัญหากฎหมายดังกล่าวดำเนินการ

2. ต่างประเทศมีการเปิดเว็บไซต์การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่ประชาชนสามารถเข้าไปเรียนรู้ทำความเข้าใจ และสามารถยื่นเรื่องผ่านเว็บไซต์ได้โดยตรง ในขณะที่ประเทศไทยยังไม่มีเว็บไซต์ที่ดำเนินการในด้านนี้โดยตรง ไม่ว่าจะเป็นการให้ความรู้ หรือการ ถาม-ตอบ ก็ตาม

3. ในต่างประเทศจะมีการตั้งศูนย์ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายระดับชุมชน (Community Center) ทำให้สะดวกและสามารถเข้าถึงได้ง่าย ในขณะที่ประเทศไทยมีเพียงศูนย์นรณรงค์มีเพียงไม่กี่แห่งแต่ปัจจุบันได้ขยายไปกว่า 2 กว่าแห่ง

4. การดำเนินการในต่างประเทศ กองทุน Legal Aid Funding จะยินยอมให้มีการขยายการดำเนินงานไปที่การไกล่เกลี่ยและระงับข้อพิพาททางเลือก (ADR) แต่ประเทศไทยกองทุนยุติธรรมไม่ได้เน้นย้ำ

ค. ด้านการแสวงหาแนวทางในการพัฒนากองทุนยุติธรรมให้สามารถช่วยเหลือประชาชนให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ตามหลักสากล

จากการศึกษาข้อเท็จจริงในด้านหลักการในด้านแนวคิด ทฤษฎีว่าด้วยการเข้าถึงความยุติธรรม การดำเนินการของกองทุนยุติธรรม การประเมินผลสถานการณ์และสภาพปัญหาที่เป็นอยู่จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง สำรวจความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลต่าง ๆ ที่มีอยู่นั้นเมื่อนำมาวิเคราะห์กำหนดแนวทางการพัฒนาการดำเนินการของกองทุนยุติธรรม เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพ

และที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ใช้แนวทางการวิเคราะห์เชิงยุทธศาสตร์ ดังนี้

1. การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ในเพื่อแก้ไข ปรับปรุง การดำเนินการกองทุนยุติธรรม ในเชิงยุทธศาสตร์ โดยเน้นแง่มุมที่สำคัญในการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ 3 ประการ คือ

1. การมุ่งเน้นผู้รับบริการ คือ ประชาชนที่มาขอรับบริการและได้รับความเดือดร้อนจริงโดยเฉพาะประชาชนที่ยากจนให้สามารถมีช่องทางในการเข้าถึงความยุติธรรม และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินการ คือ องค์กรสถาบัน หรือส่วนราชการในกระบวนการยุติธรรม และกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม องค์กรเอกชน (NGOs) ที่ดำเนินงานด้านการช่วยเหลือประชาชน ฯลฯ โดยมุ่งเน้นการผลักดันการดำเนินการที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

2. การปรับปรุงผลการดำเนินการที่ส่งผลทั้งการเพิ่มประสิทธิภาพ ในการอำนวยความสะดวก การเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินการกองทุนยุติธรรม ความคุ้มค่าในการดำเนินการและการตอบสนองต่อหลักนิติธรรม และต่อการเพิ่มผลลัพธ์ของเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนตลอดจนการลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย ที่เป็นผลดีต่อหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว การลดปัญหาในข้อพิพาท การสร้างความสามารถในการป้องกันและเฝ้าระวัง การตรวจสอบความถูกต้องและความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรมรวมทั้งการปฏิบัติการ โดยรวมถึงความรวดเร็ว การตอบสนอง และความยืดหยุ่น ซึ่งเป็นการสร้างความแข็งแกร่งและความพร้อมขององค์กรให้มีความยั่งยืน

3. การปรับปรุงผลการดำเนินการที่ส่งผลทั้งการเพิ่มประสิทธิภาพ ในการอำนวยความสะดวก การเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินการกองทุนยุติธรรม ความคุ้มค่าในการดำเนินการและการตอบสนองต่อหลักนิติธรรมและ

ต่อการเพิ่มผลลัพธ์ของการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนตลอดจนการลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย คือ ประชาชน หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว การลดปัญหาในข้อพิพาท การสร้างความสามารถในป้องกันและเฝ้าระวัง การตรวจสอบความถูกต้องและความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรมรวมทั้ง การปฏิบัติการ โดยรวมถึงความรวดเร็ว การตอบสนอง และความยืดหยุ่น ซึ่งเป็นการสร้างความแข็งแกร่งและความพร้อมขององค์กรให้มีความยั่งยืน

ภายใต้การวิเคราะห์ SWOT นั้น จะต้องวิเคราะห์ทั้งสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กร โดยมีขั้นตอนดังนี้

ก. การประเมินสภาพแวดล้อมภายในองค์กร

การประเมินสภาพแวดล้อมภายในองค์กร หมายถึง การประเมินการดำเนินการกองทุนยุติธรรมในเชิงการวิเคราะห์ผลสำเร็จกองทุนยุติธรรม และพิจารณาทรัพยากรและความสามารถภายในเชิงการดำเนินการดังกล่าว

จุดแข็งขององค์กร (S-Strengths) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายในจากมุมมองของผู้ที่อยู่ในองค์กรนั่นเองว่า การดำเนินการกองทุนยุติธรรมที่ผ่านมาจนถึงการดำเนินการในปัจจุบัน จากข้อมูล ข้อเท็จจริงที่เป็นจุดแข็งหรือจุดเด่นที่มีอยู่สามารถจำแนกได้ดังนี้

1. มีการตรวจสอบและปรับปรุงการดำเนินการด้านกองทุนยุติธรรมอย่างต่อเนื่องและผู้ดูแลโดยตรงมีความมุ่งมั่นพัฒนาให้การดำเนินการเป็นไปตามวัตถุประสงค์และประโยชน์ของประชาชน

2. บุคลากรที่ทำงานด้านกองทุนยุติธรรมในต่างจังหวัดจำนวนมากเป็นบุคลากรที่ทำงานด้วยความทุ่มเท เสียสละ มีทักษะและพัฒนาความเชี่ยวชาญในการทำงาน ช่วยเหลือและดูแลเพื่อนร่วมงานและสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้รวดเร็วและสามารถปฏิบัติงานที่เร่งรีบได้รวมทั้งสามารถทำงานในภาวะขาดแคลนตั้งแต่เริ่มตั้งกองทุนยุติธรรม

3. มีระบบการให้ความรู้และการฝึกอบรมแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านการดำเนินการกองทุนยุติธรรมอย่างต่อเนื่องประจำปี ทั้งในด้านการดำเนินการทั่วไปและ/หรือในการดำเนินการตามหลักเกณฑ์หรือด้านอื่น ๆ ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการและการปฏิบัติงาน

4. มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การดำเนินการที่เป็นรูปธรรมและมีแผนการดำเนินการในระดับปฏิบัติการ (Roadmap) ที่ชัดเจน ทำให้มีทิศทางในการดำเนินการบนฐานจากความเป็นจริง (แต่ในทางปฏิบัติยังไม่สามารถนำแผนไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเต็มที่

5. มีการให้สถาบันการศึกษาและหน่วยงานเข้ามาศึกษาการดำเนินการอย่างตรงไปตรงมาและพยายามนำข้อเสนอแนะไปใช้ในการปรับปรุงการดำเนินการที่สอดคล้องกับปัญหาที่ประสบ ทำให้การดำเนินการมีคุณภาพและประสิทธิภาพ

6. มีการประสานการดำเนินการกับส่วนราชการที่ทำงานในลักษณะเดียวกันในพื้นที่ เช่น กรมคุมประพฤติ กรมราชทัณฑ์ และกรมต่าง ๆ แต่ในกระทรวงเดียวกันเป็นหลัก มีการทำงานในเชิงรุกและพยายามทั้งการให้ความรู้และการอบรม การจัดทำเอกสารต่าง ๆ เผยแพร่ ด้านการดำเนินการกองทุนยุติธรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

7. การดำเนินการของกองทุนยุติธรรมที่ผ่านมาไม่มีปัญหาการทุจริตและมีความโปร่งใสในการดำเนินการ ไม่มีการโจมตีจากสื่อมวลชนหรือภาคประชาชนในด้านการมีผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องและไม่พบการร้องเรียนในประเด็นเหล่านี้เลย

8. เจ้าหน้าที่มีการรวมกลุ่มกันโดยมีการนำเอาหลักการจัดการความรู้ (Knowledge Management) มาดำเนินการและจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันโดยผ่านทาง Social media เช่น line ในด้านการดำเนินงานด้านงานกองทุนในประเด็นต่าง ๆ เป็นโอกาสการสื่อสารด้านการทำงาน ข้อผิด

พลาดในการดำเนินงาน ข้อควรระวังในการทำงานที่เกี่ยวข้องทำให้โอกาสในการทำผิดพลาดในการทำงานลดลง

จุดอ่อนขององค์การ (W-Weaknesses) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายในจากมุมมองของผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ทำงานหรือปฏิบัติงานกองทุนยุติธรรม คณะกรรมการกองทุนยุติธรรม คณะอนุกรรมการ ผู้เกี่ยวข้อง อาทิจุติธรรมจังหวัด และผู้ที่อยู่ภายในองค์กรนั้น ๆ เองว่าปัจจัยภายในในการประเมินการดำเนินการกองทุนยุติธรรม ที่เป็นจุดด้อยของการดำเนินการกองทุนยุติธรรม ในองค์กรที่ควรปรับปรุงให้ดีขึ้นหรือจัดให้หมดไป อันจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรและทางราชการ

1. กระบวนการในการดำเนินการกองทุนยุติธรรมยังมีความล่าช้าและติดขัดในบางส่วนที่ต้องมีการปรับปรุงและการดำเนินการในหลายส่วนยังขาดความชัดเจน เช่น เรื่องนายความ เรื่องการสังกัดกับหน่วยงานใดในกระทรวง เป็นต้น อยู่ระหว่างการทดลอง (ลองผิดลองถูก-Trial and Error) ซึ่งอาจอยู่ระหว่างการเปลี่ยนผ่านไปใช้กฎหมายใหม่ (พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558) ทำให้ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติยังลังเลไม่แน่ใจว่าจะดำเนินการไปหรือไม่ ส่งผลให้การทำงานยังไม่เป็นเชิงรุก (Proactive) เท่าที่ควร นอกจากนี้ในการดำเนินการจำนวนไม่น้อยที่หลักเกณฑ์ยังมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลง มีการเพิ่มเติมอยู่ตลอด

2. ระบบการจัดสรรอัตราและความมั่นคงในงาน (Work security) ยังเป็นประเด็นที่เป็นปัญหาตกค้างจากอดีตและมีความอ่อนไหวจากการที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติโดยเมื่อปฏิบัติงานได้ระยะหนึ่ง มีความรู้ความเชี่ยวชาญและทักษะแต่ขาดความมั่นคงในงานและความก้าวหน้าทำให้มีการย้ายหรือลาออกเมื่อได้งานใหม่ ทำให้ต้องรับเจ้าหน้าที่ใหม่และต้องมาเรียนรู้และเริ่มงานใหม่ที่อาจส่งผลต่อการพิจารณาข้อมูลหรือการประมวลข้อเท็จจริงรวมทั้งการวินิจฉัยต่าง ๆ ทำให้ต้องมีการส่งเรื่องมาที่ส่วนกลางและมีการกระจุกตัว

3. การจัดประเภทการให้ความช่วยเหลือจำนวนมากอาจจะยังไม่ตรงกับความต้องการ (Un-meet need) ในปัญหาทางกฎหมายที่ประสบอยู่ ทำให้ยังพบว่าการมาขอใช้บริการยังกระจุกตัวอยู่เฉพาะบางกลุ่ม เช่น การขอประกันตัวและค่าทนายความ แต่การขอรับบริการประเภทอื่น ๆ เช่น ค่าเดินทาง ยังไม่พบในบางพื้นที่หรือพบแต่น้อย และในแต่ละประเภทยังไม่ได้มีการดำเนินการจัดรายละเอียดรายการให้เหมาะสมรวมทั้งมาตรฐานด้านการกำหนดราคาที่เหมาะสม เช่น ค่าตรวจ DNA เป็นต้น

4. ปัญหาด้านโครงสร้าง ที่เนื่องจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพไม่มีหน่วยงานในภูมิภาค การกระจายปริมาณงาน (Workload) ให้เหมาะสมกับระบบการทำงานจึงยังไม่สามารถดำเนินการได้เต็มที่และมีเอกภาพและสัดส่วนในการปฏิบัติงาน งานจึงมากระจุกตัวอยู่ที่ส่วนกลาง ส่งผลให้เกิดความไม่สมดุลในการดำเนินการและความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน

5. การมีส่วนร่วมในการพิจารณาการปรับปรุงการดำเนินการของกองทุนยุติธรรมโดยข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานยังมีน้อยมาก ระเบียบการดำเนินการต่าง ๆ มักออกจากส่วนกลางเป็นหลักซึ่งออกมาแล้วทำให้เกิดปัญหาและความยุ่งยากในทางปฏิบัติกับข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ ทำให้ระยะเวลาการให้บริการแต่ละคดีล่าช้าและไม่สามารถให้ความรู้ประชาชนได้ครบถ้วน

6. การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริงยังขาดมาตรฐานการดำเนินการและไม่สามารถวิเคราะห์และได้ข้อมูลดีขึ้นขึ้นสอบสวน การประมวลข้อมูลยังไม่เป็นมาตรฐานเดียวกันขึ้นอยู่กับการรู้ความสามารถและประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่แต่ละคนที่จะสามารถได้ข้อมูลพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องครบถ้วน และในบางสำนวนที่ไม่ชัดเจนส่งผลต่อความล่าช้าในการดำเนินการ

ข. การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอก

ภายใต้การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอกองค์การอาจมีผลกระทบต่อการดำเนินการกองทุนยุติธรรมทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

โอกาสทางสภาพแวดล้อม (O-Opportunities) เป็นการวิเคราะห์ว่าปัจจัยภายนอกการดำเนินการขององค์การ ปัจจัยใดที่สามารถส่งผลกระทบต่อประโยชน์ ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการดำเนินการกองทุนยุติธรรมในระดับมหภาค

1. จากการที่สหประชาชาติให้ความสนใจและผลักดัน SDGs ที่ 16 ด้านการดำเนินการเข้าถึงความยุติธรรม (Access to justice) ซึ่งการดำเนินการกองทุนยุติธรรมก็เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเข้าถึงความยุติธรรม โดยเฉพาะผู้ที่ยากจน ได้สามารถเข้าถึงความยุติธรรมอย่างทั่วถึง ตามแนวทาง justice for all ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม กองทุนยุติธรรมของไทยให้สามารถดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพและจะเป็นโอกาสที่จะดำเนินการที่เป็นมาตรฐานสากลและเรียนรู้การดำเนินการของประเทศต่าง ๆ

2. จากการที่เทคโนโลยีมีการพัฒนาและก้าวหน้ามากขึ้น ส่งผลให้กระบวนการสื่อสารและการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อการดำเนินการด้านต่าง ๆ มีความรวดเร็ว สะดวก มีประสิทธิภาพมาก การมีระบบฐานข้อมูลที่ทันสมัยและตอบสนองต่อการทำงานของเจ้าหน้าที่ หน่วยงานราชการต่าง ๆ และมีข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับการดำเนินการและการเรียนรู้ตลอดจนการดำเนินการในการพัฒนาระบบกระบวนการงานโดยผ่านทางสื่อเหล่านี้ได้ (ผ่านทางระบบอิเล็กทรอนิกส์)

3. นโยบายของรัฐในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและการให้การช่วยเหลือดูแลประชาชนที่ยากไร้ กระแสการรณรงค์ต่อต้านการทุจริต และการอำนวยความสะดวกเป็นนโยบายหลักของกระทรวงยุติธรรมและหน่วยงาน

ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งพัฒนาข้าราชการให้เป็นองค์กรที่ประชาชนให้ความเชื่อถือและไว้วางใจ

4. ประชาชน ท้องถิ่น ชุมชนให้ความร่วมมือและแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนมีมากขึ้นโดยผ่านเข้ามาในรูปของอาสาสมัครต่าง ๆ ทั้งในด้านการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ในขณะเดียวกันกับหลายองค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐหรือ NGOs มีความร่วมมือในการให้ความช่วยเหลือประชาชนมากขึ้น ทำให้สามารถเป็นเครือข่ายในการดำเนินการที่สอดคล้องกับภารกิจ การดำเนินการ

อุปสรรคทางสภาพแวดล้อม (T-Threats) เป็นการวิเคราะห์ว่าเงื่อนไขหรือปัจจัยภายนอกการดำเนินการขององค์กร ปัจจัยใดที่เป็นอุปสรรคขัดขวางทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการดำเนินการกองทุนยุติธรรมในระดับมหภาค

1. สภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงมาก ทำให้ข้อขัดข้องในการดำเนินชีวิต การทำงานและการฟ้องร้องทางคดีมีมากขึ้นและมีแนวโน้มซับซ้อนโดยเฉพาะในทางอาญาและการมีกฎหมายและพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญาเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากสภาพปัญหาในปัจจุบันมีความยุ่งยากซับซ้อนกว่าในอดีต

2. แนวโน้มการเปิดเสรีทางการค้าและบริการ เช่น การเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะส่งผลให้ชาวต่างชาติหลั่งไหลเข้ามาทำงานและเดินทางเข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนมากทั้งในกลุ่มประเทศอาเซียนด้วยกันและประเทศตะวันตก ขณะนี้มีคนต่างชาติมาขอรับการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรมไปบางส่วนแล้ว) และ หลายพื้นที่ พบว่า มีชาวต่างชาติมาขอรับบริการจำนวนมาก ซึ่งจะทำให้เกิดผลกระทบต่อการดำเนินการกองทุนในระยะยาวทั้งในเรื่องจำนวนเงินและการให้บริการจัดสวัสดิการแก่คนต่างด้าวมากกว่าที่คนไทยจะได้รับบริการ

3. การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การตระหนักในเรื่องสิทธิต่าง ๆ ของประชาชน การรักษาสีทิตนเองมากขึ้นในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะความขัดแย้ง การดำเนินคดีในปัจจุบัน จะมีการใส่ใจต่อการรักษาผลประโยชน์ที่กระทบต่อตนและการคุ้มครองสิทธิของตนมากขึ้น มีการใส่ใจในคดีและสนใจติดตามข่าวสารมากขึ้น โดยเฉพาะสื่อมวลชนมีการเฝ้าระวัง ติดตามข่าวสาร ซึ่งจากสภาวะการดังกล่าวส่งผลต่อการทำงานที่ต้องใส่ใจเคร่งครัดและในบางกรณีการทำงานด้านการบริหารจัดการกองทุนยุติธรรมต้องอาศัยบุคคลากรที่ต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์เพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาด

4. องค์กรต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมและด้านฝ่ายปกครองยังขาดการรับรู้และการเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการในลักษณะของการเป็นหุ้นส่วนปฏิบัติงานด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินการกองทุนยุติธรรม เช่น สมาคมและสหภาพความ สถาบันอุดมศึกษา สำนักงานศาลยุติธรรม เนติบัณฑิตสภา เป็นต้น จึงทำให้การดำเนินการในหลาย ๆ ส่วน เช่น การแสวงหาทุนความที่มีคุณภาพและทนายอาสาหรือขอแรงหรือแม้การจัดการหา การจ้างยังประสบปัญหาอยู่มาก การประกันตัวในชั้นศาลยังประสบปัญหาและการดำเนินการหลายส่วนยังไม่ได้ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร พันธมิตรการดำเนินการที่ควรดำเนินการพัฒนางานเป็นยังไม่มีบทบาทเข้มข้นทั้งในการพัฒนาและการดำเนินการ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติยังไม่ได้มีบทบาทในการช่วยออกกฎ ระเบียบนโยบายหรือมาตรการต่าง ๆ ซึ่งโดยหลักการควรจะมีความร่วมมือให้หุ้นส่วนเข้ามามีบทบาทในการดำเนินการทั้งในด้านการทำงาน และบทบาทในการพัฒนาควบคู่ไป

5. รายได้หลักของกองทุนยุติธรรมมาจากเงินงบประมาณแผ่นดินของรัฐเป็นหลัก การให้ความช่วยเหลือหรือสนับสนุนจากแหล่งอื่น ๆ ยังมีน้อย รวมทั้งยังขาดการจ่ายสมทบเข้ากองทุนตามหลักการ ดังนั้น จำนวนเงินในกองทุนยุติธรรมต้องร่อยหรอลง ต้องมีการแสวงหาแหล่งรายได้มาเพิ่มเติม

6. จากการเปิดประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ทำให้ประชาชนสามารถเดินทางไปประเทศต่าง ๆ ในกลุ่มสมาชิกชาติอาเซียนโดยเสรี ซึ่งในกรณีหากกองทุนยุติธรรมได้รับคำขอเรื่องการประกันตัว และให้เงินช่วยเหลือการประกันตัวแล้ว หากผู้มาขอรับการได้รับการประกันตัวออกไปแล้ว หลบหนีโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประเทศอาเซียน หากไม่สามารถติดตามมาได้ จะส่งผลกระทบในการดำเนินการของกองทุนยุติธรรม

ค. สถานการณ์จากการประเมินสภาพแวดล้อม

จากการศึกษา การดำเนินการกองทุนยุติธรรม จะอยู่ในสถานการณ์ 4 รูปแบบ ดังนี้

1. สถานการณ์ที่ 1 (จุดแข็ง-โอกาส) สถานการณ์นี้เป็นสถานการณ์ที่พึงปรารถนาที่สุด ผู้บริหารขององค์การควรกำหนดกลยุทธ์ในเชิงรุก (Aggressive strategy) เพื่อดึงเอาจุดแข็งที่มีอยู่มาเสริมสร้างและปรับใช้ และฉกฉวยโอกาสต่าง ๆ ที่เปิดมาแสวงหาประโยชน์อย่างเต็มที่ในการดำเนินการและพัฒนากองทุนยุติธรรม

2. สถานการณ์ที่ 2 (จุดอ่อน-ภัยอุปสรรค) โดยหลักการ สถานการณ์นี้เป็นสถานการณ์ที่เลวร้ายที่สุด เนื่องจากเป็นการที่องค์การกำลังเผชิญอยู่กับอุปสรรคจากภายนอกและมีปัญหาจุดอ่อนภายในหลายประการ ดังนั้น ทางเลือกที่ดีที่สุด คือ กลยุทธ์ การตั้งรับหรือป้องกันตัว (defensive strategy) เพื่อพยายามลดหรือหลบหลีกภัยอุปสรรค ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ตลอดจนหามาตรการที่จะทำให้องค์การเกิดความสูญเสียที่น้อยที่สุด

3. สถานการณ์ที่ 3 (จุดอ่อน-โอกาส) สถานการณ์องค์กรมีโอกาสนเป็นข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันอยู่หลายประการ แต่ติดขัดอยู่ตรงที่มีปัญหาอุปสรรคที่เป็นจุดอ่อนอยู่ หลายอย่างเช่นกัน ดังนั้น ทางออก คือ กลยุทธ์การพลิกตัว (turnaround-oriented strategy) เพื่อจัดหรือแก้ไขจุดอ่อนภายในต่าง ๆ ให้ พร้อมทั้งจะฉกฉวยโอกาสต่าง ๆ ที่เปิดให้

4. สถานการณ์ที่ 4 (จุดแข็ง-อุปสรรค) สถานการณ์นี้เกิดขึ้นจากการที่สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงาน แต่ตัวองค์กรมีข้อได้เปรียบที่เป็นจุดแข็งหลายประการ ดังนั้น แทนที่จะรอจนกระทั่งสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ก็สามารถที่จะเลือกกลยุทธ์การแตกตัว หรือขยายขอบข่ายกิจการ (diversification strategy) เพื่อใช้ประโยชน์จากจุดแข็งที่มีสร้างโอกาสในระยะยาวด้านอื่น ๆ แทน

จากการดำเนินการวิเคราะห์เชิงยุทธศาสตร์ ผู้วิจัยนำมาดำเนินการจัดทำเป็นข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะ

ก. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

จากการศึกษามีข้อเสนอแนะในการดำเนินการ ดังนี้

1. จากการศึกษาพบว่า การดำเนินการกำหนดประเภทหรือเกณฑ์ในการมาขอรับบริการจากกองทุนยุติธรรมยังไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงในการดำเนินการเท่าที่ควร เพราะพบว่า ในการมาขอรับบริการ 8 ประเภทนั้น ส่วนใหญ่มีเพียงด้านการขอรับบริการด้านการประกันตัว และค่าทนายความเท่านั้น ส่วนการขอรับบริการด้านการตรวจ DNA นั้น ยังมีน้อยมาก และในบางภูมิภาคก็ไม่พบการมายื่นขอรับบริการแต่อย่างใด รวมไปถึงการขอรับบริการในด้านอื่น ๆ ซึ่งแทบไม่พบการมายื่นขอรับบริการแต่อย่างใด ดังนั้น จึงควรมีการขยายการรับรู้ให้ประชาชนมาขอรับบริการ ดำเนินการสำรวจปัญหาทางกฎหมายที่ประชาชน โดยเฉพาะคนยากจนจริงประสบอยู่ก่อน เพื่อให้ทราบทิศทาง แนวโน้มและลักษณะของปัญหากฎหมายก่อน จากนั้นมาจัดประเภท (Category) รวมทั้งจัดสรรเงินลงไปในแต่ละภูมิภาค มีการจัดทำคู่มือให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการในแต่ละคดีที่ง่ายขึ้น ลดเวลาหรือกำหนดมาตรฐานในการทำคดี รวมทั้งเปิดช่องการยื่นขอรับบริการอื่น ๆ ไว้เช่นกัน การดำเนินการ

ดังกล่าวจึงจะสอดคล้องกับเป้าหมายการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรมที่จะช่วยลดการเหลื่อมล้ำจริง

2. จากการศึกษาพบว่า กองทุนยุติธรรมได้มีการศึกษาวิเคราะห์เชิงยุทธศาสตร์ และมีการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic planning) แต่ไม่ได้เอาแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวมาใช้ในทางปฏิบัติให้เป็นประโยชน์เท่าที่ควร ดังนั้น กองทุนยุติธรรมควรนำเอาแผนยุทธศาสตร์ที่จัดทำดังกล่าวมาทบทวน (Review) และจัดทำลำดับการดำเนินการ (Priority) และนำไปสู่การปฏิบัติจริง

3. จากการศึกษาพบว่า ในการจัดทำคู่มือปฏิบัติงานของกองทุนยุติธรรม (Handbook) เป็นการจัดทำคู่มือในลักษณะที่เป็นการรวบรวมหรือประมวล ระเบียบ คำสั่งหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานเท่านั้น ไม่สามารถใช้ได้จริง สำหรับบุคคลที่เข้ามาปฏิบัติงานตั้งแต่เริ่มแรก จึงควรมีการปรับปรุงใหม่ โดยการจัดทำแผนภูมิ ระบุ ขั้นตอน ทิศทาง และให้รายละเอียดในการดำเนินการ ข้อสังเกต ข้อพึงระวัง หรือ รายละเอียดอื่น ๆ ที่จะสามารถให้บุคลากรที่เข้ามาทำงานสามารถเรียนรู้และปฏิบัติงานได้จริงอย่างรวดเร็วทันที การดำเนินการดังกล่าวยังจะช่วยแก้ไขปัญหาการเข้าออกบ่อยของบุคลากรหรือเรื่องของการต้องหาคนเข้าทดแทน เนื่องจากความมั่นคงในอาชีพ ส่วนโดยระเบียบ กฎเกณฑ์ หรือ เงื่อนไขอื่น ๆ ควรมีไว้ในภาคผนวกเพื่อให้ความหรืออ้างอิงเมื่อเวลาที่มีข้อสงสัยหรือต้องการสอบทานกับระเบียบต่าง ๆ

4. จากการศึกษาพบว่า การดำเนินการกองทุนยุติธรรม มีความเสี่ยงต่อการถูกแทรกแซงทางการเมือง หรือถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง ซึ่งจะส่งผลความเสียหายต่อภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นต่อกองทุนยุติธรรม ดังนั้น ควรมีการพัฒนากลไกหรือมาตรการต่าง ๆ ในการป้องกันการแทรกแซงทางการเมือง

5. จากการศึกษาพบว่า การดำเนินการปรับปรุงระเบียบ การดำเนินการต่าง ๆ มักดำเนินการโดยส่วนกลางโดยเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการร่างหรือได้มีการประชุมและพิจารณาแนวทางในการดำเนินการที่ดีและเหมาะสม ทำให้การดำเนินการในระดับพื้นที่มีผลกระทบและไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังนั้น ในการดำเนินการจัดทำข้อปฏิบัติ ระเบียบการดำเนินการ หรือ แนวทางใด ๆ ควรมีการจัดประชุมและเชิญผู้ปฏิบัติเข้าร่วมหารือและให้ความคิดเห็นการดำเนินการประกอบด้วย

6. จากการศึกษา พบว่า ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการต่างแล้วประสบปัญหาเกิดความขัดข้องในการดำเนินการไม่สามารถปรึกษาผู้มีประสบการณ์และตัดสินใจดำเนินการได้ ดังนั้น กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจึงควรมีการดำเนินการจัดตั้งหน่วยงานหรือศูนย์ให้คำปรึกษา (Expert center) ในส่วนกลาง เพื่อให้การดำเนินการและกระบวนการดำเนินงานดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ข. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป

1. ควรมีการดำเนินการสำรวจปัญหาต่าง ๆ ทางคดีและการมีข้อพิพาทต่าง ๆ ในพื้นที่ เพื่อนำมาพิจารณาประกอบการจัดทำประเภทของการให้ความช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรมให้สอดคล้องกับความต้องการและลดความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นจริงในการดำเนินคดี

2. ควรมีการศึกษาด้านการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงานด้านกองทุนยุติธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการประชาสัมพันธ์ การลงข้อมูลหรือการดำเนินการยื่นคำขอหรือการดำเนินการอื่น ๆ ซึ่งจะทำให้การดำเนินการมีประสิทธิภาพและลดความล่าช้าในกระบวนการได้บางส่วนเช่นกันหรือการให้ประชาชนที่ปัจจุบันมีการใช้เทคโนโลยีสามารถจะช่วยให้การดำเนินการโดย

สามารถยื่นคำขอผ่านช่องทางออนไลน์นี้และอาจสร้างความสะดวก รวดเร็วขึ้น และลดจำนวน โดยให้ผู้ที่มาขอรับบริการเป็นคนที่ไม่รู้หนังสือจริง มีประสิทธิภาพ ลดความผิดพลาดบกพร่องจากการปฏิบัติ เจ้าหน้าที่เพียงช่วยเฝ้าระวัง รวมไปถึงการตรวจสอบเอกสาร พยานหลักฐานต่าง ๆ ด้านความถูกต้อง โดยเฉพาะมีผลการศึกษาวิจัยในบางส่วน หรือบางพื้นที่ ทั้งในประเทศและต่างประเทศให้ผลระบุในลักษณะเช่นเดียวกัน คือ ทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ลดข้อผิดพลาด และเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินการได้

3. ควรมีการศึกษาสำรวจเกณฑ์ความคิดเห็นการดำเนินการที่เหมาะสมในการตรวจสอบผู้ที่มาร้องขอหรือขอรับบริการจากหน่วยงานหรือภาคส่วนอื่น ๆ ในการตั้งเกณฑ์ตรวจสอบหรือความสมเหตุสมผลในการช่วยเหลือ (Mean หรือ merit test) เพื่อทราบถึงข้อมูล ข้อเท็จจริงที่มีความสัมพันธ์กับการ จะทำให้ได้ข้อมูลอีกด้านหนึ่งของผู้ที่เกี่ยวข้อง (Stakeholders) อันจะเป็นประโยชน์ต่อการนำมาพิจารณาจัดทำมาตรการที่เหมาะสมต่อไป

4. ในการดำเนินการด้านการให้ความช่วยเหลือประชาชนมีหน่วยงานที่ดำเนินการหลายส่วนที่ต่างฝ่ายต่างดำเนินการ ดังนั้น ควรมีการศึกษาการดำเนินการร่วมกันระหว่างหน่วยงาน (Inter-Agency) หรือการบูรณาการร่วมกันในการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย เพื่อลดความซ้ำซ้อนและช่วยในด้านการประสานการดำเนินการที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น จะช่วยเสริมการดำเนินการซึ่งกันและกันและผลประโยชน์จะตกแก่ประชาชน

5. ศึกษาการจัดทำการถอดบทเรียนความผิดพลาดจากการทำงานด้านการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายและการดำเนินการกองทุนยุติธรรม จากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการเรียนรู้ร่วมกันหรืออาจลงในสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อเป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ผู้ที่ทำงานด้านการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายหรือไปลงข้อมูลแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทาง Online ร่วมกัน

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ พวงประยงค์ (2554) การประเมินผลกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา : กรณีศึกษา สถานศึกษาระดับอาชีวศึกษาในจังหวัดสมุทรสงคราม วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- กิตติพงษ์ กิตติยารักษ์, บรรณาธิการ. (2543). **ทิศทางการขบวนการยุติธรรมไทยในศตวรรษใหม่**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- _____. บรรณาธิการ. (2544). **ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- _____. บรรณาธิการ. (2545). **กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่ : สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กรมบัญชีกลาง, (2547). **คู่มือระบบประเมินผลการดำเนินงานทุนหมุนเวียน**. กระทรวงการคลัง จัดทำโดย บริษัทไทยเรตติ้งแอนด์อีฟอรัมเซ็นเซอร์วิส จำกัด (สิงหาคม)
- จิรนิติ หะวานนท์. (2522) **สำนักงานทนายจำเลยของรัฐในประเทศสหรัฐอเมริกา**, ดุลพาห เล่ม 4. ปีที่ 26 (กรกฎาคม-สิงหาคม 2522) 63-79.
- ชาติชาย กริชชาญชัย. (2529). **ระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ยากจนในประเทศสหรัฐอเมริกา**, ดุลพาห เล่ม 6 ปีที่ 33 (พฤศจิกายน-ธันวาคม 2529) 44-57

ชาติชาย กริชชาญชัย.(2527). สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะได้รับ
 หมายความในประเทศสหรัฐอเมริกา. ดุลพาห เล่ม 6 ปีที่ 31
 (พฤศจิกายน-ธันวาคม 2527) : 41-54.

ปกป้อง ศรีสนิท. (2555) การปฏิรูปกองทุนยุติธรรม (การสำรวจองค์ความรู้
 เพื่อการปฏิรูปประเทศไทย). กรุงเทพฯ : เปนไท

เยาวดี รวงชัยกุล วิบูลย์ศรี. (2546) การประเมินโครงการ : แนวคิดและแนว
 ปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย.

สุวิมล ตีรกันันท์. (2550) การประเมินโครงการ แนวทางสู่การปฏิบัติ.
 พิมพ์ครั้งที่ 7 (ปรับปรุง). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, (2551). คู่มือการประเมินผล
 การปฏิบัติงานตามคำรับรองการปฏิบัติงานขององค์การมหาชน.
 สำนักนายกรัฐมนตรี

ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์. (2539). การวิจัยการประเมินผล. คณะ
 รัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2541). การประเมินผลโครงการ : หลักการและ
 การประยุกต์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลียงเชียง.

Bain, Penny, Shelley Chrest and Marina Morrow (2000) **Access to
 Justice Denied: Women and Legal Aid in British Columbia.**
 Vancouver : Women's Access to Legal Aid Coalition.

Bevan, G., Holland, A. *et al.* (1994). **Organizing Cost-Effective
 Access to Justice** London, Social Market Foundation

Blankenburg, E. (2002) **Legal Aid in The Netherlands, with some
 comparisons to the German Legal Aid System** Mimeo.
 Amsterdam.

Bowles, R. (1996). "Reform of legal aid and the solicitors' profession."
Hume **Papers on Public Policy** 3 : 4-23.

Canadian Centre for Justice Statistics (2008) : **Legal Aid in Canada
: Resource and Caseload Statistics 2006/2007**, Statistics
Canada

Cape, E. & Moorhead, R. (2006). **Demand Induced Supply?
Identifying Cost Drivers in Criminal Defence Work** Legal
Services Commission. London.

Capper, D. (2003). "The Contingency Legal Aid Fund : A Third Way
to Finance Personal Injury Litigation." **Journal of Law and
Society** 30 (1) : 66-83.

Fenn, P., Rickman, N. et al. (2007). "Standard Fees for Legal Aid :
Empirical Analysis of Incentives." **Oxford Economic Papers**
59 : 662-681.

Garoupa, N. and F. Stephen (2004). "Optimal Law Enforcement
with Legal Aid." **Economica** 71 : 493-500.

Genn, H. (1999). **Paths to Justice : What People Do and Think
about Going to Law**. Oxford, Hart Publishing.

Goriely, T. (1997). "Legal Aid Delivery Systems : Which Offer the
best value for money in mass case work? A Summary of
International Experience." **Lord Chancellor's Department
Research Series** 10/97.

Goriely, T., Tata, C. *et al.* (1997). **Expenditure on Criminal Legal
Aid : Report of a Comparative Study of Scotland,
England and Wales and The Netherlands**. Scottish Office
Edinburgh.

Goriely, T. (2003). "Evaluating the Scottish Public Defence Solicitors' Office." **Journal of Law and Society** 30 (1) : 84-101.

Hughes, Patricia (1997). "Domestic Legal Aid : The Public Means of Redress for Private Matters," 47 **UNB Law Journal** 119.

Johnson, Earl Jr. (2000). "Equal Access to Justice : Comparing Access to Justice in the United States and Other Industrial Democracies," 24 **Fordham International Law Journal** 583.

LECG (2006). "Legal aid reforms proposed by the Carter report- analysis and commentary."

Legal Aid Manitoba (2007) **Thirty Fifth Annual Report, Legal Aid Manitoba**

Legal Services Commission (2007). "Statistical Information 2006/07. Legal Aid Review (Dame Margaret Bazley DNZM) 2009 Improving the Legal Aid System : A public discussion paper Ministry of Justice : Wellington

Reilly, Jonathan J.T., Alan A. Paterson and Wesley W. Pue (compiled by) (1999). **Legal Aid in the New Millennium. Papers presented at the International Legal Aid Conference, University of British Columbia.**

Reform : **A New Legal Aid Plan for Ontario.** North York, Ont : York University Centre for Public law and Public Policy.

Zemans, Frederick H., Patrick J. Monahan and Aneurin Thomas, eds. (1997). **A New Legal Aid Plan for Ontario : Background Papers.** North York, Ont : York University Centre for Public Law and Public Policy

**ผลกระทบจากการเปิดบ่อนคาสิโนอย่างถูกกฎหมายในประเทศไทย
ในทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจสังกัดกองบังคับการปราบปราม
The Effect of Opening Casino in Thailand in Attitude of
Crime Suppression Division Police**

ชย พานะกิจ¹

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องผลกระทบจากการเปิดบ่อนคาสิโนอย่างถูกกฎหมายในประเทศไทยในทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจสังกัดกองบังคับการปราบปรามจำนวนทั้งสิ้น 132 นาย ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นสัญญาบัตร (ระดับชั้นยศ ร้อยตำรวจตรี-ร้อยตำรวจเอก) สังกัดกองบังคับการปราบปรามต่อผลกระทบของการเปิดคาสิโนอย่างถูกกฎหมายและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ตำรวจฯ ที่มีต่อการเปิดคาสิโนอย่างถูกกฎหมายตลอดจนศึกษาแนวทางและความเป็นไปได้ของการเปิดคาสิโนอย่างถูกกฎหมายจากทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจ การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) ในลักษณะของการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

จากผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่า ผลกระทบจากการเปิดคาสิโนอย่างถูกกฎหมายขึ้นในประเทศไทยในทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจสังกัดกองบังคับการปราบปรามนั้นตามข้อแรกของวัตถุประสงค์การวิจัยนั้นกลุ่มเจ้าหน้าที่ตำรวจฯ มีความเห็นในประเด็นที่ได้รับผลกระทบ และเกี่ยวข้องทั้งสิ้น 3 ประเด็นด้วย

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาอาชีววิทยาและงานยุติธรรม) คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

กันคือ 1) ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสังคม วัฒนธรรม และศีลธรรม 2) ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ และ 3) ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตคอร์รัปชั่นของข้าราชการและผู้มีอิทธิพล จากผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 2 และ 3 พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปรทางด้านปัจจัยภูมิหลัง ได้แก่ อายุ การนับถือศาสนา สถานภาพการสมรส รายได้ของกลุ่มประชากร รวมทั้งไม่มีความสัมพันธ์กันตามตัวแปรทางด้านประวัติการทำงาน ได้แก่ ระดับชั้นยศ อายุราชการ ระยะเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับคดีการพนัน (ก่อนเข้าปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการปราบปราม) และระยะเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับคดีการพนัน (ระหว่างปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการปราบปราม) กับทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นสัญญาบัตร (ระดับชั้นยศ ร้อยตำรวจตรี-ร้อยตำรวจเอก) สังกัดกองบังคับการปราบปราม อย่างไรก็ตามผลการศึกษาพบว่าความแตกต่างของปัจจัยทางด้านการศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยทางภูมิหลังเพียงปัจจัยเดียวเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจ หมายความว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจอาจจะมีพื้นฐานทางด้านความรู้ความเข้าใจในประเด็นของทฤษฎีต่าง ๆ ตลอดจนความรู้ในเชิงลึกอันเกี่ยวข้องกับการเปิดบ่อนการพนัน หรือบ่อนคาสีโนอย่างถูกต้องตามกฎหมายที่แตกต่างกัน

คำสำคัญ : คาสีโน, การเปิดคาสีโนอย่างถูกกฎหมาย, เจ้าหน้าที่ตำรวจสังกัดกองบังคับการกองปราบ

Abstract

The study of the impact of the opening of legal casinos in the attitude of the police by questionnaire 132 people is working in the Crime Suppression Division. The purpose is study the attitude of the Police Officers (class rank : Police Lieutenant - Police Captain) who working in Crime Suppression Division to the effects of

opening legal casinos and factors related to the opinion of the police towards the opening of legal casinos include the possibility way to open legal casinos in the police attitude. This study is a survey research in the form of quantitative research which was used as a tool to collect information.

The results of this study showed that the impact of the opening of legal casinos in the country in the attitude of the police Crime Suppression Division showed that three issues 1) related to social, cultural and moral 2) related to economy, and 3) related to fraud and corruption of government officials and influential. The testing hypotheses results on the second and third, there was no correlation between the variables in the background, age, religion, marital status and income of the population with no correlation between the work variables including class rank, years of work, the amount of time working on the case of gambling (before working in Crime Suppression Division) and the period of performance related to the case of gambling (working in Crime Suppression Division) with the attitude of police officers (class rank : Police Lieutenant - Police Lieutenant Colonel)

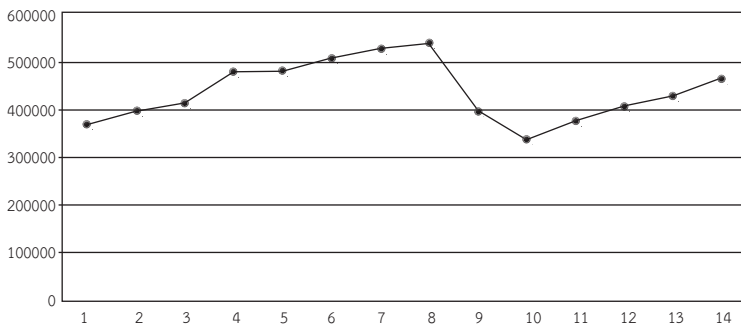
Anyway, the results showed that the difference of a factor in education, only one of the background factors, is related to the attitude of the police. This means that police may have the basic knowledge and understanding of the theories as well as in-depth knowledge related to the casino different.

Keywords : Casino, opening Legal Casino, crime Suppression Division police

บทนำ

การพนัน เป็นกิจกรรมที่คนไทยจำนวนมากนิยมชมชอบ ถึงแม้ว่าจะเป็น การขัดต่อหลักคำสอนในพุทธศาสนาอย่างชัดเจนก็ตาม การเล่นหวย ไฟ่ ลูกเต๋า หรือการพนันสนุกเกอร์ บิลเลียด โกะเชน กัดปลา แม้แต่การทลาย เลขป้ายทะเบียนรถยนต์หรือทลายเลขธนบัตร ก็เป็นสิ่งที่นิยมกระทำกันอย่างแพร่หลาย เมื่อพิจารณาจากข้อมูลสถิติอาชญากรรมจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ(สตช.)(http://ftp.police.go.th/ststistic/dn_main.htm)พบว่า สถิติปัญหาอาชญากรรมมวลรวมปี 2551 มีคดีเกิดขึ้นจำนวน 458,188 คดี เพิ่มจากปี 2550 จำนวน 34,935 คดี หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 8.25 อย่างไรก็ตาม เมื่อแยกวิเคราะห์พบว่าสถิติคดีส่วนใหญ่มีแนวโน้มลดลง แต่ที่เพิ่มขึ้นจากปีที่แล้วเป็นคดีลักทรัพย์ยานยนต์ ที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 1 และคดียาเสพติดเพิ่มขึ้นถึง ร้อยละ 43 (ภาพที่ 1)

86

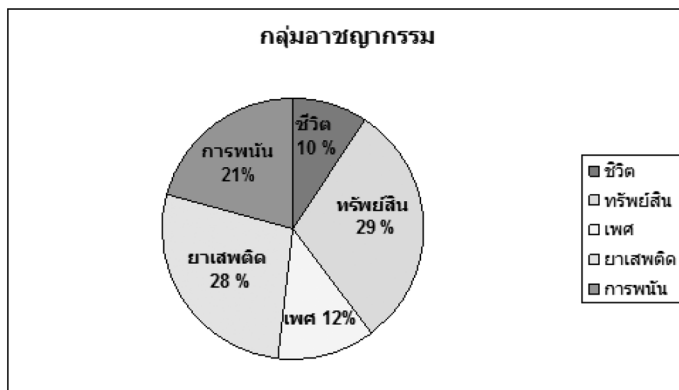

ภาพที่ 1 กราฟแสดงสถิติอาชญากรรมปี พ.ศ. 2538-2551

ที่มา : สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

และเมื่อพิจารณาจากการแบ่งประเภทกลุ่มอาชญากรรม พบว่า อาชญากรรมประเภทการพนันนั้นมีจำนวนมากถึงร้อยละ 21 (ภาพที่ 2) และเมื่อพิจารณาจากสถิติคดีอาญาประเภทการพนันทั่วราชอาณาจักร

เปรียบเทียบระหว่างปีประจำปีงบประมาณ 2551 และ ปีงบประมาณ 2552 (เมษายน-กันยายน) พบว่า สถิติรวมของการจับกุมและการรับแจ้งของ ปีงบประมาณ 2552 เพิ่มขึ้นจากปีงบประมาณ 2551 เกือบเท่าตัว

ภาพที่ 2 การแบ่งเป็นกลุ่มอาชญากรรมในปี พ.ศ. 2549

นอกจากนี้จากปัญหาอันสืบเนื่องมาจากการเปิดพินนอกกฎหมายต่าง ๆ ก็พบว่าล้นแล้วแต่เป็นบ่อเกิดของอาชญากรรมและการฉ้อราษฎร์บังหลวงต่าง ๆ และเนื่องจากความจำเป็นที่บ่อนการพนันจะต้องป้องกันตนเองและลูกค้าจากองค์การอาชญากรรมกลุ่มอื่น ๆ จึงต้องจัดหามือปืนหรือเข้าร่วมกับองค์การอาชญากรรมต่าง ๆ เพื่อความอยู่รอด ในบางขณะก็มีการฆาตกรรมกันเองเพื่อช่วงชิงความยิ่งใหญ่ในวงการธุรกิจผิดกฎหมาย ทั้งนี้เพราะหนี้จากการพนันไม่สามารถฟ้องร้องบังคับทางกฎหมายได้ ดังนั้น การทวงหนี้สินจึงใช้วิธีการนอกกฎหมาย เช่น การชู้กรรโชก การทำร้ายร่างกาย หรือการฆ่า และเนื่องจากบ่อนเป็นที่รวมของนักเลงและผู้ที่มีอาชีพทุจริต จึงเป็นแหล่งมั่วสุมของผู้ค้ายาเสพติด อันธพาล โสเภณี และผู้ประกอบอาชีพผิดกฎหมายต่าง ๆ ส่งผลให้ปัญหาอาชญากรรมเพิ่มมากขึ้น

แต่อย่างไรก็ตามมีกลุ่มบุคคลบางส่วนของสังคมไทยมีแนวคิดและมุมมองว่า ในเมื่อประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไทยนั้น มีความผูกพันในการเล่นการพนันกันมานานแล้ว ดังนั้น หากทำให้การเล่นการพนันซึ่งปัจจุบันเป็นสิ่งผิดกฎหมายนี้ กลายเป็นสิ่งที่ถูกกฎหมาย มีการเปิดบ่อนการพนันอย่างเสรี ดังเช่นประเทศเพื่อนบ้าน เช่น กัมพูชา หรือประเทศในแถบยุโรปอย่างประเทศอังกฤษ ข้อดีที่รัฐจะได้รับจากผลประโยชน์จากการพนัน คือ รัฐสามารถเก็บภาษีได้มากขึ้น หรือสกัดกั้นการฟอกเงิน รวมถึงลดปัญหาอาชญากรรมลงได้อีกประการหนึ่ง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ตำรวจ สังกัดกองบังคับการปราบปราม ต่อผลกระทบของการเปิดคาสิโนอย่างถูกกฎหมาย
2. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ตำรวจ สังกัดกองบังคับการปราบปราม ที่มีต่อผลกระทบของการเปิดคาสิโนอย่างถูกกฎหมาย
3. ศึกษาแนวทางและความเป็นไปได้ของการเปิดคาสิโนอย่างถูกกฎหมายจากทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

สมมติฐาน

1. ผลกระทบจากการเปิดคาสิโนอย่างถูกกฎหมายในทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นสัญญาบัตรสังกัดของบังคับการปราบปราม ในฐานะผู้ปฏิบัติงานดูแล ควบคุม ป้องกัน และปราบปรามการเล่นการพนัน การเปิดบ่อนการพนัน หรือบ่อนคาสิโนที่แตกต่าง มีผลต่อการเปิดคาสิโนอย่างถูกกฎหมาย
2. ผลกระทบจากการเปิดคาสิโนอย่างถูกกฎหมายในทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นสัญญาบัตรสังกัดของบังคับการปราบปราม ในฐานะผู้ปฏิบัติ

งานดูแล ควบคุม ป้องกัน และปราบปรามการเล่นการพนัน การเปิดบ่อนการพนัน หรือบ่อนคาสีโนอย่างถูกกฎหมายจะแตกต่างกันตามตัวแปรทางด้านภูมิหลังส่วนบุคคล

3. ผลกระทบจากการเปิดคาสีโนอย่างถูกกฎหมายในทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นสัญญาบัตรสังกัดของบังคับการปราบปราม ในฐานะผู้ปฏิบัติงานดูแล ควบคุม ป้องกัน และปราบปรามการเล่นการพนัน การเปิดบ่อนการพนัน หรือบ่อนคาสีโนอย่างถูกกฎหมายจะแตกต่างกันตามตัวแปรทางด้านประวัติการทำงาน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบผลกระทบของการเปิดคาสีโนอย่างถูกกฎหมายในทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจ
2. ทราบแนวทางปฏิบัติที่เป็นไปได้ในการเปิดคาสีโนอย่างถูกกฎหมายในทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจ
3. เพื่อเป็นประโยชน์ในทางวิชาการให้ผู้ที่ศึกษาและผู้สนใจในเรื่องที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการค้นคว้าพัฒนางานวิจัยต่อไป

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

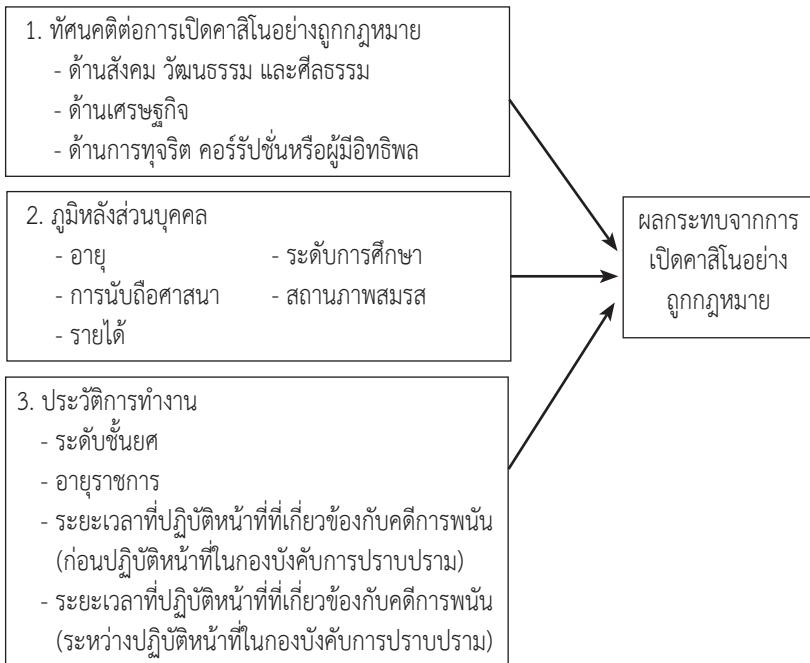
การศึกษานี้ ต้องการแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจสังกัดกองบังคับการปราบปรามระดับชั้นสัญญาบัตร ตั้งแต่ระดับชั้นยศร้อยตำรวจตรีถึงร้อยตำรวจเอก ที่มีต่อผลกระทบของการเปิดคาสีโนอย่างถูกต้องตามกฎหมายในประเทศไทย จำนวนทั้งสิ้น 132 คน

ผู้วิจัยกำหนดการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีการแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดคุณสมบัติกลุ่มตัวอย่างเพื่อเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกในการตอบแบบสอบถาม เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบของปัญหาการวิจัย

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย 1) ตัวแปรทางด้านภูมิหลังส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับ การศึกษา การนับถือศาสนา สถานภาพสมรส และรายได้ 2) ตัวแปรทางด้านประวัติการทำงาน ได้แก่ ระดับชั้นยศ อายุราชการ ระยะเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับคดีการพนัน (ก่อนเข้าปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการปราบปราม) และระยะเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับคดีการพนัน (ระหว่างปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการปราบปราม) ตัวแปรตาม คือ ทศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจสังกัดกองบังคับการปราบปรามที่มีต่อผลกระทบของการเปิดศาลีโนอย่างถูกกฎหมายในประเทศไทย

กรอบแนวคิดการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยจัดลำดับเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ประสพการณ์ของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (ข้อมูลทั่วไป)

ส่วนที่ 2 แนวคำถามเกี่ยวข้องกับทัศนคติที่มีต่อผลกระทบจากการเปิดคาสิโนอย่างถูกต้องตามกฎหมายในประเทศไทย ในฐานะที่เป็นผู้ควบคุมดูแลและปราบปรามการเล่นการพนัน หรือการเปิดบ่อนการพนัน

ส่วนที่ 3 ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์และเกี่ยวข้องกับการเปิดคาสิโน หรือกิจกรรมการพนันอื่น ๆ ในประเทศไทย รวมถึงประสพการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลมี ดังนี้

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive) โดยใช้บรรยายลักษณะภูมิหลังส่วนบุคคลของเจ้าหน้าที่ตำรวจสังกัดกองบังคับการปราบปราม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ได้แก่ การแจกแจงความถี่และอัตราส่วนร้อยละ (Percentages) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation, S.D.)

2. สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) โดยเพื่อใช้ในการตรวจสอบสมมติฐาน การหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับทัศนคติที่มีต่อผลกระทบของการเปิดคาสิโนอย่างถูกต้องตามกฎหมายในประเทศไทย ได้แก่ One-way Analysis of Variance (F-test)

ผลการวิจัย

1. ภูมิหลังของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดเป็นเพศชาย จำนวน 132 คน ร้อยละ 100.00 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 30–39 ปี จำนวน 65 คน ร้อยละ 49.24 มีการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 69.70 มีสถานภาพโสด ร้อยละ 59.09 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 90.91 รายได้รวมของครอบครัวต่อเดือนอยู่ในช่วง 20,000–29,000 บาท ร้อยละ 91.67 ระดับชั้นยศร้อยตำรวจโท ร้อยละ 43.18 รับราชการมาแล้ว 6–10 ปี ร้อยละ 59.09 ระยะเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับคดีการพนัน (ก่อนเข้าปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการปราบปราม) อยู่ในช่วงระหว่าง 6–10 ปี ร้อยละ 65.91 ระยะเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับคดีการพนัน (ระหว่างปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการปราบปราม) อยู่ในช่วงระหว่าง 6–10 ปี ร้อยละ 71.21

2. ทิศนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นสัญญาบัตร สังกัดของบังคับการปราบปรามต่อการเปิดบ่อนการพนันถูกกฎหมายในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสังคม วัฒนธรรม และศีลธรรม พบว่ากลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยกับการเปิดบ่อนคาสีโนอย่างถูกต้องตามกฎหมายจะทำให้เกิดปัญหาครอบครัวมากยิ่งขึ้น ($\bar{x} = 3.46$) แต่ขณะเดียวกันกลุ่มตัวอย่างไม่แน่ใจว่าการเปิดบ่อนคาสีโนอย่างถูกต้องตามกฎหมายแล้วจะทำให้ชื่อเสียงของประเทศเสื่อมเสียนั้น ข้อความเหล่านี้มีค่าเฉลี่ยที่ ($\bar{x} = 3.02$) เนื่องจากปัญหาสังคมในปัจจุบันมีมากอยู่แล้ว หากมีการเปิดคาสีโนอย่างถูกกฎหมายจะเป็นการเพิ่มปัญหาให้กับสังคมมากยิ่งขึ้น ($\bar{x} = 3.02$) การเปิดบ่อนการพนัน (คาสีโน) อย่างถูกกฎหมาย จะทำให้ศีลธรรมเสื่อมลงนั้น กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นไม่แน่ใจ ($\bar{x} = 2.82$) และการเปิดบ่อนคาสีโนอย่างถูกกฎหมายจะไม่สามารถลดปัญหาอาชญากรรมลงได้ ($\bar{x} = 2.69$) ตามลำดับ

ค่าเฉลี่ยโดยรวมมีค่าเท่ากับ 3.00 จึงสามารถสรุปได้ว่า กลุ่มเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นสัญญาบัตร สังกัดของบังคับการปราบปราม ไม่ได้เห็นว่าการเปิด

คาสีโนอย่างถูกต้องตามกฎหมายจะทำให้ประเด็นทางด้านสังคม วัฒนธรรม หรือจริยธรรมของประเทศเสื่อมลง

3. ทักษะของเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นสัญญาบัตร สังกัดของบังคับการปราบปรามต่อการเปิดบ่อนการพนันถูกกฎหมายในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ พบว่ากลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยกับการเปิดบ่อนคาสีโนถูกกฎหมายจะช่วยป้องกันการเกิดเงินนอกระบบได้ ($\bar{x} = 4.00$) การเปิดบ่อนคาสีโนอย่างถูกกฎหมายแล้วจะทำให้อัตราการว่างงานของประชาชนลดลง กลุ่มตัวอย่างจึงให้ทัศนะว่าเห็นด้วย ($\bar{x} = 3.71$) การสกัดกั้นรายได้ที่รัฐควรจะได้ไม่ให้ตกเป็นของเจ้ามือบ่อนเถื่อน และ ($\bar{x} = 3.69$) และการเปิดคาสีโนอย่างถูกกฎหมายนั้นจะทำให้รัฐมีรายได้เพิ่มมากขึ้นจากการเก็บภาษีคาสีโน และ ($\bar{x} = 3.69$) ตามลำดับ

แต่ขณะเดียวกันกลุ่มตัวอย่างไม่แน่ใจว่านักพนันจะหันกลับมาเล่นพนันในประเทศแทนที่จะออกไปเล่นคาสีโน หรือบ่อนในประเทศเพื่อนบ้าน หรือในต่างประเทศ ดังนั้นจึงส่งผลให้รัฐไม่สูญเสียเงินตราออกนอกประเทศ ทำให้ส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ ($\bar{x} = 3.54$) การเปิดคาสีโนอย่างถูกกฎหมายจะทำให้คนไม่ประกอบอาชีพ เพราะมุงจะเล่นแต่การพนัน กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นไม่แน่ใจ ($\bar{x} = 3.02$) การเปิดคาสีโนอย่างถูกกฎหมายนั้นไม่ได้เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับประชาชนทั่วไป ($\bar{x} = 3.42$) การเปิดคาสีโนอย่างถูกกฎหมายไม่ได้ทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศเติบโตขึ้น ($\bar{x} = 2.82$) และการเปิดบ่อนคาสีโนอย่างถูกกฎหมายจะเป็นการสนับสนุนให้ประชาชนประกอบอาชีพที่ไม่สุจริตมากยิ่งขึ้น ข้อความต่างๆ เหล่านี้มีค่าเฉลี่ยที่ ($\bar{x} = 3.42$) ตามลำดับ

ค่าเฉลี่ยโดยรวมมีค่าเท่ากับ 3.53 ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า กลุ่มเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นสัญญาบัตร สังกัดของบังคับการปราบปราม มีความเห็นต่อการเปิดคาสีโนอย่างถูกกฎหมายว่าจะทำให้เกิดผลดีต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศมากกว่าผลเสียเช่นกัน

4. ทักษะของเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นสัญญาบัตร สังกัดของบังคับการปราบปราม ต่อการเปิดบ่อนการพนันที่ถูกกฎหมายในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่ หรือผู้มีอิทธิพล พบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยกับการเปิดคาสิโนอย่างถูกกฎหมายจะเป็นการลดการใช้กำลัง และงบประมาณของรัฐ และของตำรวจในการปราบปรามบ่อนการพนันที่ผิดกฎหมาย ($\bar{x} = 3.85$) การเปิดคาสิโนอย่างถูกกฎหมายจะเป็นการป้องกันการรับผลประโยชน์จากบ่อนหรือการเล่นการพนันที่ไม่ถูกกฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐ ($\bar{x} = 3.82$) การเปิดคาสิโนอย่างถูกกฎหมายจะเป็นการลดช่องทางในการคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่รัฐ หรือการเก็บส่วยของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ($\bar{x} = 3.82$) การเปิดคาสิโนอย่างถูกต้องตามกฎหมายจะเป็นการลดปัญหาผู้มีอิทธิพลต่าง ๆ ได้ ($\bar{x} = 3.74$) การเปิดคาสิโนอย่างถูกกฎหมายจะทำให้ไม่เกิดนักเลงคุมบ่อน ($\bar{x} = 3.74$) และการเปิดคาสิโนอย่างถูกกฎหมายจะเป็นการปิดกั้นโอกาสในการเกิดมือปืนรับจ้าง ($\bar{x} = 3.72$) ตามลำดับ

แต่ขณะเดียวกันกลุ่มตัวอย่างไม่แน่ใจว่าการเปิดคาสิโนอย่างถูกกฎหมายไม่สามารถลดปัญหาการเล่นการพนันที่ผิดกฎหมายลงได้ ($\bar{x} = 3.02$) และการเปิดคาสิโนอย่างถูกกฎหมายจะทำให้หนักการเมือง หรือผู้มีอิทธิพลเข้าไปแสวงหาประโยชน์ในการเล่นพนันนั้น กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่าไม่แน่ใจ ($\bar{x} = 2.69$) ตามลำดับ

ค่าเฉลี่ยโดยรวมมีค่าเท่ากับ 3.55 จึงสามารถสรุปได้ว่ากลุ่มเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นสัญญาบัตร สังกัดของบังคับการปราบปราม มีความเห็นด้วยต่อการเปิดคาสิโนอย่างถูกกฎหมาย

5. ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1 ผลกระทบจากการเปิดคาสิโนอย่างถูกกฎหมาย ในทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นสัญญาบัตรสังกัดของบังคับการปราบปราม ในฐานะผู้ปฏิบัติงานดูแล ควบคุม ป้องกัน และปราบปรามการเล่นการพนัน

การเปิดบ่อนการพนัน หรือบ่อนคาสิโนที่แตกต่าง มีผลต่อการเปิดคาสิโนอย่างถูกกฎหมาย

ผลการวิเคราะห์ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในทางบวกต่อการเปิดคาสิโนอย่างถูกกฎหมายขึ้นในประเทศไทย โดยมีความเห็นว่า หากเปิดบ่อนคาสิโนอย่างถูกกฎหมายแล้วจะเกิดผลกระทบใน 3 ประเด็น ดังนี้

1. ประเด็นทางด้านสังคม วัฒนธรรม และศีลธรรม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ทัศนะว่า การเปิดคาสิโนอย่างถูกต้องตามกฎหมายไม่ได้มีส่วนให้เกิดปัญหาทางสังคม วัฒนธรรม หรือศีลธรรมแต่อย่างใด ($\bar{x} = 3.00$, S.D. = 1.23)

2. ประเด็นทางด้านเศรษฐกิจ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ทัศนะว่า การเปิดคาสิโนอย่างถูกต้องตามกฎหมายจะทำให้เกิดผลดีต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศมากกว่าผลเสีย ($\bar{x} = 3.53$, S.D. = 1.15)

3. ประเด็นทางด้านการทุจริต คอร์รัปชันหรือผู้มีอิทธิพล ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยกับการเปิดคาสิโนให้ถูกต้องตามกฎหมายในประเทศไทย จะทำให้เกิดผลดีมากกว่าผลเสีย คือสามารถลดการทุจริต คอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่รัฐ และเจ้าหน้าที่ตำรวจ รวมทั้งเป็นการลดการใช้กำลังพล หรืองบประมาณของรัฐในการปราบปรามบ่อนการพนันเถื่อน หรือการติดตามจับกุม นักพนัน ทำให้สามารถนำเวลา และกำลังพลไปใช้ในการปราบปรามอาชญากรรมอื่น ๆ ตลอดจนสามารถลดจำนวนของผู้มีอิทธิพล มือปืน หรือนักเลงकु่มบ่อนได้ ($\bar{x} = 3.55$, S.D. = 1.17)

สมมติฐานที่ 2 ผลกระทบจากการเปิดคาสิโนอย่างถูกกฎหมาย ในทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นสัญญาบัตรสังกัดของบังคับการปราบปราม ในฐานะผู้ปฏิบัติงานดูแล ควบคุม ป้องกัน และปราบปรามการเล่นการพนัน การเปิดบ่อนการพนัน หรือบ่อนคาสิโนอย่างถูกกฎหมายจะแตกต่างกัน ตามตัวแปรทางด้านภูมิหลังส่วนบุคคล

จากผลการวิเคราะห์โดยใช้ One-way ANOVA พบว่า ผลกระทบจากการเปิดศาลิโนอย่างถูกกฎหมายในทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นสัญญาบัตร (ระดับชั้นยศร้อยตำรวจตรี-ร้อยตำรวจเอก) สังกัดของบังคับการปราบปรามต่อการเปิดการเปิดบ่อนการพนัน หรือบ่อนศาลิโนอย่างถูกกฎหมาย ไม่แตกต่างกันตามอายุ (Sig. = 0.163) ระดับการศึกษา (Sig. = 0.191) การนับถือศาสนา (Sig. = 0.148) สถานภาพการสมรส (Sig. = 0.310) และรายได้ที่ได้รับ (Sig. = 0.251)

สมมติฐานที่ 3 ผลกระทบจากการเปิดศาลิโนอย่างถูกกฎหมายในทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นสัญญาบัตรสังกัดของบังคับการปราบปราม ในฐานะผู้ปฏิบัติงานดูแล ควบคุม ป้องกัน และปราบปรามการเล่นการพนัน การเปิดบ่อนการพนัน หรือบ่อนศาลิโนอย่างถูกกฎหมายจะแตกต่างกันตามตัวแปรทางด้านประวัติการทำงาน

จากผลการวิเคราะห์โดยใช้ One-way ANOVA พบว่า ผลกระทบจากการเปิดศาลิโนอย่างถูกกฎหมายในทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นสัญญาบัตร สังกัดของบังคับการปราบปรามต่อการเปิดการเปิดบ่อนการพนัน หรือบ่อนศาลิโนอย่างถูกกฎหมายไม่แตกต่างกันตามระดับชั้นยศ (Sig. = 0.550) อายุราชการ (Sig. = 0.600) ระยะเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับคดีการพนัน (ก่อนเข้าปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการปราบปราม) (Sig. = 0.280) และระยะเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับคดีการพนัน (ระหว่างปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการปราบปราม (Sig. = 0.317)

6. ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นสัญญาบัตร สังกัดของบังคับการปราบปราม ที่มีต่อผลกระทบของการเปิดศาลิโนอย่างถูกต้องตามกฎหมายในประเทศไทยนั้น สามารถจัดอันดับความสำคัญโดยใช้เกณฑ์ค่าร้อยละได้ดังนี้

ลำดับแรก ที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญ และเห็นด้วยมีค่าร้อยละสูงสุด คือ แม้บ่อนการพนันจะเป็นสิ่งผิดกฎหมาย แต่ความเป็นจริงก็มีบ่อนการพนัน ลักลอบเปิดอยู่มาก จึงควรที่จะทำให้บ่อนการพนัน หรือธุรกิจคาสีโนเป็นสิ่งถูกกฎหมาย มีค่าร้อยละสูงถึง 82.7

ลำดับที่สอง คือ หากเปิดคาสีโนอย่างถูกกฎหมาย ตำรวจก็จะได้ใช้เวลาในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมชนิดอื่น ๆ ได้อย่างเต็มที่ ซึ่งมีประโยชน์ต่อประชาชนมากกว่า กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญที่เห็นด้วยโดยมีค่าร้อยละ 81.5

ลำดับที่สาม ได้แก่ ควรมีการอนุญาตให้เปิดคาสีโน หรือบ่อนการพนัน ถูกกฎหมายได้ เพราะประเทศเพื่อนบ้านก็มีการเปิดคาสีโนหรือบ่อนอยู่ตามชายแดนไทยอยู่มากมาย ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยมีค่าร้อยละ 79.2

นอกจากนี้ การพนันเป็นสิ่งที่อยู่ควบคู่กับสังคมมนุษย์มาเป็นเวลานาน นับพันปี การพนันมิใช่ความผิด หรือเป็นสิ่งเลวร้ายในตนเอง แต่กฎหมายบัญญัติเป็นความผิด จึงควรยอมรับให้มีการเปิดบ่อนการพนันหรือ คาสีโนอย่างถูกต้องตามกฎหมายเหมือนประเทศอื่น ๆ และการที่ประชาชน และตำรวจมีทัศนคติที่แตกต่างกันในเรื่องการพนันนั้นจะทำให้ตำรวจถูกต่อต้านจากประชาชนตลอดจนการปราบปรามบ่อนการพนันย่อมไม่เป็นผลดีต่อตำรวจ เนื่องจากต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชนในการสืบสวน จับกุม ปราบปรามอาชญากรรม และต้องการความร่วมมือเป็นพยานในคดีอาญา ๆ กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติเห็นด้วย โดยมีค่าเฉลี่ยร้อยละ 78.0, 74.5 และ 64.8 ตามลำดับ

สำหรับข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะปลายเปิดนั้น (Open-ended Question) ผู้วิจัยสามารถจัดกลุ่มและประมวลข้อคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยมีประเด็นสำคัญของข้อคิดเห็นอยู่ 2 ประการ คือ กลุ่มผู้เห็นด้วย และกลุ่มผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการเปิดคาสีโนอย่างถูกต้องตามกฎหมายขึ้นในประเทศไทย

กลุ่มผู้เห็นด้วยหรือผู้สนับสนุนให้มีการเปิดบ่อนคาสิโนอย่างถูกต้องตามกฎหมายขึ้นในประเทศไทยนั้น ให้ข้อคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะว่า ข้อดีของการเปิดบ่อนคาสิโนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ได้แก่

1. เมื่อมีการเปิดคาสิโน หรือบ่อนการพนันที่ถูกต้องตามกฎหมายขึ้นในประเทศไทยแล้ว ประเทศไทยจะได้ไม่ต้องมีการสูญเสียเงินตรา ซึ่งนักเล่นการพนันนำออกไปเล่นในบ่อนการพนัน หรือบ่อนคาสิโนถูกกฎหมายนอกประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศเพื่อนบ้าน หรือประเทศอื่น ๆ

2. การเปิดคาสิโน หรือบ่อนการพนันถูกกฎหมายไม่ใช่เรื่องเสียหาย เนื่องจากการพนันเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมมนุษย์และสังคมไทยมาอย่างช้านานแล้ว รวมทั้งปัจจุบันนี้ รัฐบาลก็ได้เปิดให้มีการเล่นการพนันในรูปแบบอื่น ๆ อยู่แล้ว เช่น สลากกินแบ่ง สนามม้า หรือสนามมวย เป็นต้น

3. เมื่อมีการเปิดคาสิโน หรือบ่อนการพนันอย่างถูกกฎหมายแล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจจะได้ไม่ต้องเสียเวลา และกำลังพล ตลอดจนเสียมวลชนไปเพื่อจับนักเล่นพนัน ทำให้สามารถนำเวลา และกำลังพลไปใช้ในการปราบปรามอาชญากรรมอื่น ๆ

อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้เห็นด้วยได้ให้ข้อเสนอแนะว่าก่อนที่จะทำการเปิดคาสิโนหรือการเปิดบ่อนการพนันที่ถูกต้องตามกฎหมายนั้นควรให้มีการศึกษา และประชาพิจารณ์ ตลอดจนการจัดบริเวณ หรือพื้นที่ (Zoning) อย่างชัดเจน เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม

สำหรับกลุ่มที่มีความเห็นไม่เห็นด้วยนั้น ซึ่งปรากฏว่าเป็นกลุ่มตัวอย่างเพียงส่วนน้อยเท่านั้นให้ความเห็นว่า

1. แม้ว่าจะให้มีการเปิดคาสิโน หรือบ่อนการพนันอย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่ก็ยังเชื่อว่าคาสิโน หรือบ่อนการพนันผิดกฎหมาย หรือบ่อนเถื่อน ก็จะมีอยู่

2. เชื่อว่าการเล่นการพนันในคาสิโน หรือบ่อนการพนันเป็นการมอมเมาประชาชน

3. ไม่เชื่อว่ารัฐบาลจะควบคุมบ่อนคาสิโน หรือบ่อนการพนันได้ แม้ว่า จะเปิดเป็นคาสิโน หรือบ่อนถูกกฎหมายก็ตาม

อภิปรายผลการวิจัย

1. ด้านสังคม วัฒนธรรม และศีลธรรม จากการเปิดบ่อนคาสิโน อย่างถูกกฎหมายขึ้นในประเทศไทยนั้น ไม่น่าจะมีผลกระทบมากขึ้นแต่อย่างใด คือ ศีลธรรมของประชาชนไม่น่าจะเสื่อมลง อาชญากรรมจะสูงขึ้นหรือจะเป็นการเพิ่มปัญหาให้กับสังคมเมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยรวม แต่หากพิจารณาจากค่าเฉลี่ยรายข้อความคิดเห็นพบว่า ประเด็นที่น่าจะได้รับผลกระทบจากการเปิดคาสิโนอย่างถูกกฎหมายขึ้นในประเทศไทยอาจจะทำให้เกิดปัญหาครอบครัวมากขึ้น

2. ด้านเศรษฐกิจ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การเปิดบ่อน คาสิโนอย่างถูกกฎหมายขึ้นในประเทศไทย จะเป็นทำให้รัฐมีรายได้เพิ่มมากขึ้น จากการจัดเก็บภาษีคาสิโน รวมทั้งเป็นการป้องกันไม่ให้อุตสาหกรรมอื่นนอกประเทศ เนื่องจากในปัจจุบันนี้ นักเล่นพนันส่วนใหญ่นิยมไปเล่นการพนันนอกประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศเพื่อนบ้าน หรือประเทศในแถบเอเชีย อเมริกา หรือยุโรปซึ่งสามารถเล่นการพนันได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายของประเทศนั้น ๆ อีกทั้งยังมีบ่อนการพนันที่ลักลอบเปิดอยู่ทั่วไป นอกจากนี้แล้ว ผลกระทบอย่างหนึ่งที่จะเกิดขึ้นหากมีการเปิดคาสิโนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย คือ สามารถป้องกันการเกิดเงินนอกระบบ หรือการฟอกเงินได้ เนื่องจากเงินที่ได้จากคาสิโนอย่างถูกกฎหมายนี้สามารถติดตามและตรวจสอบที่มาและที่ไปได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของสังสิต พิริยะรังสรรค์ (2543) ที่พบว่า เจ้าของบ่อนเถื่อนมีรายได้ค่าเช่าจากการเปิดบ่อนการพนันเดือนประมาณ 10 ล้านบาท

ต่อเดือน หรือ 120 ล้านบาทต่อปี ซึ่งเงินจำนวนนี้ถ้าหากว่ารัฐบาลเปิดบ่อนเสรี ถูกกฎหมายขึ้นจริง จึงควรที่จะตกไปเป็นรายได้ของรัฐเพื่อนำไปพัฒนาประเทศ ไม่สมควรที่จะตกไปเป็นรายได้ของเจ้ามือบ่อนเถื่อน

3. ด้านการทุจริตคอร์รัปชันของข้าราชการและผู้มีอิทธิพล ผลที่จะเกิดขึ้นหลังจากมีการเปิดคาสิโนหรือบ่อนการพนันอย่างถูกกฎหมายจะทำให้การลักลอบเล่นการพนันลดลง นั่นหมายถึงว่า จะเป็นการตัดวงจร ของนักการเมือง ข้าราชการ หรือผู้มีอิทธิพลในการตั้งบ่อนการพนันเถื่อน รวมทั้งลดปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน การรับส่วยหรือผลประโยชน์ของเจ้าหน้าที่รัฐได้ รวมทั้งป้องกันการเกิดนักเลงคும்บ่อน หรือมือปืนรับจ้างได้อีกด้วย

นอกจากนี้ผลกระทบในเชิงบวกที่จะเกิดขึ้นหากมีการเปิดคาสิโน หรือบ่อนการพนันอย่างถูกกฎหมายขึ้นในประเทศไทย จะเป็นการลดภาระงานลดจำนวนกำลังพล ตลอดจนงบประมาณของรัฐ และของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ในการปราบปรามบ่อนการพนันที่ผิดกฎหมายได้ ซึ่งสามารถนำกำลังพล และงบประมาณส่วนนี้ไปใช้ในการป้องกัน และปราบปรามอาชญากรรมประเภทอื่นได้มากขึ้นอีกด้วย

ข้อสรุป

การศึกษาเรื่องผลกระทบจากการเปิดบ่อนคาสิโนอย่างถูกกฎหมายในประเทศไทยในทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจสังกัดกองบังคับการปราบปรามในครั้งนี้ สรุปได้ว่า

การพนันเป็นของคู่กันกับสังคมมนุษย์ มนุษย์รู้จักสร้างการพนันให้เป็นกิจกรรม หรือเป็นสื่อสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจ และมีการเล่นกันในทุกกาลสำคัญ งานประเพณี เช่น งานศพ งานประเพณีท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นต้น สำหรับคนไทยเองนั้นมีการเล่นการพนันมาตั้งแต่สมัยโบราณ และเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับการประกอบอาชีพ และวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ชนไก่

กีดปลา วัวชน และพัฒนามาเป็นมวยใต้ดิน หรือแม้กระทั่งการพนันฟุตบอล เป็นต้น

การพนันเป็นอาชญากรรม แต่มีใช้สิ่งเลวร้ายในตนเอง การพนันจะก่อให้เกิดโทษก็ต่อเมื่อคนลุ่มหลง ติดการพนันจนกลายเป็นคนขาดความรับผิดชอบ ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม ดังนั้นสังคมจึงตำหนิประณามว่าเป็นคนไม่ดี ของสังคม แต่การพนันมิใช่ถูกประณามว่าเป็นสิ่งเลวร้าย ดังนั้นจึงปรากฏว่า ในหลาย ๆ ประเทศ มีการตั้งคาสิโนหรือบ่อนการพนันเพื่อดึงดูดเงินจาก นักท่องเที่ยว หรือนักเล่นพนันเพื่อหารายได้เข้าประเทศ

แต่ถ้าหากพิจารณาว่าการพนันเป็นอาชญากรรม ตามความหมาย ของอาชญากรรม สามารถชี้แจงความผิด หรืออาชญากรรมตามนัยแห่งกฎหมาย ได้ 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทความผิดที่เป็นความผิดในตัวเอง (Mala in se) เป็นความผิดที่ถือว่าร้ายแรง เป็นบาป ขัดต่อศีลธรรมและฝ่าฝืนกฎหมาย และ ขัดต่อการยอมรับของสังคมอย่างร้ายแรง ความผิดเหล่านี้ได้แก่ ความผิดฐานฆ่าคนตาย ชิงทรัพย์ ข่มขืน ทำร้ายร่างกาย เป็นต้น และประเภทความผิดที่ กฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดหรือข้อห้าม (Mala prohibita) คือลักษณะ ความผิดที่ไม่ขัดต่อศีลธรรม เพราะผู้กระทำผิดไม่มีพฤติกรรมเป็นอาชญากร แม้ว่าจะเป็นความผิดที่ขัดต่อสังคม แต่ไม่ถึงกับถูกประณามว่าชั่วร้าย ความผิด เช่นนี้ได้แก่ การกักขังสัตว์ การลักลอบขนสินค้าหนีภาษี ความผิดตาม พ.ร.บ. จราจร โสเภณี และการพนัน

เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายต่อการเล่นพนันว่าเป็นกิจกรรมที่ผิด กฎหมาย เป็นสิ่งชั่วร้าย จึงบัญญัติกฎหมายเพื่อลงโทษปราบปรามผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพนัน การพนันจึงเป็นความผิดเพราะรัฐ เห็นว่าเป็นความผิดเพราะ กฎหมายบัญญัติให้เป็นความผิด ดังเช่นที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ดังนั้นจึงสามารถ กล่าวได้ว่า การพนันเป็นความผิดในลักษณะ Mala prohibita ถ้ากฎหมาย สามารถอนุญาตให้เล่นก็เล่นได้ นอกจากนี้การพนันยังถูกเรียกว่าเป็น Technical

crime ด้วย ดังนั้นการพนันจึงเป็นอาชญากรรมหรือไม่จึงขึ้นอยู่กับกฎหมายเป็นหลัก ดังคำกล่าวที่ว่า without law there is no crime

ดังนั้นจึงไม่แปลกที่รัฐต่าง ๆ ในโลกนี้ หรือประเทศต่าง ๆ ได้อนุญาตให้เล่นการพนันได้ และรัฐสามารถหารายได้จากการเล่นการพนันเหล่านั้นในแถบประเทศเอเชีย ประเทศที่เปิดให้มีการเล่นการพนันอย่างถูกกฎหมายได้แก่ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ มาเลเซีย ฮองกง มาเก๊า สิงคโปร์ กัมพูชา และอินโดนีเซีย เป็นต้น ส่วนประเทศในแถบยุโรปหรืออเมริกา ก็มีเมืองตากอากาศ หรือเมืองท่องเที่ยวที่มีบ่อนคาสิโน หรือบ่อนการพนันด้วยเช่น มอนติคาโล เนิซ คานส์ ลาสเวกัส และลอนดอน เป็นต้น

สำหรับสังคมไทยนั้นเป็นที่ถกเถียงกันว่าสมควรหรือไม่กับการเปิดบ่อนการพนัน หรือบ่อนคาสิโนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย รวมทั้งมีการจัดเวทีสาธารณะกันหลายครั้ง ซึ่งมีทั้งฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายคัดค้านซึ่งต่างฝ่ายต่างก็หาข้อสนับสนุนความคิดเห็นของตน โดยฝ่ายสนับสนุนจะอ้างถึงประเด็นของรายได้ที่ประเทศจะได้รับ การลดการสูญเสียเงินตราออกนอกประเทศจากนักเล่นพนันชาวไทยที่นิยมไปเล่นการพนันในต่างประเทศ ลดอัตราค่าจ้างเจ้าหน้าที่ และงบประมาณเพื่อใช้ในการปราบปรามบ่อนการพนันที่ผิดกฎหมายรวมทั้งสามารถควบคุมการทุจริตคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่ และผู้มีอิทธิพลได้ ในขณะที่ฝ่ายคัดค้านนั้นกล่าวว่า ขณะนี้ปัญหาสังคมมีมากอยู่แล้ว การเปิดบ่อนการพนันเป็นการซ้ำเติมปัญหาให้เลวร้ายขึ้นไปอีก และยังส่งผลให้ศีลธรรมของคนในประเทศเสื่อมลง แต่อย่างไรก็ตามยังไม่สามารถหาข้อสรุปได้ว่าสมควรมีการเปิดบ่อนการพนัน หรือบ่อนคาสิโนอย่างถูกต้องตามกฎหมายขึ้นในประเทศไทยหรือไม่ อย่างไร

ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสังคม วัฒนธรรม และศีลธรรม จากการเปิดบ่อนคาสิโนอย่างถูกกฎหมายขึ้นในประเทศไทยนั้น ไม่น่าจะมีผลกระทบมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่แต่อย่างใด คือ ศีลธรรมของประชาชนไม่น่าจะเสื่อมลง

อาชญากรรมจะสูงขึ้นหรือจะเป็นการเพิ่มปัญหาให้กับสังคม ในขณะที่ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับเศรษฐกิจของประเทศ การเปิดบ่อนคาสีโนอย่างถูกกฎหมายขึ้นในประเทศไทย จะเป็นทำให้รัฐมีรายได้เพิ่มมากขึ้นจากการจัดเก็บภาษีคาสีโน รวมทั้งเป็นการป้องกันไม่ให้สูญเสียเงินตราออกนอกประเทศ นอกจากนี้ผลกระทบที่เกิดขึ้นในประเด็นของการทุจริตคอร์รัปชันของข้าราชการ และผู้มีอิทธิพลนั้น ผลที่จะเกิดขึ้นหลังจากมีการเปิดคาสีโนหรือบ่อนการพนันอย่างถูกกฎหมายจะทำให้ การลักลอบเล่นการพนันลดลง

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องผลกระทบจากการเปิดบ่อนคาสีโนอย่างถูกกฎหมายในประเทศไทยในทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจสังกัดกองบังคับการปราบปราม ในครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ด้านนโยบาย

ผลกระทบจากการเปิดคาสีโนอย่างถูกต้องตามกฎหมายในประเทศไทยนั้น ต้องมีการวิเคราะห์ถึงลักษณะ และสภาพของปัญหาสาธารณะให้ชัดเจน เพื่อให้มั่นใจว่าผลกระทบดังกล่าวจะเกิดขึ้นต่อใคร และผลกระทบเป็นอย่างไร โดยรัฐสมควรดำเนินการในลักษณะ ต่อไปนี้

1.1 การกำหนดนโยบายสาธารณะควรเปิดรับฟังความคิดเห็นและต้องมีความกล้าหาญเชิงนโยบาย เนื่องจากกรณีของบ่อนการพนันเป็นประเด็นที่มีการถกเถียงจากหลายฝ่าย ทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย และยังไม่สามารถหาข้อยุติได้ ดังนั้นถ้าหากมีการอ้างถึงประเด็นศีลธรรม อ้างความเป็นเมืองพุทธ โดยปราศจากการยอมรับความจริงว่ายังมีการเปิดบ่อนการพนันเถื่อน และมีการพัฒนาอย่างใหญ่โตและต่อเนื่อง

1.2 นอกจากการกำหนดนโยบายที่จำต้องรับฟังความคิดเห็นจากสาธารณะแล้ว ผู้ศึกษาเห็นว่าควรให้ชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

ตลอดจนประชาชนในพื้นที่มีสิทธิ์ในการตัดสินใจของตนเอง ตามหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย และการกระจายอำนาจ ได้ตัดสินใจว่าชุมชนของตนเองนั้นควรมีบ่อนการพนันหรือไม่ ไม่ใช่ให้คนภายนอกท้องถิ่นที่ไม่ได้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นผู้ตัดสินใจ

1.3 การพิจารณาว่าสมควรเปิดบ่อนคาสีโน หรือบ่อนการพนันขึ้นในประเทศไทยนั้นจะส่งผลกระทบอย่างไรบ้างจำเป็นต้องพิจารณาทั้งข้อดีและข้อเสีย ทั้งนี้ต้องพิจารณาถึงผลประโยชน์สูงสุดของประเทศ และประชาชนในประเทศเป็นสำคัญ

1.4 ในฐานะที่ผู้ศึกษาเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้ศึกษามีความเห็นว่าการเปิดคาสีโน หรือบ่อนการพนันอย่างถูกกฎหมายขึ้นในประเทศไทย ภาพลักษณ์ตำรวจในสายตาประชาชนจะดีขึ้น ตำรวจกับประชาชนจะได้ไม่ทำในสิ่งที่ขัดต่อความเชื่อ และความรู้สึกกันอีกต่อไป เนื่องจากทุกคนทราบกันดีว่ารัฐเป็นเจ้าของ และรายได้ของรัฐอันเกิดจากคนเล่นพนัน ก็จะกลับมาสู่ประชาชนในรูปแบบของการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ นอกจากนี้ยังส่งผลให้บ่อนเป็นสถานที่เปิดเผย การเรียกเก็บค่าคุ้มครองจะหมดไป รัฐสามารถควบคุมและตรวจสอบการดำเนินการได้

2. ด้านวิชาการ

เพื่อรับทราบทัศนคติของประชาชนในระดับต่าง ๆ ทุกสาขาอาชีพ เพื่อให้ได้ข้อมูล และแนวทางในการตัดสินใจในนโยบายดังกล่าว รัฐบาลควรทำการศึกษาและวิจัย รวมทั้งการทำประชาพิจารณ์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจ เช่น

2.1 ควรศึกษาทัศนคติของประชาชน ถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับประชาชน หากมีการเปิดคาสีโน หรือบ่อนการพนันอย่างถูกกฎหมายขึ้นในประเทศไทย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้าง และดำเนินนโยบาย

2.2 ควรมีการศึกษาทัศนคติของข้าราชการในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการเปิดบ่อนการพนันอย่างถูกกฎหมายขึ้นในประเทศไทย เพื่อใช้เป็นข้อมูลร่วมกับทัศนคติของประชาชน เพื่อใช้ในการตัดสินใจ รวมทั้งเป็นแนวทางในการสร้าง และดำเนินนโยบาย

เอกสารอ้างอิง

เกรียงไกร กำแหงฤทธิรงค์. (2543). ปัญหาชายแดนที่มีผลกระทบทำให้สังคมไทยเสื่อมทรามลง : ศึกษาเฉพาะสภาพเศรษฐกิจและสังคมจิตวิทยาตามแนวชายแดนพม่า ลาว และกัมพูชา. เอกสารวิจัยส่วนบุคคลของนักศึกษา วปอ. รุ่นที่ 42 ประจำปี 2542-2543.

การพนัน. สืบค้นเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2559, จากวิกิพีเดีย <https://th.wikipedia.org/wiki/การพนัน>

ประเสริฐ เมฆมณี. (2552). หลักทัศนวิทยา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ปพิศการพิมพ์.

ปิยวรรณ กองแก้ว. (2542). มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับบ่อนการพนันในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร, สังคีต พิริยะรังสรรค์ นวลน้อย ตรีรัตน์ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. (2543). อุตสาหกรรมการพนันงาน : ไทย อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และมาเลเซีย. กรุงเทพฯ : ตรัสวิน.

พระมหาวิระชัย ชยวิโร. (2546). การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาจริยศาสตร์ : กรณีการเปิดบ่อนการพนันถูกกฎหมายในประเทศไทย ปี 2547. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ภาณี ขนาธิปกรณ. (2547). บ่อนการพนัน : นโยบายกับความชอบธรรม.

วารสารเศรษฐกิจและสังคม. 41(2), 33-37.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.

กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์ จำกัด.

สังคีต พิริยะรังสรรค์ และคณะ. (2546). เศรษฐกิจการพนันทางเลือกเชิง

นโยบาย. สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์
การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ.

(2559). สถิติคดีอาญา 5 กลุ่ม ทั่วประเทศ. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์
2559, จาก [http : //ftp.police.go.th/ststistic/dn_main.htm](http://ftp.police.go.th/ststistic/dn_main.htm)

Clarke, R., & Cornish, D. (1985). Modeling Offenders' Decision :

A Framework for Research and Policy. CrimeAnd Justice,
6, 147.

Cornish, D.B., & Clarke, R.V.G. (1986). The reasoning criminal :

Rational choice perspectives on offending. New York :
Springer-Verlag.

Cullen, F.T., & Agnew, R. (2003). Criminological theory : Past to

present. Los Angeles, CA : Roxberry Publishing Company.

McDonald R.J. (1984). The Underground Economy and BLS

Statistical Data. Monthly Labor Review. January(1), 4-18.

Pratt, T.C., & Cullen, F.T. (2000). The empirical status of

Gottfredson and Hirschi's general theory of crime :
A meta-analysis. Criminology, 38, 931-964.

- Romero *et al.* (2003). **The Self-Control Construct in the General Theory of Crime : An Investigation in Terms of Personality Psychology.** *Psychology, Crime & Law.* 9(1), 61-86.
- Siegel, D.J. (1999). **The developing mind : Toward a neurobiology of interpersonal experience.** New York : Guilford Press.
- Siegel, D.J. (2000). **Perception and cognition.** In B. Kaplan & W. Sadock (Eds.), *Comprehensive Textbook of Psychiatry*, Seventh Edition. New York : Williams and Wilkins.
- Siegel, D.J. (2006). **An interpersonal neurobiology approach to psychotherapy : How awareness, mirror neurons and neural plasticity contribute to the development of well-being.** *Psychiatric Annals*, 36(4), 248-258.

การเพิ่มความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา
ตอนปลายโดยใช้โปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว :
การศึกษาคลื่นไฟฟ้าสมอง
Enhancing the Spatial Ability of Upper Secondary School
Students by A Saccadic Eye Movement Program :
An Electroencephalogram Study

ปริญญญา เรื่องทิพย์¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มและเปรียบเทียบความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแสนสุข จังหวัดชลบุรี จำนวน 59 คน โดยการรับอาสาสมัคร ที่ผ่านการคัดเลือกคุณสมบัติตามเกณฑ์ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบทดสอบความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ผ่านโปรแกรมคอมพิวเตอร์ร่วมกับบันทึกคลื่นไฟฟ้าสมอง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติทดสอบที การวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า โปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็วช่วยทำให้ความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเพิ่มขึ้น พิจารณาจากนักเรียนมีความสามารถด้านมิติสัมพันธ์สูงกว่าก่อนได้รับการฝึกและนักเรียนกลุ่มที่ได้รับการฝึกมีความสามารถด้านมิติสัมพันธ์สูงกว่ากลุ่มไม่ได้รับการฝึก แสดงให้เห็นว่าโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็วส่งผลความสามารถด้านมิติสัมพันธ์เพิ่มขึ้น

คำสำคัญ : โปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว ความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ การศึกษาคลื่นไฟฟ้าสมอง

¹อาจารย์ประจำวิทยาลัยวิทยาการวิจัยและวิทยาการปัญญา มหาวิทยาลัยบูรพา

Abstract :

The objectives of this study were to enhance and compare the spatial ability of upper secondary school students. The participants were 59 student volunteers from Saensuk School, Chon Buri. All participants were screened according to the inclusion criteria for the study to ensure suitability. The research tool was a computer-based spatial ability test : saccadic eye movement program with electroencephalogram study. The collected data was analyzed by *t*-tests and MANOVA. The results showed that the spatial ability among the upper secondary school students was increased after training with the saccadic eye movement program. Additionally, the scores of spatial abilities among the experimental group were significantly higher than that among the control group. Therefore, it can be clearly stated that the saccadic eye movement program can significantly increase the spatial ability.

Keywords : Saccadic Eye Movement Program, Spatial Ability, Electroencephalogram Study

บทนำ

การทดสอบการศึกษาขั้นพื้นฐาน (Ordinary National Educational Test : O-Net) ในประเทศไทยทุก ๆ ปีนั้น ผลที่ออกมามักจะเป็นไปในทิศทางเดียวกันในทุก ๆ ปี นั่นก็คือ นักเรียนไทยมีความรู้ต่ำกว่ามาตรฐานอยู่เสมอ ๆ หรือแม้แต่การศึกษาขององค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economics Co-operation and Development, OECD)

ที่รู้จักกันในชื่อของ PISA (Programme for International Students Assessment) พบว่านักเรียนไทยมีความรู้วิทยาศาสตร์อยู่ในระดับสูงมีเพียงร้อยละ 1 เท่านั้นเอง ทั้ง ๆ ที่ใช้เวลาในการเรียนการสอนมากกว่า 8 ชั่วโมงต่อวัน ซึ่งการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ มีความสัมพันธ์กับความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียน (Wai, Lubinski, & Benbow, 2009) เป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตประจำวัน แม้ว่าความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของแต่ละบุคคลมีตั้งแต่แรกเกิดแต่มีความสามารถที่แตกต่างกัน (Jausovec & Jausovec, 2012)

ความสามารถที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์คือความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ (Spatial ability) เป็นความสามารถของมนุษย์ในการรับรู้และมองเห็นสิ่งต่าง ๆ แล้วนำมาเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน มองเห็นเค้าโครง ส่วนประกอบต่าง ๆ เมื่อต้องนำมาประกอบกัน แยกออกจากกัน หรือรวมเข้าด้วยกันของรูปร่าง ขนาด พื้นที่ ปริมาตร ความสูง-ต่ำ ความใกล้-ไกล จนสามารถนำมาสร้างภาพให้เกิดขึ้นภายในใจได้ (Mental Imagination) ความสามารถด้านมิติสัมพันธ์มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อดำรงชีวิตของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางข้ามถนน เราต้องคาดการณ์ตำแหน่งของรถที่กำลังวิ่งมากับระยะเวลาที่ใช้ในการข้ามถนน การวิ่ง การขับรถยนต์เพื่อเดินทางไปในที่ต่าง ๆ ถ้าหากขาดความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ก็อาจพลัดหลงทางได้ง่าย หรือการประกอบอาชีพต่าง ๆ ของมนุษย์ต้องอาศัยความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ เช่น นักคณิตศาสตร์ต้องมีความสามารถในการมองความสัมพันธ์ของสัญลักษณ์ต่าง ๆ แล้วนำมาสร้างเป็นสมการได้ นักบินต้องมีความเข้าใจในทิศทางเพื่อนำเครื่องบินขึ้นหรือลงจอด หรือนักดนตรีต้องใช้ความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ในการลำดับจังหวะที่มีความซับซ้อน เป็นต้น (Van Garderen, 2006)

บริเวณสมองที่เกี่ยวข้องกับความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ สามารถวิเคราะห์ได้ด้วยการตรวจคลื่นไฟฟ้าสมอง (Electroencephalogram : EEG)

ซึ่งระดับคลื่นไฟฟ้าสมองจะมีสัญญาณไฟฟ้าขนาดแรงดันต่ำในระดับมิลลิโวลต์ (mV) ส่งผ่านทางเซลล์ประสาทบริเวณหนึ่งศีรษะ สัญญาณไฟฟ้าสมองมีการเปลี่ยนแปลงเป็นจังหวะที่แตกต่างกัน เช่น ขณะตื่น หลับตา หรือกำลังพักผ่อน สามารถกำหนดช่วงความถี่ได้โดยเรียงลำดับความถี่ต่ำไปยังความถี่สูง ได้แก่ Delta, Theta, Alpha, Beta และ Gamma สำหรับการวิเคราะห์ด้วยคลื่นไฟฟ้าสมองที่เกี่ยวกับกิจกรรมด้านมิติสัมพันธ์ พบว่า มีการบันทึกคลื่นไฟฟ้าสมองขณะลืมตา และหลับตาด้วยช่วงความถี่คลื่นไฟฟ้าสมอง Alpha 1, Alpha 2, Beta 1, และ Beta 2 ดังที่ Arce et al., (1995) ได้ศึกษาผลของความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่มีความสามารถด้านมิติสัมพันธ์สูงกับกลุ่มที่มีความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ต่ำ ปรากฏว่า ในขณะลืมตากลุ่มที่มีความสามารถด้านมิติสัมพันธ์สูง มีค่าเฉลี่ยพลังงานสัมพันธ์ (Relative Power) ของช่วงความถี่คลื่นไฟฟ้าสมอง Alpha 1 ต่ำกว่ากลุ่มที่มีความสามารถมิติสัมพันธ์ต่ำ และ Corsi-Cabrera et al., (1997) ได้ศึกษาและบันทึกคลื่นไฟฟ้าสมองเช่นเดียวกัน ผลปรากฏว่า กลุ่มที่มีความสามารถด้านมิติสัมพันธ์สูง ช่วงความถี่คลื่นไฟฟ้าสมอง Alpha 1 ต่ำกว่ากลุ่มที่มีความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ต่ำด้วยเช่นกัน ส่วนงานวิจัยของ Bhattachaya and Petsche (2002) ได้ศึกษาค้นคว้าคลื่นไฟฟ้าสมองระหว่างการรับรู้ด้วยการมองรูปวาดและการรับรู้ด้วยการจินตนาการรูปวาด พบว่า ในขณะมองรูปวาดระบบประสาทเกิดการกระตุ้นของคลื่นไฟฟ้าสมองในช่วงความถี่คลื่นไฟฟ้าสมอง Beta และ Gamma ซึ่งเป็นความสามารถในการเชื่อมโยงของเซลล์ประสาทบริเวณที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการรับภาพ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสามารถยืนยันได้อีกว่า ความสามารถด้านมิติสัมพันธ์มีการทำงานของช่วงความถี่คลื่นไฟฟ้าสมอง Alpha และ Beta

การฝึกเพื่อให้ความสามารถด้านมิติสัมพันธ์เพิ่มขึ้นมีวิธีการฝึกที่หลากหลายและแตกต่างกัน เช่น ปิยะวรรณ ถนอดธนศิลป์ สุชาติา กรเพชรปาลณี และ ปริญญญา เรืองทิพย์ (2560) ได้ศึกษาการเพิ่มความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ด้วย

กิจกรรมการติดตามวัตถุเคลื่อนที่แบบสามมิติ ส่วนปริญา เรื่องทิพย์ และ เดชา วรรณพาสกุล (2557) ได้ศึกษาการพัฒนาความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยการเล่นเกมส์ซูโดกุ ปรากฏว่า หลังจากการเล่นเกมส์ซูโดกุแล้วนักเรียนมีค่าเฉลี่ยระยะเวลาในการตอบแบบ ทดสอบความสามารถด้านมิติสัมพันธ์น้อยกว่าก่อนเล่นเกมส์ซูโดกุ และมีอัตรา การตอบถูกสูงขึ้นแสดงให้เห็นว่านักเรียนมีความสามารถด้านมิติสัมพันธ์เพิ่มขึ้น ส่วน Poliny Ung และ สุชาดา กรเพชรปาณี (2560) ได้เพิ่มความสามารถด้าน มิติสัมพันธ์ของวัยรุ่นตอนต้นด้วยแบบจำลองการติดตามหลายวัตถุทรงเหลี่ยม เคลื่อนที่แบบสามมิติ นอกจากนี้ ดุสิต โพธิ์พันธุ์ และเสรี ชัดเข้ม (2559) ได้พัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ฝึกการเคลื่อนไหวของตามแบบติดตามวัตถุ

การศึกษาการเคลื่อนไหวของตา มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าการ เคลื่อนไหวของตา ด้วยวิธีการวางแผนควบคุมการเคลื่อนไหวของตา (Eye Movement Control) ด้วยการใส่ใจในการรับรู้เกี่ยวกับตำแหน่งต่าง ๆ ของ วัตถุ มีความสัมพันธ์กับการทำงานของสมองและมีความเชื่อมโยงกับการเพิ่ม ขึ้นของความใส่ใจ (Moore & Fallah, 2001, pp. 1273-1276) การเคลื่อนไหว ของตาแบบ Conjugate Eye Movement ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวของตาซ้าย และตาขวาไปทางเดียวกันของคนปกติ สามารถแบ่งเป็น 1) การเคลื่อนไหวตา อย่างช้า ๆ ตามวัตถุที่มองเห็นที่เรียกว่า Pursuit Eye Movement และ 2) การเคลื่อนไหวตาแบบเร็ว (Rapid Eye Movement) แบบการกวาดตามอง (Scanning) จากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งที่เรียกว่า Saccadic eye movement ด้วยการกระตุ้นการรับรู้ จากการเลือกลักษณะเฉพาะหรือตำแหน่งของวัตถุ (Souto & Kerzel, 2011, pp. 13-20; Zhong, Zhao, Zou, Wang, & Wang, 2014, pp. 1-10)

จากที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ สามารถพัฒนาได้ด้วยวิธีหลากหลาย ดังนั้น ผู้วิจัยสนใจที่จะใช้โปรแกรมการ

เคลื่อนไหวตัวอย่างรวดเร็ว เป็นสิ่งเร้ากระตุ้นการรับรู้ ทำให้เกิดการเลือกความสนใจ (Selective Attention) และคงช่วงความสนใจ (Sustained Attention) ซึ่งเป็นความคงที่ การตอบสนองอย่างสม่ำเสมอของกิจกรรมที่ต้องทำซ้ำ ๆ อย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดความจำขณะทำงาน (Working Memory) ดีขึ้น ทำให้การไหลเวียนของระดับออกซิเจนในเลือดสูง ช่วยให้สมองทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ให้ดีขึ้น ซึ่งความสามารถด้านมิติสัมพันธ์สามารถวัดได้จากคะแนนการตอบถูกที่เพิ่มขึ้นและระยะเวลาปฏิกิริยาที่ใช้ในการตอบข้อสอบถูกน้อยลง นอกจากนี้ยังวัดความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ด้วยคลื่นไฟฟ้าสมอง แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลเชิงพฤติกรรมกับข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางสรีรวิทยาอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

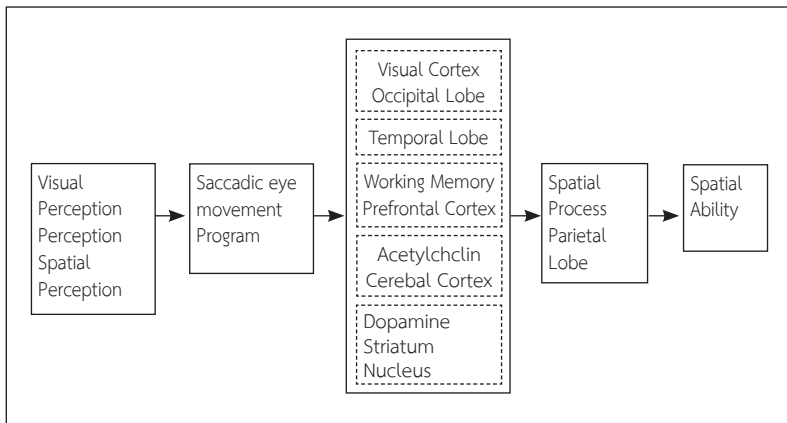
1. เพื่อเพิ่มความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายโดยใช้โปรแกรมการเคลื่อนไหวตัวอย่างรวดเร็ว
2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ระหว่างก่อนกับหลังได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตัวอย่างรวดเร็ว
3. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทดลองที่ได้รับการฝึกกับกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตัวอย่างรวดเร็ว

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การฝึกการเคลื่อนไหวตัวอย่างรวดเร็วทำให้สมองทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้แนวคิดของการสร้างเสริมความแข็งแรงของโครงสร้างสมอง (Brain Structure) และการเพิ่มสมรรถนะในการทำหน้าที่ของสมองอย่างเต็ม

ประสิทธิภาพ (Brand Function) ทำให้ส่วนต่าง ๆ ของสมองเกิดการไหลเวียนเลือดได้ดีขึ้น (Uttal et al., 2012, pp. 352-402) การฝึกสมองโดยใช้โปรแกรมการเคลื่อนไหวตัวอย่างรวดเร็วมีผลต่อสมองที่เกี่ยวข้องกับการรับภาพ (Visual Cortex) ซึ่งเป็นเส้นทางของกระบวนการเกิดความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ โดยข้อมูลทั้งหมดจะผ่านเข้าสู่ระบบประสาทและกรองข้อมูลที่ไพรมารี เซนซอรี คอร์เทกซ์ (Primary Sensory Cortex) แล้วส่งให้แอสโซซิเอชัน เซนซอรี คอร์เทกซ์ (Association Sensory Cortex) ทำหน้าที่ตีความและแปลความหมายของข้อมูล มีเส้นทางการประมวลผล 2 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางการประมวลผลเชิงวัตถุ (Object Processing) และเส้นทางการประมวลผลเชิงมิติสัมพันธ์ (Spatial Processing) โดยเส้นทางการประมวลผลเชิงวัตถุ เริ่มต้นจากการรับรู้ด้วยการมองเห็น (Visual Perception) ส่งสัญญาณประสาทเพื่อประมวลผลที่สมองส่วนท้ายทอย (Occipital Lobe) จากนั้นส่งสัญญาณประสาทต่ำลงมาสู่สมองส่วนขมับ (Temporal Lobe) และส่งสัญญาณประสาทไปยังสมองส่วนหน้า (Frontal Lobe) ส่วนเส้นทางการประมวลผลเชิงมิติสัมพันธ์ เริ่มจากการรับรู้ด้วยการมองเห็น (Visual Perception) ส่งสัญญาณประสาทเพื่อประมวลผลที่สมองส่วนท้ายทอย (Occipital Lobe) เช่นเดียวกัน จากนั้นส่งสัญญาณประสาทขึ้นไปที่สมองส่วนกระหม่อม (Parietal Lobe) และส่งสัญญาณประสาทไปสู่สมองส่วนหน้า (Frontal Lobe) การเคลื่อนไหวของตาจะต้องใช้สิ่งเร้าในการกระตุ้นและจำเป็นต้องกำหนดเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับความใส่ใจก่อน ซึ่งจะทำให้มีระยะเวลาการตอบสนองต่อการกระตุ้นสั้นลง (Shepherd, Findlay & Hockey, 2007) ในขณะที่สิ่งเร้าที่อยู่ในลานสายตา (Visual Field) จะส่งผลต่อการตอบสนองของความใส่ใจจากการมองเห็น (Visual Attention) และการรับรู้จากการมองเห็น (Visual Perception) ขึ้นอยู่กับลักษณะของสิ่งเร้าที่มากระตุ้น (Torralba, Oliva, Castelhamo, & Henderson, 2006)

นอกจากการวัดข้อมูลเชิงพฤติกรรมแล้ว การศึกษานี้ใช้วิธีการวัดการเปลี่ยนแปลงทางสรีรวิทยาของสมอง ด้วยการวัดคลื่นไฟฟ้าสมอง (EEG) โดยการวัดการเปลี่ยนแปลงศักย์ไฟฟ้าของเซลล์ประสาทที่บริเวณเปลือกสมองหรือคอร์เทกซ์ (Cortex) สามารถบันทึกได้บริเวณหนังศีรษะ ซึ่งการวัดคลื่นไฟฟ้าสมองสามารถจำแนกความแตกต่างระหว่างบุคคลได้มากกว่าการใช้คะแนนที่ได้จากแบบทดสอบเพียงอย่างเดียว (Barcelo et al., 1997, p.399) อาจมีความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากการวัดได้ ส่งผลต่อการประเมินความสามารถด้านมิติสัมพันธ์อย่างแท้จริง และที่สำคัญคะแนนที่ได้จากแบบทดสอบ ไม่สามารถอธิบายผลของการฝึกโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว ต่อการเปลี่ยนแปลงการทำงานของสมองบริเวณที่เกี่ยวข้องกับความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ได้ นอกจากนี้คอมพิวเตอร์เป็นกิจกรรมที่เด็กและวัยรุ่นนิยมมากขึ้นในปัจจุบัน สามารถช่วยลดแรงกดดันในการเรียนและลดความตึงเครียดให้กับเด็กนักเรียนได้ในระดับหนึ่ง จึงอาจเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการเพิ่มความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดสำหรับการศึกษาดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

สมมติฐานของการวิจัย

1. โปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็วช่วยทำให้ความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเพิ่มขึ้น
2. ความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหลังได้รับการฝึกสูงกว่าก่อนได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว
3. ความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายกลุ่มที่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็วสูงกว่ากลุ่มไม่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว

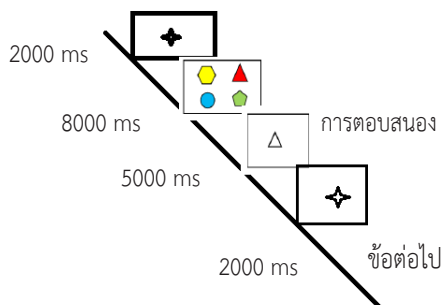
วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้มีกระบวนการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนากิจกรรมการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว

1. การออกแบบกิจกรรมการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว การออกแบบโดยอิงตามแนวคิดการเคลื่อนไหวของตาแบบติดตามวัตถุที่มีรูปร่างชนิด และสีที่แตกต่างกัน การเคลื่อนไหวของตาจะต้องใช้สิ่งเร้าในการกระตุ้นและจำเป็นต้องกำหนดเป้าหมายก่อน สร้างด้วยโปรแกรมอะโดบี โฟโตชอป เวอร์ชัน CS5 (Adobe Photoshop CS5) และโปรแกรมเพนท์จากนั้นกำหนดลักษณะการเคลื่อนที่ ความเร็ว ระยะเวลาและจำนวนของรูปทรงภาพที่แสดงเป็นสิ่งเร้าบนจอคอมพิวเตอร์ขนาด 17 นิ้ว เขียนด้วยภาษาไพทอน (Python Programming Language) ซึ่งเป็นลักษณะพื้นฐานทางกายภาพ (Physical) ตรวจสอบคุณภาพของโปรแกรมฝึกโดยผู้ทรงคุณวุฒิและทดลองใช้กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง สังเกตข้อผิดพลาดต่าง ๆ ที่เกิดจาก Syntax Error. Run Time Error หรือ Logical Error พร้อม

กับสอบถามความเร็ว ความยากง่ายในการฝึก และระยะเวลาในการฝึก เพื่อให้โปรแกรมมีความเหมาะสมกับผู้ใช้งานที่สุด ซึ่งมีลำดับขั้นตอนการแสดงผลบนหน้าจอคอมพิวเตอร์ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ลำดับการแสดงผลภาพบนจอคอมพิวเตอร์ในแต่ละชุด

ระยะที่ 2 การเพิ่มความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายโดยใช้โปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว

การวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ใช้แบบแผนการทดลองแบบ 2 กลุ่ม วัดผลก่อนและหลังการทดลอง (Pretest and Posttest Control Group Design) (Edmonds & Kennedy, 2017, p. 37) การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Method) เทคนิคการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ใช้แบบแผนการทดลองแบบ 2 กลุ่ม วัดผลก่อนและหลังการทดลอง (Pretest and Posttest Control Group Design) (Edmonds & Kennedy, 2017, p. 37) ซึ่งมีวิธีการดำเนินการดังนี้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแสนสุข จังหวัดชลบุรี ที่อาสาสมัครเข้าร่วมการวิจัย โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก การศึกษานี้ได้อาสาสมัครมาทั้งหมดจำนวน 59 คน ทำการสุ่มเข้ากลุ่มที่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว จำนวน 29 คน และกลุ่มไม่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว จำนวน 30 คน

วิธีการทดลอง

การศึกษานี้แบ่งการดำเนินการทดลองออกเป็น 3 ขั้นตอน มีรายละเอียดดังนี้

1. ก่อนการทดลอง (Initial Stage)

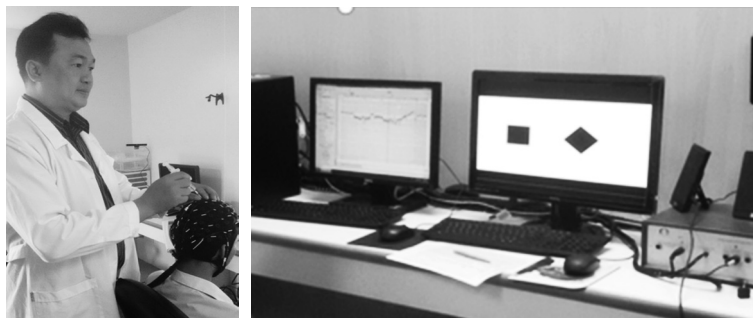
ระยะก่อนการทดลองเป็นการดำเนินการเพื่อคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างมีดังนี้

1.1 ติดต่อประสานงานกับผู้อำนวยการโรงเรียนแสนสุข ตำบลแสนสุข อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี เพื่อขออนุญาตดำเนินการประชาสัมพันธ์รับอาสาสมัครนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนดในขั้นต้นเข้าร่วมโครงการวิจัย และขออนุญาตใช้ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์สำหรับฝึก ทำการคัดเลือกอาสาสมัครด้วย แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบด้วย ข้อมูลเกี่ยวกับ เพศ อายุ ประวัติการบาดเจ็บที่ศีรษะหรือการได้รับอุบัติเหตุอย่างรุนแรง ประวัติการเจ็บป่วยทางจิตและการมองเห็น แบบคัดกรองภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่น (Center for Epidemiologic Studies-Depression Scale : CES-D) ฉบับภาษาไทย ของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข แบบสำรวจความถนัดการใช้มือของ เอดิงเบิร์ก (Edinburgh Handedness Inventory) การวัดระดับสายตาระยะใกล้ (Near Vision) ด้วยเจเกอร์ชาร์ต (Jaeger's Chart) พิจารณาอาสาสมัครตามเกณฑ์คัดเข้า

1.2 กำหนดกลุ่มตัวอย่างเข้ากลุ่มด้วยวิธีการสุ่ม (Random Assignment) ด้วยการจับฉลาก และจัดกลุ่มตัวอย่างเข้ากลุ่มทดลอง ซึ่งเป็นกลุ่มการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตัวอย่างรวดเร็วพัฒนาขึ้น จำนวน 30 คน แต่เนื่องจากมีการขอลอนตัวขณะทำการฝึกจึงเหลือเพียง 29 คน และกลุ่มควบคุมซึ่งไม่ใช้การฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตัวอย่างรวดเร็ว จำนวน 30 คน

1.3 นัดหมายเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย พร้อมทั้งให้นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างกรอกข้อมูลลงในแบบฟอร์มยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย และให้ผู้ปกครองลงนามอนุญาตก่อนดำเนินการเก็บข้อมูลการวิจัยด้วยการบันทึกคลื่นไฟฟ้าสมอง

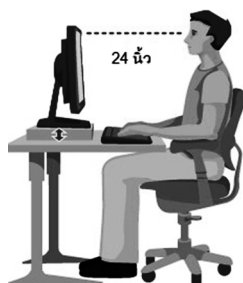
1.4 กำหนดตารางวัน เวลา เพื่อดำเนินการทดลองที่ห้องปฏิบัติการศูนย์ความเป็นเลิศทางวิทยาการปัญญา (Centre of Excellence in Cognitive Science : CECoS) วิทยาลัยวิทยาการวิจัยและวิทยาการปัญญา มหาวิทยาลัยบูรพา วัดความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มก่อนใช้การฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว ด้วยกิจกรรมการทดสอบความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ผ่านหน้าจอคอมพิวเตอร์ (Newton, 2009) ซึ่งเป็นแบบทดสอบมาตรฐานมาบรรจุในโปรแกรมสำเร็จรูป STIM² จำนวน 48 ข้อ มีลักษณะเป็นรูปภาพ ให้ผู้ตอบกดแป้นพิมพ์เลือกคำตอบ ซึ่งเชื่อมต่อการบันทึกคลื่นไฟฟ้าสมอง (Electroencephalograms Recording) ด้วยเครื่องบันทึกคลื่นไฟฟ้าสมอง Neuroscan จากประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวน 64 ช่องสัญญาณ (Channels) ทำการบันทึกแบบ Real-Time Recorder พร้อมหมวกอีลาสติก (Elastic Cap) ที่มีขั้วไฟฟ้าวางตามระบบการวางตำแหน่งขั้วไฟฟ้าสากล 64 ช่องสัญญาณ (International System of Electrode Placement) การวางตำแหน่งขั้วไฟฟ้าสากลจะประกอบไปด้วย A=Ear Lobe, C=Central, P=Parietal, F=Frontal, T=Temporal Lobe, Fp=Frontal Polar, O = Occipital ขั้วไฟฟ้าในแนวกลางศีรษะ 3 ตำแหน่ง (Fz, Cz, Pz) แสดงได้ดังภาพที่ 47 และใช้ขั้วไฟฟ้าที่บริเวณหลังใบหู (Mastoid) ด้านซ้าย-ขวา (M1,M2) เป็นตำแหน่งขั้วไฟฟ้าอ้างอิง (Reference Electrode) จำนวน 2 ขั้ว คลื่นไฟฟ้าสมองที่บันทึก จะได้รับการแปลงสัญญาณอนาล็อก (Analog Signal) เป็นสัญญาณดิจิทัล (Digital Signal) ด้วยอัตราการสุ่ม 250 เฮิร์ตซ์ (Hz) กำหนดค่าความต้านทานในแต่ละขั้วไฟฟ้าน้อยกว่า 5 กิโลโอห์ม (K Ω) ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 การบันทึกคลื่นไฟฟ้าสมอง

2. ทดลอง มีขั้นตอนดังนี้

กำหนดตารางวัน เวลา ให้กับกลุ่มทดลองการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตัวอย่างรวดเร็ว ที่ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ของโรงเรียนแสนสุข ตำบลแสนสุข อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี ให้ผู้รับการฝึกนั่งบนเก้าอี้แบบมีพนักพิงหน้าจอคอมพิวเตอร์บนเก้าอี้ในท่าที่สบาย ไม่เกร็งกล้ามเนื้อ ห่างจากหน้าจอคอมพิวเตอร์ 24 นิ้วหรือ 60 เซนติเมตร ฝึกวันละ 1 ครั้ง เป็นเวลา 30 นาที จำนวน 15 ครั้ง โดยฝึกผ่านโปรแกรมบนจอคอมพิวเตอร์ คนละเครื่องพร้อมกันหมดทั้งกลุ่มทดลอง ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ลักษณะท่านั่งของผู้ที่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตัวอย่างรวดเร็ว

3. หลังการทดลอง

กำหนดตารางวัน เวลา นัดหมายเพื่อดำเนินการบันทึกคลื่นไฟฟ้าสมองของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม ที่ห้องปฏิบัติการศูนย์ความเป็นเลิศทางวิทยาการปัญญา วิทยาลัยวิทยาการวิจัยและวิทยาการปัญญา มหาวิทยาลัยบูรพา เช่นเดียวกับก่อนได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว

ผลการวิจัย

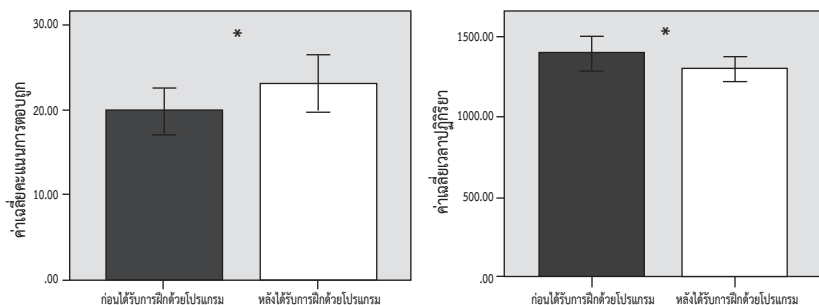
1. นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีความสามารถด้านมิติสัมพันธ์เพิ่มขึ้นหลังได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว ซึ่งผลการวิจัยพบว่า นักเรียนหลังได้รับการฝึกสูงมีความสามารถด้านมิติสัมพันธ์เพิ่มขึ้นกว่าก่อนได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว และนักเรียนระดับกลุ่มที่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็วสูงมีความสามารถด้านมิติสัมพันธ์สูงกว่ากลุ่มไม่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว

2. ผลการเปรียบเทียบความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหลังสูงกว่าก่อนได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว ซึ่งความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนสามารถวัดเชิงพฤติกรรมได้จากคะแนนการตอบถูก เวลาปฏิบัติ ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

2.1 กลุ่มทดลองหลังได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็วมีค่าเฉลี่ยคะแนนการตอบถูกขณะทำแบบทดสอบความสามารถด้านมิติสัมพันธ์มากกว่าก่อนได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว โดยพิจารณาที่ค่าสถิติทดสอบที ($t=1.87$) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 กลุ่มทดลองหลังได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็วมีค่าเฉลี่ยเวลาปฏิบัติขณะทำแบบทดสอบความสามารถด้าน

มิติสัมพันธ์น้อยกว่าก่อนได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว โดยพิจารณาที่ค่าสถิติทดสอบที ($t=-1.68$) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ค่าเฉลี่ยคะแนนการตอบถูกและเวลาปฏิกิริยาขณะทำแบบทดสอบความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ระหว่างระยะก่อนกับหลังได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว

2.3 ค่าเฉลี่ยความกว้างของคลื่นไฟฟ้าสมอง P300 ขณะทำแบบทดสอบความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ระหว่างก่อนกับหลังได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว มีค่าเฉลี่ยความกว้างของคลื่นไฟฟ้าสมอง P300 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ที่ตำแหน่งอิเล็กโทรดบริเวณเปลือกสมองส่วนหน้าที่ตำแหน่ง F5 ($t=2.63$, $df=28$, $p=.01$) บริเวณเปลือกสมองส่วนกลาง ที่ตำแหน่ง FCZ ($t=2.24$, $df=28$, $p=.03$) บริเวณเปลือกสมองด้านข้าง ที่ตำแหน่ง PZ ($t=2.09$, $df=28$, $p=.05$) FC5 ($t=2.64$, $df=28$, $p=.01$) 2 ส่วนตำแหน่งอิเล็กโทรดบริเวณเปลือกสมองส่วนอื่น ๆ ไม่มีความแตกต่างกัน แสดงว่าโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้กลุ่มที่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว มีค่าเฉลี่ยความ

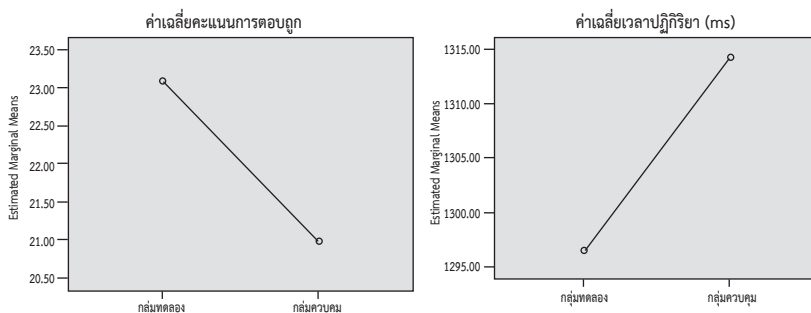
กว้างของคลื่นไฟฟ้าสมอง P300 ขณะทำแบบทดสอบความสามารถด้านมิติสัมพันธ์

2.4 ค่าเฉลี่ยความสูงของคลื่นไฟฟ้าสมอง P300 ขณะทำแบบทดสอบความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ระหว่างก่อนกับหลังได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว มีค่าเฉลี่ยความสูงของคลื่นไฟฟ้าสมอง P300 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ที่ตำแหน่งอิเล็กโทรดบริเวณเปลือกสมองส่วนหน้าที่ตำแหน่ง FP1 FP2 F5 F3 F1 FZ บริเวณเปลือกสมองส่วนกลาง ที่ตำแหน่ง FCZ FC4 C3 C1 C2 C4 บริเวณเปลือกสมองส่วนขมับ ที่ตำแหน่ง CP5 บริเวณเปลือกสมองด้านข้าง ที่ตำแหน่ง P4 และบริเวณเปลือกสมองส่วนท้ายทอย ที่ตำแหน่ง OZ แสดงว่าโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้กลุ่มที่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว มีค่าเฉลี่ยความสูงของคลื่นไฟฟ้าสมอง P300 ขณะทำแบบทดสอบความสามารถด้านมิติสัมพันธ์เกิดการเปลี่ยนแปลงบริเวณเปลือกสมองที่เกี่ยวข้องกับความสามารถด้านมิติสัมพันธ์

3. ความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายกลุ่มที่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็วสูงกว่ากลุ่มไม่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว ซึ่งพิจารณาจากผลการวิจัยดังนี้

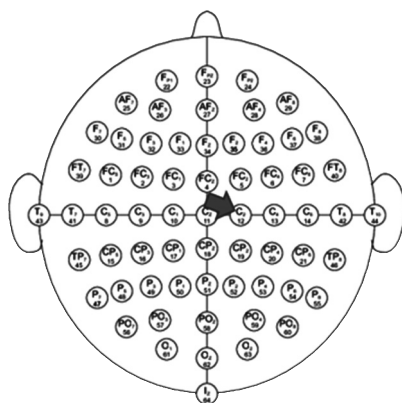
3.1 ผลการเปรียบเทียบความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทดลองได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็วกับกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็วด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณ ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม มีค่า Hotelling's Trace เท่ากับ .019 ค่า p เท่ากับ .59 ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมหลังได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็วมีความสามารถทางด้านมิติสัมพันธ์ไม่ต่างกัน เมื่อพิจารณาจากคะแนนการตอบและเวลาปฏิภริยาระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

($p=.36$, $p=.78$) เช่นกัน สามารถเขียนค่าเฉลี่ยคะแนนการตอบถูก กับค่าเฉลี่ยเวลาปฏิกิริยา ในรูปของกราฟ ได้ดังภาพที่ 6

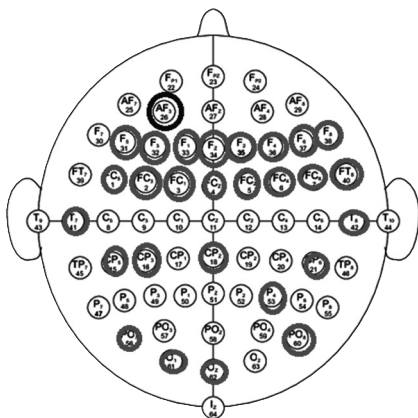
ภาพที่ 6 ค่าเฉลี่ยคะแนนการตอบถูกและเวลาปฏิกิริยาขณะทำแบบทดสอบความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

3.2 การเปรียบเทียบความกว้างของคลื่นไฟฟ้าสมอง P300 ขณะทำแบบทดสอบความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทดลองได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตัวอย่างรวดเร็วกับกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตัวอย่างรวดเร็ว ปรากฏว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยความกว้างของคลื่นไฟฟ้าสมอง P300 ขณะทำแบบทดสอบความสามารถด้านมิติสัมพันธ์กลุ่มแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ที่ตำแหน่งอิเล็กโทรดบริเวณเปลือกสมองส่วนกลาง ที่ตำแหน่งอิเล็กโทรด C2 กับกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมเคลื่อนไหวตัวอย่างรวดเร็ว ส่วนตำแหน่งอิเล็กโทรดอื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน ภาพที่ 7

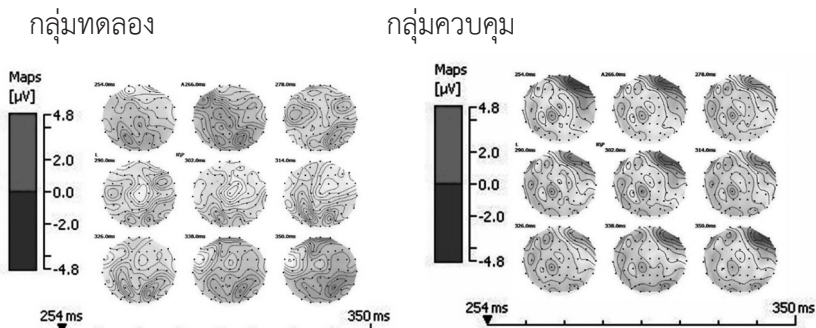
ภาพที่ 7 ตำแหน่งอิเล็กโทรด C2 บริเวณสมองที่มีค่าเฉลี่ยความกว้างของคลื่นไฟฟ้าสมอง P300 ของกลุ่มทดลองน้อยกว่ากลุ่มควบคุม หลังได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว

3.3 การเปรียบเทียบความสูงของคลื่นไฟฟ้าสมอง P300 ขณะทำแบบทดสอบความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทดลองที่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็วกับกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว ระยะหลังการทดลอง ปรากฏว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยความสูงกว้างของคลื่นไฟฟ้าสมอง P300 ขณะทำแบบทดสอบความสามารถด้านมิติสัมพันธ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ที่ตำแหน่งอิเล็กโทรดบริเวณเปลือกสมองส่วนหน้าที่ตำแหน่ง AF3 F5 F3 F1 FZ F2 F4 F6 F8 บริเวณเปลือกสมองส่วนกลาง ที่ตำแหน่ง FC5 FC3 FC1 FCZ FC2 FC4 FC6 C3 C1 C2 C6 บริเวณเปลือกสมองส่วนขมับ ที่ตำแหน่ง T7 T8 CP5 บริเวณเปลือกสมองด้านข้าง ที่ตำแหน่ง CP6 CP3 CPZ P4 และบริเวณเปลือกสมองส่วนท้ายทอย ที่ตำแหน่ง PO3 PO4 O1 OZ กับกลุ่มควบคุมดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 ตำแหน่งอิเล็กโทรด บริเวณสมองที่มีค่าเฉลี่ยความสูงของคลื่นไฟฟ้าสมอง P300 ของกลุ่มทดลองน้อยกว่ากลุ่มควบคุม หลังได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว

3.4 การแสดงภาพสมอง (Brain Maps) เมื่อนำภาพของคลื่นไฟฟ้าสมอง P300 ขณะทำแบบทดสอบความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ ระหว่างกลุ่มทดลองหลังได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวของตาอย่างรวดเร็ว กับกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว แสดงเป็นภาพสมอง ความต่างศักย์ของคลื่นไฟฟ้าสมอง P300 บริเวณเปลือกสมองแต่ละตำแหน่งอิเล็กโทรด ในช่วงเวลาตั้งแต่ 250–350 มิลลิวินาที โดยเส้นสีแดง บ่งชี้ถึงความต่างศักย์ของคลื่นไฟฟ้าสมอง แรงดันบวก (Positive Voltage) บ่งชี้ถึงการใช้พลังงานมาก เส้นสีน้ำเงิน แสดงถึงความต่างศักย์ของคลื่นไฟฟ้าสมอง แรงดันลบ (Negative Voltage) สมองมีการใช้พลังงานน้อย ความต่างศักย์ของคลื่นไฟฟ้าสมองของกลุ่มทดลองที่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว แสดงดังภาพที่ 9

ภาพที่ 9 ความต่างศักย์ของคลื่นไฟฟ้าสมอง P300 ขณะทำแบบทดสอบความสามารถด้านมิติสัมพันธ์บริเวณเปลือกสมองทั้งหมด ในช่วงเวลาตั้งแต่ 250–350 มิลลิวินาที

จากการวิเคราะห์ ปรากฏว่า ความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหลังสูงกว่าก่อนได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตัวอย่างรวดเร็ว และสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายกลุ่มที่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตัวอย่างรวดเร็วสูงกว่ากลุ่มไม่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรม แสดงให้เห็นว่า การเคลื่อนไหวตัวอย่างรวดเร็วช่วยทำให้ความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเพิ่มขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. โปรแกรมการเคลื่อนไหวตัวอย่างรวดเร็วช่วยทำให้ความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะโปรแกรมการเคลื่อนไหวตัวอย่างรวดเร็ว เป็นตัวกระตุ้นทำให้เกิดการเคลื่อนไหวตาทั้งสองข้างซ้ายขวาไปมาแบบตั้งใจจะมีผลทำให้สมองทั้งสองซีกถูกกระตุ้นในด้านตรงข้ามกัน โดยการเคลื่อนไหวของตาข้างซ้าย จะมีผลต่อ

สมองซีกขวาและการเคลื่อนที่ของสายตาวางจะมีผลต่อสมองซีกซ้ายและเกิดการกระตุ้นการทำงานของ คอปัสคัลโลซัม (Corpus Callosum) ที่อยู่เชื่อมต่อระหว่างสมองสองซีก (Christman & Propper, 2010, pp. 215-232) ช่วยลดความไม่สมดุลของการทำงานของสมองสองซีกและช่วยเพิ่มการตอบสนองทางระบบประสาทระหว่างสมองสองซีก (interhemispheric) ในเซลล์ประสาท (Neuron) บริเวณนี้จะเพิ่มการสร้างกระแสประสาท เพิ่มการเชื่อมต่อสัญญาณประสาท (Synapse) ขณะการเคลื่อนไหวของตาและเพิ่มการหลั่งสารสื่อประสาท อะซิติลโคลีน (Acetylcholine) และโดปามีน (Dopamine) ซึ่งเป็นสารสื่อประสาทที่มีบทบาทสำคัญต่อการเพิ่มกระบวนการเรียนรู้และความจำ (Poe, Walsh, & Bjorness, 2010, pp. 1-19) และเกิดการเปลี่ยนแปลงของคลื่นไฟฟ้าสมอง โดยเฉพาะในส่วนของสมองบริเวณเปลือกสมอง (Cerebral Cortex) และฮิปโปแคมปัส (Hippocampus) ที่เป็นส่วนสำคัญในการเข้ารหัส (Encoding) กระบวนการรวบรวมจัดเก็บ (Consolidation) ข้อมูลความจำเหตุการณ์ (Episodic Memory) และส่งผลต่อการเพิ่มการเรียกคืนความจำ (Memory Retrieval) (Hasselmo, 2006, pp. 710-715; Chowdhury, Guitart-Masip, Bunzeck, Dolan, & Duzel, 2012, pp. 14193-14204) สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ Brosseau-Lachaine, Gagnon, Forget, and Faubert (2008) ที่พบว่า หลังใช้กิจกรรมการติดตามวัตถุเคลื่อนที่แบบสามมิติ สามารถฟื้นฟูความบกพร่องของสมองที่เกิดจากการมองวัตถุ และสอดคล้องกับ Poliny Ung และสุชาดา กรเพชรปาณี (2560) ที่พบว่า การฝึกความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ด้วยแบบจำลองการติดตามหลายวัตถุทรงเหลี่ยมเคลื่อนที่แบบสามมิติ สามารถช่วยเพิ่มความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของวัยรุ่นได้

2. ความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหลังได้รับการฝึกสูงกว่า ก่อนได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เป็นเพราะนักเรียนได้รับการกระตุ้นสมองทำให้โครงสร้าง

ของสมองทำงานอย่างเป็นระบบมากขึ้น สะท้อนถึงการทำงานของสมองในการควบคุมความสนใจ (Hoffman, 2004) ซึ่งได้ผลสอดคล้องกับการศึกษาของ ดุสิต โพธิ์พันธุ์ และเสรี ชัดแจ้ง (2559) ได้พัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ฝึกการเคลื่อนไหวของตาแบบติดตามวัตถุ เพื่อกระตุ้นการบริหารสมองทั้งสองซีกสำหรับเพิ่มความใส่ใจที่สามารถนำไปใช้ฝึกได้ด้วยตนเองและปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งพัฒนามาจากแนวคิดการเคลื่อนไหวของตาที่เป็นการเคลื่อนไหวแบบจดจ่อและมีเป้าหมายภายใต้อำนาจจิตใจซึ่งมีการสั่งการและควบคุมโดยศูนย์สั่งการในส่วนเปลือกสมอง (Cerebral Cortex) การเคลื่อนไหวตามวัตถุที่เคลื่อนที่เป็นสิ่งเร้า จะช่วยกระตุ้นการมองเห็นของสมองเป็นวิธีการบริหารตาด้วยการมองตามการเคลื่อนที่วัตถุสามารถเพิ่มความใส่ใจ และลดอาการหุนหันพลันแล่นได้ ซึ่งสามารถตรวจการทำงานของสมองด้วยคลื่นไฟฟ้าสมอง ซึ่งเป็นวิธีการบริหารสมองอีกวิธีหนึ่ง ดังนั้นจึงทำให้ความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหลังฝึกสูงกว่าก่อนได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว ความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายกลุ่มที่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็วสูงกว่ากลุ่มไม่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว และการศึกษาของปิยะวรรณ รัตนธูปศิลป์ และคณะ (2560) ได้ศึกษาการเพิ่มความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ด้วยกิจกรรมการติดตามวัตถุเคลื่อนที่แบบสามมิติ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่าค่าเฉลี่ยความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของกลุ่มทดลองหลังการฝึกด้วยกิจกรรมการติดตามวัตถุเคลื่อนที่แบบสามมิติสูงกว่าก่อนการทดลอง แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความสามารถด้านมิติสัมพันธ์เพิ่มขึ้นเมื่อได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตาอย่างรวดเร็ว เมื่อได้รับการฝึกอย่างเหมาะสม จะมีความยืดหยุ่นของระบบประสาทซึ่งเป็นผลมาจากการฝึกสมองอย่างจำเพาะ (Neuroplasticity and brain specific training) ทำให้ระบบประสาทเกิดการยืดหยุ่นได้สูง (Neuroplasticity) (Mahncke et al., 2006)

3. ความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายกลุ่มที่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตัวอย่างรวดเร็วสูงกว่ากลุ่มไม่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตัวอย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับการศึกษาของวิทวัส เพ็ญภู และสุชาดา กรเพชรปาณี (2560) ได้ศึกษาการเพิ่มความสามารถรับรู้ทางการมองเห็นของผู้ขับชีรถจักรยานยนต์รับจ้างด้วยโปรแกรมฝึกติดตามการเคลื่อนที่ของวัตถุแบบสามมิติ พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนความสามารถรับรู้ทางการมองเห็นหลังการฝึกติดตามการเคลื่อนที่ของวัตถุแบบสามมิติ ดีขึ้นกว่าก่อนการฝึกติดตามการเคลื่อนที่ของวัตถุแบบสามมิติ และดีกว่ากลุ่มควบคุม และปิยะวรรณ ถนัธฐศิลป์ และคณะ (2560) พบว่าค่าเฉลี่ยความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของกลุ่มทดลอง หลังการฝึกด้วยกิจกรรมการติดตามวัตถุเคลื่อนที่แบบสามมิติสูงกว่าก่อนการทดลอง และค่าเฉลี่ยพลังงานสัมพันธ์ของคลื่นไฟฟ้าสมองของกลุ่มทดลองมีช่วงความถี่คลื่นไฟฟ้า Alpha1, Alpha2, Beta1 และ Beta2 การทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง และสูงกว่ากลุ่มควบคุม และสอดคล้องกับ Poliny Ung และสุชาดากรเพชรปาณี (2560) ที่พบว่าการฝึกความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ด้วยแบบจำลองการติดตามหลายวัตถุทรงเหลี่ยมเคลื่อนที่แบบสามมิติ สามารถช่วยเพิ่มความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของวัยรุ่นได้ และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Parsons et al. (2014) ที่ได้วิจัยเกี่ยวกับการเพิ่มความสามารถทางปัญญา (Perceptual-cognitive training) ของนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยมอนทรีออล ประเทศแคนาดา โดยการฝึกการติดตามการเคลื่อนที่ของวัตถุแบบสามมิติด้วยโปรแกรม Neurotracker แบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม จากผลการวัดทางจิตวิทยาและการตรวจวัดคลื่นไฟฟ้าสมอง (qEEG) ปรากฏว่ากลุ่มทดลองมีการประมวลผลข้อมูลภาพ (Visual processing speed) รวดเร็วขึ้น มีความจำขณะทำงาน (Working memory) เพิ่มมากขึ้น และมีความจดจ่อ (Attention) กับสิ่งที่สนใจมากขึ้น และการตรวจวัดคลื่นไฟฟ้าสมองชี้ให้เห็นว่า

มีคลื่นเดลต้า เธต้า แอลฟา ลดลง และมีคลื่นเบต้าและแกมมาเพิ่มขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของคลื่นแกมมาที่เกิดขึ้นบริเวณออกซิพิตัลคอร์เทกซ์ (Occipital cortex) เป็นส่วนสำคัญในการประมวลผลการมองเห็น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ครูและบุคลากรทางการศึกษา นำฝึกด้วยโปรแกรมการเคลื่อนไหวตัวอย่างรวดเร็วสำหรับเพิ่มความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ ไปใช้สอนในคาบกิจกรรมหรือคาบโฮมรูม เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมด้านสติปัญญาของนักเรียนสำหรับการเรียนรู้ในรายวิชาต่อไป

2. สถาบันการศึกษาสามารถติดตั้งโปรแกรมการเคลื่อนไหวตัวอย่างรวดเร็วสำหรับเพิ่มความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์ของโรงเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนได้ฝึกสมองตามความสนใจและตามเวลาที่นักเรียนต้องการ อาจจะเป็นคอมพิวเตอร์ในห้องปฏิบัติการ ห้องสมุด หรือพักครู เป็นต้น

3. หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานฝึกอบรมสามารถนำไปปรับใช้กับบุคคลในกลุ่มอื่น เช่น เยาวชนในท้องถิ่น กลุ่มชมรม กลุ่มกิจกรรม เพื่อเป็นกิจกรรมเสริมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ค่ายคณิตศาสตร์ ค่ายวิทยาศาสตร์ และกิจกรรมอื่น ๆ ได้ตามความเหมาะสม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้ใช้จำนวนรูปร่างเรขาคณิตจำนวน 3, 4 และ 5 ภาพเท่านั้น ดังนั้นควรมีการศึกษาผลของจำนวนรูปร่างเรขาคณิตต่อการเพิ่มความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนด้วย

2. จำนวนครั้งที่ฝึกหรือระยะเวลาที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคงทนของความสามารถด้านมิติสัมพันธ์อาจเป็นตัวแปรหนึ่งที่สามารถนำไปศึกษาในครั้งต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ 2558
วิทยาลัยวิทยาการวิจัยและวิทยาการปัญญา มหาวิทยาลัยบูรพา

เอกสารอ้างอิง

- Dusit Pophan & Seree Chadcham. (2016). Enhancing the Attention of Marine non-Commissionedofficer Students Using a Saccadic eye Movement Computer training Program : An event-Related Potential Study. **Research Methodology & Cognitive Science**, 14(2).1-18.
- Parinya Ruangtip & Decha Wunnaphool. (2014). A Development Spatial Ability of High School Students by Sudoku Games. **Journal of Rajanagarindra**, 11(25).35-42.
- Piyawan Tanudtanusilp Suchada Kornpetpanee & Parinya Ruangtip. (2017). Increasing Spatial Recognition Ability Using Three Dimensional Multiple Object Tracking (3D-MOT) Task for Upper Secondary School Students : An Electroencephalogram Study. **Research Methodology & Cognitive Science**, 15(1).73-92.
- Poliny Ung & Suchada Kornpetpanee. (2017). Development of a Three-Dimensional Multiple-Moving Block Tracking Model (3D-MBTM) for Enhancing Spatial Ability in Early Adolescence. **Research Methodology & Cognitive Science**, 15(2).12-24.

Withawat Penphu & Suchada Kornpetpanee. (2017). Enhancing the Visual Perception Ability of Motorcycle Taxi Riders Using a 3D Motion Object Tracking Training Program. **Research Methodology & Cognitive Science**, 15(1). 54-64.

วารสารต่างประเทศ

Arce, C., Ramos, J., Guevara, M. A., & corsi-Cabrera, M. (1995). Effect of spatial ability and sex on EEG power in high school students. **International Journal of Psychophysiology**, 20(1), 11-20.

Barcelo, F. (2003). The Madrid card sorting test (MCST) : a task switching paradigm to study executive attention with even-related potentials. **Brain Research Protoclls**, 11, 18-23.

Brosseau-Lachaine, O., Gangnon, L., Forget, R., & Faubert, J. (2008). Mild traumatic brain injury induces prolonged visual processing deficits in children. **Brain Inj**, 22(9) : 657-658.

Bhattacharya, J., & Petsche, H. (2002). Shadows of artistry : cortical synchrony during perception and imagery of visual art. **Cognitive Brain Research**, 13(2), 179-186.

Combs, D. R., & Gouvier, W. D. (2004). The role of attention in affect perception : An examination of Mirsky's four factor model of attention in chronic schizophrenia. **Schizophr Bull**, 30(4), 727-738.

Christman, S.D., & Propper, R. E. (2010). Dreaming, handedness, and sleep architecture : interhemispheric mechanisms. **Int Rev Neurobiol**, 9(2), 215-232.

- Chowdhury, R., Guitart-Masip, M., Bunzeck, N., Dolan, R. J., & Duzel, E. (2012). Dopamine modulates episodic memory persistence in old age. *J Neurosci*, 32(41), 14193-14204.
- Corsi-Cabrera, M., Arce, C., Ramos, J., & Guevara, M. A. (1997). Effect of spatial ability and sex inter- and intrahemispheric correlation of EEG activity. *Electroencephalography and Clinical Neurophysiology*, 102 (1), 5–11.
- Dukette, D., & Cornish, D. (2009). The Essential 20 : **Twenty component of an excellent health care team**. N.p., 72-73.
- Edmonds, W. A., & Kennedy, T. D. (2017). **An Applied Reference Guide to Research Designs : Quantitative, Qualitative, and Mixed Methods**. Sage Publication.
- Gualberto Cremades, J. (2002). The effects of imagery perspective as a function of skill level on alpha activity. *International Journal of Psychophysiology*, 43(3), 261-271.
- Hasselmo, M. E. (2006). The Role of Acetylcholine in Learning and Memory. *Current*.
- Jausovec, N., & Jausovec, K. (2012). Sex differences in mental rotation and cortical activation patterns : Can training change them? *Intelligence*, 40(2), 151-162.
- Koepp, M. J., Gunn, R. N., Lawrence, A. D., Cunningham, V. J., Dagher, A., Jones, T., Brooks, D. J., Bench, C. J., and Grasby, P. M. (1998). Evidence for striatal dopamine release during a video game. *Nature* **393** : 266–26

- Liu, L., Johnson, H. L., Cousens, S., Perin, J., Scott, S., Lawn, J. E., ... & Mathers, C. (2012). Global, regional, and national causes of child mortality : an updated systematic analysis for 2010 with time trends since 2000. **The Lancet**, 379(9832), 2151-2161.
- Mahncke, H. W., Connor, B. B., Appelman, J., Ahsanuddin, O. N., Hardy, J. L., Wood, R. A., ... & Merzenich, M. M. (2006). Memory enhancement in healthy older adults using a brain plasticity-based training program : a randomized, controlled study. **Proceedings of the National Academy of Sciences**, 103(33), 12523-12528.
- Moore, T., & Fallah, M. (2001). Control of eye movements and spatial attention. **Proc Natl Acad Sci U S A**, 98(3), 1273-1276.
- Newton, P. (2009) **Psychometric success-spatial ability**. Retrieved from www.psychometric-success.com
- Poe, G. R., Walsh, C.M., & Bjorness, T. E. (2010). Cognitive neuroscience of sleep. **Prog Brain Res**, 185(8), 1-19.
- Parsons, B., Magill, T., Boucher, A., Zhang, M., Zogbo, K., Bérubé, Scheffer, Beauregard, & Faubert, J. (2014). Enhancing cognitive function using perceptual-cognitive training. **Clinical EEG and Neuroscience**, 47(1), 37-47.
- Shepherd, M., Findlay, J. M., & Hockey, R. J. (2007). The relationship between eye movements and spatial attention. **The Quarterly Journal of Experimental Psychology**, 38(3), 475-491.

- Souto, D., & Kerzel, D. (2011). Attentional constraints on target selection for smooth pursuit eye movements. **Vision research**, 51(1), 13-20.
- Torralba, A., Oliva, A., Castelhano, M. S., & Henderson, J. M. (2006). Contextual guidance of eye movements and attention in real-world scenes : the role of global features in object search. **Psychological review**, 113(4), 766.
- Uttal, D. H., Meadow, N. G., Tipton, E., Hand, L. L., Alden, A. R., Warren, C. Newcombe, N. S., (2012). The malleability of spatial skills : a meta-analysis of training studies. **Psychological Bulletin**, 139(2), 352-402.
- Wai, J., Lubinski, D., & Benbow, C. P. (2009). Spatial ability for STEM domains : Aligning over fifty years of cumulative psychological knowledge solidifies its importance. **Journal of Educational Psychology**, 101, 817–835.
- Van Garderen, D. (2006). Spatial visualization, visual imagery, and mathematical problem solving of students with varying abilities. **Journal of Learning Disabilities**, 39(6), 496–506.
- Zhong, M., Zhao, X., Zou, X.-c., Wang, J. Z., & Wang, W. (2014). Markov chain based computational visual attention model that learns from eye tracking data. **Pattern Recognition Letters**, 49(0), 1-10.

**ทักษะทางสังคมของนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่ได้รับการ
ให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล
อารมณ์ และพฤติกรรม
Social Skills of Undergraduate Students Receiving the Group
Consulting with Rational Emotive Behavior therapy**

กุลพัฒน์ ยิ่งดำเนิน^{1,5} ธนปพน ภูสุวรรณ^{2,5} ชลิตา ตระกูลสุนทร^{3,5}
พงษ์ศักดิ์ ศรีติปกรณ⁵ ศลาชนันท์ หงษ์สวัสดิ์⁵

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาผลการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรม ต่อทักษะทางสังคมของนักศึกษาระดับปริญญาตรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ปีการศึกษา 2559 ที่มีผลคะแนนจากมาตรวัดทักษะทางสังคม อยู่ในระดับต่ำและอาสาสมัครเข้าร่วมการทดลอง จำนวน 30 คน จับคู่เพศเดียวกัน และคะแนนทักษะทางสังคมใกล้เคียงกัน แล้วสุ่มอย่างง่ายออกเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มทดลอง จำนวน 15 คน และกลุ่มควบคุม จำนวน 15 คน ในกลุ่มทดลองได้รับการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวคิด การพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรม

137

¹คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

²คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

³คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

⁴คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

⁵วิทยาลัยวิทยาการวิจัยและวิทยาการปัญญา มหาวิทยาลัยบูรพา

จำนวน 10 ครั้ง ครั้งละ 60 นาที สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 5 สัปดาห์ ส่วนกลุ่มควบคุมไม่ได้รับการให้คำปรึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการวัดผล 3 ระยะ ได้แก่ ระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลอง และระยะติดตามผล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ มาตรฐานทักษะทางสังคม และโปรแกรมการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรมเพื่อใช้พัฒนาทักษะทางสังคม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวแบบวัดซ้ำ และทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีบอนเฟอร์โรนี

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนทักษะทางสังคมในระยะหลังการทดลอง และระยะติดตามผล สูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และกลุ่มทดลองมีคะแนนทักษะทางสังคมในระยะหลังการทดลอง และระยะติดตามผล สูงกว่าระยะก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : ทักษะทางสังคม, การให้คำปรึกษากลุ่ม, การพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรม

Abstract

The purposes of this research was to study the effect of group consulting with rational emotive behavior therapy on Social skills of undergraduate students. The samples were undergraduate students of Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Pathom Rajabhat University, academic year 2017, had a low-level of Social skills scores. There were 30 volunteers in the experimental, of which 15 were experimental group and 15 control group. The

experimental group received a counseling group, 10 sessions, 60 minutes, twice a week for 5 weeks, and the control group did not receive the counseling group. Data were collected by 3 phases of measurement; pre-test, post-test and follow-up. The data were analyzed by average, standard deviation, one-way repeated measure analysis of variance and tested the difference in pairwise with Bonferroni's method.

The results showed that the experimental group had higher Social skills score at the post-test and follow-up than the control group was significant at .05 level. The experimental group had Social skills scores in the post-test and the follow-up higher than pre-test was a statistically significant at .05 level.

Keywords : Social skills, Group counseling, Rational emotive behavior therapy.

ความนำ

ทักษะทางสังคม (Social skills) เป็นความสามารถที่ซับซ้อนในด้านการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพื่อเพิ่มการสนับสนุนในเชิงบวก และลดความรุนแรงจากการลงโทษโดยบุคคลอื่นหรือสังคม เป็นพฤติกรรมทางสังคมที่สามารถเรียนรู้ได้ เกี่ยวข้องกับความสามารถในการริเริ่ม (Initiate) พยายามดำรงอยู่คงไว้หรือรักษา (Maintain) ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social interactions) ความสัมพันธ์ทางสังคม (Social relationships) การติดต่อสื่อสารทางสังคม (Social communication) และเกี่ยวข้องับความสามารถทางปัญญาสังคม (Social cognition) การตระหนักทางสังคม (Social

awareness) และแรงจูงใจทางสังคม (Social motivation) (Little, Swangler, & Akin-Little, 2017, p. 9-10)

Perren, Forrester-Knauss, and Alsaker (2012) ได้เสนอว่า ทักษะทางสังคมเป็นความสามารถของบุคคลในการใช้ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อตอบสนองต่อเป้าหมาย (Goals) และความต้องการ (Needs) ของตนเอง และในขณะเดียวกันก็ต้องพิจารณาเพื่อตอบสนองต่อเป้าหมายและความต้องการของบุคคลอื่น เกี่ยวข้องกับความสามารถในด้านความเข้าใจบริบททางสังคม (Social context) ความสามารถด้านการวางแผน (Planning) ความสามารถด้านการปรับตัว (Adjustment abilities) และการปฏิบัติ (Performance) เพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมไปในแนวทางที่พึงประสงค์ (Laugeson et al., 2015; Runjic, Prcic, & Alimovic, 2015)

Psychologydictionary.org (2018) ได้ให้ความหมายของ ทักษะสังคม ไว้ว่าเป็นความรู้ความเข้าใจ และเป็นทักษะเชิงพฤติกรรมที่ช่วยให้บุคคลมีการโต้ตอบ และมีการกระทำที่เหมาะสมตามบริบทของสังคม และจาก Medical-dictionary.com (2018) ได้กล่าวว่า เป็นทักษะที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการมีปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารกับผู้อื่นหรือกับสังคม เช่น มิตรภาพ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มหรือของสังคม การให้ความเคารพในสิทธิ ทรัพย์สิน และความคิดเห็นของผู้อื่น การนำเสนอภาพลักษณ์ตนในเชิงบวก การควบคุมตนเอง การเคารพกฎของกลุ่ม หรือเป็นพฤติกรรมอื่นใดที่ตั้งใจกระทำให้สอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม

ทักษะทางสังคมของผู้เรียน คือความสามารถเชิงพฤติกรรมทางสังคมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social interactions) เชิงบวกกับบุคคลอื่น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางการเรียน ปฏิสัมพันธ์นี้อาจเกิดขึ้นระหว่างเพื่อนร่วมชั้นเรียน เพื่อนร่วมสถาบัน ครู เจ้าหน้าที่ของสถานศึกษา หรือบุคคลอื่นที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ผู้เรียนที่มีทักษะทางสังคมในระดับสูง

โดยทั่วไปจะได้รับการยอมรับจากเพื่อน (Accepted by peers) และมีอารมณ์ในเชิงบวก (Positive emotionally) ส่วนใหญ่แสดงให้เห็นถึง ความพร้อมในการเรียน มีความสามารถในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal relationships) มีการปรับตัวทางสังคม (Social adjustment) ในโรงเรียนที่ดี ประสบความสำเร็จทางวิชาการ (Academic success) มีความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มเพื่อน (Peer relationships) ความเป็นอยู่ดี ในระดับสูง (Well-being) มีความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว (Family relationships) และมีแนวโน้มประสบความสำเร็จในการทำงาน (Employment) (Kosciw, Palmer, & Kull, 2015) และเกี่ยวข้องกับการพัฒนาไปสู่ทักษะการเป็นผู้นำ (Leadership skills) ที่ดีในอนาคตได้ (Merrell, & Gimpel, 2014; Pereira-Lima, & Loureiro, 2015; Runjic, Prcic, & Alimovic, 2015)

ในทางตรงกันข้าม หากผู้เรียนมีความบกพร่องด้านทักษะทางสังคม มักมีปัญหาเกี่ยวกับความบกพร่องด้านทักษะการสื่อสาร (Communication skills) (Matson, Hess, & Mahan, 2013) ขาดการยอมรับจากเพื่อน (Peer acceptance) ถูกปฏิเสธจากเพื่อน (Peer rejection) เป็นเหยื่อจากการกลั่นแกล้งของเพื่อน (Peer victimization) มักถอนตัว (Withdrawal) ออกจากกลุ่มเพื่อน ขาดการยอมรับจากครู (Teacher acceptance) และมีพฤติกรรมต่อต้านสังคม (Prosocial behavior) อยู่ในระดับต่ำ (Runjic, Prcic, & Alimovic, 2015) มีปัญหาทางอารมณ์สังคม (Socio-emotional problems) หรือมีปัญหาทางพฤติกรรมไม่เหมาะสม (Behavioral problems) มีปัญหาด้านการปรับตัวภายในโรงเรียน (School maladjustment) มีปัญหาด้านพฤติกรรมเก็บกด (Internalizing problems) มีแนวโน้มสูงที่จะถูกไล่ออก (Expulsions) หรือมีปัญหา จนต้องถูกพักการเรียน (Suspensions) มีอัตราการออกกลางคันสูง (Dropout) มีความเสี่ยงที่จะกระทำความผิดกฎหมาย (Delinquent) เป็นโรคจิต (Psychopathology) และมีความเสี่ยงสูงที่จะ

มีปัญหาด้านสุขภาพจิต (Mental health) ในอนาคต (Sentse, Prinzie, & Salmivalli, 2017)

ผลการศึกษาในระยะยาวยังแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างความบกพร่องด้านทักษะทางสังคม กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Academic achievement) ในวัยรุ่นไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น มีผลการวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่าผู้เรียนที่บกพร่องด้านทักษะทางสังคม มักแสดงให้เห็นถึงผลการเรียนต่ำกว่ามาตรฐาน (Substandard academic performance) มีความบกพร่องด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Impaired social relationships) มีความเสี่ยงใช้สารเสพติด (Substance abuse) ติดอินเทอร์เน็ต (Chou et al., 2016) มีความเสี่ยงสูงทางด้านสุขภาพจิต ภาวะซึมเศร้า (Depression) ความวิตกกังวล (Anxiety) พฤติกรรมก่อปัญหา (Conduct problems) พฤติกรรมต่อต้านสังคม (Antisocial behavior) (Nix, Bierman, Domitrovich, & Gill, 2013) และมีความสัมพันธ์สูงกับอัตราการว่างงานในอนาคต (Unemployment) (Hanapi, & Nordin, 2014) จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า ทักษะทางสังคม มีความสำคัญสูงมาก จำเป็นที่ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาต้องแก้ปัญหาหรือพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะทางสังคมสูงขึ้น

การพัฒนาและส่งเสริมทักษะทางสังคม สามารถทำได้หลายวิธี ที่นิยมคือการใช้ตัวแบบ (Modeling) และสื่อ (Media) บนหลักการของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social learning theory) ได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสื่อ สิ่งแวดล้อม และการเรียนรู้ทางสังคม ส่งผลต่อพฤติกรรมของบุคคล นอกจากนี้ยังมีการฝึกอบรมและการสอน (Training and preachings) การใช้กิจกรรมกีฬาประเภททีม (Team sports) การเรียนรู้โดยการกระทำ (Learning by doing) ตามทฤษฎีโมเดลการเรียนรู้ทั่วไป (General learning model : GLM) ได้อธิบายโดยสรุปว่า การจัดสิ่งแวดล้อม จัดประสบการณ์ และการเรียนรู้ทางสังคม สามารถใช้พัฒนาทักษะทางสังคมของบุคคลได้

(Baumeister & Bushman, 2011, p. 283; Kostelnik et al., 2012, pp. 411-413; Myers, 2012)

วิธีการพัฒนาทักษะทางสังคมที่มีประสิทธิภาพ และมีหลักฐานเชิงประจักษ์แสดงผลลัพธ์และผลกระทบที่ชัดเจน คือ การพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรม (Rational emotive behavior therapy : REBT) เป็นวิธีการบำบัดรักษาอารมณ์และพฤติกรรม นำเสนอโดย Albert Ellis ได้กล่าวว่า การพิจารณาเหตุผล อารมณ์และพฤติกรรม หมายถึงแนวทางการปรับความคิด อารมณ์ และพฤติกรรมของบุคคล จากแนวคิดพื้นฐานที่ว่า มนุษย์เป็นทั้งผู้ที่มีเหตุผลและไม่มีเหตุผล ในชีวิตประจำวันมนุษย์มีความคิด อารมณ์ และแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา และทั้งสามส่วนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ถ้าเกิดมีการเปลี่ยนแปลงที่ส่วนใด ส่วนอื่นก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย สิ่งที่ทำให้มนุษย์มีปัญหาทางด้านอารมณ์ และพฤติกรรม จึงเกิดจากความคิด ความเชื่อที่ไม่มีเหตุผลต่อเหตุการณ์หรือสถานการณ์นั้น REBT จึงเป็นวิธีการปรับความคิดความเชื่อที่มีต่อสถานการณ์เฉพาะ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์และพฤติกรรม โดยลดหรือขจัดความคิดความเชื่อที่ไม่มีเหตุผล แล้วทดแทนด้วยความคิดความเชื่อที่มีเหตุผล โดยใช้วิธีการสอนแนะนำชี้แนะ อธิบายสาธิต โน้มน้าวกระตุ้นและเสริมแรงให้ฝึกค้นหาความคิด ความเชื่อที่ไม่มีเหตุผล แล้วนำความคิดความเชื่ออื่นที่มีเหตุผลมาโต้แย้งหรือทดแทน จนสามารถพัฒนาไปเป็นความคิดความเชื่อที่มีเหตุผลได้ และใช้การฝึกคิดและปฏิบัติ ส่งผลให้สามารถแก้ปัญหาทางอารมณ์และพฤติกรรมได้ (Bishop, & Fleming, 2015; Ellis, 2011; David, Cotet, Matu, Mogoase, and Stefan, 2017; Oltean, & David, 2017)

โมเดล ABCDE (ABCDE-Model) เป็นลำดับขั้นตอนของการพิจารณา เหตุผล อารมณ์และพฤติกรรม เริ่มจาก A (Activating even or adversity) คือเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง B (Belief about event or

adversity system) เป็นระบบชุดความเชื่อเดิมของบุคคล ที่มีมุมมองต่อเหตุการณ์เฉพาะที่เกิดขึ้น ประกอบด้วยความเชื่อที่มีเหตุผล (Rational belief) และหรือความเชื่อที่ไม่มีเหตุผล (Irrational belief) C (Consequence of emotion and behavior) คือพฤติกรรมที่แสดงหรือตอบสนองออกมาของบุคคล ไม่ว่าจะแสดงออกมาทางอารมณ์หรือการกระทำที่ไม่เหมาะสมหรือขาดสมดุล ตามแนวคิดจิตบำบัดอื่น อาจคิดว่าพฤติกรรมตอบสนอง มีสาเหตุจาก A แต่สำหรับมุมมองของ REBT เชื่อว่า พฤติกรรมที่แสดงออกมามีสาเหตุจากระบบชุดความคิดความเชื่อเดิมของบุคคล (B) ซึ่งแต่ละบุคคลมีวิธีตอบสนองแตกต่างกันไป D (Disputations to challenge irrational belief) คือขั้นตอนการโต้แย้งหรือท้าทายความเชื่อเดิมที่ไม่มีเหตุผล ด้วยความคิดความเชื่ออื่นที่มีเหตุผล และ E (Effective new belief replace the irrational) เป็นชุดความคิดความเชื่อใหม่ที่มีเหตุผลและความเหมาะสม ส่งผลให้อารมณ์และพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปในแนวทางที่พึงประสงค์ (Koutsoukou-Argrak, Hofmann, Kreb, Sperth, & Holm-Hadulla, 2016; Malkinson, 2010) และนำแนวคิดนี้มาปรับพฤติกรรมด้านทักษะทางสังคมโดยใช้กระบวนการกลุ่ม

การให้คำปรึกษากลุ่ม (Group counseling) เป็นกระบวนการเสริมสร้างสัมพันธภาพและการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม โดย Corey (2015) ได้เสนอว่า การให้คำปรึกษากลุ่มมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกร่วมแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต อารมณ์ ความรู้สึก หรือพัฒนาพฤติกรรม โดยร่วมกันเรียนรู้ปัญหา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ฝึกทักษะ และให้ข้อมูลย้อนกลับภายในกลุ่ม ภายใต้บรรยากาศของความเห็นอกเห็นใจและสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปสู่ความไว้วางใจ ยอมเปิดเผยอารมณ์ความรู้สึก และความคิดเห็นของตนเอง เน้นส่งเสริมทัศนคติเชิงบวก และร่วมกันจัดการกับปัญหาหรืออุปสรรคด้วยวิธีการสร้างสรรค์ (Corey, 2015, p. 29; Powers et al., 2016; Wolstencroft et al., 2018) มาปรับใช้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคม

การสังเคราะห์งานวิจัย (Meta-analysis) ล่าสุด ที่ได้ใช้วิธีการให้คำปรึกษาในกลุ่มตามแนวคิด การพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรม เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมโดย David et al., (2018) ได้รวบรวมงานวิจัยจำนวน 84 เรื่อง ผลปรากฏว่า การใช้วิธีให้คำปรึกษาในกลุ่มแบบพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรมสามารถใช้ส่งเสริมทักษะทางสังคม ทักษะทางอารมณ์ การควบคุมอารมณ์ และพฤติกรรมเชิงบวกอื่น ๆ และใช้ลดพฤติกรรมเชิงลบ เช่น ความก้าวร้าว กลั่นแกล้งเพื่อน พฤติกรรมก่อปัญหาและการใช้สารเสพติดให้แก่กลุ่มตัวอย่างที่เป็นวัยรุ่นและผู้ใหญ่ได้

คณะผู้วิจัยซึ่งปฏิบัติหน้าที่สอนในระดับอุดมศึกษา ได้สังเกตทักษะทางสังคมของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ปรากฏว่า มีทักษะทางสังคมในระดับต่ำ ในด้านการสื่อสารที่เหมาะสมกับครูอาจารย์และกับเพื่อน ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ วุฒิภาวะทางอารมณ์ เห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น แก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี การทำงานร่วมกับผู้อื่น ความสามัคคี และการเป็นผู้นำหรือผู้ตามที่ดี ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ตลอดจนการดำเนินชีวิตในสถานศึกษาและในสังคม ผู้วิจัยจึงต้องการพัฒนาทักษะทางสังคมให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ เพื่อประโยชน์ของตัวผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาผลการให้คำปรึกษาในกลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรมต่อทักษะทางสังคม ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี

สมมติฐานการวิจัย

1. กลุ่มทดลอง ที่ได้รับการให้คำปรึกษาในกลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์และพฤติกรรม มีคะแนนทักษะทางสังคม สูงกว่ากลุ่มควบคุม ในระยะหลังการทดลอง

2. กลุ่มทดลอง ที่ได้รับการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์และพฤติกรรม มีคะแนนทักษะทางสังคม สูงกว่ากลุ่มควบคุม ในระยะติดตามผล

3. กลุ่มทดลอง ที่ได้รับการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์และพฤติกรรม มีคะแนนทักษะทางสังคมในระยะหลังการทดลอง สูงกว่าระยะก่อนการทดลอง

4. กลุ่มทดลอง ที่ได้รับการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์และพฤติกรรมมีคะแนนทักษะทางสังคมในระยะติดตามผล สูงกว่าระยะก่อนการทดลอง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี ทั้งเพศชายและเพศหญิงที่มีอายุระหว่าง 19-24 ปี ตั้งแต่ชั้นปีที่ 1-4 ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ประจำปีการศึกษา 2559 ทั้งหมด จำนวน 4,481 คน

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ตัวแปรอิสระ คือ วิธีการพัฒนาทักษะทางสังคม แบ่งออกได้เป็น 2 วิธี คือ

1) ได้รับการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์และพฤติกรรม

2) ไม่ได้รับการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์และพฤติกรรม

2.2 ตัวแปรตาม คือ ทักษะทางสังคม (Social skills)

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี ทั้งเพศชายและเพศหญิง ที่มีอายุระหว่าง 19-24 ปี ตั้งแต่ชั้นปีที่ 1-4 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ประจำปีการศึกษา 2559 ที่อาสาสมัครเข้าร่วม การทดลอง โดยเรียงคะแนนทักษะทางสังคม จากต่ำสุดขึ้นไป จำนวน 30 คน จากนั้นจับคู่คะแนนทักษะทางสังคมที่เท่ากันหรือใกล้เคียงกัน และจับคู่เพศ เดียวกัน แล้วดำเนินการสุ่ม (Random assignment) เข้ากลุ่มทดลอง จำนวน 15 คน และกลุ่มควบคุม จำนวน 15 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. มาตรวัดทักษะทางสังคม (Social skills scales)

มาตรวัดทักษะทางสังคมที่ใช้ในการวิจัยนี้ เป็นมาตรวัดที่ผู้วิจัยพัฒนา ต่อมาจากมาตรวัดทักษะทางสังคม (Social skills rating scales system) สร้างโดย Jurado et al. (2006) และแบบสอบถามทักษะทางสังคม (Social skills questionnaire) สร้างโดย Eslami et al. (2014) ปรับให้มีข้อความ ทั้งหมด จำนวน 25 ข้อ ชนิดมาตรประมาณค่า 5 ระดับ (Likert scales) แบ่งเป็น 5 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) การควบคุมตนเอง (Self-control) มีตัวอย่างข้อความ เช่น ฉันช่วยงานบ้านหรือช่วยงานครูได้โดยไม่ต้องถูกร้องขอ ฉันรับฟังคำวิจารณ์จากพ่อแม่หรือครูได้โดยไม่โกรธ 2) การเอาใจใส่ (Empathy) มีตัวอย่างข้อความ เช่น ฉันรู้สึกเสียใจเมื่อมีบางอย่างที่ไม่ดีเกิดขึ้นกับเพื่อน ฉัน ยินดีรับฟังปัญหาของเพื่อน 3) การยืนยันตนเอง (Self-assertion) มีตัวอย่าง ข้อความ เช่น ฉันพูดคุยกาทางออกกับเพื่อนร่วมชั้นเรียนเมื่อเกิดปัญหาหรือ มีความขัดแย้ง ฉันพูดคุยกาทางออกเมื่อเกิดปัญหาหรือมีความขัดแย้งกับสมาชิก ในครอบครัว 4) ความร่วมมือ (Cooperation) มีตัวอย่างข้อความ เช่น ฉันเข้า

ร่วมกิจกรรมกับครอบครัว ฉะนั้นเข้าร่วมกิจกรรมของชั้นเรียน 5) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal relationships) มีตัวอย่างข้อคำถาม เช่น มีการแบ่งปันผลประโยชน์ด้วยความยุติธรรมระหว่างฉันกับเพื่อน มีการให้และรับที่สมดุลระหว่างฉันกับเพื่อน เป็นต้น

การหาคุณภาพของมาตรวัดทักษะทางสังคม ผู้วิจัยนำไปหาคุณภาพด้านความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาจำนวน 3 คน มีค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity index : CVI) เท่ากับ 1.00 แล้วนำไปเก็บข้อมูลกับนักศึกษาที่มีลักษณะคล้ายกลุ่มตัวอย่างของการวิจัย จำนวน 50 คน ตรวจสอบคุณภาพด้านอำนาจจำแนก (Discrimination) พิจารณาจากค่าดัชนีอำนาจจำแนกรายข้อ (Item-total correlation) ผลปรากฏว่า มีค่าดัชนีอำนาจจำแนก ตั้งแต่ .42 ถึง .74 และสุดท้าย นำไปตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยง (Reliability) แบบสอดคล้องภายใน (Internal consistency) ด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach, 1990) ได้ค่าความเที่ยงทั้งหมดเท่ากับ .90

2. โปรแกรมการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรม (REBT) เพื่อใช้พัฒนาทักษะทางสังคม

ผู้วิจัยสร้างโปรแกรมการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรมเพื่อใช้พัฒนาทักษะทางสังคม โดยมีขั้นตอนการสร้างตามลำดับคือ 1) การทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคม การพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรม และการให้คำปรึกษากลุ่ม 2) สร้างโปรแกรมการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรมเพื่อใช้พัฒนาทักษะสังคม 3) ตรวจสอบคุณภาพของโปรแกรมการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรมเพื่อใช้พัฒนาทักษะทางสังคม โดยใช้การตรวจสอบความตรงเชิง

เนื้อหา (Content validity) ด้วยดัชนีความตรงตามเนื้อหา (Content validity index : CVI) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ได้ค่า CVI = 1.00 4) ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ 5) การทดลองใช้โปรแกรม (Pilot study) ให้กับนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ที่มีคุณสมบัติคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 6 คน เพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการนำไปใช้งานจริง โดยสอบถามความเข้าใจในเนื้อหา ความน่าสนใจ และระยะเวลาที่ใช้ดำเนินกิจกรรมให้เหมาะสมกับช่วงอายุของกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นนำปัญหาที่พบมาปรับปรุงและแก้ไขโปรแกรม และ 6) จัดทำคู่มือการใช้โปรแกรมการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรมเพื่อพัฒนา ทักษะทางสังคม สำหรับนำไปใช้ในการทดลองจริง

โปรแกรมการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรม เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคม ประกอบด้วย 1) ชื่อโปรแกรม 2) หลักการและเหตุผล 3) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 4) ลักษณะของโปรแกรม 5) ขั้นตอนการจัดกิจกรรม จำนวน 10 ครั้ง (Sessions) ครั้งละ 60 นาที 6) แผ่นงานการบ้าน และ 7) แนวทางการประเมินผลทักษะทางสังคม

วิธีดำเนินการทดลอง

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ใช้แบบแผนการทดลองแบบ Pretest and posttest control group design (Edmonds & Kennedy, 2017, p. 38) แบ่งวิธีดำเนินการทดลองและการเก็บรวบรวมข้อมูล ออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

1. ระยะก่อนการทดลอง รับอาสาสมัครนักศึกษาระดับปริญญาตรี ทั้งเพศชายและเพศหญิง ที่มีอายุระหว่าง 19-24 ปี ตั้งแต่ชั้นปีที่ 1-4 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม จำนวน 150 คน

เพื่อตอบมาวัดทักษะทางสังคม แล้วคัดเลือกนักศึกษาที่มีคะแนนทักษะทางสังคม อยู่ในระดับต่ำสุดขึ้นไป จำนวน 60 คน สอบถามความยินดีเป็นอาสาสมัครเข้าร่วมการทดลองแล้วดำเนินการตรวจสอบคุณลักษณะตามเกณฑ์คัดเข้า (Inclusion criteria) และเกณฑ์คัดออก (Exclusion criteria) เพื่อให้ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างครบตามที่กำหนด จำนวน 30 คน จึงทำการจับคู่กลุ่มตัวอย่างตามระดับคะแนนทักษะทางสังคม (Scores matching) เท่ากันหรือใกล้เคียงกัน และจับคู่เพศเดียวกัน (Genders matching) ก่อนสุ่มเข้ากลุ่ม (Random assignment) จำแนกออกเป็น กลุ่มทดลอง จำนวน 15 คน ประกอบด้วยเพศชาย 5 คน และเพศหญิง 10 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 15 คน ประกอบด้วยเพศชาย 5 คน และเพศหญิง 10 คน คะแนนทักษะทางสังคมที่ได้จากการเก็บข้อมูลในขั้นตอนนี้ ใช้เป็นคะแนนในระยะก่อนการทดลอง (Pre-test)

2. ระยะเวลาการทดลอง ดำเนินการทดลองโดยให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรม เพื่อใช้พัฒนาทักษะทางสังคม ให้กับกลุ่มทดลอง จำนวน 10 ครั้ง ครั้งละ 60 นาที สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 5 สัปดาห์ สถานที่ให้คำปรึกษากลุ่มคือ ห้องเรียนของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ส่วนกลุ่มควบคุมไม่ได้รับการให้คำปรึกษากลุ่ม แต่ขอความร่วมมือให้นักศึกษากลุ่มควบคุมให้ดำเนินชีวิตประจำวันตามปกติ และไม่เข้าร่วมกิจกรรมอื่นใด ที่มีลักษณะส่งเสริมทักษะทางสังคม แต่หากมีความจำเป็นต้องเข้าร่วม ก็ขอให้แจ้งผู้วิจัยทราบเพื่อปรับวิธีดำเนินการทดลอง และตามหลักจริยธรรมการวิจัย ผู้วิจัยต้องจัดกิจกรรมชดเชยให้กลุ่มควบคุมโดยจัดให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวคิด REBT เพื่อใช้พัฒนาทักษะทางสังคมวิธีการเดียวกันกับที่จัดกระทำกับกลุ่มทดลอง ให้แก่กลุ่มควบคุมเมื่อหลังเสร็จสิ้นการทดลองไปแล้ว 1 เดือน (Waiting list)

3. ระยะเวลาหลังการทดลอง ให้นักศึกษากลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ตอบแบบวัดทักษะทางสังคม หลังจากการทดลองครั้งที่ 10 ซึ่งเป็นขั้นตอน ป้องกันการหวนกลับของพฤติกรรมและยุติการให้คำปรึกษา จากนั้นผู้วิจัยตรวจ ให้คะแนน และเก็บรวบรวมไว้เป็นคะแนนหลังการทดลอง (Post-test)

4. ระยะติดตามผล หลังจากการทดลองเสร็จสิ้น เป็นเวลา 2 สัปดาห์ ผู้วิจัยดำเนินการนัดหมายให้กลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ได้ตอบแบบวัด ทักษะทางสังคม จากนั้นตรวจให้คะแนนและเก็บรวบรวมเป็นผลคะแนนใน ระยะติดตามผล (Follow-up) ข้อมูลที่ได้ในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลัง การทดลอง และระยะติดตามผล นำไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติในขั้นตอน ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการ หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐานและใช้วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวแบบวัดซ้ำ (One-way repeated measure ANOVA) และทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธี บอนเฟอร์โรนี (Bonferroni)

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนทักษะทางสังคมของนักศึกษาระดับ ปริญญาตรีกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลัง การทดลอง และระยะติดตามผล

กลุ่ม/ระยะเวลาการทดลอง	ก่อนการทดลอง		หลังการทดลอง		ติดตามผล	
	M	SD	M	SD	M	SD
กลุ่มทดลอง	72.73	1.90	91.73	2.89	91.06	2.86
กลุ่มควบคุม	72.53	1.72	72.66	2.02	71.80	1.42

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยทักษะทางสังคมในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลอง และระยะติดตามผล เป็น 72.73 91.73 และ 91.06 ตามลำดับ ส่วนกลุ่มควบคุม มีคะแนนเฉลี่ยทักษะทางสังคมในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลอง และระยะติดตามผล เป็น 72.53 72.66 และ 71.80 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ผลการทดสอบย่อยของระยะเวลาการทดลอง ของกลุ่มทดลอง

<i>Source of variation</i>	<i>Sum of squares</i>	<i>df</i>	<i>Mean square</i>	<i>F</i>	<i>Sig</i>	<i>Partial eta squared</i>
Time	3487.77	2	1743.88	427.49*	.00	.96
Error(Time)	114.22	28	4.07			

*p < .05

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าคะแนนเฉลี่ยทักษะทางสังคมของกลุ่มทดลองใน 3 ระยะเวลาการทดลอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 โดยมีขนาดอิทธิพล อยู่ในระดับมาก (.96)

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวแบบวัดซ้ำ คะแนนเฉลี่ยทักษะทางสังคมของกลุ่มทดลอง แสดงให้เห็นว่า ต้องมีระยะเวลาของการทดลองอย่างน้อย 1 คู่ที่แตกต่างกัน จึงเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทักษะทางสังคมของกลุ่มทดลองเป็นรายคู่ ระหว่างระยะหลังการทดลองกับระยะก่อนการทดลอง ระยะติดตามผลกับระยะก่อนการทดลอง และระยะหลังการทดลองกับระยะติดตามผล ด้วยวิธีบอนเฟอร์โรนี แสดงผลดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทักษะทางสังคม ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีกลุ่มทดลองเป็นรายคู่ ด้วยวิธีบอนเฟอร์โรนี (Bonferroni)

<i>เปรียบเทียบรายคู่</i>	<i>Mean difference</i>	<i>Std. Error</i>	<i>Sig</i>
หลังการทดลอง-ก่อนการทดลอง	19.00*	.83	.00
ติดตามผล-ก่อนการทดลอง	18.33*	.86	.00
หลังการทดลอง-ติดตามผล	.66	.44	.46

*p < .05

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่า คะแนนเฉลี่ยทักษะทางสังคมของ นักศึกษาระดับปริญญาตรี กลุ่มทดลอง ในระยะหลังการทดลอง และระยะ ติดตามผล สูงกว่าระยะก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และไม่พบความแตกต่างระหว่างระยะหลังการทดลองกับระยะติดตามผล

สรุปและอภิปรายผล

1. นักศึกษาระดับปริญญาตรีกลุ่มทดลอง ที่ได้รับการให้คำปรึกษากลุ่ม ตามแนวความคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรม มีคะแนนทักษะทาง สังคมสูงกว่ากลุ่มควบคุม ในระยะหลังการทดลอง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ข้อที่ 1 ซึ่งอภิปรายได้ว่าเนื่องจากโปรแกรมการให้คำปรึกษากลุ่มได้สร้างและ พัฒนาโปรแกรมโดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social learning theory) มีหลักการของทฤษฎีโดยสรุปว่า การจัดสื่อการเรียนรู้ จัดสิ่งแวดล้อม ฝึกประสบการณ์ และใช้การเรียนรู้ทางสังคม ในด้านทักษะทางสังคม สามารถ พัฒนาทักษะทางสังคมของบุคคลได้ ส่งผลให้กลุ่มทดลองมีคะแนนทักษะทาง สังคม สูงกว่ากลุ่มควบคุมในระยะหลังการทดลอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรพรรณ กระต่ายทอง (2559) ได้พัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาทักษะทาง สังคมสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมของนักศึกษา ผลปรากฏว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนทักษะทางสังคม ทักษะการสื่อสาร ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น และการเคารพสิทธิของผู้อื่นสูงกว่ากลุ่มควบคุม ในระยะหลังการ ทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Warren (2013) ได้ใช้การให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวความคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และ พฤติกรรมเพื่อพัฒนาสุขภาพทางอารมณ์สังคม (Social-emotional health) ของครูโรงเรียนระดับประถมศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา ผลปรากฏว่า กลุ่ม ทดลองมีคะแนนทักษะทางสังคมสูงกว่ากลุ่มควบคุม ในระยะหลังการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Alabi and

Lami (2015) ได้ใช้การให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรมเพื่อลดพฤติกรรมกลั่นแกล้งข่มขู่ (Bullying behaviour) และส่งเสริมทักษะทางสังคมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในประเทศไทย ในจิเรีย ผลปรากฏว่ากลุ่มทดลองมีพฤติกรรมกลั่นแกล้งข่มขู่ต่ำลง แต่มีทักษะทางสังคม สูงกว่ากลุ่มควบคุมในระยะหลังการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. นักศึกษาระดับปริญญาตรีกลุ่มทดลอง ที่ได้รับการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรมมีคะแนนทักษะทางสังคมสูงกว่ากลุ่มควบคุมในระยะติดตามผล หลังจากการทดลองเสร็จสิ้นเป็นเวลา 2 สัปดาห์ เป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2 อภิปรายได้ว่าเป็นเพราะการให้คำปรึกษากลุ่ม ได้ใช้กระบวนการกลุ่มตามแนวคิดของ Corey (2015) ได้เสนอว่าการให้คำปรึกษากลุ่ม เป็นพลวัตรกลุ่มเพื่อร่วมแก้ปัญหาในด้านความคิด อารมณ์และพฤติกรรม ร่วมกันเรียนรู้ แลกเปลี่ยน ความคิดเห็น ฝึกทักษะ และให้ข้อมูลย้อนกลับ ด้วยความเห็นอกเห็นใจ และสนับสนุนซึ่งกันและกันเพื่อนำไปสู่ความไว้วางใจ ยอมเปิดเผยความรู้สึกและความคิดเห็น เน้นส่งเสริมทัศนคติเชิงบวก และร่วมกันจัดการกับปัญหาด้วยวิธีสร้างสรรค์ เพื่อให้สามารถจัดการกับปัญหาด้วยทักษะทางสังคมที่เหมาะสมทำให้กลุ่มตัวอย่างเกิดการเปลี่ยนแปลงมาจากภายในหรือจากความคิดตน จากความคิดความเชื่อที่ไม่เหมาะสม ไปเป็นความคิดความเชื่อที่เหมาะสม ส่งผลให้กลุ่มทดลองยังคงมีทักษะทางสังคมสูงในระยะติดตามผล สอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจนกมล สุวิทย์รัตน์ (2557) ได้ศึกษาและพัฒนาความฉลาดทางสังคมของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคใต้ ผลปรากฏว่านักศึกษากลุ่มทดลองมีคะแนนทักษะทางสังคมในด้านแสดงออกทางอารมณ์ แสดงออกทางสังคม และสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม สูงกว่ากลุ่มควบคุมในระยะติดตามผล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ugwoke et al., (2017)

ได้ใช้โปรแกรมการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรม เพื่อลดความเครียดและพัฒนาทักษะทางสังคมของครูสังกัด วิทยาลัยเทคนิค ในประเทศไนจีเรีย ผลปรากฏว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนทักษะ ทางสังคมสูงกว่ากลุ่มควบคุมในระยะติดตามผล แต่มีระดับความเครียดต่ำกว่า กลุ่มควบคุมในระยะติดตามผล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. นักศึกษาระดับปริญญาตรีกลุ่มทดลอง ที่ได้รับคำปรึกษากลุ่มตาม แนวคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรม มีคะแนนทักษะทางสังคม ในระยะหลังการทดลอง สูงกว่าระยะก่อนการทดลอง เป็นไปตามสมมติฐาน ข้อที่ 3 ซึ่งอภิปรายได้ว่า เป็นเพราะการปรึกษากลุ่มได้นำแนวคิดการพิจารณา เหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรม (Rational emotive behavior therapy : REBT) เสนอโดย Ellis (2011) ได้กล่าวว่า สิ่งที่ทำให้มนุษย์มีปัญหาด้านอารมณ์ และพฤติกรรม เกิดจากความคิดความเชื่อ ที่ไม่มีเหตุผลต่อเหตุการณ์หรือ สถานการณ์ทางสังคม ดังนั้น การปรับความคิดความเชื่อ เพื่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทางอารมณ์และพฤติกรรม โดยลดหรือขจัดความคิดความเชื่อที่ ไม่มีเหตุผล แล้วทดแทนด้วยความคิดความเชื่อที่มีเหตุผล เพื่อให้ทักษะทาง สังคมที่ต้องการเกิดขึ้น ส่งผลให้กลุ่มทดลองมีคะแนนทักษะทางสังคมในระยะ หลังการทดลอง สูงกว่าระยะก่อนการทดลอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Johari, Zadeh, and ParisaAmini (2016) ได้ใช้การให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวคิดการ พิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรม เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ และทักษะ การสื่อสาร (Communication skills) ของคู่สมรส ในประเทศอิหร่าน ผลปรากฏว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนความสัมพันธ์ และทักษะการสื่อสารในระยะ หลังการทดลอง สูงกว่าระยะก่อนการทดลอง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Caruso et al., (2018) ได้ใช้การพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรมเพื่อ พัฒนาทักษะทางอารมณ์ (Emotion skills) และทักษะทางสังคม (Social skills) ของเด็กนักเรียนในประเทศอิตาลี ผลปรากฏว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนทักษะทาง

อารมณ์และทักษะทางสังคมในระยะหลังการทดลอง สูงกว่าระยะก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. นักศึกษาระดับปริญญาตรีกลุ่มทดลอง ที่ได้รับคำปรึกษากลุ่มตามแนวคิดการพิจารณา เหตุผล อารมณ์และพฤติกรรม มีคะแนนทักษะทางสังคมในระยะติดตามผล สูงกว่าระยะก่อนการทดลอง เป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 4 อภิปรายได้ว่า เป็นเพราะได้ใช้หลักการจากโมเดล ABCDE (ABCDE-Model) ซึ่งเป็นขั้นตอนการปรับอารมณ์และพฤติกรรม เริ่มจาก A (Activating even or adversity) คือเหตุการณ์หรือสถานการณ์ในชีวิตจริง B (Belief about event or adversity system) เป็นระบบชุดความเชื่อเดิมของบุคคล ที่มีมุมมองต่อเหตุการณ์เฉพาะที่เกิดขึ้น ประกอบด้วยความเชื่อที่มีเหตุผล (Rational belief) และหรือความเชื่อที่ไม่มีเหตุผล (Irrational belief) C (Consequence of emotion and behavior) คือพฤติกรรมที่แสดงหรือตอบสนองออกมาไม่ว่าจะแสดงออกมาทางอารมณ์หรือการกระทำที่ไม่เหมาะสมหรือขาดสมดุลด้านทักษะทางสังคม D (Disputations to challenge irrational belief) คือการโต้แย้งหรือท้าทายความคิดความเชื่อเดิมที่ไม่มีเหตุผล ด้วยความคิดความเชื่ออื่นที่มีเหตุผล และ E (Effective new belief replace the irrational) เป็นชุดความคิดความเชื่อใหม่ ที่มีเหตุผลและความเหมาะสม ส่งผลให้อารมณ์และพฤติกรรมด้านทักษะทางสังคมเปลี่ยนแปลงไปในแนวทางพึงประสงค์ ดังนั้นเมื่อเวลาผ่านไปแต่ทักษะการคิดนี้ยังคงอยู่ ส่งผลให้กลุ่มทดลองมีทักษะทางสังคมสูงในระยะติดตามผล สอดคล้องกับงานวิจัยของจอมขวัญ เลื่องลือ ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ และประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2559) ได้ศึกษาผลของการให้การปรึกษากลุ่มเผชิญความจริง เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการดำเนินชีวิตในสังคมยุคใหม่ของนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐ ผลปรากฏว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนสมรรถนะการดำเนินชีวิตในสังคมยุคใหม่ ด้านมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น มีส่วนร่วมกับผู้อื่น และทักษะการสื่อสารกับผู้อื่น ในระยะติดตามผล

สูงกว่าระยะก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Steins and Haep (2015) ได้ใช้การปรึกษากลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรมเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคม (Social skills) และทักษะทางอารมณ์ (Emotion skills) ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในประเทศเยอรมนี และสอดคล้องกับการวิจัยของ Wood, Barker, Turner, and Sheffield (2017) ได้ใช้โปรแกรมการพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านกีฬา (Athletic performance) การควบคุมตนเอง และทักษะทางสังคม ของนักกีฬาในประเทศอังกฤษ ผลปรากฏว่า กลุ่มทดลองมีประสิทธิภาพด้านการกีฬา ตระหนักรู้ในตนเอง (Self-awareness) ควบคุมตนเอง ควบคุมอารมณ์ (Emotional control) และมีทักษะทางสังคมในระยะติดตามผลสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า โปรแกรมการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรม สามารถใช้พัฒนาทักษะทางสังคม ให้แก่นักศึกษาระดับปริญญาตรีได้เป็นอย่างดี จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่ผู้รับผิดชอบหรือเกี่ยวข้อง ได้นำโปรแกรมนี้ไปใช้พัฒนาทักษะสังคม ให้กับนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรีหรือบุคคลที่อายุอยู่ในช่วงวัยใกล้เคียงกัน เพื่อเป็นการเปรียบเทียบและยืนยันกับผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. จากกิจกรรมการวิจัยได้ใช้หลักการของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม โดยการใช้สื่อ และใช้กระบวนการกลุ่ม ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ได้เรียนรู้เนื้อหาจากสื่อของโปรแกรม ร่วมกับฝึกปฏิบัติทักษะทางสังคมในด้านต่าง ๆ ซึ่งกระตุ้นความสนใจให้กับกลุ่มตัวอย่างได้เป็นอย่างดี ดังนั้นผู้นำโปรแกรมฯ ไปใช้ อาจเพิ่มสื่อการเรียนรู้ด้านทักษะทางสังคมให้

หลากหลาย และเพิ่มกิจกรรมการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างมีระดับทักษะทางสังคมสูงขึ้น

2. จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีทักษะทางสังคมสูงขึ้น อาจเป็นเพราะได้ร่วมกันเรียนรู้ แลกเปลี่ยนและสะท้อนความคิดเห็น ในด้านความคิดความเชื่อที่ไม่มีเหตุผลของทักษะทางสังคมในด้านความมั่นใจ เอื้อเพื่อเพื่อแผ่ การเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น การแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี โดยผู้วิจัยพบว่า การกระตุ้นให้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง พร้อมการกล่าวชมเชย สามารถกระตุ้นให้กลุ่มตัวอย่างรู้สึกผ่อนคลาย กล้าแสดงความคิดเห็น และต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากขึ้น ส่งผลให้มีทักษะทางสังคมสูงขึ้นดังนั้นผู้นำโปรแกรมฯ ไปใช้งาน ควรเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างได้ร่วมแสดง ความคิดเห็นอย่างทั่วถึง

เอกสารอ้างอิง

- กาญจน์กมล สุวิทยารัตน์. (2557). การศึกษาและพัฒนาความฉลาดทางสังคมของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคใต้. วารสารสุทธิปริทัศน์, 28(86), 126-161.
- จอมขวัญ เลื่องลือ ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ และประสาร มาลากุล ณ อยุธยา. (2559). การพัฒนารูปแบบการให้การปรึกษากลุ่มเผชิญความจริงเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการดำเนินชีวิตยุคใหม่ของนิสิตนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยของรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร. วารสารเกษมบัณฑิต, 17(2), 153-166.
- วรรณพร กระต่ายทอง. (2559). การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมของนักศึกษา. วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 11(2), 141-165.

- Alabi, Y. L., & Lami, M. M. (2015). Efficacy of Client-Centred and Rational-Emotive Behaviour Therapies in Reducing Bullying Behaviour among In-School Adolescents in Ilorin, Nigeria. **International Journal of Instruction**, 8(1), 61-74.
- Baumeister, R. F., & Bushman, B. J., (2011). **Social Psychology and Human Nature**. (2 ed.). Belmont, CA : Wadsworth.
- Bishop, M., & Fleming, A. R. (2015). Rational Emotive Behavior Therapy. **Counseling Theories and Techniques for Rehabilitation and Mental Health Professionals**, 108-132.
- Caruso, C., Angelone, L., Abbate, E., Ionni, V., Biondi, C., Di Agostino, C., & Mezzaluna, C. (2018). Effects of a REBT Based Training on Children and Teachers in Primary School. **Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy**, 36(1), 1-14.
- Chou, W. J., Huang, M. F., Chang, Y. P., Chen, Y. M., Hu, H. F., & Yen, C. F. (2016). Social skills deficits and their association with Internet addiction and activities in adolescents with attention-deficit/hyperactivity disorder. **Journal of behavioral addictions**, 6(1), 42-50.
- Corey, G. (2015). **Theory and practice of counseling and psychotherapy**. Nelson Education.
- David, D., Cotet, C., Matu, S., Mogoase, C., & Stefan, S. (2018). 50 years of rational-emotive and cognitive-behavioral therapy : A systematic review and meta-analysis. **Journal of clinical psychology**, 74(3), 304-318.

- David, O. A., Capris, D., & Jarda, A. (2017). Online Coaching of Emotion-Regulation Strategies for Parents : Efficacy of the Online Rational Positive Parenting Program and Attention Bias Modification Procedures. **Frontiers in psychology**, 8(1), 500-510.
- Edmonds, W. A., & Kennedy, T. (2017). **An applied guide to research designs**, SAGE Publications.
- Ellis, A. (2011). Rational emotive behavior therapy. **Current psychotherapies**, 9(1), 196-234.
- Hanapi, Z., & Nordin, M. S. (2014). Unemployment among Malaysia graduates : Graduates' attributes, lecturers' competency and quality of education. **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, 112(1), 1056-1063.
- Johari, S., Zadeh, H. H., & ParisaAmini. (2016). The Effectiveness of Group Training of Rational-Emotive Behavior Therapy on Communicative Beliefs of the Couples Referred to Counseling Centers in Isfahan, **International Journal of Advanced Biotechnology and Research**, 7(1), 803-810.
- Kosciw, J. G., Palmer, N. A., & Kull, R. M. (2015). Reflecting Resiliency : Openness About Sexual Orientation and/or Gender Identity and Its Relationship to Well-Being and Educational Outcomes for LGBT Students. **American Journal of Community Psychology**, 55(1-2), 167-178.
- Kostelnik, M. J., Gregory, K. M., Soderman, A. K., & Whiren, A. P. (2012). **Guiding Children's Social Development and Learning**. (7 ed.). Belmont, CA : Wadsworth.

- Koutsoukou-Argrak, A., Hofmann, F. H., Krebs, V., Sperth, M., & Holm-Hadulla, R. M. (2016). The ABCDE-Model of counseling and psychotherapy : An integrative approach developed from clinical practice at a counseling service for students. In **SHS Web of Conferences EDP Sciences**, 26(1), 1-10.
- Laugeson, E. A., Gantman, A., Kapp, S. K., Orenski, K., & Ellingsen, R. (2015). A randomized controlled trial to improve social skills in young adults with autism spectrum disorder : The UCLA PEERS® program. **Journal of Autism and Developmental Disorders**, 45(12), 3978-3989.
- Little, S. G., Swangler, J., & Akin-Little, A. (2017). Defining Social Skills. In **Handbook of Social Behavior and Skills in Children** (pp. 9-17). Springer, Cham.
- Malkinson, R. (2010). Cognitive-behavioral grief therapy : The ABC model of rational-emotion behavior therapy. **Psihologijske teme**, 19(2), 289-305.
- Medical-dictionary.com. (2018). เข้าถึงได้จาก [https : //medical-dictionary.thefreedictionary. com/Social+skill](https://medical-dictionary.thefreedictionary.com/Social+skill)
- Myers, D. G. (2012) **Social Psychology**. (10 ed.). New York, NY : McGraw-Hill Companies.
- Nix, R. L., Bierman, K. L., Domitrovich, C. E., & Gill, S. (2013). Promoting children's social-emotional skills in preschool can enhance academic and behavioral functioning in kindergarten : Findings from Head Start REDI. **Early Education & Development**, 24(7), 1000-1019.

- Oltean, H. R., & David, D. O. (2017). A meta-analysis of the relationship between rational beliefs and psychological distress. **Journal of clinical psychology**, 19(1), 1-13.
- Perren, S., Forrester-Knauss, C., & Alsaker, F. D. (2012). Self-and other-oriented social skills : Differential associations with children's mental health and bullying roles. **Journal for educational research online**, 4(1), 99-123.
- Pereira-Lima, K., & Loureiro, S. R. (2015). Burnout, anxiety, depression, and social skills in medical residents. **Psychology, health & medicine**, 20(3), 353-362.
- Powers, J. D., Swick, D. C., Wegmann, K. M., & Watkins, C. S. (2016). Supporting prosocial development through school-based mental health services : A multisite evaluation of social and behavioral outcomes across one academic year. **Social Work in Mental Health**, 14(1), 22-41.
- Psychologydictionary.org. (2018). เข้าถึงได้จาก [https : //psychology-dictionary.org/social-skills/](https://psychologydictionary.org/social-skills/)
- Runjic, T., Prcic, A. B., & Alimovic, S. (2015). The relationship between social skills and behavioral problems in children with visual impairment. **Hrvatska Revija za Rehabilitacijska Istrazivanja**, 51(2), 64-76.
- Sentse, M., Prinzie, P., & Salmivalli, C. (2017). Testing the direction of longitudinal paths between victimization, peer rejection, and different types of internalizing problems in adolescence. **Journal of abnormal child psychology**, 45(5), 1013-1023.

- Steins, G., & Haep, A. (2015). Social Learning and Rational-Emotive Education : An Exploratory Investigation of Students' **Perspective. Psychology**, 6(9), 1096-1107.
- Ugwoke, S. C., Eseadi, C., Igbokwe, C. C., Chiaha, G. T., Nwaubani, O. O., Orji, C. T., & Onu, E. A. (2017). Effects of a rational-emotive health education intervention on stress management and irrational beliefs among technical college teachers in Southeast Nigeria. **Medicine**, 96(31), 1-6.
- Warren, J. M. (2013). School counselor consultation : Teachers' experiences with rational emotive behavior therapy. **Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy**, 31(1), 1-15.
- Wolstencroft, J., Robinson, L., Srinivasan, R., Kerry, E., Mandy, W., & Skuse, D. (2018). A Systematic Review of Group Social Skills Interventions, and Meta-analysis of Outcomes, for Children with High Functioning ASD. **Journal of autism and developmental disorders**, 48(1), 1-15.
- Wood, A. G., Barker, J. B., Turner, M., & Sheffield, D. (2017). Examining the Effects of Rational Emotive Behavior Therapy (REBT) on Performance Outcomes in Elite Paralympic Athletes. **Scandinavian journal of medicine & science in sports**, 28(1), 329–339.

ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่ การปฏิบัติของชุมชนบ้านเสากระโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา Self-Learning Package on Sufficiency Economy Philosophy into Practice of Sao Kradong Community, Phra Nakhon Si Ayutthaya

สมพิศ ปูนจัตรัส¹ จุฬารัตน์ วัฒนะ² วิกร ตัณฑวาท³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของชุมชนบ้านเสากระโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและศึกษาผลการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง กลุ่มที่ศึกษา คือ ผู้สมัครใจที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านเสากระโดง จำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบทดสอบความรู้จากการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และแบบวัดความพึงพอใจเกี่ยวกับชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของชุมชนบ้านเสากระโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้สมัครใจ มีความพึงพอใจมากต่อชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของชุมชนบ้านเสากระโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีความพึงพอใจมากในด้านเนื้อหา

¹นิสิตระดับปริญญาโท สาขาการศึกษานอกระบบเพื่อพัฒนาสังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาการศึกษานอกระบบเพื่อพัฒนาสังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

³รองศาสตราจารย์ สาขาการศึกษานอกระบบเพื่อพัฒนาสังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

และการนำเสนอ ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และด้านรูปแบบและความสวยงาม ผลการเปรียบเทียบความรู้ของผู้ใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของชุมชนบ้านเสากระโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า คะแนนหลังใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองสูงกว่าก่อนการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

คำสำคัญ : ชุดการเรียนการสอน, การเรียนรู้ด้วยตนเอง, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

This study was aimed to develop a Self-Learning Package on Sufficiency Economy Philosophy into Practice of Sao Kradong Community, Phra Nakhon Si Ayutthaya and to study the effects using the Self-Learning Package. It was a pre-experimental research design in one-group-pretest-posttest design. The study population consisted of 40 volunteer residents of the Sao Kradong Community. The data-collecting instruments were composed of an achievement test on the Sufficiency Economy Philosophy into Practice of Sao Kradong Community, Phra Nakhon Si Ayutthaya and a test to measure the satisfaction with the Self-Learning Package.

The study results revealed that they were satisfied with the Self-Learning Package at the high level. Thus, they were satisfied at the high level with of the Self-Learning Package in terms of its content and presentation, usefulness, format and neatness. As for the result from a comparison of knowledge among the

volunteer residents before and after using the Self-Learning Package showed that their scores of knowledge after were higher than those of the one before.

Keywords : learning package, self-learning, Sufficiency Economy Philosophy

ความสำคัญและความเป็นมา

ผลจากการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยอย่างมากในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคมและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งกระบวนการของความเปลี่ยนแปลงมีความสลับซับซ้อนจนยากที่จะอธิบายในเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดต่างเป็นปัจจัยเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน สำหรับผลของการพัฒนาในด้านบวกนั้น ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ และสาธารณูปโภคต่าง ๆ ระบบสื่อสารที่ทันสมัยหรือการขยายปริมาณ และกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึงมากขึ้น แต่ผลด้านบวกเหล่านี้ส่วนใหญ่กระจายไปถึงคนในชนบทหรือผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้น้อย แม้ว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เกิดผลลบติดตามมาด้วย เช่น การขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลายด้าน ทั้งการต้องพึ่งพิงตลาดและพ่อค้าคนกลางในการส่งสินค้าทุน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณี เพื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่แต่เดิม แตกสลายลง ภูมิความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสิ่งสมปรับเปลี่ยนกันมาถูกลืมเลือนและเริ่มสูญหายไป สิ่งสำคัญ ก็คือ ความพอเพียงในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้คนไทยสามารถพึ่งตนเอง และดำเนินชีวิตไปได้อย่างมี

ศักดิ์ศรีภายใต้อำนาจ และความมีอิสระในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ความสามารถในการควบคุมและจัดการเพื่อให้ตนเองได้รับการสนองตอบต่อความต้องการต่าง ๆ รวมทั้งความสามารถในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นศักยภาพพื้นฐานที่คนไทยและสังคมไทยเคยมีอยู่ แต่เดิม ต้องถูกกระทบกระเทือนซึ่งวิกฤตเศรษฐกิจจากปัญหาฟองสบู่และปัญหาความอ่อนแอของชนบท รวมทั้งปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น ล้วนแต่เป็นข้อพิสูจน์และยืนยันปรากฏการณ์นี้ได้เป็นอย่างดี (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2558)

ภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลต่อทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยยังต้องเผชิญกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ผันผวน ซับซ้อนและคาดการณ์ผลกระทบได้ยาก แม้ว่าในภาพรวมสังคมไทยมีภูมิคุ้มกันเพิ่มขึ้น และมีภูมิคุ้มกันที่แข็งแกร่งแตกต่างกันไปทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน และสังคม แต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะรองรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ประเทศต้องเผชิญกับความเสี่ยงในหลายมิติ โดยเฉพาะความเสี่ยงจากการบริหารภาครัฐที่อ่อนแอ โครงสร้างเศรษฐกิจที่ไม่สามารถรองรับการเติบโตอย่างยั่งยืน ทั้งความเสี่ยงจากความเสื่อมถอยของค่านิยมที่ดีงามในสังคมไทย ความเสื่อมโทรมของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความเสี่ยงด้านความมั่นคงของประเทศจึงจำเป็นต้องนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่พร้อมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้นภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเสริมสร้างทุนที่มีอยู่ของประเทศให้เข้มแข็ง ทั้งทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม เพื่อเตรียมพร้อมให้ประเทศสามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) และแผนพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 มีหลักการสำคัญที่มุ่งให้ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกิดบูรณาการการพัฒนาในทุกมิติอย่างสมดุล สมผล มีความพอประมาณ และมีระบบภูมิคุ้มกันและการบริหารจัดการความเสี่ยงที่ดี ซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ สังคมไทยเป็นสังคมคุณภาพ สร้างโอกาสและมีที่ยืนให้กับทุกคนในสังคมได้ดำเนินชีวิตที่ดีมีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจของประเทศเติบโตอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพ และมีเสถียรภาพ การกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เป็นการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชนวิถีชีวิต ค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ประชาชนทุกคนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม และปลูกฝังให้ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการดำรงชีวิตให้อยู่บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.) ในสังคมปัจจุบันการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบหรือกิจกรรมการเรียนรู้ใด ๆ สื่อจะมีความสำคัญมากเนื่องจากสื่อเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด เผยแพร่ความรู้ ความคิด ศิลปวิทยาการและความชำนาญต่าง ๆ จากครูหรือผู้รู้ไปยังผู้เรียน ประชาชนหรือผู้ที่สนใจจะเรียนรู้ในเรื่องดังกล่าว ช่วยให้การทำกิจกรรมต่าง ๆ ง่ายขึ้นและบรรลุวัตถุประสงค์ได้เร็ว สื่อจึงเป็นตัวกลางที่สำคัญสำหรับผู้เรียนหรือผู้ต้องการเรียนรู้ และผู้สอน หรือผู้ต้องการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ (วิศน์ ศิลตระกูล, 2555)

จากปัญหาที่กล่าวถึงในเบื้องต้นนั้น ในการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอันจะนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในชีวิต

ประจำวัน และเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นนั้น การใช้สื่อในรูปแบบชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนถือเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น และเกิดความคิดรวบยอดได้ถูกต้องรวดเร็ว และเป็นตัวกลางที่ใช้ถ่ายทอดหรือนำความรู้ไปยังผู้เรียนได้ตามโอกาสที่ต้องการ รวมถึงช่วยดึงดูดให้ผู้เรียนเกิดความสนใจเรื่องที่จะเรียนรู้ สามารถกระตุ้นการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

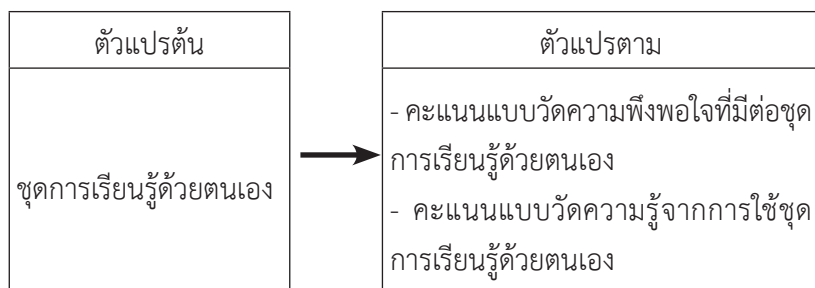
1. เพื่อสร้างชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของชุมชนบ้านเสากรโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. ศึกษาผลการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของชุมชนบ้านเสากรโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ครอบคลุมเนื้อหาด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้
 - 1) รู้จักกับทางสายกลาง
 - 2) หนทางแห่งความพอเพียง
 - 3) จากผลสำเร็จสู่ความสุขที่ยั่งยืน
2. ขอบเขตด้านประชากร ศึกษาประชาชนที่อาศัยในชุมชนบ้านเสากรโดง อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยในครั้งนี้ คือ ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของชุมชนบ้านเสากระโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีผลต่อความพึงพอใจและความรู้ที่มีต่อชุดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น ซึ่งเป็นไปตามกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงทดลอง ประเภท Pre-experimental research design แบบ One group pretest-posttest design โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ แบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 สร้างชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของชุมชนบ้านเสากระโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวิธีการสร้างตามลำดับ ดังนี้

1. รวบรวมและศึกษาเอกสารเกี่ยวกับชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง จิตวิทยาการเรียนการสอนผู้ใหญ่ หลักการใช้สื่อในการเรียนรู้ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดแนวทางในการสร้างชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2. ศึกษาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และปรึกษาผู้มีความรู้ในเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อกำหนดขอบเขตเนื้อหาในการสร้างชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

3. กำหนดหัวข้อของชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองที่เป็นประเด็นสำคัญตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากการวิเคราะห์เนื้อหาแบ่งหัวข้อเป็นเรื่องของความหมาย แนวทางการปฏิบัติ และการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 รู้จักกับทางสายกลาง

ตอนที่ 2 หนทางแห่งความพอเพียง

ตอนที่ 3 จากผลสำเร็จสู่ความสุขที่ยั่งยืน

4. สร้างชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามองค์ประกอบดังนี้ ชื่อเรื่อง คำแนะนำ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา แบบฝึกหัด เฉลยคำตอบ

5. นำชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตรวจสอบความถูกต้องและหาความเที่ยงตรง (Validity) เพื่อสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องชัดเจน

ระยะที่ 2 ศึกษาผลการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของชุมชนบ้านเสากรโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดำเนินการ 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ออกแบบการวิจัย รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงทดลอง ประเภท Pre-experimental research design แบบ One group pretest-posttest design ตัวแปรสิ่งทดลอง (Treatment) คือ ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ ความพึงพอใจที่มีต่อชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และความรู้ก่อนและหลังการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของชุมชนบ้านเสากรโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กลุ่มที่ศึกษา คือ ผู้ที่สมัครใจที่จะใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองที่สร้างขึ้น ซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านเสากระโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การคัดเลือกบุคคลเข้าร่วมโครงการวิจัย (Selection) ใช้กลุ่มที่ศึกษา ตามความสมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัยทั้งหมด คือ 40 คน

ขั้นตอนที่ 2 สร้างเครื่องมือวัดตัวแปร มีวิธีการสร้างเครื่องมือวัดตัวแปร ตาม ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการวัดความพึงพอใจและความรู้ที่มีต่อชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2. สร้างเครื่องมือวัดความพึงพอใจที่มีต่อชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของชุมชนบ้านเสากระโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สร้างแบบสอบถามความพึงพอใจโดยวิเคราะห์องค์ประกอบของชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อเป็นคำถามให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น ดังนี้

1. ด้านรูปแบบและความสวยงาม สอบถามความพึงพอใจ 5 เรื่อง คือ 1) ขนาดของตัวอักษรพอเหมาะ อ่านง่าย 2) ภาพประกอบสามารถสื่อความหมายได้ชัดเจน 3) สีสวยงาม สะดุดตา น่าสนใจ 4) วิธีการใช้ที่สะดวก ไม่ยุ่งยาก และ 5) สื่อประกอบ (โปสเตอร์ แผ่นพับ) น่าสนใจ

2. ด้านเนื้อหาและการนำเสนอ สอบถามความพึงพอใจ 8 เรื่อง คือ 1) เนื้อหาสื่อสารได้ถูกต้อง 2) ภาษาที่ใช้ เข้าใจง่าย ชัดเจน 3) เนื้อหามีความยาวพอเหมาะ 4) การลำดับเนื้อหาเข้าใจง่าย 5) การยกตัวอย่างช่วยให้เข้าใจเนื้อหา 6) จำนวนคำถามในใบคำถาม และใบทดสอบ 7) แบบเฉลยชัดเจน เข้าใจง่าย และ 8) เนื้อหาประโยชน์ ชวนติดตาม

3. ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากชุดการเรียนรู้ สอบถามความพึงพอใจ 3 เรื่อง คือ 1) ทำให้เข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น 2) สามารถนำแนวทาง

เศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และ 3) สามารถนำความรู้ที่ได้จากชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองนี้ ไปถ่ายทอดให้กับผู้อื่นต่อไปได้

4. คำแนะนำอื่น ๆ ให้ผู้ใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้เติมข้อความเสนอแนะเพิ่มเติม

สร้างแบบทดสอบก่อนเรียน และแบบทดสอบหลังเรียน เป็นแบบทดสอบแบบปรนัยเลือกตอบ 3 ตัวเลือกมีตัวเลือกที่ถูกเพียงตัวเลือกเดียว จำนวน 5 ข้อ และสร้างแบบทดสอบแบบจับคู่ จำนวน 5 ข้อ

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 สร้างชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของชุมชนบ้านเสากระโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โดยนำแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวทางในการจัดทำชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วย 1) ชื่อเรื่อง 2) คำแนะนำ 3) จุดประสงค์การเรียนรู้ 4) เนื้อหา ใช้คำว่า ไบความรู้ 5) แบบฝึกหัด ใช้คำว่า ไบคำถาม 6) เฉลยคำตอบ ใช้คำว่า ไบเฉลยคำตอบ ในชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้แบ่งเนื้อหาเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 รู้จักทางสายกลาง : เนื้อหาอธิบายความหมายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้คำถามนำว่า “ทางสายกลางคืออะไร” มีประเด็นดังนี้ 1) ที่มาของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) อธิบายความหมายของ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ในช่วงท้ายของตอนที่ 1 ทบทวนความรู้ด้วยไบคำถามแบบให้เติมเครื่องหมายถูกและผิดหน้าข้อความที่กำหนด

ตอนที่ 2 หนทางแห่งความพอเพียง : เนื้อหาระบุแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตโดยเชื่อมโยงกับแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ใช้คำถาม

นำว่า “วิถีชีวิตอย่างไรที่เรียกว่า พอเพียง” แบ่งแนวทางปฏิบัติเป็น 2 ระดับ คือ 1) ระดับบุคคล/ครัวเรือน 2) ระดับชุมชน ในช่วงท้ายของตอนที่ 2 ทบทวนความรู้ด้วยใบคำถามโดยการเลือกคำที่กำหนดให้ เติมหน้าข้อความที่มีความหมายเดียวกัน

ตอนที่ 3 จากผลสำเร็จสู่ความสุขยั่งยืน : เนื้อหาเป็นการนำเสนอตัวอย่างบุคคล และชุมชนที่ประสบผลสำเร็จจากการดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยแสดงให้เห็นวิถีชีวิตที่ชัดเจนทั้ง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ในช่วงท้ายของตอนที่ 3 ทบทวนความรู้ด้วยใบทดสอบโดยการเลือกคำตอบจาก 3 ตัวเลือก และการจับคู่ข้อความที่มีความหมายเดียวกัน

ตอนที่ 2 ผลการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของชุมชนบ้านเสากระโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ในการศึกษาผลการทดลองใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของชุมชน บ้านเสากระโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบ่งการนำเสนอผลการทดลองออกเป็น 4 ส่วน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้เข้าร่วมทดลองใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของชุมชนบ้านเสากระโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมทั้งสิ้น 40 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 31 คน (ร้อยละ 77.5) และเป็นเพศชายจำนวน 9 คน (ร้อยละ 22.5)

ประมาณ 1 ใน 3 มีอายุต่ำกว่า 30 ปี จำนวน 15 คน (ร้อยละ 37.5) และอายุระหว่าง 30–39 ปี จำนวน 14 คน (ร้อยละ 35.0) และประมาณ 1 ใน 4 มีอายุ 40 ปีขึ้นไป จำนวน 11 คน (ร้อยละ 27.5) มีวุฒิการศึกษาในสัดส่วนเท่ากัน ในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา จำนวนระดับละ 20 คน (ร้อยละ 50.0)

ส่วนที่ 2 ความพึงพอใจที่มีต่อชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของชุมชนบ้านเสากระโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ในภาพรวมผู้สมัครใจใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองมีความพึงพอใจมาก ($\bar{x} = 2.76$, $SD = 0.27$) ต่อชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของชุมชนบ้านเสากระโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แสดงให้เห็นว่าการจัดทำชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของชุมชนบ้านเสากระโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาสามารถสร้างความสนใจต่อการเรียนรู้ได้ โดยผลการวิจัยพบว่า ผู้สมัครใจใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองมีความพึงพอใจมากที่สุดต่อการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของชุมชนบ้านเสากระโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง 3 ด้านตามลำดับ คือ 1) ด้านเนื้อหาและการนำเสนอ ($\bar{x} = 2.80$, $SD = 0.27$) 2) ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ($\bar{x} = 2.79$, $SD = 0.35$) 3) ด้านรูปแบบและความสวยงาม ($\bar{x} = 2.70$, $SD = 0.33$) มีผู้สมัครใจใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองสะท้อนความเห็นว่าคุณชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีประโยชน์ น่าสนใจ และทำให้ชุมชนตระหนักถึงการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง

ส่วนที่ 3 เปรียบเทียบความรู้ของผู้ใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของชุมชนบ้านเสากระโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า มีความแตกต่างกัน โดยหลังการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้สมัครใจมีผลคะแนนเฉลี่ยมากขึ้น (ก่อน = 5.75, $SD = 2.16$ และหลัง = 7.00, $SD = 2.17$) แสดงให้เห็นว่าคุณชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของชุมชนบ้านเสากระโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำให้ผู้สมัครใจมีความรู้เพิ่มมากขึ้นหลังจากใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ส่วนที่ 4 ข้อคิดและผลสะท้อน

ผลจากการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของชุมชนบ้านเสากระโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า กลุ่มผู้สมัครใจสะท้อนความคิดเห็นต่อชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เห็นว่า ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองมีประโยชน์ คือ 1) ทำให้เข้าใจเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น 2) อยากให้มีการจัดกิจกรรมแบบนี้อีกเพราะช่วยกระตุ้นให้คนในชุมชนหันมาสนใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และ 3) ชอบสื่อที่ใช้ทำให้เข้าใจง่าย สวยงาม น่าสนใจ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของชุมชนบ้านเสากระโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่สร้างโดยการวิเคราะห์จากผลกระทบด้านลบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย และทฤษฎีการสอนผู้ใหญ่ของโนลล์ เป็นเครื่องมือที่สร้างการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและส่งต่อการเรียนรู้ของคนในชุมชนได้ดี ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1. ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของชุมชนบ้านเสากระโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นสื่อที่ช่วยสร้างการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนได้ ดังผลการวิจัยที่พบว่า 1) เนื้อหาและการนำเสนอภาษาที่ใช้ การยกตัวอย่าง คำถามและแบบทดสอบในชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองช่วยให้เข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้มากขึ้น 2) ประโยชน์จากชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองทำให้เข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น สามารถนำไปถ่ายทอดให้กับผู้อื่นได้ รวมถึงการนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน 3) รูปแบบและความสวยงาม ภาพประกอบที่สื่อความหมายชัดเจน ขนาดตัวอักษรอ่านง่าย สีเส้นสะดุดตา การใช้สะดวก สอดคล้องกับการพัฒนารูปแบบการ

เรียนการสอนโดยใช้ผังกราฟิก (Graphic Organizer Instructional Model) โดยใช้แนวคิดทฤษฎีกระบวนการทางสมองในการประมวลข้อมูล (Information Processing Theory) ของ Jones et al. (1989) Clarke (1991) และ Joyce et al. (1992) (อ้างใน ทิศนา แคมมณี, 2552) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้เกิดจากองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ ความจำข้อมูล (Information storage) กระบวนการทางปัญญา (Cognitive processes) และเมตาคอนนิชัน (Metacognition) จัดระเบียบข้อมูลด้วยผังกราฟิก จะช่วยเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิมและสร้างความหมาย ความเข้าใจในเนื้อหาสาระหรือข้อมูลที่เรียนรู้ และง่ายต่อการจดจำ สอดคล้องกับ Gallegos (1983) ที่ได้สร้างเครื่องมือเป็นชุดการเรียนรู้รายบุคคลในการสร้างความเข้าใจคำที่มีต้นกำเนิดเดียวกันสำหรับผู้ใหญ่ที่พูดภาษาสเปน มีผลคะแนนการใช้ชุดการเรียนรู้ระหว่างผู้ใช้ชุดการเรียนรู้ดีกว่าผู้ไม่ได้ใช้ชุดการเรียนรู้และสอดคล้องกับหลักการใช้สื่อในการเรียนรู้ (ทองอยู่ แก้วไทรชะ, 2528 อ้างถึงในวิคินี ศิลตระกูล, 2555) โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกระบบที่มีความแตกต่างกันทั้งด้านอายุ พื้นฐานความรู้ อาชีพ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งความแตกต่างเหล่านี้จะเป็นตัวแปรสำคัญในการพัฒนาสื่อให้มีคุณภาพ และสนองตอบจุดมุ่งหมายของผู้เรียน โดยทั่วไปมุ่งจะนำความรู้ ความคิด และทักษะที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน เนื้อหาสื่อจึงต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิต และคำนึงถึงการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสิ่งที่สังคมไทยให้ความสำคัญยิ่ง ดังแผนการพัฒนาประเทศในระยะยาวมุ่งเน้นให้คนไทยมีวิถีชีวิตพอเพียงพึ่งพาตนเองได้ และมีภูมิคุ้มกันที่ดี ดังนั้นจึงสมควรที่จะได้นำไปขยายผลสู่การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างยิ่ง

2. ผลการเปรียบเทียบความรู้ของผู้ใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของชุมชน บ้านเสากระโดง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คะแนนมีความแตกต่าง ดังผลการวิจัยพบว่า คะแนน

เฉลี่ยหลังการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองมีคะแนนมากขึ้นกว่าคะแนนก่อนการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง แสดงให้เห็นว่าผู้ที่ใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้นจากการใช้สื่อ สอดคล้องกับ Kozma (1991 อ้างถึงในสุมาลี ชัยเจริญ, 2557) การเรียนรู้ด้วยสื่อเป็นกระบวนการสร้างและต้นตัว (Active and constructive process) ในการสร้างความรู้ใหม่ ซึ่งผู้เรียนจะจัดการกับแหล่งความรู้ทางพุทธิปัญญา (Cognitive resource) โดยการนำสารสนเทศจากสิ่งแวดล้อมและบูรณาการเข้ากับสารสนเทศที่เก็บรักษาไว้ในความจำระยะยาวที่มีมาก่อน สอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) จากพื้นฐานแนวคิดของ Piaget (1972 อ้างถึงในทศนา แคมมณี, 2552) ที่เน้นผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้จากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่พบเห็นกับความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่เดิม เป็นผลจากการใช้กระบวนการทางปัญญา โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้แสดงความรู้ด้วยตนเอง และสามารถสร้างความรู้ด้วยตนเองได้ ผู้เรียนสามารถค้นคว้าเพิ่มเติม ตรวจสอบความรู้ที่ได้มา และเพิ่มเติมองค์ความรู้ให้สมบูรณ์ต่อไป และเมื่อเปรียบเทียบความรู้ก่อนและหลังรายข้อพบว่ามีการข้อมีผลคะแนนลดลงในข้อเดิม แสดงให้เห็นว่าการตั้งคำถามแบบคาดการณ์ผลที่จะเกิดขึ้นอาจทำให้ผู้ตอบคำถามเกิดความสับสน สอดคล้องกับ ภัทรา นิคมานนท์ (2534) หลักในการเขียนแบบทดสอบประเภทเลือกตอบที่ตัวเลือกควรเป็นอิสระจากกันโดยมิให้ตัวเลือกทั้งที่เป็นตัวถูกและตัวผิดก้ำก้ำกัน หรือมีความสัมพันธ์สืบเนื่องกัน

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานหรือองค์กรที่ต้องดำเนินการเกี่ยวกับการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับชุมชนที่เป็นเอกสารหรือสิ่งพิมพ์ ควรจัดทำเนื้อหาโดยสรุปข้อความสั้น ๆ สามารถเข้าใจได้ง่าย และใช้สีสันแยกชุดข้อความเพื่อให้ง่ายต่อการจดจำ และกระตุ้นความสนใจต่อผู้เรียน

2. สำหรับคนในชุมชนควรสร้างเป็นชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเพราะสะดวกต่อการเรียนรู้ และสามารถทบทวนได้ตลอดเวลา โดยจัดทำในหัวข้อที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน

3. ควรนำชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองไปทดลองใช้ในระดับประถมศึกษา ในปัจจุบันมีการบรรจุเนื้อหาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในหลักสูตร

4. ควรมีการจัดทำชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในรูปแบบอื่น เช่น โปรแกรม e-Learning หรือ แอปพลิเคชันเพื่อการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทอย่างมาก

เอกสารอ้างอิง

- ทิตินา แคมมณี. 2552. รูปแบบการเรียนการสอน ทางเลือกที่หลากหลาย. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : บริษัทแอดทีฟ พริ้นท์ จำกัด.
- ภัทรา นิคมานนท์. 2534. การประเมินผลและการสร้างแบบทดสอบ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. 2558. เศรษฐกิจพอเพียง (Online). www.chaipat.or.th, 13 มกราคม 2558.
- วิศนี ศิลตระกูล. 2555. ประมวลสาระชุดวิชา หน่วยที่ 8-15 การเรียนการสอน การฝึกอบรมการพัฒนาสู่การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมาลี ชัยเจริญ. 2557. การออกแบบการสอน หลักการ ทฤษฎี สู่การปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 1 ขอนแก่น : หจก.โรงพิมพ์แอนนาออฟเซต.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2554.

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ.

2555 – 2559 (Online). [www.nesdb.go.th/Portals/0/news/](http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/p11/SummaryPlan11_thai.pdf)

[plan/p11/SummaryPlan11_thai.pdf](http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/p11/SummaryPlan11_thai.pdf), 13 มกราคม 2558.

_____. 2559. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง

พ.ศ. 2560 – 2564 (Online). [www.nesdb.go.th/ewt_dl_](http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_linkphp?nid=6422)

[linkphp?nid=6422](http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_linkphp?nid=6422), 18 สิงหาคม 2561.

_____. ม.ป.ป. เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร (Online). [www.sufficiency-](http://www.sufficiency-economy.org/images/suff/suff-econ-.pdf)

[economy.org/images/suff/suff-econ-.pdf](http://www.sufficiency-economy.org/images/suff/suff-econ-.pdf), 11 มีนาคม 2558

Gallegos, A.. 1983. Design, Implementation, and Evaluation of

an Individualized Learning Packet on Cognate Word

Understanding for Adult Spanish Speakers at the

University of New Mexico (Online). [http : //search.](http://search.proquest.com/docview/303170475?accountid=48250)

[proquest.com/docview/303170475?accountid=48250](http://search.proquest.com/docview/303170475?accountid=48250),

March, 20, 2015.

กลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำและประเภทอำนาจของผู้นำที่ส่งผลต่อ
ประสิทธิภาพ ในการประชุมขององค์การ กรณีศึกษา องค์การ
รัฐวิสาหกิจแห่งหนึ่ง

**Leadership Communication Strategies and Types of Leadership
Power that Affect Organizational Meeting Effectiveness :
A Case Study of a State Enterprise.**

พิมพ์ศิริ ตังคุณศิริ¹ วาสิตา บุญसार²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษากลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำ
ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการประชุม 2. ศึกษาประเภทอำนาจของผู้นำที่
ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการประชุม กรณีศึกษา องค์การรัฐวิสาหกิจแห่งหนึ่ง
งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากการ
ประชุมของคณะกรรมการชุดพิเศษ จำนวน 4 ชุด รวมทั้งสิ้น 8 การประชุม
โดยที่มีเกณฑ์การเลือกการประชุมที่มีประสิทธิภาพจากแนวคิดของ Nixon และ
Littlepage (1992) คือ 1) การมุ่งผลงานที่สัมฤทธิ์ให้เป็นไปตามวาระการ
ประชุม 2) วิธีการเตรียมการประชุมให้เป็นระบบ 3) ความตรงเวลาในการ
ประชุม และขอบเขตของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ ผู้บริหารระดับ
สูงขององค์การรัฐวิสาหกิจแห่งหนึ่ง จำนวน 5 ท่าน ซึ่งเป็นประธานในที่ประชุม
คณะกรรมการชุดพิเศษ ที่มีประสิทธิภาพทั้ง 4 ชุด ที่ศึกษา โดยเก็บข้อมูลจาก
การรวบรวมเทปบันทึกการประชุม ทั้งสิ้น 8 การประชุม เพื่อนำมาถอดคำ

¹ นักศึกษาศาขากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์

² อาจารย์ประจำคณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์

สนทนากันเพื่อให้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อที่จะนำมาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และนำข้อมูลทั้งหมดมาตีความในลักษณะของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า 1. กลยุทธ์การสื่อสารของผู้หน้าที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการประชุมขององค์การรัฐวิสาหกิจแห่งหนึ่ง คือ 1) การสรุปประเด็น 2) การสื่อสารที่ใช้ภาษาตัวเอง กระชับ และชัดเจน 3) การมอบหมายงานที่ต้องรับผิดชอบ 4) การกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม 5) การตั้งคำถามที่ชัดเจน และเฉพาะเจาะจง และ 2. ประเภทอำนาจของผู้หน้าที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการประชุม คือ 1) อำนาจของผู้นำในการบริหารเวลาการประชุม 2) อำนาจของผู้นำในการอนุญาตให้มีการตัดสินใจหรือลงมติ 3) อำนาจของผู้นำในการสั่งการและมอบหมายงาน 4) อำนาจของผู้นำในการสร้างบรรยากาศในที่ประชุม

คำสำคัญ : กลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำ, ประเภทอำนาจของผู้นำ, ประสิทธิภาพในการประชุม, รัฐวิสาหกิจ

Abstract

The objectives of this study were to examine leadership communication strategies and types of leadership power that leads to meeting effectiveness at one state enterprise in Thailand. Qualitative research was adopted. The scope of the study pertained 8 effective meetings selected in accordance with concepts of meeting effectiveness by Nixon and Littlepage (1992) which consisted of (1) Task - Focus (2) Systematic Approach, and (3) Timeliness. Respondents of the research were 5 executives from

a state enterprise who were the chair of the chosen meetings. The data was collected by transcribing conversations from tape recordings of the meetings so as to be interpreted through content analysis and descriptive analysis.

The findings revealed that leadership communication strategies affecting organizational meetings of the state enterprise were (1) summarizing issues (2) communicating concisely (3) assigning task (4) pushing participation (5) stimulating question. Meanwhile, types of leadership power leading to effective meetings were (1) time management power (2) decision-making power (3) delegation power (4) climate enhancement power.

Keywords : Leadership communication strategies, Leadership power, Meeting effectiveness, State enterprise

บทนำ

การประชุมคือหน้าที่ประการหนึ่งของบุคลากรในองค์กร ที่จะผลักดันให้เกิดผลผลิตและเกิดแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้บรรลุตามเป้าหมายที่องค์กรวางไว้ การประชุมจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญต่อการขับเคลื่อนขององค์กรเป็นอย่างมาก ทั้งนี้การประชุมมีค่าใช้จ่ายที่มองไม่เห็น และไม่ได้คาดคิดมากมาย ทั้งค่าตัวผู้เข้าประชุมและค่าของเวลาในการประชุม ค่าใช้จ่ายเช่นนี้เรียกว่า “ค่าสูญเสียโอกาส” ความสำคัญของการประชุมจะปรากฏให้เห็นผลเมื่อมีการประชุม คือ ได้สื่อกลางในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลในหน่วยงานเดียวกัน และเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกันระหว่างบุคคลต่างหน่วยงาน และเป็นเครื่องมือ

ของนักบริหาร ที่จะเอื้ออำนวยให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (สมิต สัจฉกร, 2540)

การประชุมทุกครั้งนั้นถือว่าต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นโดยตรงหรือทางอ้อมก็ตาม โดยที่การเปรียบเทียบต้นทุนที่เกิดขึ้นนั้น มักจะคิดจากจำนวนชั่วโมงของการประชุม อย่างในองค์การรัฐวิสาหกิจที่ศึกษานั้นผู้เข้าประชุมส่วนใหญ่เป็นระดับผู้บริหาร ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้เงินเดือนค่อนข้างมาก ตัวอย่างเช่น ผู้ช่วยผู้จัดการ ทำงานได้เงินเดือน 1,770,000 บาท หมายถึงมีค่าแรงอยู่ที่ 880 บาทต่อชั่วโมง หากเราให้ระดับผู้บริหารที่มีเงินเดือนนี้เข้าประชุม 10 คน หมายความว่าการประชุมครั้งนั้นอาจจะทำให้องค์การเสียเงินถึงประมาณ 17,700 บาทหรือมากกว่านั้น ด้วยการประชุมเพียงชั่วโมงเดียว จึงทำให้เห็นได้ว่าการประชุมที่มีประสิทธิภาพที่มีความสำคัญต่อองค์การทั้งด้านของเวลาที่ใช้ไป และด้านของค่าใช้จ่ายที่องค์การต้องเสียไป โดยที่ต้องคำนึงถึง ROI (Return On Investment) ผลตอบแทนจากเวลาที่เสียไปด้วย (Tracy, 2017) โดยที่การประชุมที่มีผู้บริหารเข้าร่วมนั้นก็จะมีทั้งการประชุมที่มีเบียดประชุม และไม่มีเบียดประชุม ซึ่งถือว่าเป็นต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นที่องค์การจะต้องจ่ายเพิ่มนอกเหนือจากเงินเดือนของผู้บริหารเช่นกัน

การประชุมที่มีประสิทธิภาพจึงส่งผลดีต่อองค์การ ทั้งในแง่ของทรัพยากรและเวลาของบุคลากรที่จะต้องสูญเสียไปในที่ประชุม ทั้งนี้การประชุมที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้พิจารณาจากงานวิจัยของ Nixon และ Littlepage (1992) สามารถวัดได้ 2 ปัจจัย คือ บรรลุเป้าหมายของการประชุม และความพึงพอใจในการตัดสินใจในการประชุม โดยมีการวิเคราะห์องค์ประกอบของขั้นตอนการเข้าร่วมประชุม ผลการวิจัยของการประชุมที่มีประสิทธิภาพชี้ให้เห็นว่า กระบวนการสำคัญที่จะนำไปสู่การประชุมที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย การสื่อสารแบบเปิด (Open Communication) การมุ่งผลงานที่สัมฤทธิ์ให้เป็นไปตามวาระการประชุม (Task - focus) วิธีการ

เตรียมการประชุมให้เป็นระบบ (Systematic approach) ความตรงเวลาในการประชุม (Timeliness) ผู้นำที่มีความเป็นธรรม (Leader impartiality) (Nixon และ Littlepage, 1992)

การประชุมที่มีประสิทธิภาพจะขึ้นอยู่กับผู้ที่เข้าร่วมประชุม ทั้งในฐานะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้นำการประชุม (ประธาน) หรือผู้เข้าร่วมประชุม (สมาชิก) ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้เลือกที่จะศึกษาวิจัย “ประธานในที่ประชุม” Carlozzi, C.L. (1999) ชี้ให้เห็นว่า ประธานในที่ประชุมสามารถอำนวยความสะดวกในการบรรลุวัตถุประสงค์ของการประชุม โดยการกำหนดทิศทางของการประชุม และการอภิปรายเกี่ยวกับเป้าหมาย โดยเฉพาะประธานในที่ประชุมมักเป็นบุคคล ที่เรียกประชุม กำหนดวาระการประชุม มอบหมายงาน และเป็นผู้ประสานในระหว่างการประชุม ให้กับผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน

กลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการประชุม โดยที่ผู้นำหรือประธานในที่ประชุมใช้อิทธิพลหรืออำนาจหน้าที่ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อบังคับให้บรรลุผลตามเป้าหมาย หรือศิลปะในการชักจูงผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มใจเต็มความสามารถและความกระตือรือร้น โดยที่แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำของ โชติรส คำรงศานติ (2554) สรุปว่ากลยุทธ์ของผู้นำที่ส่งผลต่อความรักและพลังขับเคลื่อนองค์กรนั้น ประกอบด้วย 1.การตั้งเป้าหมายในการทำงาน (Goal Setting) 2. การให้และรับข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) 3. ความเชื่อถือของผู้นำ (Trust) 4. การโน้มน้าวใจ (Persuasion)

นอกจากการสื่อสารแล้วผู้นำในที่ประชุมมาพร้อมอำนาจในการตัดสินใจ การสรุปมติในที่ประชุม โดยที่อำนาจในตัวผู้นำ หมายถึง ความสามารถในการใช้อิทธิพลในการบังคับผู้ใต้บังคับบัญชาให้ตัดสินใจทำในสิ่งที่ผู้นำต้องการ ขณะเดียวกันอำนาจจะหมายถึง ความสามารถในการทำให้งานต่าง ๆ บรรลุสำเร็จตามเป้าหมายของผู้นำ แม้ว่าจะมีการต่อต้านจากผู้อื่นก็ตาม (Bateman and

Zeithaml, 1993) โดยที่อำนาจนั้นแบ่งได้หลายประเภทด้วยกัน ตามแนวคิดของ French and Raven (1962) และ Greene and Elffers (1998) (อ้างถึงใน Tubbs และ Moss, 2008) ได้มีการแบ่งอำนาจเป็น 5 ประเภท โดยที่ 3 ประเภทของอำนาจเป็นอำนาจที่ขึ้นตรงกับตำแหน่ง และ อีก 2 ประเภทเป็นชนิดของอำนาจที่เป็นลักษณะเฉพาะบุคคล 1. อำนาจที่ได้รับมอบหมายหรืออำนาจตามกฎหมาย (Legitimate power) เป็นอำนาจที่บุคคลได้รับเนื่องจากตำแหน่งหน้าที่การงานเป็นหลัก 2. อำนาจในการให้รางวัล (Reward power) เป็นอำนาจในการให้ผลตอบแทนหรือรางวัลแก่บุคคลอื่น 3. อำนาจในการบังคับ (Coercive power) เป็นอำนาจในการลงโทษบุคคลอื่น 4. อำนาจจากความเชี่ยวชาญ (Expert power) เป็นอำนาจจากตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่เป็นที่ต้องการจากบุคคลอื่น เนื่องจากมีความรู้ความสามารถเฉพาะทาง และ ประสพการณ์ 5. อำนาจจากการอ้างอิง (Referent power) เป็นอำนาจจากตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่เป็นที่ต้องการจากบุคคลอื่นเนื่องจากบุคคลนั้น เป็นบุคคลที่มีอำนาจที่ทำให้บุคคลอื่นยกย่องนับถือ ซึ่งอำนาจต่าง ๆ ที่ผู้นำใช้มีผลต่อประสิทธิภาพของการประชุมเป็นอย่างยิ่ง

บริบทขององค์การที่ศึกษาเป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงคมนาคม ที่มีการควบคุมดูแลโดยกระทรวงที่เป็นหน่วยงานของรัฐ โดยที่มีรูปแบบของการสื่อสารส่วนใหญ่เป็นแบบบนลงล่าง คือ ผู้บังคับบัญชาสื่อสารสู่ผู้ใต้บังคับบัญชา การสื่อสารของบุคลากรภายในองค์การที่ถือได้ว่าเป็นงานหลักที่ต้องสื่อสาร และเป็นวิธีที่ใช้ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร หรือหาแนวทางแก้ไขประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในองค์การ ก็คือ การประชุม ซึ่งถือได้ว่าเป็นงานหลักของผู้บริหารที่ต้องใช้เวลาต่อวันในการเข้าประชุม และมักจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการชุดพิเศษขึ้นมา เพื่อพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นกรณี เมื่อพิจารณาเสร็จสิ้นก็จะมีคณะกรรมการชุดเหล่านั้น จึงทำให้ผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษากลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำและประเภทอำนาจของผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพ

การประชุมขององค์การ โดยที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยมีการเก็บข้อมูลจากข้อมูลทุติยภูมิ คือ การบันทึกเสียงการประชุม นำมาถอดคำสนทนา และวิเคราะห์เนื้อหา โดยที่เลือกศึกษาประธานในที่ประชุม ของคณะกรรมการชุดพิเศษที่มีประสิทธิภาพตามแนวคิดการประชุมที่มีประสิทธิภาพของ Nixon และ Littlepage, (1992) ทั้ง 4 ชุด รวมทั้งสิ้น 8 การประชุม ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่าง คือ ประธานในที่ประชุมทั้งสิ้น 5 คน

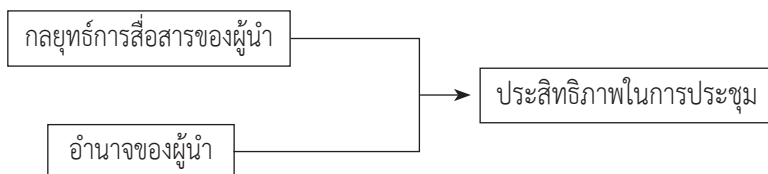
คำถามในการวิจัย

- 1) กลยุทธ์การสื่อสารแบบใดของผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการประชุมขององค์การ
- 2) ประเภทอำนาจใดของผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการประชุมขององค์การ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการประชุมขององค์การ
- 2) เพื่อศึกษาประเภทอำนาจของผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการประชุมขององค์การ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากการถอดคำสนทนาของการบันทึกเสียงการประชุมคณะกรรมการชุดพิเศษ (Committee) ที่จัดตั้งขึ้นเฉพาะกิจ ซึ่งจะมีคำสั่งในการแต่งตั้งคณะกรรมการชุดพิเศษเหล่านี้ขึ้นมา เพื่อให้พิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ และเมื่อพิจารณาเรื่องนั้นจบสิ้นคณะกรรมการชุดพิเศษเหล่านั้นก็จะไม่ปรากฏอีกต่อไป จึงทำให้การพิจารณาในเรื่องนั้น ๆ จะมีกรอบเวลาที่ชัดเจนและต้องทำให้สำเร็จลุล่วงตามอำนาจหน้าที่คำสั่งแต่งตั้ง จึงเป็นเหตุผลในการเลือกคณะกรรมการชุดพิเศษมาศึกษาในครั้งนี้ และเกณฑ์การเลือกการประชุมของคณะกรรมการชุดพิเศษที่มีประสิทธิภาพ จะนำแนวคิดของ Nixon และ Littlepage (1992) มาพิจารณาซึ่งประกอบด้วย คือ

1. การมุ่งผลงานที่สัมฤทธิ์ให้เป็นไปตามวาระการประชุม (Task - Focus)
2. วิธีการเตรียมการประชุมให้เป็นระบบ (Systematic Approach)
3. ความตรงเวลาในการประชุม (Timeless) โดยที่ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้บริหารขององค์การรัฐวิสาหกิจแห่งหนึ่ง ซึ่งกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) คือ ประธานของการประชุม จำนวน 5 คน สามารถแจกแจงได้ตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางสรุปข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างแยกตามรายบุคคล

ชื่อการประชุมคณะกรรมการชุดพิเศษ	นามสมมติ	ระดับตำแหน่ง	เพศ	จำนวนการประชุม (ครั้ง)
ชุด A	คุณเที่ยงตรง	กรรมการบอร์ดบริหาร	ชาย	2
ชุด B	คุณครบถ้วน	รองผู้ว่าการ	ชาย	2
ชุด C	คุณรอบคอบ	ผู้ช่วยผู้ว่าการ	ชาย	2
ชุด D	คุณชัดเจน	ปลัดกระทรวง	ชาย	1
	คุณแม่นยำ	รองปลัดกระทรวง	ชาย	1

ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้การเก็บข้อมูลจากการบันทึกเสียงการประชุม คณะกรรมการชุดพิเศษ ทั้งหมด 4 ชุด โดยการบันทึกเสียงรายงานการประชุมนี้ มีการเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2559 – เดือนเมษายน 2561

เครื่องมือที่ใช้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การวิเคราะห์จากการถอดคำสนทนาการบันทึกเสียงการประชุม ซึ่งเป็นข้อมูลทุติยภูมิที่มีการบันทึกเสียงสนทนาการประชุม โดยที่มีความเที่ยงตรง (Validity) คือ เป็นข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงที่มีการดำเนินการประชุมจริง ซึ่งจะไม่มียุติหรือการบิดเบือนข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างการวิจัย และข้อมูลมีความชัดเจนและเที่ยงตรง ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกตัวอย่างการประชุมคณะกรรมการชุดพิเศษ ทั้งหมด 4 ชุด อย่างเฉพาะเจาะจง และได้เข้าร่วมการประชุมพร้อมทั้งบันทึกเสียงการประชุม เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ และแปลผลเพื่อหาคำตอบให้ได้ตามจุดประสงค์ของการวิจัย และกรอบแนวคิดการวิจัยที่ตั้งไว้

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในการวิจัย เพื่อความน่าเชื่อถือ และความไว้วางใจในงานวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ (Trustworthiness) ผู้วิจัยได้ตรวจทานคำพูด ในขั้นตอนการวิเคราะห์ สังเคราะห์งานวิจัย เพื่อตรวจสอบความเข้าใจให้ตรงกับคำถามในงานวิจัยที่ได้ตั้งไว้ และมีการใส่คำพูด (Quotes) เพื่อให้เห็นถึงบริบทที่สอดคล้องกับผลการวิจัยในการศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการบันทึกเสียงการประชุม ผู้วิจัยได้ทำการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purpose Sampling) โดยการเลือกเป้าหมายใน

ที่นี้ คือ คณะกรรมการชุดพิเศษ 4 ชุด จำนวนทั้งสิ้น 8 การประชุม และเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารทั้งหมด โดยเกณฑ์การเลือกตามแนวคิดของ Nixon และ Littlepage, (1992) ประกอบด้วย คือ 1. การมุ่งผลงานที่สัมฤทธิ์ให้เป็นไปตามวาระการประชุม (Task - Focus) 2. วิธีการเตรียมการประชุมให้เป็นระบบ (Systematic Approach) 3. ความตรงเวลาในการประชุม (Timeless) โดยที่ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดขั้นตอน ดังนี้

1. เลือกกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง โดยการเลือกผู้บริหารขององค์การรัฐวิสาหกิจแห่งหนึ่งที่เข้าร่วมการประชุมในฐานะ ประธานในที่ประชุมจำนวน 5 คน และคัดเลือกการประชุมที่มีประสิทธิภาพมาศึกษาตามแนวคิดของ Nixon และ Littlepage, (1992) ทั้งสิ้น 8 การประชุมด้วยกัน รวมทั้งศึกษาในประเด็นของ กลยุทธ์ของการสื่อสารผู้นำ และประเภทของอำนาจผู้นำ ที่ส่งผลให้การประชุมนั้นมีประสิทธิภาพ

2. ผู้วิจัยทำการรวบรวมเทปบันทึกการประชุมทั้งสิ้น 8 การประชุม เพื่อนำมาถอดคำสนทนาจากเทปเป็นลายลักษณ์อักษร วิเคราะห์ผลเชิงพรรณนา และสรุปผลอย่างละเอียดต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเสียงการประชุมของคณะกรรมการชุดพิเศษ 4 ชุด จำนวนทั้งสิ้น 8 การประชุม มาทำการถอดคำสนทนาจากเทปที่ได้บันทึกไว้ และผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากนั้นจึงนำข้อมูลทั้งหมดมาตีความในลักษณะของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยใช้วิธีการดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ได้ประยุกต์จากขั้นตอนตามแนวคิดของ Moustakas (1994) (อ้างถึงใน ตูลาวัณ คุ้มจิตต์, 2556) ต่อไปนี้

1. การแปลงข้อมูล (Data Transcribing) จากเทปการประชุมผู้วิจัยจะฟังคำสนทนาหลายครั้งจากเครื่องบันทึกเสียง จากนั้นจะมีการถอดคำสนทนาในการประชุมอย่างละเอียดชนิดคำต่อคำรวมทั้งการจดบันทึกการสนทนาโต้ตอบของเป้าหมายในการศึกษา และผู้ไม่ใช้เป้าหมายของการศึกษา เพื่อให้การถอดคำสนทนานั้นชัดเจน และสมบูรณ์มากที่สุด รวมทั้งมีการทบทวนการถอดคำสนทนาว่าครบถ้วนและเพียงพอต่องานวิจัยหรือไม่ โดยพิจารณาว่าสามารถตอบโจทย์งานวิจัยได้มากน้อยเพียงใด

2. การจัดการข้อมูล (Data Managing) ขั้นตอนนี้เป็นการเก็บข้อมูลจากการถอดเทปคำสนทนาในที่ประชุมทั้งหมด จัดเรียงลงในไฟล์เดอร์ในคอมพิวเตอร์ และมีการบันทึกหัวข้อต่าง ๆ ที่เป็นหัวข้อที่ต้องการทราบไว้ในตอนท้ายของแต่ละบทสนทนา

3. การอ่านและการบันทึกข้อมูล (Data Reading and Memoing) อ่านผลการถอดคำสนทนาทั้งหมด เพื่อสร้างความเข้าใจในเนื้อหาที่ต้องการพร้อมทั้งเหตุผล

4. การจัดกลุ่มข้อมูล (Data Classifying) เลือกข้อความที่มีลักษณะไปในทิศทางเดียวกันตามการตอบโจทย์ของตัวแปรต้น จากนั้นจัดกลุ่มข้อความทุกข้อความที่คล้ายคลึงกันไว้ในหมวดเดียวกัน

5. การแปลความหมายของข้อมูล (Data Interpreting) ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์โดยละเอียด เพื่อสร้างหัวข้อ และทำการวิเคราะห์แต่ละหมวดหมู่ และตัดทอนข้อมูลที่ไม่ต้องการออกไปและนำมาสรุปเพื่อหาความเชื่อมโยงเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของบทสนทนาแต่ละการประชุมเพื่อตอบคำถามวิจัย ว่ากลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำเสนอส่งผลต่อประสิทธิภาพในการประชุมขององค์การอย่างไร และประเภทอำนาจของผู้นำเสนอส่งผลต่อประสิทธิภาพในการประชุมขององค์การอย่างไร พร้อมทั้งเชื่อมโยงแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย

จากคำถามวิจัยที่ 1 : กลยุทธ์การสื่อสารแบบใดของผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการประชุมขององค์การ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลจากการสัมภาษณ์พบว่า สามารถแบ่งกลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. การสรุปประเด็น หมายถึง การสรุปสาระสำคัญ หรือใจความสำคัญของเรื่องที่ประชุม โดยที่นำประเด็นสำคัญมากล่าวย้ำให้เข้าใจอย่างเด่นชัด ซึ่งเป็นการใช้ประโยคสั้น ๆ กระชับ และชัดเจน นำมาเรียบเรียงให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมสามารถเข้าใจได้พร้อมกัน ผู้วิจัยพบว่า มีประธานในที่ประชุมใช้กลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการประชุมในองค์การด้านการสรุปประเด็น ซึ่งทำให้การประชุมมีประสิทธิภาพตามแนวคิดของ Nixon และ Littlepage, (1992) ดังจะขอยกตัวอย่างคำพูดของประธานในที่ประชุม คือ

จากที่กรรมการที่ 1 และที่ 2 กล่าวมาทั้งหมด ผมขอสรุปว่าสามารถพิจารณาได้ 2 กรณี กรณีแรก สัญญาได้ระบุไว้ให้สามารถเปลี่ยนแปลงงานได้ กรณีที่สอง อาจจะไม่ถูกต้องตามสัญญาควรจะมีการแก้ไข โดยภาพรวมของโครงการต่อสัญญานี้ ยังพบหลายประเด็นที่มีการเปลี่ยนแปลง

(คุณแม่น่าย่, ประธานในคณะกรรมการชุดพิเศษ D)

2. การสื่อสารที่ใช้ภาษากันเอง กระชับ และชัดเจน หมายถึง การสื่อสารที่ใช้ภาษาอย่างไม่เป็นทางการ โดยที่เลือกภาษาที่เป็นกันเองในการสนทนา และเลือกใช้คำหรือวลีที่สั้น กระชับ ชัดเจน และกะทัดรัด เพื่อให้สื่อสารแล้วเข้าใจกันได้ง่ายมากขึ้น ผู้วิจัยพบว่า มีประธานในที่ประชุมใช้กลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการประชุมในองค์การด้านการ

สื่อสารที่ใช้ภาษาตัวเอง กระชับ และชัดเจน ซึ่งทำให้การประชุมมีประสิทธิภาพตามแนวคิดของ Nixon และ Littlepage, (1992) ดังจะขอยกตัวอย่างคำพูดของประธานในที่ประชุม คือ

เราต้องเร่งสปีดขึ้น เพราะมันย่นได้เดือนละครึ่ง ย่นเดือนหนึ่ง 2 งวดแบบนี้อะหรือ

(คุณครบถ้วน, ประธานในคณะกรรมการชุดพิเศษ B)

3. การมอบหมายงานที่ต้องรับผิดชอบ หมายถึง การกำหนดความรับผิดชอบและอำนาจหน้าที่ โดยที่มอบหมาย กระจายงานในหน้าที่ความรับผิดชอบ รวมทั้งอำนาจในการตัดสินใจในขอบเขตนั้น ๆ ให้ผู้อื่นไปปฏิบัติ ซึ่งต้องระบุหน้าที่หรืองานที่ต้องรับผิดชอบ และอธิบายหน้าที่อย่างชัดเจน เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่วางไว้ ผู้วิจัยพบว่า มีประธานในที่ประชุมใช้กลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการประชุมในองค์การด้านการมอบหมายงานที่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งทำให้การประชุมมีประสิทธิภาพตามแนวคิดของ Nixon และ Littlepage, (1992) ดังจะขอยกตัวอย่างคำพูดของประธานในที่ประชุม คือ

รายงานดังกล่าวยังไม่ได้ครอบคลุมถึงความเห็นของคณะกรรมการกำกับดูแล รายงานที่จะส่งไปที่กระทรวง ควรจะต้องประกอบด้วย 1.จัดทำหนังสือส่งไปที่ xxx ให้ดำเนินการตามที่คณะกรรมการกำกับดูแล มีความคิดเห็น เรื่องทำให้มีมาตรฐาน 2.มติของแต่ละวาระที่เป็นสาระสำคัญ ให้นำมาใส่ในรายงานที่จะนำเสนอกระทรวงต่อไป และให้แจ้งเวียนคณะกรรมการฯ ให้ตรวจสอบภายหลังอีกครั้ง โดยที่ให้เลขานุการเป็นผู้ติดตามดูแลในประเด็นนี้ด้วยครับ

(คุณชัดเจน, ประธานในคณะกรรมการชุดพิเศษ D)

4. การกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม หมายถึง การสื่อสารที่ใช้คำพูด โดยการพูดเชิงชักจูง โน้มน้าวใจ ควบคุมหรือสั่งการ ตลอดจนสร้างบรรยากาศให้ผู้ฟังได้มีส่วนร่วมในการประชุม โดยที่อาจจะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้แสดงความคิดเห็น หรือการให้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นประเด็น หรืออาจจะเป็นการพูดชี้แนะเพื่อเป็นการเปิดบทสนทนาให้ผู้ฟังได้นำเสนอ ตลอดจนแสดงข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่กำลังดำเนินการประชุม ผู้วิจัยพบว่า มีประธานในที่ประชุมใช้กลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการประชุม ในองค์การด้านการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม โดยการใช้คำถามชี้แนะเพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมมีส่วนร่วม ซึ่งทำให้การประชุมมีประสิทธิภาพตามแนวคิดของ Nixon และ Littlepage, (1992) ดังจะขอยกตัวอย่างคำพูดของประธานในที่ประชุม คือ

ในประเด็นนี้เชิญท่านอนุกรรมการครับมีใครมีประเด็นอย่างไรบ้าง
สอบถามเชิญได้เลยครับ หรือว่าท่าน xxx เริ่มก่อน ได้เลยครับ
(คุณเที่ยงตรง, ประธานในคณะกรรมการชุดพิเศษ A)

5. การตั้งคำถามที่ชัดเจน และเฉพาะเจาะจง หมายถึง กระบวนการหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยที่เลือกใช้คำถามที่ตรงประเด็น ชัดเจน และเฉพาะเจาะจง โดยที่ตั้งคำถามทั้งปลายเปิดและปลายปิด และเป็นคำถามนำเพื่อให้ผู้ฟังสามารถตอบได้ถูกต้องตามประเด็นที่มีการอภิปราย ผู้วิจัยพบว่า มีประธานในที่ประชุมใช้กลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการประชุมในองค์การด้านการตั้งคำถามที่ชัดเจน และเฉพาะเจาะจง ซึ่งทำให้การประชุมมีประสิทธิภาพตามแนวคิดของ Nixon และ Littlepage, (1992) จะขอยกตัวอย่างคำพูดของประธานในที่ประชุม คือ

อำนาจในการเปลี่ยนแปลงสัญญาณนั้น ใช้อำนาจของอะไร และเป็น
อำนาจตามสัญญาหรือไม่

(คุณแม่นำ, ประธานในคณะกรรมการชุดพิเศษ D)

นอกจากเรื่องการสื่อสารข้างต้นแล้วการใช้อำนาจของผู้นำก็เป็นอีก
ประเด็นที่มีความสำคัญต่อการประชุมเป็นอย่างยิ่ง จากคำถามวิจัยที่ 2 :
ประเภทอำนาจใดของผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการประชุมขององค์การ
ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลจากการสัมภาษณ์พบว่าสามารถแบ่งการใช้อำนาจของผู้นำ
เป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. อำนาจของผู้นำในการบริหารเวลา คือ อำนาจของประธานในที่
ประชุมที่มีหน้าที่ควบคุมบริหารการประชุมให้ตรงตามเวลาที่วางไว้ โดยที่มี
อำนาจในการดำเนินการเปิดการประชุม และปิดการประชุมในแต่ละครั้งให้ตรง
ตามกรอบเวลาของการประชุมที่ตั้งไว้ โดยที่ที่มีการนำกลวิธีการสื่อสารที่แสดง
อำนาจของผู้นำ โดยที่เป็นการกล่าวสรุปความจากที่มีการอภิปรายในการ
ประชุม หรือเป็นการกล่าวในเชิงตัดบทเพื่อให้การประชุมอยู่ในระยะเวลาที่
กำหนด ซึ่งทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมเข้าใจในการประชุมที่ตรงกัน และมุ่งไปใน
ทิศทางการประชุมเดียวกัน ผู้วิจัยพบว่า มีประธานในที่ประชุมแสดงให้เห็นถึง
ประเภทอำนาจของผู้นำในการบริหารเวลา ซึ่งทำให้การประชุมมีประสิทธิภาพ
ตามแนวคิดของ Nixon และ Littlepage, (1992) ดังจะขอคำพูดของประธาน
ในที่ประชุม คือ

จะนำข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกรรมการ มาปรับแก้ในรายงาน
ความคืบหน้างานตามสัญญาสัมปทานโครงการต่อไปและจะมารายงานเพิ่มเติม
ในการประชุมครั้งต่อไป เพื่อไม่ให้เป็นที่ยืดเยื้อต่อวาระต่อไปด้วยครับ

(คุณชัดเจน, ประธานคณะกรรมการชุดพิเศษ D)

2. อำนาจของผู้นำในการอนุญาตให้มีการตัดสินใจหรือลงมติ หมายถึง อำนาจหน้าที่ของประธานในที่ประชุมที่มีหน้าที่ในการตัดสินใจประเด็นต่าง ๆ โดยที่ทำหน้าที่อำนวยความสะดวก สร้างบรรยากาศ และอนุญาตให้ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมอภิปรายประเด็นต่าง ๆ ให้ได้ข้อสรุป โดยที่ข้อสรุปนั้นเป็นการตัดสินใจร่วมกัน และประธานในที่ประชุมจะเป็นผู้สรุปมติที่ประชุมในครั้งนั้น ๆ เพื่อเป็นข้อสรุปของการประชุม ง่ายต่อการทำความเข้าใจ และเป็นประโยชน์ต่อการบันทึกการประชุมต่อไปด้วย โดยที่มีการนำกลวิธีการสื่อสารที่แสดงอำนาจของผู้นำ โดยที่เป็นการใช้สรุปใจความสำคัญ ประเด็นหลัก ๆ จากในการประชุมให้กับผู้เข้าร่วมประชุม ผู้วิจัยพบว่า มีประธานในที่ประชุมแสดงให้เห็นถึงประเภทอำนาจของผู้นำในการอนุญาตให้มีการตัดสินใจหรือลงมติ ซึ่งทำให้การประชุมมีประสิทธิภาพตามแนวคิดของ Nixon และ Littlepage, (1992) ดังจะขอยกตัวอย่างคำพูดของประธานในที่ประชุม คือ

ระเบียบวาระที่ 4 ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการรายงานความคืบหน้าการดำเนินงานตามสัญญานั้น ขอสรุปมติว่า ให้เลขานุการฯ จัดทำหนังสือเพื่อสอบถามหน่วยงาน A ในการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงงานซึ่งดำเนินการแก้ไขเปลี่ยนแปลงตามวิธีการในสัญญาฯ ตามข้อ 12 ว่าเป็นการแก้ไขสัญญาหรือไม่ ตามความเห็นของที่ประชุมฯ ก่อนนำเสนอรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่อไป
(คุณแม่นันย่า, ประธานคณะกรรมการชุดพิเศษ D)

3. อำนาจของผู้นำในการสั่งการและมอบหมายงาน คือ อำนาจของประธานในที่ประชุม ที่ใช้อิทธิพลของอำนาจหน้าที่ควบคู่กับสิ่งจูงใจให้ผู้เข้าร่วมประชุมปฏิบัติตามคำแนะนำ โดยเป็นการสั่งการแบบออกคำสั่ง ตลอดจนการมอบงานให้ผู้เข้าร่วมประชุมจัดทำหลังจากการประชุม เพื่อให้การประชุมสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย ได้มีการใช้กลวิธีการสื่อสาร คือ ใช้ภาษาที่สั้น กระชับ

ชัดเจน สังเกตได้จากการใช้ภาษาในการแสดงอำนาจในการสั่งการและมอบหมายงานในที่ประชุม ให้ผู้เข้าร่วมประชุมปฏิบัติตาม ประธานไม่ได้ใช้คำที่ฟุ่มเฟือย หรือเยิ่นเย้อ เพื่อเป็นการสั่งการได้ชัดเจน และต้องการให้ผู้เข้าร่วมประชุมเข้าใจโดยเร็ว จะได้นำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง ผู้วิจัยพบว่า มีประธานในที่ประชุมแสดงให้เห็นถึงประเภทอำนาจของผู้ดำเนินการสั่งการและมอบหมายงาน ซึ่งทำให้การประชุมมีประสิทธิภาพตามแนวคิดของ Nixon และ Littlepage, (1992) ดังจะขอยกตัวอย่างได้ คือ

ให้ฝ่ายเลขาฯ เป็นคนติดตามและทำแผนงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งมอบงานระบบ และข้อมูลเพิ่มเติมที่จะใช้ในการประชาสัมพันธ์

(คุณครบถ้วน, ประธานในคณะกรรมการชุดพิเศษ B)

4. อำนาจของผู้ดำเนินการสร้างบรรยากาศการประชุม คือ อำนาจของประธานในที่ประชุม ที่ใช้อำนาจให้เกิดบรรยากาศในที่ประชุมที่ดีต่อการประชุม เหมาะสมต่อการแสดงความคิดเห็น การอภิปราย ทำให้ผู้ร่วมประชุมมีความรู้สึกที่ต้องการจะเสนอแนะแนวทางต่าง ๆ หรือหาวิธีแก้ปัญหา ตลอดจนได้ผลลัพธ์ในการประชุมที่มีคุณค่ามีประโยชน์ ที่สามารถนำไปใช้ได้ตามเป้าหมายของการประชุม มีประธานในที่ประชุมแสดงให้เห็นถึงประเภทอำนาจของผู้ดำเนินการสร้างบรรยากาศการประชุม ซึ่งทำให้การประชุมมีประสิทธิภาพตามแนวคิดของ Nixon และ Littlepage, (1992) ดังจะขอยกตัวอย่างได้ คือ

ผมขออนุญาตเปิดประชุมนะครับ ขอขอบคุณทุกท่านที่เสียสละมานะครับ ซึ่งทางท่านประธานบอร์ดมอบหมายให้พวกเรามาช่วยตรวจสอบให้รอบคอบขึ้น จริง ๆ เรื่องนี้ก็เกิดมานานแล้วก็ได้ผ่านทั้งอนุกฎหมายและอนุก่อสร้างเรียบร้อยแล้ว แต่มีบางประเด็นที่ยังสงสัยอยู่ วันนี้ก็จะมาช่วยกัน

ตรวจสอบ อยากจะเรียนว่าโครงการนี้เป็นของการที่เหมือนดูว่าเร่งด่วนจริง ๆ โครงการดังกล่าวจะเปิดเดือนธันวาคมแต่ขยับมาเปิดเดือนสิงหา อาจเกิดจากบางที่เจ้าหน้าที่ตามไม่ค่อยทัน หรือไม่ได้ทำตามระเบียบหรือความที่เราเคยชินกับโครงการที่ผ่าน ๆ มา แต่อย่างไรก็ตามผมก็ดูจากเอกสารที่ผ่านบอร์ดที่ก่อสร้างไปบางส่วนแล้วและมีหนังสือประสานใครเป็นผู้ว่าจ้างรับจ้างผมดูในเอกสารน่าจะครบถ้วนพอสมควรแต่ในแง่การทำงานในปัจจุบันอนาคตคงต้องปรับปรุง จึงต้องมาคุยกันในวันนี้

(คุณเที่ยงตรง, ประธานในคณะกรรมการชุดพิเศษ A)

จากผลการวิจัยข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปกลยุทธ์การสื่อสารและประเภทอำนาจของผู้นำที่ส่งผลต่อ ประชุมที่มีประสิทธิภาพขององค์การรัฐวิสาหกิจ โดยผู้นำจะต้องมีกลยุทธ์การสื่อสารที่ใช้ในที่ประชุม คือ สามารถสรุปประเด็นในการประชุม สามารถสื่อสารโดยใช้ภาษาตนเอง กระชับ และชัดเจน และมอบหมายงานที่ต้องรับผิดชอบให้กับผู้เข้าร่วมประชุม กระตุ้นให้ผู้ร่วมประชุมเกิดการมีส่วนร่วม และตั้งคำถามที่ชัดเจน และเฉพาะเจาะจง ซึ่งประเภทอำนาจของผู้นำในที่ประชุมที่แสดงและส่งผลให้การประชุมมีประสิทธิภาพ คือ สามารถบริหารเวลาในการประชุม และอำนาจในการตัดสินใจหรือลงมติ รวมทั้งอำนาจในการสั่งการและมอบหมายงาน ตลอดจนอำนาจในการสร้างบรรยากาศการประชุม ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 2 สรุปประเด็นที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการประชุมขององค์การ

มิติ	ประเด็นที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการประชุมขององค์การ	จำนวนคนที่กล่าวถึงและแสดงถึงประเด็นนี้
กลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำ	4.2.1 การสรุปประเด็น (Summarizing Issue)	4
	4.2.2 การสื่อสารที่ใช้ภาษาตัวเอง กระชับ และชัดเจน (Concisely Communicating)	5
	4.2.3 การมอบหมายที่ต้องรับผิดชอบ (Assigning Task)	5
	4.2.4 การกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม (Pushing Participation)	5
	4.2.5 การตั้งคำถามที่ชัดเจน และเฉพาะเจาะจง (Stimulating question)	5
ประเภทอำนาจของผู้นำ	4.3.1 อำนาจของผู้นำในการบริหารเวลา (Time Management Power)	5
	4.3.2 อำนาจของผู้นำในการอนุญาตให้มีการตัดสินใจหรือลงมติ (Decision Making Power)	5
	4.3.3 อำนาจของผู้นำในการสั่งการและมอบหมายงาน (Delegation Power)	5
	4.3.4 อำนาจของผู้นำในการสร้างบรรยากาศการประชุม (Climate Establish Power)	5

อภิปรายผลการวิจัย

คำถามวิจัยที่ 1 กลยุทธ์การสื่อสารแบบใดของผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการประชุมขององค์การโดยที่กลยุทธ์การสื่อสารในการศึกษาคครั้งนี้เป็นการศึกษาโดยการถอดเทปบันทึกเสียงการประชุม ผลของการศึกษากลยุทธ์การศึกษาจึงเป็นวัจนภาษาทั้งสิ้น โดยที่จะพบเห็นการใช้กลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำในที่ประชุมได้ตลอดการประชุม ไม่ว่าจะเป็นช่วงเปิด ช่วงปิด

หรือระหว่างการประชุม โดยพบว่ากลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการประชุมที่พบบ่อยที่สุด คือ การสรุปประเด็น และการตั้งคำถามที่ชัดเจนและเฉพาะเจาะจง ซึ่งส่งผลทำให้การประชุมเกิดประสิทธิภาพตามแนวคิดของ Nixon และ Littlepage, (1992) จากการทบทวนวรรณกรรมแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำ สามารถนำแนวคิดและทฤษฎีของ Gostick และ Elton (2009) ซึ่งแบ่งประเภทความสามารถของผู้นำ เป็น 4 ประเภท โดยเมื่อมีการเปรียบเทียบกับผลการวิจัย พบว่า 1) การสรุปประเด็น มีความสอดคล้องและใกล้เคียงกับหน้าที่ความรับผิดชอบในการบรรลุถึงเป้าหมาย (Accountability) 2) การสื่อสารที่ใช้ภาษาตนเอง กระชับ และชัดเจน 3) การกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม และ 4) การตั้งคำถามที่ชัดเจนและเฉพาะเจาะจง มีความสอดคล้องและใกล้เคียงกับการสื่อสารแบบเปิดโอกาส (Communication) 5) การมอบหมายงานที่ต้องรับผิดชอบ มีความใกล้เคียงกับการกำหนดเป้าประสงค์ในการทำงาน (Goal Setting) แต่มีความแตกต่างไปจากแนวคิดและทฤษฎีของ Gostick และ Elton (2009) คือ ความน่าไว้วางใจของผู้นำ (Trust) ซึ่งเป็นประเด็นที่ไม่ได้ปรากฏในผลการวิจัย

อีกทั้งแนวคิดกลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำของ โซติรอส ดำรงสานติ (2554) ที่ได้ศึกษากลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำที่มีผลต่อความรักและพลังขับเคลื่อนองค์กรของคนเก่ง ซึ่งแบ่งเป็น 4 ประเภท โดยเมื่อมีการเปรียบเทียบกับผลการวิจัย พบว่า 1) การกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม มีความสอดคล้องและใกล้เคียงกับการโน้มน้าวใจ 2) การสรุปประเด็น และ 3) การมอบหมายงานที่ต้องรับผิดชอบมีความสอดคล้องและใกล้เคียงกับ ความน่าเชื่อถือของผู้นำ และแนวคิดของ โซติรอส ดำรงสานติ (2554) มีความแตกต่างและไม่ปรากฏผลการวิจัยที่สอดคล้องในด้าน 1) ใช้ภาษาตนเอง กระชับ และชัดเจน และ 2) การตั้งคำถามที่ชัดเจนและเฉพาะเจาะจง

ตลอดจนแนวคิดกลยุทธ์การสื่อสารที่มีประสิทธิผลของผู้นำตามแนวคิดของ Baldoni (2004 อ้างถึงใน ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี, 2549) ประกอบด้วย 4 ปัจจัยหลัก โดยเมื่อมีการเปรียบเทียบกับผลการวิจัย พบว่า

1) การสรุปประเด็น และ 2) การมอบหมายงานที่ต้องรับผิดชอบ สอดคล้องและใกล้เคียงกับปัจจัยการชี้แจง (inform) 3) การกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม และ 4) การสื่อสารที่ใช้ภาษาตนเอง กระชับ และชัดเจน สอดคล้องและใกล้เคียงกับปัจจัยมีส่วนร่วม (Involve) 5) การตั้งคำถามที่ชัดเจน และเฉพาะเจาะจง สอดคล้องและใกล้เคียงกับปัจจัยจุดประกาย (Ignite) โดยที่แนวคิดกลยุทธ์การสื่อสารที่มีประสิทธิผลของผู้นำตามแนวคิดของ Baldoni (2004) มีความแตกต่างจากผลการวิจัยในด้านปัจจัยเชิญชวน (invite)

คำถามวิจัยที่ 2 ประเภทอำนาจใดของผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการประชุมขององค์การ โดยที่อำนาจของผู้นำในการประชุมที่ศึกษา เป็นอำนาจที่ได้จากการแต่งตั้งตามคำสั่งของคณะกรรมการชุดพิเศษนั้น จึงทำให้มีอำนาจเพื่อให้การประชุมนั้นบรรลุเป้าหมายและสำเร็จตามอำนาจหน้าที่ในคำสั่งแต่งตั้ง ตลอดจนประเภทอำนาจของผู้นำในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาโดยการถอดเทปบันทึกเสียงการประชุม ผลของการศึกษาประเภทอำนาจของผู้นำจึงเป็นวัจนภาษาทั้งสิ้น โดยที่จะพบเห็นการใช้ประเภทอำนาจในรูปแบบต่าง ๆ ในที่ประชุมได้ตลอดการประชุม และพบการใช้ประเภทอำนาจของผู้นำที่พบบ่อยที่สุด คือ อำนาจของผู้นำในการสั่งการและมอบหมายงาน อำนาจของผู้นำในการอนุญาตให้มีการตัดสินใจหรือลงมติ ซึ่งส่งผลทำให้การประชุมเกิดประสิทธิภาพตามแนวคิดของ Nixon และ Littlepage, (1992)

จากการทบทวนวรรณกรรม แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับประเภทอำนาจของผู้นำ สามารถนำแนวคิดและทฤษฎีของ French and Raven (1962) และ Greene and Elffers (1998) (อ้างถึงใน Tubbs และ Moss, 2008) ที่มีการแบ่งประเภทอำนาจเป็น 5 ประเภท โดยเมื่อมีการเปรียบ

เทียบกับผลการวิจัย พบว่า 1) อำนาจของผู้นำในการบริหารเวลา 2) อำนาจของผู้นำในการอนุญาตให้มีการตัดสินใจหรือลงมติ 3) อำนาจของผู้นำในการสั่งการและการมอบหมายงาน และ 4) อำนาจของผู้นำในการสร้างบรรยากาศการประชุม มีความสอดคล้องและใกล้เคียงกับประเภทอำนาจที่ได้รับมอบหมายหรืออำนาจตามกฎหมาย (Legitimate power)

ซึ่งแนวคิดประเภทอำนาจของผู้นำตามทฤษฎีของ French and Raven (1962) และ Greene and Elffers (1998) ไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยในประเภทของอำนาจในการให้รางวัล (Reward power) อำนาจในการบังคับ (Coercive power) อำนาจจากความเชี่ยวชาญ (Expert power) และอำนาจจากการอ้างอิง (Referent power)

อีกทั้งแนวคิดทฤษฎีผู้นำแบบวิถีทาง และเป้าหมาย ของ Robert House (1996 อ้างถึงใน สุธีลักษณ์ แก่นทอง, 2555) มีการแบ่งพฤติกรรมของผู้นำออกเป็น 4 รูปแบบ โดยเมื่อมีการเปรียบเทียบกับผลการวิจัย พบว่า 1) อำนาจของผู้นำในการบริหารเวลา และ 2) อำนาจของผู้นำในการสร้างบรรยากาศการประชุม มีความสอดคล้องและใกล้เคียงกับผู้นำแบบมุ่งความสำเร็จของงาน (Achievement – oriented Leader Style) 3) อำนาจของผู้นำในการอนุญาตให้มีการตัดสินใจหรือลงมติ มีความสอดคล้องและใกล้เคียงกับประเภทผู้นำแบบให้มีส่วนร่วม (Participate Leader Style) 4) อำนาจของผู้นำในการสั่งการและการมอบหมายงาน มีความสอดคล้องและใกล้เคียงกับประเภทผู้นำแบบผู้นำแบบสั่งการ (Directive leader Style) ซึ่งในทฤษฎีของ House (1996) รูปแบบผู้นำแบบสนับสนุน (Supportive Leader Style) ไม่ปรากฏในผลการวิจัย

รวมทั้งแนวคิดประเภทผู้นำตามพฤติกรรมตามลักษณะการใช้อำนาจหน้าที่ของ Linsis Likert (1961 อ้างถึงใน พิชาภพ พันธุ์เพ, 2554) ได้จำแนกผู้นำออกเป็น 4 รูปแบบ โดยเมื่อมีการเปรียบเทียบกับผลการวิจัย พบว่า

1) อำนาจของผู้ผู้นำในการบริหารเวลา และ2) อำนาจของผู้ผู้นำในการสั่งการและการมอบหมายงาน มีความสอดคล้องใกล้เคียงกับรูปแบบผู้นำแบบเผด็จการ (Autocratic Leadership) 3) อำนาจของผู้ผู้นำในการอนุญาตให้มีการตัดสินใจหรือลงมติ มีความสอดคล้องใกล้เคียงกับรูปแบบผู้นำแบบใช้กลุ่มปรึกษา (Consultative Leadership) 4) อำนาจของผู้ผู้นำในการสร้างบรรยากาศการประชุม มีความสอดคล้องใกล้เคียงกับรูปแบบผู้นำแบบใช้กลุ่มร่วมมือ (Participate Leadership) ผลการวิจัยไม่พบรูปแบบผู้นำแบบผู้นำเผด็จการแบบมีศิลป์ (Benevolent Leadership) ตามแนวคิดประเภทผู้นำตามพฤติกรรมตามลักษณะการใช้อำนาจหน้าที่ของ Linsis Likert (1961)

ข้อเสนอแนะ

1. ควรเพิ่มเติมการเก็บรวบรวมข้อมูลที่นอกเหนือจากการถอดเทปบันทึกการสนทนาเพียงอย่างเดียว โดยเพิ่มการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเพิ่มมากขึ้น

2. เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อมูลเชิงลึกและเพิ่มการวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล เพื่อจะสามารถนำผลการศึกษามาอภิปรายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3. ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เลือกใช้การศึกษาจากการประชุมคณะกรรมการชุดพิเศษเพียงอย่างเดียว ควรจะมีการศึกษาการประชุมอื่น ๆ ขององค์การ เพื่อจะได้เห็นความแตกต่าง ลักษณะเฉพาะของการประชุมนั้น เพื่อจะได้พัฒนาให้การประชุมขององค์การมีประสิทธิภาพ

4. ในการศึกษาครั้งต่อไป ควรเพิ่มมิติที่นอกเหนือจากมิติของกลยุทธ์การสื่อสารของผู้ผู้นำ และมิติของประเภทอำนาจของผู้ผู้นำ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการประชุมขององค์การ เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่แตกต่าง และหลายมิติมากยิ่งขึ้น เช่น กลยุทธ์การจัดการความขัดแย้งในที่ประชุม

สามารถนำไปใช้ประโยชน์เกี่ยวกับการประชุมที่มีประสิทธิภาพ ในมิติของ กลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำไม่ว่าจะเป็นการสรุปประเด็น การสื่อสารที่ใช้ภาษา กันเอง กระชับ ชัดเจน การมอบหมายงานที่ต้องรับผิดชอบ การกระตุ้นให้เกิด การมีส่วนร่วม การตั้งคำถามที่ชัดเจนและเฉพาะเจาะจง เพราะเป็นประเด็นที่ ล้วนทำให้เกิดการประชุมที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรได้ เป็นอย่างดี รวมทั้งมิติของประเภทอำนาจของผู้นำ ที่มีผลส่งต่อประสิทธิภาพ ของการประชุม คือ อำนาจของผู้นำในการบริหารเวลา อำนาจของผู้นำในการ อนุญาตให้มีการตัดสินใจหรือลงมติ อำนาจของผู้นำในการสั่งการและมอบหมาย งาน และอำนาจของผู้นำในการสร้างบรรยากาศในการประชุม ทั้งสี่ลักษณะนี้ ต้องเสริมทักษะให้ผู้นำ ซึ่งเป็นผู้ต้องนำการประชุม โดยควรที่จะพัฒนาในการ สอนงาน (Coaching) การติดตามงาน (Monitoring) เพิ่มขึ้น และเสริมทักษะ ด้านการสื่อสาร เช่น สรุปใจความสำคัญ จับประเด็นที่สำคัญ หรือเทคนิคการ พูดในที่ประชุม รวมทั้งการเพิ่มอำนาจ (empowerment) กลายมาเป็นการ พัฒนาผลลัพธ์ทางการทำงาน เพื่อทำให้เกิดประสิทธิภาพในการประชุมของ องค์กร

เอกสารอ้างอิง

- ชัยเสถียร พรหมศรี. (2549). *ภาวะผู้นำองค์กรยุคใหม่ (Organization Leadership)*. กรุงเทพฯ : ธรรมกมลการพิมพ์.
- โชติรส ดำรงสานติ. (2554). *การให้สิ่งจูงใจที่ไม่ใช่ตัวเงินและกลยุทธ์การ สื่อสารของผู้นำที่มีผลต่อความรักและพลังงานขับเคลื่อนองค์กร ของคนเก่ง*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พิชาภพ พันธุ์เพ. (2554). *ผู้นำกับการจัดการการเปลี่ยนแปลง (Leadership and change management)*. กรุงเทพฯ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมิต สัจฉกร. (2547). **การบริหารการประชุม**. กรุงเทพฯ : บริษัท
วิศิษฐ์สรอรรถ จำกัด.

สุธีลักษณ์ (นิติธรรม) แก่นทอง. (2555). **ภาวะผู้นำ**. กรุงเทพฯ : ทริปเพิ้ล
เอ็ดดูเคชั่น.

Carlozzi, C. L. (1999). Make your meeting count. **Journal of
Accountancy**, 187, 53-55.

Gostick, A. และ Elton, C. (2009). **The Carrot Principle : How to Best
Manager Use Recognition to Engage Their People,
Rretain Talent, and Accelerate Performance**. New
York : Free Press.

Nixon, C. T., & Littlepage, G. E. (1992). Impact of Meeting Procedures
on Meeting Effectiveness. **Journal of Business and
Psychology**. 1992 : 361-369.

Tracy, B. (2560). **ประชุมยังไงให้ได้ผลคุ้มค่า**. แปลจาก Meetings that get
results โดย นวพันธ์ ปิยะวรรณกร. กรุงเทพฯ : ทัช พับลิเคชั่น.

Tubbs, S.L. และ Moss. (2008). **Human Communication : Principles
and Contexts**. New York : McGraw-Hill Education.

**การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของพื้นที่
สวนส้มโอพันธุ์นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
Land Use Change Analysis of Nakhon Chaisri
Pomelo Plantations in Nakhon Pathom Province**

จิตรภณ สุนทร

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ลักษณะการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ของพื้นที่สวนส้มโอพันธุ์นครชัยศรีและการปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรี ภายหลังจากเหตุการณ์อุทกภัย พ.ศ. 2554 โดยพื้นที่ศึกษาประกอบไปด้วย 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอนครชัยศรี อำเภอสสามพราน และอำเภอบุษราคัม จังหวัดนครปฐม โดยทำการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอและเกษตรกรภายในพื้นที่ โดยเก็บข้อมูลเกษตรกรได้ทั้งสิ้น 88 คน พบว่า ภายหลังจากปัญหาอุทกภัย พ.ศ. 2554 ลักษณะการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สวนส้มโอภายในบริเวณพื้นที่ศึกษานั้น พื้นที่สวนส้มโอโดยรวมมีขนาดพื้นที่ลดลง ในขณะที่จำนวนต้นส้มโอที่เกษตรกรทำการเพาะปลูกเฉลี่ยต่อไร่มีจำนวนมากขึ้น โดยเกษตรกรส่วนใหญ่มีขนาดพื้นที่สวนส้มโออยู่ระหว่าง 6-10 ไร่ และเลือกที่จะปลูกส้มโอพันธุ์ทองดีมากที่สุด รองลงมาคือ ส้มโอพันธุ์ขาวน้ำผึ้ง ส่วนลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินและสิ่งปกคลุมดิน พ.ศ. 2559 นั้นทำการวิเคราะห์ โดยการแปลความหมายข้อมูลภาพดาวเทียม Landsat 8 พบว่า ในบริเวณพื้นที่ศึกษานั้นมีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่สวนมากที่สุด จำนวน 151,714.69 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 43.18 ของพื้นที่ทั้งหมด รองลงมาคือ บริเวณพื้นที่สิ่งปลูกสร้างมีจำนวนทั้งสิ้น 80,676.56 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 22.96

¹อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

ของพื้นที่ทั้งหมด ลำดับที่สามคือการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่นามีจำนวนทั้งสิ้น 65,286.56 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 18.58 ของพื้นที่ทั้งหมด

คำสำคัญ : สัมโพนธันครชัยศรี, การใช้ประโยชน์ที่ดินและสิ่งปกคลุมดิน, อุทกภัย

Abstract

This research aims to analyze land use change of Nakhon Chaisri pomelo plantations after flooding in 2011. Study areas consist of 3 districts which are Nakhon Chai Sri, Sampran and Buddha Monthon. The changing of Nakhon Chaisri pomelo plantations analyze by interviewing agricultural officers and pomelo planters in study areas. 88 planters answered the questionnaires, after flooding in 2011 Nakhon Chaisri pomelo plantations areas turned smaller than the past but the average numbers of pomelo trees per rai are increasing. Most of pomelo planters have planting pomelo between 6-10 rai and decided to plant Thong Dee pomelo most and Khao namphueng in the second. The land use pattern of 2016 analyzed from Landsat 8 satellite data, found that agricultural areas form the highest land use types about 151,714.69 rai or 43.18 % of all areas. Secondly, build up areas form about 80,676.56 rai or 22.96 % of all areas. Thirdly, paddy field areas take about 65,286.56 rai or 18.58 % of all areas.

Keyword : Nakhon Chaisri Pomelo, Land use and land cover, Flood

ความสำคัญและความเป็นมา

ส้มโอนครชัยศรีจัดเป็นผลไม้ที่มีความสำคัญและอยู่คู่กับจังหวัดนครปฐมมาแต่ช้านานสันนิษฐานว่ากลุ่มของชาวจีนได้เป็นผู้นำส้มโอสายพันธุ์นี้เข้ามาปลูกภายในพื้นที่มณฑลนครชัยศรี โดยมีหลักฐานสำคัญที่กล่าวถึงการปลูกส้มโภายในบริเวณจังหวัดนครปฐม คือ เอกสารตรวจราชการเมืองนครไชยศรี (นครชัยศรี) ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพฯ ใน พ.ศ. 2441 ที่ได้ลงบันทึกราคาขายของส้มโอที่นำมาขายในตลาดพระปฐมเจดีย์ไว้ด้วย (วลัยลักษณ์ อมรสิริพงศ์ และคณะ, 2560) และส้มโอยังเป็นผลไม้ที่ถูกนำเสนอผ่านคำขวัญประจำจังหวัดนครปฐม ดังปรากฏว่า “ส้มโอหวาน ข้าวสารขาว ลูกสาวงาม ข้าวหลามหวานมัน สนามจันทร์งามล้น พุทธมณฑลคู่ธานี พระปฐมเจดีย์เสียดฟ้า สวยงามตาแม่น้ำท่าจีน” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของส้มโอที่อยู่คู่กับจังหวัดนครปฐมมาแต่ช้านาน

ปัจจุบันได้มีการพยายามส่งเสริมให้ส้มโอสายพันธุ์นี้เป็นพืชสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยของจังหวัดนครปฐม (Geographical Indication : GI) และได้มีเกษตรกรในจังหวัดนครปฐมผู้ปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรีหลายรายได้ดำเนินการขอตระเบียนใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย ประเภทส้มโอนครชัยศรีแล้วเป็นที่เรียบร้อยแล้ว (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2558) ผลผลิตที่นำออกสู่ตลาดเป็นที่ยอมรับของลูกค้าน้อย่างมาก เนื่องจากมีรสชาติที่มีเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากส้มโอที่ปลูกขึ้นในพื้นที่อื่น ๆ โดยในช่วงสมัยหนึ่งเกษตรกรผู้เพาะปลูกส้มโอในพื้นที่ได้มีการเพาะปลูกเพื่อทำการส่งออกไปขายยังต่างประเทศ ซึ่งเป็นปัจจัยกระตุ้นให้มีความนิยมปลูกส้มโอกันอย่างแพร่หลายมากขึ้น เพราะสามารถขยายตลาดได้กว้างขวางยิ่งขึ้น แต่ในปัจจุบันเกษตรกรในพื้นที่ได้ปรับเปลี่ยนตลาดการขายส้มโอมาเป็นการขายภายในประเทศเอง โดยมีสาเหตุมาจากความสะดวกในการขนส่งและราคาผลผลิตที่อยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการผลิตเป็นการผลิตเพื่อขาย

ภายในประเทศเสียเป็นส่วนใหญ่ พันธุ์ส้มโอที่เกษตรกรเลือกปลูกจึงเป็นสายพันธุ์ที่คนไทยนิยมบริโภค (สุธี สุขสงวน, สัมภาษณ์)

ลักษณะการปลูกส้มโอภายในพื้นที่จังหวัดนครปฐมนั้นพบว่าการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เนื่องจากที่ตั้งของจังหวัดนครปฐมนั้นอยู่บริเวณภาคกลางของประเทศไทย มักจะประสบปัญหาอุทกภัยในพื้นที่ จากปัญหาอุทกภัย พ.ศ. 2554 พบว่าสวนส้มโอของเกษตรกรในพื้นที่ได้ประสบปัญหาน้ำท่วมเช่นกัน สวนส้มโอหลาย ๆ แห่งได้รับความเสียหายอย่างรุนแรง (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดนครปฐม, 2554) ทำให้ต้องมีการเริ่มต้นเพาะปลูกส้มโอขึ้นใหม่ ซึ่งการตัดสินใจของเกษตรกรที่จะเลือกชนิดของพืชเพื่อทำการเพาะปลูกนั้น จำเป็นต้องประเมินถึงสถานการณ์หลาย ๆ ด้านประกอบเข้าด้วยกัน เช่น โอกาสที่จะเกิดอุทกภัยซ้ำ ระยะเวลาที่พืชแต่ละชนิดจะให้ผลผลิตได้ รวมทั้งความต้องการของตลาด เป็นต้น

นอกจากนี้การขยายตัวของเมืองก็จัดเป็นปัจจัยคุกคามต่อการปลูกส้มโอในพื้นที่เช่นกัน เนื่องจากจังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกับกรุงเทพมหานคร ซึ่งปัจจุบันมีการขยายตัวของเมืองจากกรุงเทพมหานครออกมายังจังหวัดนครปฐมอย่างเต็มที่ รวมทั้งการขยายตัวของเมืองจากเขตเมืองนครปฐมเอง ทำให้ราคาที่ดินมีมูลค่าที่สูงขึ้นอย่างมาก จากอัตราการเปลี่ยนแปลงราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดินทั่วประเทศ รอบบัญชี พ.ศ. 2555-2558 พบว่า พื้นที่จังหวัดนครปฐมมีอัตราการเปลี่ยนแปลงราคาประเมินเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ย ร้อยละ 9.11 (ธนาคารอาคารสงเคราะห์, 2555) ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินภายในพื้นที่เป็นอย่างมาก พื้นที่เกษตรประเภทต่าง ๆ เช่น นาข้าว สวนผลไม้ ถูกปรับเปลี่ยนเป็นหมู่บ้านจัดสรร พื้นที่พาณิชยกรรม เพื่อรองรับการขยายตัวของเมือง ดังนั้น เกษตรกรผู้ปลูกส้มโอภายในพื้นที่จึงมีการรับมือกับสภาพปัญหาดังกล่าวได้แตกต่างกันออกไป

เกษตรกรบางรายยังคงเลือกที่จะทำการเพาะปลูกส้มโอต่อไป ในขณะที่เกษตรกรบางรายได้ตัดสินใจขายที่ดินแทน

จากประเด็นข้างต้นผู้วิจัยจึงต้องการที่จะศึกษาถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ของพื้นที่สวนส้มโอพันธุ์นครชัยศรี ของเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอในจังหวัดนครปฐม ว่ามีลักษณะการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะใดภายหลังจากการเกิดปัญหาอุทกภัย พ.ศ. 2554 ทั้งในมิติของขนาดพื้นที่สวน รวมทั้งมิติของรูปแบบการปลูกส้มโอร่วมกับพืชชนิดอื่น ๆ ภายในพื้นที่สวน เพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลของพื้นที่สวนส้มโอ และวิเคราะห์ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่สวนส้มโอในจังหวัดนครปฐม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ลักษณะการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ของพื้นที่สวนส้มโอพันธุ์นครชัยศรีและการปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรีภายหลังจากเหตุการณ์อุทกภัย พ.ศ. 2554

นิยามศัพท์เฉพาะ

ส้มโอพันธุ์นครชัยศรี หมายถึง ส้มโอที่ทำการเพาะปลูกภายในพื้นที่อำเภอ นครชัยศรี อำเภอสามปราชญ์ และอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ประกอบไปด้วยส้มโอ 2 สายพันธุ์ คือ พันธุ์ขาวน้ำผึ้ง และพันธุ์ทองดี

วิธีดำเนินการ

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่สวนส้มโอ คือ พื้นที่ที่มีเกษตรกรทำการเพาะปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรี โดยอยู่ในพื้นที่ 3 อำเภอได้แก่ อำเภอนครชัยศรี อำเภอสามปราชญ์ และอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

ขอบเขตด้านเวลา

ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินและสิ่งปกคลุมดิน ภายในพื้นที่ศึกษา ทำการวิเคราะห์ด้วยการแปลความหมายข้อมูลภาพดาวเทียม ที่บันทึกไว้ในช่วง พ.ศ. 2559

ฐานข้อมูลเกษตรกรรมผู้ปลูกส้มโอ เก็บรวบรวมจากการสัมภาษณ์ เกษตรกรที่ยังคงดำเนินการเพาะปลูกส้มโอพันธันครชัยศรีภายในพื้นที่ศึกษา ในช่วง พ.ศ. 2560

ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ข้อมูลขั้นปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาคสนาม

โดยการสำรวจข้อมูลภาคสนามนั้น ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ เกษตรอำเภอในประเด็นเรื่องข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสถานการณ์การปลูกส้มโอ ภายในพื้นที่ศึกษา สภาพปัญหาจากกรณีปัญหาอุทกภัย พ.ศ. 2554 และวิธีการฟื้นฟูพื้นที่สวนส้มโอ

ในขณะที่กลุ่มเกษตรกรรมผู้ปลูกส้มโอพันธันครชัยศรี ที่อยู่ในพื้นที่ 3 อำเภอได้แก่ อำเภอนครชัยศรี อำเภอสามพราน และอำเภอพุทธมณฑล จังหวัด นครปฐม ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ ขนาดพื้นที่และ ขอบเขตที่ตั้งสวนส้มโอ สายพันธุ์และจำนวนต้นส้มโอที่เพาะปลูกในพื้นที่สวน ส้มโอของเกษตรกรแต่ละราย รวมทั้งรูปแบบการตัดสินใจและการรับมือกับ ปัญหาพิบัติภัยประเภทต่าง ๆ ที่มักจะเกิดขึ้นในพื้นที่ ภายหลังการเกิดปัญหา อุทกภัย พ.ศ. 2554

ข้อมูลขั้นทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่หน่วยงานต่าง ๆ ได้ทำการรวบรวมและ บันทึกไว้

ข้อมูลรายชื่อเกษตรกร และขนาดพื้นที่เพาะปลูกสวนส้มโอพันธัน ครชัยศรี พ.ศ. 2558 จากสำนักงานเกษตรอำเภอ จังหวัดนครปฐม เพื่อใช้เป็น

แนวทางในการตรวจสอบฐานข้อมูลที่จะจัดทำขึ้นใหม่ รวมทั้งเป็นแนวทางในการลงพื้นที่สำรวจภาคสนาม

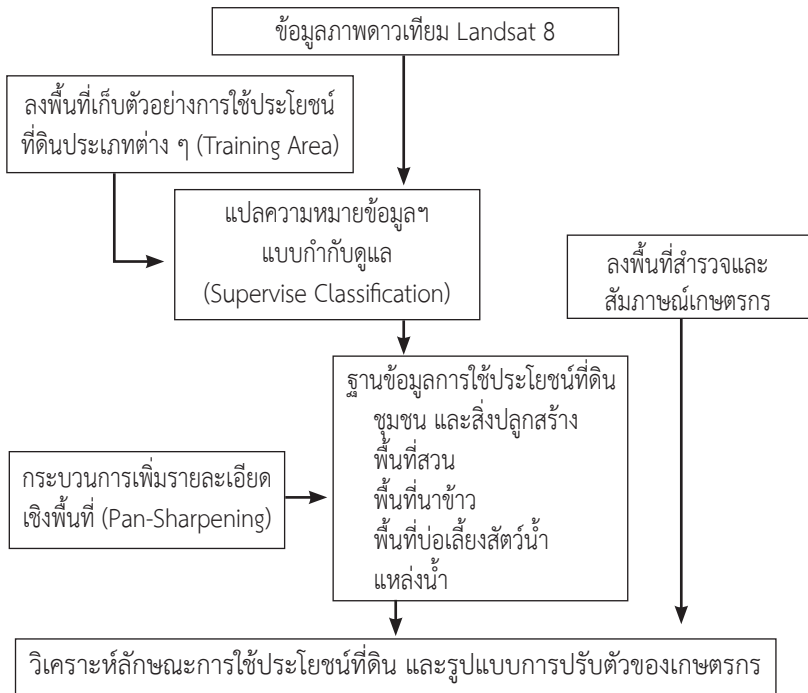
ข้อมูลสถิติเกษตรกรผู้ได้รับผลกระทบจากอุทกภัย พ.ศ. 2554 จากสำนักงานเกษตรอำเภอ จังหวัดนครปฐม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการตรวจสอบและติดตามกลุ่มเกษตรกรผู้ได้รับผลกระทบ ซึ่งอาจจะมีการตัดสินใจปลูกส้มโออีกต่อไป

วิธีการรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

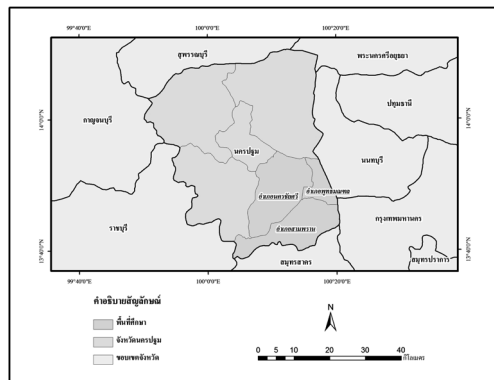
การศึกษาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินและสิ่งปกคลุมดินในเขตพื้นที่ศึกษา ทำการศึกษาด้วยวิธีการสำรวจระยะไกล โดยใช้ข้อมูลภาพดาวเทียม Landsat 8 (Path 129 Row 50 และ Landsat 8 Path 129 Row 51) บันทึกข้อมูลเมื่อ วันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2559 และวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2559 และทำการลงพื้นที่เพื่อสำรวจพื้นที่ตัวอย่าง (Training Area) ของการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ชุมชน แหล่งน้ำ พื้นที่เกษตร พื้นที่เปิดโล่ง

จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์การใช้ประโยชน์ที่ดินและสิ่งปกคลุมดินด้วยวิธีการจำแนกแบบกำกับดูแล (Supervised Classification) พร้อมทั้งตรวจสอบความถูกต้องร่วมกับข้อมูลภาพจากดาวเทียมไทยโชติ ที่ผ่านกระบวนการเพิ่มรายละเอียดเชิงพื้นที่ (Pan-Sharpening)

การจัดทำฐานข้อมูลเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรี จัดทำโดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกร มาทำการวิเคราะห์รูปแบบการเปลี่ยนแปลงการเพาะปลูกส้มโอ ทั้งจำนวนและสายพันธุ์ส้มโอ ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และร้อยละ

ภาพที่ 1 กรอบวิธีการดำเนินการวิจัย

ภาพที่ 2 แผนที่พื้นที่ศึกษา อำเภอนครชัยศรี อำเภอสามพราน และอำเภอพุทธมณฑล

ผลการศึกษา

จากการแปลความหมายการใช้ประโยชน์ที่ดินในบริเวณพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอนครชัยศรี อำเภอสามพราน และอำเภอพุทธมณฑล ในช่วง พ.ศ. 2559 ด้วยข้อมูลดาวเทียม Landsat 8 ที่บันทึกข้อมูลเมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2559 และวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2559 พบว่า ในบริเวณพื้นที่ศึกษานั้นมีการใช้ประโยชน์ที่ดินและสิ่งปกคลุมดินประเภทพื้นที่สวนมากที่สุด จำนวน 151,714.69 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 43.18 ของพื้นที่ทั้งหมด รองลงมาคือบริเวณพื้นที่สิ่งปลูกสร้างมีจำนวนทั้งสิ้น 80,676.56 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 22.96 ของพื้นที่ทั้งหมด ลำดับที่สามคือการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่นามีจำนวนทั้งสิ้น 65,286.56 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 18.58 ของพื้นที่ทั้งหมด

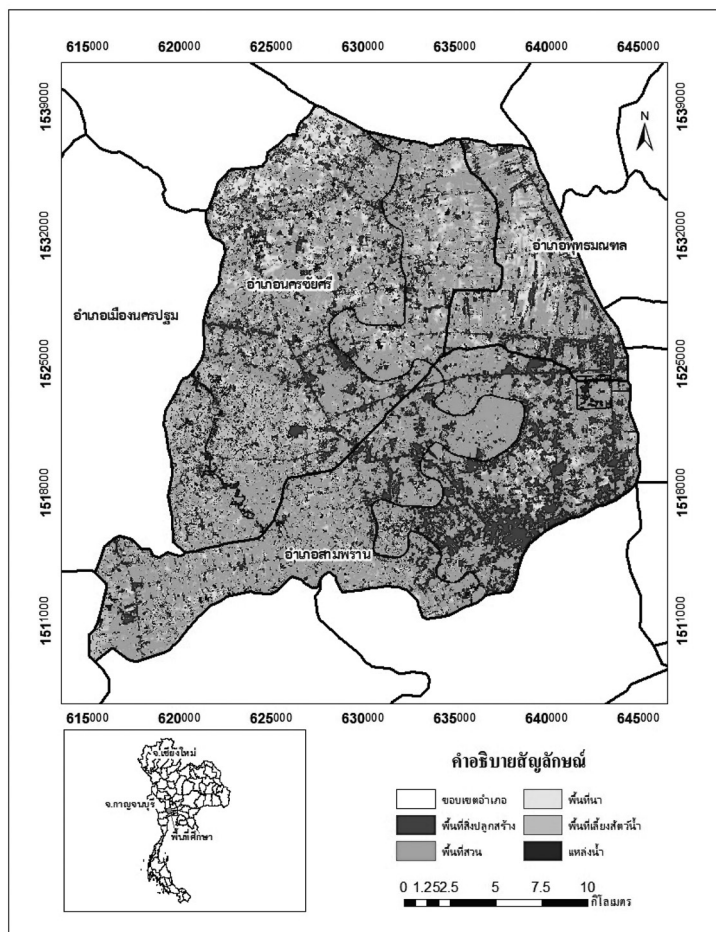
โดยเมื่อพิจารณารูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นรายอำเภอนั้น พบว่า อำเภอสามพรานมีขนาดพื้นที่สวนมากที่สุด จำนวน 69,334.88 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 48.59 ของพื้นที่อำเภอ รองลงมาคืออำเภอนครชัยศรีมีพื้นที่สวนจำนวน 65,598.19 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 39.37 ของพื้นที่อำเภอ ในขณะที่การใช้ประโยชน์ที่ดินและสิ่งปกคลุมดินประเภทสิ่งปลูกสร้างนั้นพบว่า อำเภอสามพรานมีขนาดพื้นที่มากที่สุด จำนวน 38,585.81 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 27.04 ของพื้นที่อำเภอ รองลงมาคือพื้นที่อำเภอนครชัยศรี มีพื้นที่สิ่งปลูกสร้างทั้งสิ้น 31,669.31 ไร่ แต่คิดเป็นเพียงร้อยละ 19.01 ของพื้นที่อำเภอ ลำดับถัดมาคือการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่นา พบว่า อำเภอนครชัยศรีมีพื้นที่ที่นาทั้งสิ้น 36,376.31 ไร่ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 21.83 ของพื้นที่อำเภอ รองลงมาคือพื้นที่อำเภอสามพรานมีที่นาทั้งสิ้น 17,584.88 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 12.32 ของพื้นที่อำเภอ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินและสิ่งปกคลุมดินในเขตพื้นที่ศึกษา

อำเภอ	ขนาดพื้นที่	สิ่งปลูกสร้าง	พื้นที่สวน	พื้นที่นา	บ่อเลี้ยงสัตว์น้ำ	แหล่งน้ำ	รวม
นครชัยศรี	ตร.กม.	50.67	104.96	58.20	41.13	11.63	266.59
	ไร่	31,669.31	65,598.19	36,376.31	25,707.94	7,268.06	166,619.81
	ร้อยละของพ.ท.อำเภอ	19.01	39.37	21.83	15.43	4.36	100.00
สามพราน	ตร.กม.	61.74	110.94	28.14	18.96	8.56	228.33
	ไร่	38,585.81	69,334.88	17,584.88	11,850.19	5,350.50	142,706.25
	ร้อยละของพ.ท.อำเภอ	27.04	48.59	12.32	8.30	3.75	100.00
พุทธมณฑล	ตร.กม.	16.67	26.85	18.12	4.84	0.81	67.29
	ไร่	10,421.44	16,781.63	11,325.38	3,026.25	504.00	42,058.69
	ร้อยละของพ.ท.อำเภอ	24.78	39.90	26.93	7.20	1.20	100.00
รวม	ตร.กม.	129.08	242.74	104.46	64.94	21.00	562.22
	ไร่	80,676.56	151,714.69	65,286.56	40,584.38	13,122.56	351,384.75
	ร้อยละของพ.ท.ทั้งหมด	22.96	43.18	18.58	11.55	3.73	100.00

ในขณะที่จำนวนเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรี ภายในพื้นที่ศึกษาที่สามารถเก็บข้อมูลได้นั้น มีจำนวนทั้งสิ้น 88 ราย โดยพื้นที่เพาะปลูกส้มโอนั้นมีขนาดลดลงจากเดิมเคยมีพื้นที่เพาะปลูกทั้งสิ้น 1,069.25 ไร่ ก่อนเกิดเหตุการณ์อุทกภัย พ.ศ. 2554 ปัจจุบันขนาดพื้นที่สวนส้มโอลดลงเหลือ 1,013.75 ไร่ ลดลงทั้งสิ้น 55.50 ไร่ โดยเมื่อทำการคำนวณพื้นที่สวนส้มโอของเกษตรกรเฉลี่ยต่อราย พบว่าก่อนเกิดเหตุการณ์อุทกภัย พ.ศ. 2554 นั้นเกษตรกรจะใช้พื้นที่เพาะปลูกส้มโอเฉลี่ยรายละ 12.15 ไร่ ในขณะที่ พ.ศ. 2560 เกษตรกรใช้พื้นที่เพาะปลูกส้มโอลดลง เหลือเฉลี่ยรายละ 11.52 ไร่ อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าขนาดพื้นที่ในการเพาะปลูกส้มโอจะมีจำนวนที่ลดลง แต่จำนวนส้มโอรวมทุกสายพันธุ์ที่เพาะปลูกในพื้นที่นั้น มีจำนวนที่เพิ่มขึ้นจากเดิม 43,369 ต้น ก่อนเกิดเหตุการณ์อุทกภัย พ.ศ. 2554 เป็น 43,660 ต้น ใน

พ.ศ. 2560 ดังนั้น เมื่อทำการคำนวณจำนวนต้นส้มโอเฉลี่ยต่อพื้นที่สวน 1 ไร่ จะพบว่า ก่อนเกิดเหตุการณ์อุทกภัย พ.ศ. 2554 จำนวนต้นส้มโอเฉลี่ยต่อไร่ที่เกษตรกรปลูกนั้นอยู่ที่ 40.55 ต้นต่อพื้นที่ 1 ไร่ แต่ใน พ.ศ. 2560 จำนวนต้นส้มโอเฉลี่ยต่อไร่ เพิ่มขึ้นเป็น 43.07 ต้นต่อพื้นที่ 1 ไร่ ดังภาพที่ 3 และตารางที่ 2

ภาพที่ 3 แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินและสิ่งปกคลุมดินในเขตพื้นที่ศึกษา

ตารางที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรี พ.ศ. 2560

	ก่อนเกิดอุทกภัย พ.ศ. 2554	พ.ศ. 2560
จำนวนเกษตรกร (ราย)	88	88
พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	1,069.25	1,013.75
พื้นที่เพาะปลูกเฉลี่ย (ไร่ : ราย)	12.15	11.52
จำนวนส้มโอที่เพาะปลูก (ตัน)	43,369	43,660
จำนวนต้นส้มโอเฉลี่ย (ต้น : ไร่)	40.55	43.07

โดยเมื่อทำการพิจารณาขนาดพื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกรแต่ละราย ภายในพื้นที่ศึกษาพบว่า จำนวนเกษตรกรมากกว่าร้อยละ 50 มีขนาดพื้นที่เพาะปลูกน้อยกว่าพื้นที่เพาะปลูกเฉลี่ยทั้งก่อนและหลังเกิดอุทกภัย พ.ศ. 2554 ที่มีพื้นที่เฉลี่ย 12.15 ไร่ต่อราย และ 11.52 ต่อรายตามลำดับ โดยช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์อุทกภัย พ.ศ. 2554 นั้น เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่เพาะปลูก 6-10 ไร่มากที่สุด จำนวน 26 ราย คิดเป็นร้อยละ 29.55 ของจำนวนเกษตรกรทั้งหมด รองลงมาคือ กลุ่มเกษตรกรที่มีพื้นที่เพาะปลูก 0-5 ไร่ มีจำนวนทั้งสิ้น 24 ราย คิดเป็นร้อยละ 27.27 ของจำนวนเกษตรกรทั้งหมด ในขณะที่ พ.ศ. 2560 นั้น จำนวนของเกษตรกรที่มีพื้นที่เพาะปลูก 0-10 ไร่นั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปเพียง 1 รายเท่านั้น คือ กลุ่มเกษตรกรที่มีพื้นที่เพาะปลูก 0-5 ไร่มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 25 ราย คิดเป็นร้อยละ 28.41 ของจำนวนเกษตรกรทั้งหมด

ในขณะที่เกษตรกรที่ทำการเพาะปลูกส้มโอในพื้นที่มากกว่า 30 ไร่เพียง 1 รายเท่านั้น ส่วนกลุ่มที่มีส่วนการเปลี่ยนแปลงขนาดพื้นที่สวนส้มโอมากที่สุด คือ กลุ่มเกษตรกรที่เคยทำการเพาะปลูก ส้มโอในพื้นที่ระหว่าง 26-30 ไร่ ในช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์อุทกภัย พ.ศ. 2554 มีจำนวนทั้งสิ้น 9 ราย คิดเป็นร้อยละ 10.23 ได้มีจำนวนลดลงในช่วง พ.ศ. 2560 เหลือเพียง 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.68 ของจำนวนเกษตรกรทั้งหมด ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวนเกษตรกรจำแนกตามขนาดพื้นที่สวนส้มโอ พ.ศ. 2560

พื้นที่เพาะปลูก	ก่อนเกิดอุทกภัย พ.ศ. 2554		พ.ศ. 2560	
	ราย	ร้อยละ	ราย	ร้อยละ
0-5 ไร่	24	27.27	25	28.41
6-10 ไร่	26	29.55	26	29.55
11-15 ไร่	14	15.91	15	17.05
16-20 ไร่	12	13.64	14	15.91
21-25 ไร่	2	2.27	2	2.27
26-30 ไร่	9	10.23	5	5.68
31 ไร่ ขึ้นไป	1	1.14	1	1.14
รวม	88	100.00	88	100.00

ภายหลังจากเกิดปัญหาอุทกภัย พ.ศ. 2554 ซึ่งทำให้สวนส้มโอภายในพื้นที่ได้รับความเสียหาย ทำให้เกษตรกรผู้ปลูกส้มโอต้องเริ่มทำการเพาะปลูกส้มโอกันใหม่ โดยเกษตรกรบางรายได้ลงมือเพาะปลูกส้มโอครั้งใหม่ตั้งแต่ พ.ศ. 2555 ในขณะที่เกษตรกรบางรายยังชะลอการเริ่มเพาะปลูกส้มโอออกไปก่อนเนื่องด้วยความไม่มั่นใจในการจัดการปัญหาอุทกภัยในปีต่อไป รวมทั้งเรื่องของต้นทุนทุกที่ต้องใช้ในการเพาะปลูก แต่เมื่อเกษตรกรในพื้นที่ทำการเพาะปลูกส้มโอครั้งใหม่จะพบว่าใน พ.ศ. 2560 นั้นเกษตรกรยังคงนิยมปลูกส้มโอพันธุ์ทองดีมากที่สุด จำนวนทั้งสิ้น 24,360 ต้น โดยมีเกษตรกรที่ปลูกส้มโอสายพันธุ์นี้ทั้งสิ้น 84 ราย เพิ่มขึ้นจากเดิม 1 ราย แต่ในภาพรวมกับพบว่าจำนวนต้นส้มโอสายพันธุ์ทองดีนั้นมีจำนวนที่ลดลง จากช่วงก่อนเกิดอุทกภัย พ.ศ. 2554 ที่เคยมีการเพาะปลูกมากถึง 26,685 ต้น ทำให้ในภาพรวมนั้นจำนวนส้มโอพันธุ์ทองดีมีจำนวนลดน้อยลงถึง 2,325 ต้น

ในขณะที่ส้มโอสายพันธุ์ขาวน้ำผึ้งนั้นมีเกษตรกรเพาะปลูกมากขึ้นเป็น 80 ราย จากเดิม 78 ราย โดยใน พ.ศ. 2560 นั้นมีการปลูกส้มโอสายพันธุ์นี้ทั้งสิ้น 18,020 ต้น จากเดิมที่เคยมีการเพาะปลูกอยู่ที่ 16,025 ต้นในช่วงก่อน

เกิดอุทกภัย พ.ศ. 2554 ในขณะเดียวกันส้มโอสายพันธุ์ทับทิมสยามนั้น แม้ว่า จะเป็นสายพันธุ์ส้มโอที่เกษตรกรมีสัดส่วนการเพาะปลูกน้อยที่สุด แต่พบว่าใน พ.ศ. 2560 นั้น มีจำนวนการเพาะปลูกที่มากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด คือ มีเกษตรกร ที่หันมาปลูกส้มโอสายพันธุ์นี้จำนวนทั้งสิ้น 7 รายมีการเพาะปลูกทั้งสิ้น 1,110 ต้น จากเดิมที่เคยมีเกษตรกรเพาะปลูกอยู่เพียง 4 รายและมีการเพาะปลูกอยู่เพียง 250 ต้นเท่านั้น ทำให้มีจำนวนต้นส้มโอสายพันธุ์ทับทิมสยามเพิ่มขึ้นถึง 860 ต้น ในขณะที่ส้มโอพันธุ์ขาวแตงกวานั้นไม่ค่อยได้รับความนิยมจากเกษตรกรในพื้นที่ เท่าใดนัก คือ ใน พ.ศ. 2560 พบว่ามีเกษตรกรที่ปลูกส้มโอสายพันธุ์นี้เพียง 4 ราย จำนวนทั้งสิ้นเพียง 170 ต้น จากเดิมที่เคยมีเกษตรกรปลูกอยู่จำนวน 7 ราย 400 ต้น ซึ่งมีจำนวนลดลงทั้งสิ้น 230 ต้น ทั้งนี้เมื่อทำการพิจารณา สัดส่วนของสายพันธุ์ส้มโอที่เกษตรกรตัดสินใจทำการเพาะปลูกจะพบว่าส้มโอ พันธุ์ทองดีและส้มโอพันธุ์ขาวน้ำผึ้งนั้นมีสัดส่วนที่สูงมาก คิดเป็นร้อยละ 55.79 และ 41.27 ตามลำดับ เนื่องจากเป็นสายพันธุ์ส้มโอที่ได้ผ่านการขึ้นทะเบียน สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับทางกรมทรัพย์สินทางปัญญาและเป็นที่นิยมของ ผู้บริโภคเป็นอย่างมาก ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 การเปลี่ยนแปลงการเพาะปลูกส้มโอแต่ละสายพันธุ์

สายพันธุ์	จำนวน	ก่อนเกิดอุทกภัย พ.ศ. 2554	พ.ศ. 2560	การเปลี่ยนแปลง
ขาวน้ำผึ้ง	จำนวนต้น	16,025	18,020	+1,995
	จำนวนเกษตรกรผู้เพาะปลูก	78	80	+2
ทองดี	จำนวนต้น	26,685	24,360	-2,325
	จำนวนเกษตรกรผู้เพาะปลูก	83	84	+1
ขาวแตง	จำนวนต้น	400	170	-230
	จำนวนเกษตรกรผู้เพาะปลูก	7	4	-3
ทับทิมสยาม	จำนวนต้น	250	1,110	+860
	จำนวนเกษตรกรผู้เพาะปลูก	4	7	+3

หมายเหตุ (+) คือ การเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มจำนวนขึ้น, (-) คือ การเปลี่ยนแปลงที่ลดจำนวนลง

สรุปและอภิปรายผล

ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินและสิ่งปกคลุมดินภายในบริเวณพื้นที่ศึกษา พ.ศ. 2559 นั้นพื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในภาคพื้นที่เกษตรกรรมทั้งพื้นที่สวนและนาข้าว แต่บริเวณพื้นที่สิ่งปลูกสร้างนั้นก็มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นเพื่อรองรับการขยายตัวของเมืองใหญ่อย่างกรุงเทพมหานครที่มีอาณาเขตติดต่อกับบริเวณพื้นที่ศึกษา โดยในช่วงหลังจากที่เกษตรกรชาวสวนส้มโอประสบปัญหาอุทกภัย พ.ศ. 2554 ทางกลุ่มเกษตรกรยังคงเลือกที่จะฟื้นฟูสวนส้มโอของตนขึ้นมาใหม่ เนื่องจากเป็นพืชประจำถิ่นและเกษตรกรมีประสบการณ์ในการปลูกส้มโอมาอย่างยาวนาน โดยเกษตรกรบางรายได้ตัดสินใจเริ่มปลูกส้มโอขึ้นใหม่ทันที เนื่องจากมองว่าภาครัฐน่าจะจัดการปัญหาน้ำท่วมมิให้เกิดซ้ำขึ้นอีก แต่เกษตรกรบางส่วนยังมิได้ปลูกส้มโอขึ้นมาทดแทนทันที เนื่องจากความกังวลในปัญหาอุทกภัยประกอบกับการฟื้นฟูสวนส้มโอขึ้นมาใหม่จำเป็นต้องใช้ต้นทุนค่อนข้างมาก แต่เมื่อทำการพิจารณาถึงกลุ่มของสายพันธุ์ส้มโอที่เกษตรกรได้ตัดสินใจเพาะปลูกขึ้นมาใหม่ภายหลังประสบปัญหาอุทกภัย พ.ศ. 2554 พบว่าเกษตรกรในพื้นที่ยังคงตัดสินใจเลือกเพาะปลูกส้มโอนครชัยศรี สายพันธุ์ขาวน้ำผึ้งและสายพันธุ์ทองดี ในสัดส่วนที่มากกว่าสายพันธุ์อื่น ๆ เนื่องจากเป็นพันธุ์ส้มโอที่ได้รับความนิยมและได้ขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ในขณะที่ส้มโอสายพันธุ์ทับทิมสยามที่มีกลุ่มเกษตรกรปลูกมากขึ้นกว่าเดิมถึง 860 ต้น เนื่องจากมีราคาผลผลิตต่อลูกที่ค่อนข้างสูงจึงเป็นปัจจัยดึงดูดให้เกษตรกรบางรายหันมาปลูกส้มโอสายพันธุ์นี้ควบคู่กับส้มโอพันธุ์นครชัยศรีด้วย แต่เมื่อเทียบเป็นสัดส่วนจำนวนต้นส้มโอพันธุ์ทับทิมสยามกับจำนวนต้นส้มโอทุกสายพันธุ์ก็พบว่ามีส่วนไม่มากนัก คิดเป็นร้อยละ 2.5 ของจำนวนส้มโอทั้งหมดที่ปลูกภายในพื้นที่

ในช่วงระหว่างการฟื้นตัวของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จะทำการปลูกพืชผัก ผลไม้ชนิดอื่น ควบคู่ไปในสวนด้วย โดยเฉพาะกล้วยหอม

เนื่องจากสามารถให้ผลผลิตได้รวดเร็วเป็นรายได้ให้กับเกษตรกรระหว่างรอผลผลิตจากส้มโอที่ต้องใช้เวลานานหลายปี นอกจากนี้ เกษตรกรหลายรายยังทำการปลูกต้นหมาก มะพร้าว มะม่วง รวมทั้งพริก ควบคู่ไว้ภายในสวนของตนด้วย ถึงแม้ว่าขนาดพื้นที่สวนส้มโอโดยรวมจะมีขนาดพื้นที่ลดลงแต่จำนวนต้นส้มโอที่เกษตรกรปลูกโดยเฉลี่ยต่อพื้นที่ 1 ไร่ นั้นมีขนาดที่เพิ่มขึ้นด้วย สอดคล้องกับการศึกษาของ วรวิทย์ ศุภวิมุต (2554) เรื่อง “รูปแบบการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินภายหลังพายุไต้ฝุ่นเกย์ : กรณีศึกษาตำบลทะเลทรัพย์ อำเภอบางขัน จังหวัดชุมพร” ว่าในการตัดสินใจฟื้นฟูสวนภายหลังเกิดภัยพิบัตินั้น ปัจจัยทางด้านพฤติกรรมมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรค่อนข้างมาก เช่น การเลือกปลูกพืชตามความถนัด ความสะดวกในการดูแลรักษา นอกจากนี้ เกษตรกรยังตัดสินใจเลือกปลูกพืชหลากหลายชนิดมากกว่าปลูกพืชชนิดเดียว รวมทั้งการปลูกพืชอายุสั้นเพื่อที่จะเก็บเกี่ยวผลผลิตได้เร็วขึ้น และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ สุมาลีณี สาดสง่า (2556) เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินทางการเกษตรในเขตชานเมือง : กรณีศึกษาอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี” ที่พบว่า การปรับตัวของเกษตรกรนั้นมีการใช้ยุทธศาสตร์หลายด้านด้วยกัน เช่น การเพิ่มความเข้มในการผลิต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา

ภายหลังจากเหตุการณ์อุทกภัย พ.ศ. 2554 เกษตรกรผู้ปลูกส้มโอภายในพื้นที่ ได้มีการปลูกส้มโอสายพันธุ์ทับทิมสยามเพิ่มขึ้น แม้จะเป็นสัดส่วนที่ไม่มากนัก แต่ก็ควรมีการศึกษาและประเมินแนวโน้มความนิยมและความยั่งยืนในการปลูกส้มโอสายพันธุ์นี้ภายในเขตพื้นที่ที่ศึกษาด้วย เพื่อวางแผนในการส่งเสริมการเพาะปลูก ในขณะเดียวกันแนวโน้มการปลูกส้มโอสายพันธุ์ขาวแป้น

ที่ลดน้อยลงนั้น ควรมีการติดตามและส่งเสริมการเพาะปลูกส้มโอสายพันธุ์นี้ควบคู่กับส้มโอพันธุ์นครชัยศรีด้วย เพื่อเป็นการอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอมิให้สูญหายไป

ในส่วนของผู้ที่ปลูกผลไม้ชนิดต่าง ๆ ที่เกษตรกรชาวสวนส้มโอได้ทำการเพาะปลูกระหว่างรอผลผลิตส้มโอนั้น ควรที่จะได้รับการส่งเสริมให้มีการเพาะปลูกควบคู่กับส้มโอต่อไปแม้ปัจจุบันส้มโอในสวนของเกษตรกรจะสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้แล้ว เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ ลดความเสี่ยงและเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพภายในสวนของเกษตรกร

ข้อเสนอแนะในการทำการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิเคราะห์ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินและสิ่งปกคลุมดินจากข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นทางด้านเกษตรกรรม ควรมีการเลือกช่วงเวลาที่ยืนที่ภาพของข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียมให้ครอบคลุมทุกฤดูกาลในรอบ 1 ปี เพื่อให้ผลการแปลความหมายข้อมูลภาพนั้นมีความถูกต้องสอดคล้องกับการเพาะปลูกพืชในพื้นที่ให้มากที่สุด

ควรมีการประยุกต์ใช้โมเดลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสำรวจระยะไกลมาร่วมในการวิเคราะห์ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินและสิ่งปกคลุมดิน เช่น ดัชนีพืชพรรณ (NDVI) ดัชนีสิ่งปลูกสร้าง (NDBI) เป็นต้น เพื่อให้ผลการแปลความหมายข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียมที่แม่นยำยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมทรัพยากรทางปัญญา. (2558). **สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์**. ค้นเมื่อ 13 กันยายน 2558, จาก http://www.ipthailand.go.th/index.php?option=com_content&view=category&id=66&Itemid=259

- ณัฐ สุขอึ้ง, อนุกุล บุรณประทีปรัตน์, และวิชญา กันบัว. (2557). การสำรวจ
พรรณไม้ในป่าชายเลน และการประยุกต์ใช้ข้อมูลการสำรวจระยะ
ไกลจากดาวเทียม เพื่อการสร้างแผนที่ป่าชายเลน บริเวณปาก
แม่น้ำเวฬุ อำเภอคลอง จังหวัดจันทบุรี. วารสารวิทยาศาสตร์บูรพา.
19 (2557) 1 : 24-36
- ธนาคารอาคารสงเคราะห์. (2555). การเปลี่ยนแปลงของราคาประเมินที่ดิน
ทั่วประเทศปี 2555 คำนวณเมื่อ 13 กันยายน 2558, จาก <http://www.ghbhomecenter.com/journal/download.php?file=1620Sep12mWu8g ZO.pdf>
- ภัทรา ชัยเพียรเจริญกิจ. (2551). ศักยภาพด้านสิ่งแวดล้อมละเอียดยเชิงพื้นที่ของ
ข้อมูลดาวเทียม THEOS ในการจำแนกสิ่งปกคลุมดิน : กรณีศึกษา
พื้นที่สวนลำไย. งานค้นคว้าอิสระ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภูมิสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ภาติยะ พัฒนาศักดิ์. (2557). การวิเคราะห์รูปแบบการใช้ที่ดินโดยการจำแนก
ข้อมูลภาพจาก ดาวเทียม ในอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. วารสาร
วิจัยรามคำแหง (วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี) ปีที่ 17 ฉบับที่ 2
กรกฎาคม-ธันวาคม 2557.
- วรวิทย์ ศุภวิมุติ. (2554). รูปแบบการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน
ภายหลังพายุไต้ฝุ่นเกย์:กรณีศึกษาดำบลทะเลทรัพย์ อำเภอประเทว
จังหวัดชุมพร. วิทยานิพนธ์ปริญญา วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
วิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วัลย์ลักษณ์ อมรสิริพงศ์, ไพรินทร์ มากเจริญ, วลีส นวลหอม, พีรพัฒน์ พันศิริ,
และจิตรภณ สุนทร (2560). รูปแบบการจัดการความรู้พันธุ์ส้มโอ
นครชัยศรีเพื่อการดำรงอยู่อย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย.

สุมาลี นี สาดสา่ง. (2556). การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินทางการเกษตรใน
เขตชานเมือง : กรณีศึกษาอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี.
วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุธี สุขสงวน. (2558, 25 สิงหาคม). เกษตรกร. สัมภาษณ์.

สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดนครปฐม. (2554). สวนส้มโอนครปฐมยืนต้น
ตายหลังถูกน้ำท่วมเสียหายนับ 200 ล้านบาท. ค้นเมื่อ 13 กันยายน
2558, จาก [http : //pr.prd.go.th/nakhonpathom/ewt_news.
php?nid=92&filename=index](http://pr.prd.go.th/nakhonpathom/ewt_news.php?nid=92&filename=index)

อภิสิทธิ์ สุวรรณสะอาด. (2556). แนวทางการสำรวจข้อมูลจากระยะไกล
ในการจำแนกพื้นที่ที่ทิ้งร้างเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน
กรณีศึกษา ตำบลศาลายา อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม.
รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

**การประเมินผลการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรม
ของตำรวจภูธรภาค 7 ตามแบบจำลอง CIPP MODEL
The Assessment of Crime Zero Community Project of the 7th
Police Provincial Region Through CIPP Model.**

ภคิน ศิวเมธากุล¹

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 โดยใช้แบบจำลองการประเมินแบบ CIPP Model กลุ่มตัวอย่างเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในโครงการสังกัดตำรวจภูธรภาค 7 ทั้งหมด จำนวน 208 คน ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ค่าทางสถิติโดยใช้ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation : S.D.) การวิเคราะห์ค่า Chi-square วิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรม SPSS for Window ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1) ด้านข้อมูลปัจจัยภูมิหลังหรือสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประชากรกลุ่มตัวอย่างเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจภูธรภาค 7 ที่เข้าร่วมโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 ที่ทำการศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ 46 ปีขึ้นไป การศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรี เป็นข้าราชการชั้นประทวน ประสบการณ์ในการทำงาน/การปฏิบัติงานมากกว่า 20 ปีขึ้นไป สถานภาพสมรสแล้ว มีรายได้ 15,000 บาทขึ้นไปต่อเดือน

¹ นักศึกษาปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (อาชญาวิทยาและงานยุติธรรม) คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล e-mail : bhakin48@hotmail.com

2) ด้านระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินโครงการ พบว่าระดับความคิดเห็นในภาพรวม ในระดับความคิดเห็นมากที่สุดด้านบริบทหรือสิ่งแวดล้อม ด้านผลผลิตและด้านความยั่งยืนของโครงการ ระดับมากด้านกระบวนการดำเนินการ ระดับปานกลาง

3) ด้านการทดสอบสมมติฐานระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับระดับความคิดเห็นต่อการประเมินผลโครงการ พบว่า ปัจจัยด้าน เพศ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ สถานภาพสมรส รายได้ จำนวนโครงการพัฒนาของสถานีตำรวจที่เคยดำเนินการ บทบาทในการดำเนินโครงการ และการสื่อสารระหว่างทีมงานมีความสัมพันธ์กับระดับของการดำเนินโครงการ ในขณะที่อายุ ประสบการณ์ในการทำงาน/การปฏิบัติงาน ไม่มีความสัมพันธ์กับระดับของการดำเนินโครงการ

4) ข้อเสนอแนะจากการวิจัย คือ ควรประสานการดำเนินโครงการกับหน่วยอื่น ๆ จัดสรรงบประมาณและเพิ่มจำนวนบุคลากร ส่งเสริมและพัฒนาสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ ยกย่องชมเชยผู้ปฏิบัติงาน ประชาสัมพันธ์การดำเนินการและมีการสร้างเครือข่าย การศึกษาเปรียบเทียบ การจัดทำแผนการดำเนินการและวิจัยเชิงคุณภาพ

คำสำคัญ : การประเมินโครงการ ชีบโมเดล โครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรม

Abstract

The objective of this study was to assess the Crime Zero Community project of the 7th police provincial region through CIPP model. Two hundred and eight policemen who worked as operation officers in such project were the samples. Questionnaire

was a tool for data collecting. The collected data were delineated through mean and standard deviation (S.D.) including Chi- square through SPSS for Windows. The results of this study showed that most of samples were male, forty-six years of age, bachelor degree, non-commissioned officers and had work experience/practice for more than 20 years. They were married and got average income of 15,000 baht per month. Furthermore the overall aspect on the context or environmental were at the most appropriate level, productivity and sustainability aspects of the project were at high level and process was at moderate level. The results found that sex, education level, position, income, marital status, number of police station improvement project ever performed, and communications between the teams were associated with the levels of the project operation. On the other hand, age and work experience had no significant relationship to the level of project execution.

The study recommended that coordination with other units should be improved, allocation of project budget and the number of personnel should be increased appropriately, promotion and development welfare and benefits and recognition of the participation of the police officers, public relations and action network must be considered. A comparative study on the similar projects to set up the roadmap operations, and qualitative research must be conducted.

Keywords : preject evaluation, cipp model, crime zero community project

บทนำ

อาชญากรรมเป็นปรากฏการณ์ เป็นปัญหาที่ร้ายแรงและเป็นอันตรายต่อสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมโดยตรง มีผลต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนเป็นอย่างมาก อาชญากรรมเป็นตัวการทำลายโครงสร้างต่าง ๆ ของสังคมเป็นอุปสรรคที่ทำให้ประเทศไม่เจริญ ปัญหาอาชญากรรมจึงเป็นปัญหาใหญ่ที่ประชาชนต้องประสบและได้รับผลเสียอย่างรุนแรงซึ่งต้องได้รับการดูแลและคุ้มครองจากรัฐ ในขณะที่เจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจหน้าที่โดยทั่วไป ได้แก่ การรักษาความสงบเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอกประเทศ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน รักษากฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางอาญา บำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชนและดูแลรักษาผลประโยชน์สาธารณะ เจ้าหน้าที่ตำรวจตำรวจเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งและเป็นส่วนแรกในกระบวนการยุติธรรม ถือเป็นต้นน้ำในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งตำรวจนอกจากจะมีอำนาจหน้าที่ในด้านการป้องกันและปราบปราม จับกุมผู้ต้องหา ค้นหาพยานหลักฐาน และรวบรวม ดำเนินการสอบสวน ในฐานะเป็นพนักงานสอบสวนด้วย โดยมีการสอบสวนและสรุปสำนวนว่าจะส่งฟ้องผู้ต้องหาหรือไม่ แล้วจึงส่งเรื่องไปยังอัยการ ดังนั้น โดยภาพรวม ตำรวจ หมายถึง เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเจ้าพนักงานที่สังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติซึ่งเป็น “ส่วนราชการไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงหรือทบวง” มีฐานะเป็นกรม และอยู่ในบังคับของนายกรัฐมนตรี สำนักงานตำรวจแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่รักษา ความสงบเรียบร้อยเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนตรวจสอบและสอดส่องดูแลทุกข์สุขของประชาชนป้องกันและปราบปรามผู้กระทำความผิดทางกฎหมาย รักษากฎหมาย รวมทั้งดูแลรักษาผลประโยชน์สาธารณะ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของตำรวจไว้ว่า “ตำรวจ เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่ตรวจตรารักษา

ความสงบ จับกุม และปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมาย เรียกชื่อตามหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบ เช่น ตำรวจสันติบาล ตำรวจกองปราบ ตำรวจดับเพลิง ตำรวจรถไฟ ตำรวจป่าไม้ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2525 : 343) ในขณะที่ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีได้ให้คำนิยามของเจ้าพนักงานตำรวจไว้ว่า ตำรวจ คือ เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่ตรวจตรารักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ตำรวจ คือเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย

ภารกิจหลักของสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งประการหนึ่งคือการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ซึ่งมีผลต่อความสงบสุขของสังคมส่วนรวมโดยตรง ในขณะเดียวกันการให้บริการแก่ประชาชนที่มารับบริการที่สถานีตำรวจนับว่าเป็นสิ่งที่ผู้บริหารทุกระดับในหน่วยงานสำนักงานตำรวจแห่งชาติมุ่งเน้นพัฒนาเสมอมา รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการป้องกันอาชญากรรม ผู้บริหารของสำนักงานตำรวจแห่งชาติต้องการให้แน่ใจว่าภารกิจเหล่านี้จะได้รับการเอาใจใส่และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม จึงได้บรรจุแผนการปฏิบัติภารกิจเหล่านี้ไว้ใน ยุทธศาสตร์สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งปัจจุบันคือฉบับปี พ.ศ. 2555-2564 ดังนั้น ในยุทธศาสตร์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2564 ในยุทธศาสตร์ที่ 3 การมีส่วนร่วมของประชาชนและเครือข่ายการปฏิบัติงานของตำรวจ ที่ให้ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของข้าราชการตำรวจและเป้าหมายการทำงานของหน่วยงานทุกระดับให้ยึดถือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำงานตามแนวคิด Community policing และหลักการพัฒนาแก้ไขปัญหาคriminal ที่พลิกผันไปตามแนวทางของชุมชน เป็นการปฏิบัติงานเชิงรุกในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมที่มุ่งเน้นการสร้างพันธมิตรกับชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็งโดยร่วมกับชุมชนแก้ไขปัญหาคriminal ต่าง ๆ ของชุมชนเอง

การมีส่วนร่วมของประชาชนและเครือข่ายการปฏิบัติงานของตำรวจที่สำคัญ คือ แนวคิดเรื่องตำรวจชุมชน เป็นแนวคิดหลักที่นำมาใช้ดำเนินการในประเทศไทยมาเป็นเวลานาน โดยนำเอาหลักการหน่วยตำรวจชุมชนสัมพันธ์ หน่วยป้องกันอาชญากรรมหน่วยทีมตำรวจสายตรวจปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิรูปทางการตำรวจของประเทศสหรัฐอเมริกาในช่วงทศวรรษที่ 30 (ระหว่างปี พ.ศ. 2473-2482) ภายใต้การนำของ ออกัสต์ วอลล์เมอร์ (August Vollmer) หัวหน้าตำรวจแห่งเมืองโอคแลนด์ มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกาผู้ซึ่งได้วางรากฐานของการตำรวจยุคใหม่จนได้รับการยกย่องให้เป็นบิดาแห่งการตำรวจยุคใหม่หลักนิยม ทางตำรวจมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ที่นำมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของตำรวจ ได้ทำให้เกิดความเหินห่างระหว่างตำรวจกับประชาชน และได้กลายเป็นความรู้สึก “แบ่งเขาแบ่งเรา” (An “us” Against “them” mindset) การตำรวจชุมชนจึงก่อกำเนิดขึ้นภายใต้ชื่อเรียกแตกต่างกัน เช่น สายตรวจเดินเท้า (Foot Patrol) ทีมตำรวจสายตรวจ (Team Policing) การตำรวจหมู่บ้าน (Neighborhood Policing หรือ Neighborhood-Oriented Policing) การตำรวจที่เน้นการแก้ไขปัญหา (Problem-Oriented Policing) และการตำรวจชุมชน (Community-Oriented Policing, Community-Based Policing หรือ Community Policing)

ตำรวจผู้รับใช้ชุมชนเป็นการแก้ไขปัญหาเชิงกลยุทธ์ เพื่อป้องกันและควบคุมอาชญากรรมและลดความหวาดกลัวภัยอาชญากรรม ซึ่งมีสาระสำคัญ 4 ประการ ได้แก่

- 1) การขยายขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบของงานตำรวจให้กว้างขวางขึ้น
- 2) การให้ความสำคัญอย่างเน้นหนักในการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างตำรวจกับประชาชน อย่างใกล้ชิด ลึกซึ้ง สม่ำเสมอ และต่อเนื่องตลอดไป

3) การให้ความสนใจเพิ่มมากขึ้นเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ในการแก้ไข ปัญหาและการป้องกันอาชญากรรม

4) ความพยายามที่จะปรับปรุงโครงสร้างการบริหารงานของตำรวจ เพื่อกระจาย การให้บริการ และการวางแผนระดับชุมชน ให้ดีขึ้น

สถานการณ์ของสังคมไทยในยุคปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็วในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง วัฒนธรรม และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามาก ยิ่งขึ้น เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาเด็กและสตรีที่ถูกล่อลวง และล่วงละเมิดทางเพศ ฯลฯ เป็นต้น การแก้ปัญหอาชญากรรมที่ผ่านมา จะเป็นการปฏิบัติงานในเชิงตั้งรับโดยเน้นหนักที่การจับกุม และการบังคับใช้ กฎหมายเป็นหลัก ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหอาชญากรรมได้ดีเท่าที่ควร ดังนั้นจึงต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดและวิธีการในการแก้ไขปัญหอาชญากรรม เสียใหม่

231

ยุทธศาสตร์การบริหารราชการของ พลตำรวจโท วีรพงษ์ ชื่นภักดี อดีต ผู้บัญชาการตำรวจภูธรภาค 7 ยุทธศาสตร์ที่ 2 : เร่งรัดพัฒนา ชีตความสามารถ สู่มาตรฐานสากล แผนงานที่ 3 : ยกระดับมาตรฐานการรักษาความสงบเรียบร้อย และการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมพื้นฐานบูรณาการการป้องกันและ ปราบปรามอาชญากรรมพิเศษ ลดความหวาดระแวงจากภัยอาชญากรรมของ ประชาชน ดังนั้นตำรวจภูธรภาค 7 ได้เล็งเห็นความสำคัญของการนำทฤษฎี Community Policing ซึ่งเป็นหลักการทำงานใหม่ของตำรวจ โดยเจ้าหน้าที่ ตำรวจ CPO ต้องเข้าหาชุมชนและต้องทำงานร่วมกัน เพื่อรักษาความสงบสุข ของชุมชนและหลักการพัฒนาแก้ปัญหาที่พลิกผันไปตามแนวทางของชุมชน เป็นการปฏิบัติงานเชิงรุกในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมที่มุ่งเน้น การสร้างพันธมิตรกับชุมชน เน้นความสามารถในการป้องกันและแก้ไขปัญหา ของชุมชน ควบคู่ไปกับการบังคับใช้กฎหมาย ตำรวจภูธรภาค 7 จึงได้จัดทำ

โครงการ “โครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรม Crime Zero Community ตำรวจภูธรภาค 7” ภายใต้หลักการ Community Policing ขึ้น

1) เพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ และทัศนคติของข้าราชการตำรวจที่เข้าร่วมโครงการฯ ให้ยึดถือการมีส่วนร่วมของประชาชนมาใช้ในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมและการให้บริการ

2) เพื่อสร้างความเชื่อมั่น และความไว้วางใจให้กับประชาชน ในชุมชนเป้าหมายจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ CPO

3) เพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจ CPO และประชาชนในชุมชนในการบ่งชี้และแก้ไขปัญหาอาชญากรรม ความรู้สึกหวาดกลัวภัยอาชญากรรม ตลอดจนสภาพความไร้ระเบียบและความเสื่อมโทรมทางสังคมให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชนเป้าหมาย

4) เพื่อลดปัญหาอาชญากรรม

5) เพื่อแก้ไขปัญหาเด็กและสตรีที่ตกเป็นเหยื่อของการล่วงละเมิดทางเพศและการทารุณ

6) เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติของประชาชนในชุมชนเป้าหมายให้ตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบต่อความสงบสุขของชุมชนของตน

7) เพื่อสร้างชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

ดังนั้น โครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมเป็นโครงการที่มีที่มาจากทฤษฎี Community policing เป็นการดำเนินการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของตำรวจ ที่มุ่งส่งเสริมความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจและชุมชน เพื่อลดปัญหาอาชญากรรม และปัญหาความไม่เป็นระเบียบของชุมชน โดยเทคนิคการแก้ที่ต้นเหตุของปัญหา และอาศัยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับตำรวจ

อย่างไรก็ตาม โดยที่การจัดตั้งโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมเป็นโครงการที่ดำเนินการมาระยะหนึ่ง แม้ว่าที่ผ่านมาตำรวจภูธรภาค 7 เคยได้

มีการประเมินผลการดำเนินการโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมมาแล้ว แต่ก็เป็น การประเมินกว้างโดยทั่วไป การประเมินผลโดยใช้กระบวนการตามแนวทาง CIPP Model ของ เดเนียล แอล สตัฟเฟิลบีม (Daniel L. Stufflebeam) เป็นแบบในการวิจัยประเมินผล ที่จะ เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการดำเนินการของโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรม เนื่องจากจะเป็นการประเมินเชิงระบบศึกษาวิจัยเชิงประเมินผลโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรม ของ ตำรวจภูธรภาค 7 ทั้งนี้เพราะรูปแบบ CIPP นั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลหรือสารสนเทศ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจหาทางเลือกที่เหมาะสม ในการประเมินจะประเมินจากปัจจัยหลัก 4 ประการ คือ สภาพแวดล้อม (Context) เพื่อการพิจารณาความเหมาะสมของเป้าหมายโครงการ ปัจจัยนำเข้า (Input) เพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสม ความพอเพียงของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ กระบวนการ (Process) เพื่อหาข้อบกพร่องของการดำเนินโครงการ เพื่อจะได้ทำการแก้ไขให้สอดคล้องกับข้อบกพร่องนั้น ๆ รวมทั้งเพื่อหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่จะสั่งการเพื่อการพัฒนางานต่าง ๆ และ ผลผลิต (Product) เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ ตามโครงการ ผลที่ได้จากการประเมินทำให้ทราบความเป็นจริงของโครงการทั้ง 4 ด้าน ข้อมูลที่ได้เหล่านี้ช่วยในการตัดสินใจของผู้บริหารในการปรับปรุงโครงการการดำเนินงานของโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Objectives)

1. เพื่อประเมินผลการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 ตามแบบจำลอง CIPP MODEL ในทั้ง 4 ด้านคือ บริบทหรือสภาพแวดล้อม (Context) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านกระบวนการบริหารจัดการหรือการดำเนินการ (Process) และผลผลิต (Product) ของโครงการ

2. เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับระดับความคิดเห็นต่อการประเมินผลการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7

ระเบียบวิธีวิจัย (Methology Research)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธร ภาค 7 มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรม ของตำรวจภูธร ภาค 7 เป็นการศึกษาวิจัยเชิงประเมินผลโดยใช้รูปแบบ CIPP MODEL ประชากรเป้าหมาย (Target Population) ที่ใช้ในการประเมินผลโครงการในครั้งนี้ ได้แก่ ข้าราชการตำรวจในสังกัดตำรวจภูธรภาค 7 เนื่องจากโครงการดังกล่าวมีการกำหนดระบุตัวบุคคลผู้ดำเนินการภายในตำรวจภูธรภาค 7 ประกอบไปด้วย สถานีตำรวจภูธรในเขตจังหวัด นครปฐม ราชบุรี กาญจนบุรี สุพรรณบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสาคร และสมุทรสงคราม โดยมีการมอบหมายให้ผู้รับผิดชอบสถานีตำรวจละ 2 นาย จากจำนวน 104 สถานีตำรวจ ดังนั้น ประชากรเป้าหมายทั้งหมดจึงเป็นการเจาะจง ทั้งหมด คือ 208 นาย เป็นประชากรกลุ่มตัวอย่าง

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจะนำแบบสอบถามที่ได้ มาทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Window (Statistical Package for the Social Science for Window) โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) นำเสนอเป็นจำนวนค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ตามลักษณะของข้อมูลโดยวิเคราะห์ในภาพรวมและรายด้าน จากข้อคำถามของเครื่องมือ คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูล ส่วนบุคคล แบบวัดองค์ความรู้ แบบสอบถามความคิดเห็นต่อผลการดำเนินโครงการ แบบสอบถามความพึงพอใจต่อผลการดำเนินโครงการ และแบบสอบถามการนำความรู้ไปใช้ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

ผลการวิจัย (Results)

1. ด้านข้อมูลปัจจัยภูมิหลังหรือสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประชากรกลุ่มตัวอย่างเป็นเจ้าของหน้าที่ตำรวจภูธรภาค 7 ที่เข้าร่วมโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 ที่ทำการศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ 46 ปีขึ้นไป การศึกษาดำรงระดับปริญญาตรี เป็นข้าราชการชั้นประทวน ประสบการณ์ในการทำงาน/การปฏิบัติงานมากกว่า 20 ปีขึ้นไป สถานภาพสมรสแล้ว มีรายได้ 15,000 บาทขึ้นไป ต่อเดือน

2. ด้านระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินโครงการของเจ้าหน้าที่ โครงการปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 ตำรวจภูธรภาค 7 พบว่า

1) ด้านบริบทหรือสิ่งแวดล้อม (Context) เจ้าหน้าที่ที่ทำการศึกษาส่วนใหญ่มีระดับความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับความคิดเห็นมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.25) เมื่อพิจารณาเป็นรายกรณี พบว่า เจ้าหน้าที่ที่มีความคิดเห็นว่าการจัดตั้งโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมมีความเหมาะสมกับการลดปัญหาอาชญากรรมในพื้นที่เมื่อเปรียบเทียบกับโครงการอื่น ๆ การจัดตั้งโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมมีความเหมาะสมกับการประสานงานของฝ่ายปกครอง เพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ต่าง ๆ อยู่ในระดับความคิดเห็นมากที่สุด

การจัดตั้งโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมมีความสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล ปัญหาอาชญากรรมในชุมชนปัจจุบันในพื้นที่มีความซับซ้อนที่การดำเนินการต่อปัญหาต้องมีการจัดตั้งโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรม และผลตอบแทนที่ได้รับจากการจัดตั้งโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมมีความคุ้มค่าและเหมาะสมกับการกิจตำรวจภูธรภาค 7 ในปัจจุบัน อยู่ในระดับความคิดเห็นมาก

2) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ในภาพรวมอยู่ในระดับความคิดเห็นปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.33) โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายกรณีพบว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจมีความคิดเห็นว่ โครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมมีการประยุกต์ใช้เทคนิค วิธีการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ (เช่น คอมพิวเตอร์) มาช่วยในการปฏิบัติงาน โครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมมีความพร้อมด้านทรัพยากรต่าง ๆ ในการทำงานจะส่งผลให้การดำเนินโครงการให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย อยู่ในระดับความคิดเห็นมาก

จำนวนบุคคลากรมีพอเพียงที่จะใช้ในการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรม มีการจัดงบประมาณที่เหมาะสมและเพียงพอต่อการดำเนินงานตำรวจภูธรภาค 7 และอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ในการทำงานมีจำนวนเพียงพอ และเหมาะสมเอื้อต่อการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับความคิดเห็นปานกลาง

3) ด้านกระบวนการดำเนินการ (Process) ในภาพรวมอยู่ในระดับความคิดเห็นมาก (ค่าเฉลี่ย 4.20) เมื่อพิจารณาเป็นรายกรณีพบว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจ มีความคิดเห็นว่ การจัดทำโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมตำรวจภูธรภาค 7 มีการประเมินผลการดำเนินการ มีการตรวจสอบ ประเมินผลและแก้ไขในการปฏิบัติงานตำรวจภูธรภาค 7 ให้เป็นไปตามแผนอยู่เสมอ ตำรวจภูธรภาค 7 ได้ชักจูงให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจปฏิบัติงานที่มุ่งสู่จุดหมายที่ต้องการ อยู่ในระดับความคิดเห็นมากที่สุด

ตำรวจภูธรภาค 7 มีการวางแผนในการปฏิบัติงาน ข้อมูล สภาพปัญหาการกำหนด วัตถุประสงค์และขอบข่ายที่ชัดเจนสอดคล้องกับนโยบายรัฐ การทำงานตำรวจภูธรภาค 7 ในปัจจุบันมีการประสานความเข้าใจและร่วมมือทำงานด้วยความสามัคคีกับเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชาที่อยู่สูงขึ้น การจัดองค์กรตำรวจภูธรภาค 7 มีการกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบ อำนาจหน้าที่ และภารกิจต่าง ๆ ที่ดี การจัดทำโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมตำรวจ

ยุทธภาค 7 มีความสอดคล้องกับการปฏิบัติงานขององค์กรในกระบวนการ ยุติธรรม และการจัดหน่วยงานในตำรวจยุทธภาค 7 ยังไม่สามารถทำให้ ผู้ปฏิบัติงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี ยังมี การก้าวก้าวหรือทำงานซ้ำซ้อนกันและการ ขัดแย้งกันในการทำงาน อยู่ในระดับความคิดเห็นมาก

4) ด้านผลผลิต (Product) ในภาพรวมอยู่ในระดับความคิดเห็น มากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.29) เมื่อพิจารณาเป็นรายกรณีพบว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจ มีความคิดเห็นว่าการดำเนินการโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมเกิด ประโยชน์สุขต่อประชาชนในชุมชนอย่าง การเข้าร่วมโครงการชุมชนปลอดภัย ไร้อาชญากรรมสามารถนำความรู้ไปใช้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นได้ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมมีความพึงพอใจในการ ดำเนินการ บุคลากรที่ปฏิบัติงานมีความรู้ ความเข้าใจและมีความคิดเห็นในทาง ที่ดีต่อการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรม ผู้เข้าร่วมโครงการ ชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมยอมรับและชื่นชมการดำเนินการของท่าน พอใจ ต่อการดำเนินการโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมในปัจจุบันมาก ความ รู้สึกการดำเนินการตำรวจยุทธภาค 7 มีประโยชน์ ความร่วมมือ รูปแบบของ กิจกรรม การนำไปใช้และผลกระทบของโครงการที่ชัดเจน การดำเนินการ โครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมบรรลุด้านประสิทธิภาพของการปฏิบัติ ราชการและมีความคุ้มค่า อยู่ในระดับความคิดเห็นมากที่สุด

ตำรวจยุทธภาค 7 ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ และความคิดเห็นที่ดีต่อ โครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรม ผลงานที่การดำเนินการโครงการชุมชน ปลอดภัยไร้อาชญากรรมบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายตามที่ได้รับ งบประมาณมาดำเนินการ และการดำเนินการโครงการชุมชนปลอดภัย ไร้อาชญากรรมไม่มีปัญหาและอุปสรรคมาตั้งแต่ดำเนินการ อยู่ในระดับ ความคิดเห็นมาก

5) ด้านความยั่งยืนของโครงการ ในภาพรวมอยู่ในระดับความคิดเห็นมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.36) เมื่อพิจารณาเป็นรายกรณีพบว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจมีความคิดเห็นว่า การดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นในการสร้างความปลอดภัยให้ชุมชน การดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมมีความเหมาะสมและเป็นธรรม โดยคำนึงถึงความต้องการของคนในชุมชนทั้งปัจจุบันและในอนาคต การดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมเป็นการดำเนินการเตรียมความพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน การดำเนินการโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมช่วยสร้างภูมิคุ้มกันความปลอดภัยในชุมชน และการดำเนินการโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมทำให้สังคมและชุมชนในพื้นที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอยู่ในระดับความคิดเห็นมากที่สุด

3. การพิสูจน์สมมติฐาน

การทดสอบสมมติฐานระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับระดับความคิดเห็นต่อการประเมินผลโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 โดยใช้ Chi-Square Test เพื่อทดสอบ ซึ่งกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในการทดสอบสมมติฐาน

1) สมมติฐานทางการวิจัยข้อที่ 1 เจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีเพศแตกต่างกัน มีความสัมพันธ์กับระดับความคิดเห็นต่อการประเมินผลการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 แตกต่างกัน ผลการศึกษาพบว่า เพศมีความสัมพันธ์กับระดับของการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภาค 7 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

2) สมมติฐานทางการวิจัยข้อที่ 2 เจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีอายุแตกต่างกัน มีความสัมพันธ์กับระดับความคิดเห็นต่อการประเมินผลการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 แตกต่างกัน ผลการศึกษา

พบว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์กับระดับของการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

3) สมมติฐานทางการวิจัยข้อที่ 3 เจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความสัมพันธ์กับระดับความคิดเห็นต่อการประเมินผลการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 แตกต่างกัน ผลการศึกษาพบว่า ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับระดับของการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

4) สมมติฐานทางการวิจัยข้อที่ 4 เจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีตำแหน่งราชการแตกต่างกันมีความสัมพันธ์กับระดับความคิดเห็นต่อการประเมินผลการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 แตกต่างกัน ผลการศึกษาพบว่า ตำแหน่งราชการมีความสัมพันธ์กับระดับของการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภาค 7 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

5) สมมติฐานทางการวิจัยข้อที่ 5 เจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีประสบการณ์ในการทำงาน/การปฏิบัติงานแตกต่างกันมีความสัมพันธ์กับระดับความคิดเห็นต่อการประเมินผลการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภาค 7 แตกต่างกัน ผลการศึกษาพบว่า ประสบการณ์ในการทำงาน/การปฏิบัติงานไม่มีความสัมพันธ์กับระดับของการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

6) สมมติฐานทางการวิจัยข้อที่ 6 เจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีสถานภาพสมรสแตกต่างกันมีความสัมพันธ์กับระดับความคิดเห็นต่อการประเมินผลการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 แตกต่างกัน ผลการศึกษาพบว่า สถานภาพสมรสมีความสัมพันธ์กับระดับของการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

7) สมมติฐานทางการวิจัยข้อที่ 7 เจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีรายได้ปัจจุบัน ต่อเดือนแตกต่างกันมีความสัมพันธ์กับระดับความคิดเห็นต่อการประเมินผลการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 แตกต่างกัน ผลการศึกษาพบว่า รายได้ปัจจุบันต่อเดือนมีความสัมพันธ์กับระดับของการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

8) สมมติฐานทางการวิจัยข้อที่ 8 เจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการพัฒนาของสถานีตำรวจที่เคยดำเนินการแตกต่างกันมีความสัมพันธ์กับระดับความคิดเห็นต่อการประเมินผลการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 แตกต่างกัน ผลการศึกษาพบว่า จำนวนโครงการพัฒนาของสถานีตำรวจที่เคยดำเนินโครงการมีความสัมพันธ์กับระดับของการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

9) สมมติฐานทางการวิจัยข้อที่ 9 เจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีบทบาทในการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมแตกต่างกันมีความสัมพันธ์กับระดับความคิดเห็นต่อการประเมินผลการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภาค 7 แตกต่างกัน ผลการศึกษาพบว่า บทบาทในการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมมีความสัมพันธ์กับระดับของการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

10) สมมติฐานทางการวิจัยข้อที่ 10 เจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีสภาพการสื่อสารระหว่างบุคลากรในการดำเนินโครงการแตกต่างกันมีความสัมพันธ์กับระดับความคิดเห็นต่อการประเมินผลการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 แตกต่างกัน ผลการศึกษาพบว่า สภาพการสื่อสารระหว่างบุคลากรในการดำเนินโครงการมีความสัมพันธ์กับระดับของ

การดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องการประเมินผลการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 ตามแบบจำลอง CIPP MODEL ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านบริบทหรือสิ่งแวดล้อม (Context) ด้านความยั่งยืนของโครงการและด้านผลผลิต (Product) อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านกระบวนการดำเนินการ (Process) และอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)

ผลการศึกษาที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศรีสุตา วงศ์วิเศษกุล และคณะ (2556) ศึกษาเรื่องการประเมินผลโครงการการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เพื่อการสร้างเสริมสุขภาพเด็กปฐมวัยและผู้สูงอายุในชุมชนด้วยการประเมินรูปแบบชิปปี้ (CIPP MODEL) พบว่า ในด้านบริบทหรือสิ่งแวดล้อม (Context) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะในเรื่องหลักการและเหตุผลมีความสอดคล้องกับภาวะของสังคม และสอดคล้องกับสุลาวัลย์ แซ่ด่าน และคณะ (2559) ศึกษาเรื่อง การประเมินโครงการความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริการชุมชนของสถาบันการพลศึกษาวิทยาเขตกระบี่ พบว่า ในด้านความยั่งยืนของโครงการ กลุ่มประชากรส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมากที่สุด ในการดำเนินการดำเนินโครงการสอดคล้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรในการฝึกประสบการณ์ในการเรียนรู้ให้กับนักศึกษา และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกับชุมชนได้เป็นอย่างดี

1. การอภิปรายผลระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินโครงการ ของเจ้าหน้าที่ตำรวจภูธรภาค 7

1) ด้านบริบทหรือสภาวะแวดล้อม (Context)

เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ทำการศึกษาค้นคว้าส่วนใหญ่มีระดับความคิดเห็นใน
ด้านบริบทหรือสิ่งแวดล้อม (Context) ในภาพรวมอยู่ในระดับความคิดเห็นมาก
ที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายกรณี พบว่า

เจ้าหน้าที่ตำรวจ มีความคิดเห็นว่า การจัดตั้งโครงการชุมชน
ปลอดภัยไร้อาชญากรรมมีความเหมาะสมกับการลดปัญหาอาชญากรรมในพื้นที่
เมื่อเปรียบเทียบกับโครงการอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของคาลด์เวล
(Caldwell, 1965 : 78) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการของ
ตำรวจว่า การรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างตำรวจกับประชาชนจะเป็น
ผลประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่สำหรับงานของตำรวจ เพราะการที่ได้รับความร่วมมือ
และสนับสนุนจากประชาชนนั้น จะนำมาซึ่งความสะดวกรวดเร็วในการได้รับ
ข่าวสารเกี่ยวกับอาชญากรรม และนำไปสู่ความสำเร็จในการสืบสวนที่มี
ประสิทธิภาพ เป็นผลให้การดำเนินคดีเสร็จสิ้นไปโดยเร็ว ประหยัดงบประมาณ
ลดความเสี่ยงภัยต่อการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน และยังเป็นผลดีต่อโครงการ
ลดอัตราการเกิดอาชญากรรมและการกระทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการ
ป้องกันและลดจำนวนอาชญากรรมในสังคมที่สำคัญ คือ การกระจายอำนาจใน
การบริหารงานยุติธรรม พร้อม ๆ กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่
(1) ประชาชนและชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในความพยายามใด ๆ ที่จะป้องกัน
อาชญากรรม (2) องค์กรในกระบวนการยุติธรรมจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับ
ประชาชน หรือโครงการที่เอกชนเป็นผู้ริเริ่มขึ้น (3) จัดให้มีโครงการร่วมมือ
ในการป้องกันอาชญากรรมระหว่างภาครัฐและเอกชนในระดับต่าง ๆ และ
(4) เจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมายจะต้องมีหน้าที่ให้การสนับสนุนโครงการต่าง ๆ
ในการป้องกันอาชญากรรม

2) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)

เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ทำการศึกษาค้นคว้าส่วนใหญ่มีระดับความคิดเห็นในด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ในภาพรวมอยู่ในระดับความคิดเห็นปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายกรณีพบว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจ มีความคิดเห็นว่า มีการจัดงบประมาณที่เหมาะสมและเพียงพอต่อการดำเนินงานตำรวจภูธรภาค 7 และอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ ในการทำงานมีจำนวนเพียงพอและเหมาะสมเอื้อต่อการปฏิบัติงาน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เขตคงรัฐ ธรรมสัจย์ (2554) “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะของสถานีตำรวจเพื่อประชาชน กรณีศึกษาสถานีตำรวจที่มีผลการประเมินตามโครงการพัฒนาสถานีตำรวจเพื่อประชาชนดีเด่น ประจำปี 2552-2553 จังหวัดอุบลราชธานี” พบว่า งบประมาณที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติจัดสรรให้น้อย ไม่เพียงพอที่จะใช้ในการปฏิบัติงาน ถึงแม้งบประมาณที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้จัดสรรให้ไม่เพียงพอ ฉะนั้นเพื่อให้งานสามารถดำเนินการต่อไปได้ เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ปฏิบัติจึงต้องใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัด และบางครั้งสถานีตำรวจและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานต้องแก้ไขปัญหาด้วยการใช้ทรัพยากรของตนเอง เช่น อุปกรณ์ส่วนตัว ทุนทรัพย์ส่วนตัว อีกทั้งการขอความสนับสนุนและช่วยเหลือจากหน่วยงานเอกชนหรือหน่วยงานอื่น ๆ มาช่วยเพื่อให้สามารถทำงานต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) ด้านกระบวนการดำเนินงาน (Process)

เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ทำการศึกษาค้นคว้าส่วนใหญ่มีระดับความคิดเห็นในด้านการกระบวนการดำเนินการ (Process) ในภาพรวมอยู่ในระดับความคิดเห็นมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายกรณีพบว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจ มีความคิดเห็นว่าการทำงานของตำรวจภูธรภาค 7 ในปัจจุบันมีการประสานความเข้าใจและร่วมมือทำงานด้วยความสามัคคีกับเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชาที่อยู่สูงขึ้น มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เขตคงรัฐ ธรรมสัจย์

(2554) “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะของสถานีดำรงเพื่อประชาชน กรณีศึกษาสถานีดำรงที่มีผลการประเมินตามโครงการพัฒนาสถานีดำรงเพื่อประชาชนดีเด่น ประจำปี 2552-2553 จังหวัดอุบลราชธานี” พบว่า ความมุ่งมั่นและเอาใจใส่ของผู้บังคับบัญชาระดับหัวหน้าสถานีเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบพัฒนาสถานีดำรงเพื่อประชาชน เนื่องจากหัวหน้าสถานีเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบดูแลงานทุกอย่างของสถานีดำรง เป็นผู้กำหนดแผนงานเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ฉะนั้นผู้บังคับบัญชาระดับหัวหน้าสถานีต้องมีความมุ่งมั่น มีความเป็นธรรม เปิดกว้างในการรับฟังความคิดเห็น เป็นแบบอย่างที่ดี มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนอย่างแท้จริง อีกทั้งต้องดูแลและแก้ไขปัญหาขัดข้องในการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้การปฏิบัติงานสามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

4) ด้านผลผลิต (Product)

เจ้าหน้าที่ดำรงที่ทำการศึกษาส่วนใหญ่มีระดับความคิดเห็นในด้านผลผลิต (Product) ในภาพรวม อยู่ในระดับความคิดเห็นมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายกรณีพบว่าเจ้าหน้าที่ดำรง มีความคิดเห็นว่า ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ ความเข้าใจและมีความคิดเห็นในทางที่ดีต่อการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เขตคงรัฐ ธรรมสัถย์ (2554) ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะของสถานีดำรงเพื่อประชาชน กรณีศึกษาสถานีดำรงที่มีผลการประเมินตามโครงการพัฒนาสถานีดำรงเพื่อประชาชนดีเด่น ประจำปี 2552-2553 จังหวัดอุบลราชธานี” พบว่า สถานีดำรงที่ทำการวิจัยมีคุณลักษณะความเป็นสถานีดำรงเพื่อประชาชนอยู่ในระดับสูง เนื่องจากสถานีดำรงที่ทำการวิจัยเคยเป็นสถานีดำรงที่ผลการปฏิบัติงานที่ดีมาโดยตลอด ข้าราชการดำรงส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินการตามโครงการพัฒนาสถานีดำรงเพื่อประชาชนเป็นอย่างดี อีกทั้งข้าราชการดำรงเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถใน

งานที่ตนเองรับผิดชอบและมีความรับผิดชอบสูง ผู้บังคับบัญชาให้ความดูแลเอาใจใส่ผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างสม่ำเสมอ ข้าราชการตำรวจมีความเต็มใจรับใช้ประชาชน ยิ้มแย้มแจ่มใส บริการด้วยความรวดเร็วและเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานของ ประสิทธิ์ ลอยวิสุทธิ์ (2549) ถาวรศักดิ์ เทพชาตรี (2550) และศรายุทธ จุลณวัฒน์ (2542) จากผลงานของผู้วิจัยดังกล่าว พบว่า เมืองค์ประกอบสำหรับการดำเนินการตามโครงการพัฒนาสถานีตำรวจเพื่อประชาชน ได้แก่ ความรู้และความสามารถของหัวหน้าสถานีตำรวจและข้าราชการตำรวจระดับผู้ปฏิบัติงาน วัฒนธรรมภายในองค์กร ทรัพยากรที่เพียงพอ และการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

5) ด้านความยั่งยืนของโครงการ

เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ทำการศึกษาค้นคว้าส่วนใหญ่มีระดับความคิดเห็นในด้านความยั่งยืนของโครงการ ในภาพรวมอยู่ในระดับความคิดเห็นมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.36) เมื่อพิจารณาเป็นรายกรณีพบว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจมีความคิดเห็นว่า การดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นในการสร้างความปลอดภัยให้ชุมชน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เขตคงรัฐ ธรรมสัต์ย์ (2554) ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะของสถานีตำรวจเพื่อประชาชน กรณีศึกษาสถานีตำรวจที่มีผลการประเมินตามโครงการพัฒนาสถานีตำรวจเพื่อประชาชนดีเด่น ประจำปี 2552-2553 จังหวัดอุบลราชธานี” พบว่า การที่จะเป็นสถานีตำรวจเพื่อประชาชนที่แท้จริง ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งร่วมตรวจสอบการปฏิบัติงานของตำรวจ ฉะนั้นตำรวจต้องรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อนำมาพิจารณาเพื่อปรับปรุงแผนการปฏิบัติงานเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งการแสวงหาความร่วมมือจากประชาชน ส่วนตัวแทนภาคประชาชนซึ่งเป็น

คณะกรรมการตรวจสอบและประเมินผลของสถานีดำรงต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และเป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั่วไปและสามารถเป็นกระบอกเสียงในการประชาสัมพันธ์การปฏิบัติงานของตำรวจได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับความคิดเห็นในงานของ ถาวรศักดิ์ เทพชาตรี (2550) และศรยุทธ จุณณวัฒน์ (2542) ซึ่งมีความเห็นตรงกันว่า การสนับสนุนของประชาชนในพื้นที่ช่วยให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย “การประเมินผลโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 โดยใช้แบบจำลองการประเมินแบบ CIPP MODEL” เป็นการวิจัยเชิงประเมินผลโครงการที่มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อประเมินผลการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 ตามแบบจำลอง CIPP MODEL ในทั้ง 4 ด้านคือ บริบทหรือสภาพแวดล้อม (Context) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านกระบวนการบริหารจัดการ หรือการดำเนินการ (Process) และผลผลิต (Product) ของโครงการ พบผลการศึกษาที่น่าสนใจจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะดังนี้

1) ผลการศึกษาพบว่า ด้านบริบทหรือสภาพแวดล้อม (Context) การจัดตั้งโครงการปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 มีความเหมาะสมกับการประสานงานของหน่วยราชการอื่นเพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ต่าง ๆ และเหมาะสมกับการพัฒนางานยุติธรรมของตำรวจภูธรภาค 7 และป้องกันอาชญากรรมในสังคมไทย และผลตอบแทนที่ได้รับจากการจัดตั้งโครงการปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 มีความคุ้มค่าและเหมาะสมกับการกิจหน่วยราชการอื่นในปัจจุบัน หน่วยราชการอื่นจึงควรมีการกำหนดให้การดำเนินงานชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7

เป็นภารกิจหลักประการหนึ่งของกระทรวงและผลักดันให้มีโครงสร้างที่เป็นทางการในฐานะหน่วยงานหลักในระบบราชการ

2) ผลการศึกษาพบว่า ด้านปัจจัยนำเข้า งบประมาณและบุคลากร/ กำลังคน ระยะเวลาดำเนินโครงการ และวัสดุ อุปกรณ์ ยังไม่เพียงพอและยังขาดความเหมาะสม ควรจัดสรรงบประมาณและเพิ่มจำนวนบุคลากร ส่งเสริมและพัฒนาสวัสดิการและสิทธิประโยชน์

3) ด้านบทบาทในการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรม ในภาพรวม แม้จะพบว่า ในงานที่ปฏิบัติมีการวางแผนงาน และการควบคุมงาน ตลอดจนการอำนวยความสะดวกหรือการสั่งการในงานที่ปฏิบัติดี แต่การทำงานยังไม่เหมาะสมในด้านต่าง ๆ ควรมีการส่งเสริมยกย่องผู้ปฏิบัติงานในโครงการปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 และอาสาสมัครชุมชนที่เข้ามาช่วยงาน ส่งเสริมการศึกษาต่อ และมีโครงการเพิ่มรายได้

4) ด้านผลผลิต พบว่า การนำเอาแนวทางการดำเนินงานชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 ไปใช้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่น ยังมีน้อย จึงควรมีการประชาสัมพันธ์การดำเนินการและมีการสร้างเครือข่ายทั้งในหน่วยงานในตำรวจภูธรภาค 7 และในหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้วย

5) ด้านโอกาสและความก้าวหน้า ในภาพรวมพบว่า บุคลากรยังขาดโอกาสได้รับการฝึกอบรมจากหน่วยงานอื่น การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมโดยการศึกษาคู่ต่อ หน่วยราชการอื่นจึงควรมีการสนับสนุนให้มีการฝึกอบรมในที่ทำงาน (In house Training) และการเปิดโอกาสให้มีการลาศึกษาต่อเพื่อพัฒนาบุคลากร ทั้งนี้อาจทำความร่วมมือกับหน่วยงาน เช่น สถาบันอุดมศึกษาที่เกี่ยวข้อง

6) ด้านความสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่น ๆ ในกระบวนการยุติธรรม และความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน พบว่า การทำงานชุมชนปลอดภัยไร้

อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมมีความเป็นกันเอง หน่วยงานอื่น ๆ ในกระบวนการยุติธรรมให้ความร่วมมือในการทำงานด้วยดี เต็มใจร่วมมือในการทำงานด้วย แต่การสังสรรค์ระหว่างเพื่อนร่วมงานในกระบวนการยุติธรรมยังมีน้อย จึงควรจัดกิจกรรมที่จะเชื่อมความสัมพันธ์ เช่น การแข่งขันกีฬา เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป

1) ควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบการบูรณาการการดำเนินการร่วมกันระหว่างหน่วยงานในระดับจังหวัดกับหน่วยงานอื่นในกระบวนการยุติธรรมในสังกัดอื่น ๆ

2) ควรมีการศึกษาแผนที่การดำเนินงานของชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 (Roadmap) เพื่อจะได้ทราบว่า การดำเนินงานของโครงการปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 ในอนาคตควรมีการดำเนินการในระบบ ขั้นตอนและการประสานสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่น ๆ ในกระบวนการยุติธรรมอย่างไร

3) ควรมีการศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 เพื่อสามารถเรียนรู้และเข้าใจในรายละเอียดมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

เขตคงรัฐ ธรรมสัถย์. (2554). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะของสถานีตำรวจเพื่อประชาชน กรณีศึกษาสถานีตำรวจที่มีผลการประเมินตามโครงการพัฒนาสถานีตำรวจเพื่อประชาชนดีเด่น ประจำปี 2552-2553 จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

- ประสิทธิ์ ลอยวิสุทธิ. (2554). การประเมินการปฏิบัติงานแบบดุลยภาพของ
สหกรณ์ออมทรัพย์ตำรวจสงขลา จำกัด. วิทยานิพนธ์ ศีษศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและประเมิน มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ถาวรศักดิ์ เทพชาตรี. (2550). อิทธิพลของปัจจัยภูมิหลัง ภาวะผู้นำ ขวัญ
กำลังใจ และการรับรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นและวัฒนธรรมองค์กรที่มี
ผลต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจในเขตพื้นที่ 3 จังหวัด
ชายแดนภาคใต้. วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาการ
บริหารการพัฒนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสวนสุนันทา.
- ศรีสุตา วงศ์วิเศษกุล. (2556). การประเมินผลโครงการ การพัฒนาศูนย์การ
เรียนรู้เพื่อการสร้างเสริมสุขภาพเด็กปฐมวัยและผู้สูงอายุในชุมชน.
วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครราชสีมา ปีที่ 19 ฉบับที่
2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2556. นครราชสีมา.
- สุลาวัลย์ แซ่ด่าน และคณะ. (2559). การประเมินโครงการความร่วมมือกับ
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริการชุมชนของสถาบันการ
พลศึกษา วิทยาเขตกระบี่. การประชุมหาตใหญ่วิชาการระดับชาติ
และนานาชาติครั้งที่ 7 วันที่ 23 มิถุนายน 2559 มหาวิทยาลัย
หาตใหญ่.
- ศรายุทธ จุณณวัตต์. (2542). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการสนอง
นโยบายโครงการพัฒนาสถานีตำรวจเพื่อประชาชนในสังกัด
กองบัญชาการตำรวจนครบาล. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคม
สงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Caldwell, L. K. (1965). *Environment : A Challenge in Modern
Society*. New York : Double-day.

การพัฒนานโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าว ในภาคประมงทะเล¹

Policy and Measure Development of Alien Labor Rights Protection in Marine Fishery Sector

นฤทธิ์ ฤทธิ์คำรพ² พรชัย เทพปัญญา³ นรินทร์ สังข์รักษา⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทของนโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเล และ 2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของนโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเล โดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลโดยการวิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนานโยบายและมาตรการ

ผลการวิจัยพบว่า 1) บริบทของนโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเล พบว่า นโยบายและมาตรการแต่ละช่วงยังมีทิศทางที่ไม่ชัดเจนแน่นอน และรัฐบาลแต่ละสมัยมีนโยบายและมาตรการ

¹บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิจัย เรื่องการพัฒนานโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเล หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

²นักศึกษาปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร โทร. 064-5564498 Kang.na70@hotmail.com

³อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี เลขที่ 1 หมู่ 3 ตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี โทร. 081-9014663 p.d.4663@gmail.com

⁴อาจารย์ประจำ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี เลขที่ 1 หมู่ 3 ตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี โทร.081-8579337 narin@ms.su.ac.th

ที่แตกต่างกัน ทำให้แรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเลยังไม่ได้รับความคุ้มครองสิทธิเท่าที่ควร 2) ปัญหาและอุปสรรคของนโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเล พบว่า นโยบายและมาตรการดังกล่าวยังทำได้ไม่ทั่วถึง ทำให้แรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเลไม่ได้รับความคุ้มครองสิทธิเท่าที่ควร ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนานโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเลจะต้องมีความชัดเจนและรับฟังปัญหาข้อเสนอแนะของทุกภาคส่วน รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐต้องบูรณาการทำงานร่วมกันตลอดจนนโยบายและมาตรการดังกล่าวแรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเลจะต้องเข้าถึงสิทธิอย่างทั่วถึงและได้รับการคุ้มครองสิทธิอย่างเสมอภาคโดยไม่มี การเลือกปฏิบัติ

คำสำคัญ : นโยบายและมาตรการ, การคุ้มครองสิทธิ, แรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเล

Abstract

The research aimed to 1) study the content of policy and measure development of alien labor rights protection in marine fishery sector, and 2) study the problems and barriers of alien labor rights protection in marine fishery sector.

The research results indicated that 1) the content of policy and measure development of alien labor rights protection in marine fishery sector found that policies and measures in each period were with unclear directions due to the different governments with the different policies and measures, thus allowing the lack of appropriate alien labor rights protection,

2) the problems and barriers of alien labor rights protection in marine fishery sector found that the policies and measures were not completed, resulting in the lack of appropriate alien labor rights protection, and proposed guidelines for the development of policies and measures for the protection of the rights of alien labor in marine fisheries sector must be clear and listen to the problems of all sectors. Alien labor in workers in the marine fisheries sector must have full access to their rights and equal rights protection without discrimination.

Keywords : Policy and measure, Rights Protection, Alien labor in marine fishery sector

บทนำ

1. จากการที่ประเทศไทยมีระบบเศรษฐกิจขนาดใหญ่และมีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่สูงเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศพม่า กัมพูชา ลาว ซึ่งมีพรมแดนติดกันกับไทยทำให้ประชาชนของไทยมีโอกาสในการทำงานประเภทต่าง ๆ ได้มากขึ้นแต่ในทางกลับกันยังขาดแคลนแรงงานในงานที่มักไม่เป็นที่พึงปรารถนาอันได้แก่งานที่ยากลำบากงานที่สกปรกและงานที่อาจเกิดอันตรายได้ง่าย (Difficult, Dirty, Dangerous : 3D) ผู้ประกอบการจึงได้มีการลักลอบนำเข้าแรงงานต่างด้าวเป็นจำนวนมากจากประเทศเพื่อนบ้านที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ต่ำกว่าเพื่อชดเชยการขาดแคลนแรงงานดังกล่าว (ศิริพร สัจจามันท์ และคณะ, 2557 หน้า1) อีกทั้งมีการอพยพเข้ามาของแรงงานข้ามชาติ โดยเฉพาะแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น พม่า ลาว กัมพูชา ลักลอบเข้ามาโดยไม่ได้จดทะเบียน ซึ่งในปี 2552 มีแรงงานข้ามชาติเข้ามาทำงานในประเทศไทย

ประมาณ 2.2 ล้านคน มีแรงงานที่ขึ้นทะเบียนเพียง 1.3 ล้านคน (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2553 หน้า 17) นอกจากนี้ ค่าจ้างขั้นต่ำเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนให้แรงงานต่างด้าวยังคงหลั่งไหลเข้ามาอย่างผิดกฎหมายต่อเนื่องและสวัสดิการที่รัฐบาลหยาบยี่นให้แก่แรงงานต่างด้าวด้วยเหตุผลทางสิทธิมนุษยชน และสิทธิอื่น ๆ ล้วนเป็นประโยชน์ที่แรงงานต่างด้าวได้รับโดยไม่ต้องจ่ายต้นทุน จึงเป็นสิ่งกระตุ้นให้แรงงานบางส่วนยอมเสี่ยงลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมาย แต่ในทางกลับกันนายจ้างบางรายก็ยังแสวงหาประโยชน์จากการจ้างแรงงานนี้ด้วยการจ่ายค่าจ้างต่ำกว่าค่าจ้างขั้นต่ำ ไม่จัดหาสวัสดิการตามกฎหมายที่ครบถ้วน รวมทั้งมีการใช้แรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายเยี่ยงทาส การทารุณกรรม (ศศิวิมล ตันติวุฒิ, 2559)

นอกจากนี้ นโยบายที่ออกมาบางเรื่องก็ยังไม่เอื้อต่อการคุ้มครองแรงงานต่างด้าวได้อย่างจริงจัง ยังมีกฎหมายนโยบายที่ยังขัดต่อการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าว เช่น ข้อจำกัดในเรื่องคุณสมบัติของผู้ก่อตั้งและกรรมการสหภาพแรงงาน ระเบียบที่ปิดกั้นไม่ให้แรงงานต่างด้าวเข้าถึงกองทุนเงินทดแทนประกาศกระทรวงมหาดไทยที่ห้ามไม่ให้แรงงานข้ามชาติเดินทางออกนอกพื้นที่โดยอ้างเหตุผลเรื่องความมั่นคง (บุษยรัตน์ กาญจนดิษฐ์, 2552) ดังนั้น นโยบายของภาครัฐควรจะพิจารณาและให้ความสำคัญถึงการพัฒนาแนวทางการคุ้มครองแรงงานให้เป็นมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศโดยเฉพาะขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labor Organization) ที่ได้กำหนดปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักการและสิทธิขั้นพื้นฐานในการทำงาน 4 เรื่อง คือการห้ามใช้แรงงานบังคับเสรีภาพในการสมาคมและการร่วมเจรจาต่อรอง การจัดการเลือกปฏิบัติในการจ้างงานและอาชีพการจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่ถูกขูดรีดเอาเปรียบ เป็นต้น (ศิริพร สัจจามันท์ และคณะ, 2557 หน้า 11)

จากสภาพปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงนโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเลยังไม่มีความชัดเจน ทำให้เกิดช่องโหว่ในการที่แรงงานต่างด้าวถูกระงับและละเมิดสิทธิและถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้างหรือนายหน้าที่ลักลอบขนย้ายแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายหรือการค้ามนุษย์และการทุจริตของเจ้าหน้าที่รัฐที่มีส่วนรู้เห็นการกระทำดังกล่าว ส่วนกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิแรงงานและการค้ามนุษย์ยังไม่มีความสอดคล้องกับหลักการสากลหรืออนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศที่ยอมรับของนานาชาติ ประกอบกับเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่จริงจังต่อการบังคับใช้กฎหมายกับผู้ค้ามนุษย์หรือแรงงานที่หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาการพัฒนานโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเล เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้มาหาแนวทางในการพัฒนานโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเลให้เกิดความเหมาะสม เพื่อให้แรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเลได้รับการคุ้มครองสิทธิอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันกับแรงงานไทย โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาบริบทของนโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวและการค้ามนุษย์ในภาคประมงทะเล
- 2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของนโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าว และการค้ามนุษย์ในภาคประมงทะเล

ขอบเขตของการวิจัย

- 1) ขอบเขตด้านเนื้อหาผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวและการค้ามนุษย์ใน

ภาคประมงทะเลผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร โดยการศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และอินเทอร์เน็ตผ่านเว็บไซต์ต่างๆ ประกอบด้วยเอกสารทั้งนโยบายและมาตรการ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2) ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ในการวิจัยคือ จังหวัดสมุทรสาครซึ่งเป็นจังหวัดที่ติดชายทะเลและมีแรงงานต่างด้าวมาทำงานประมงทะเลมากที่สุด อีกทั้งเป็นจังหวัดที่มีปัญหาเรื่องแรงงานประมง (ศูนย์ประสานแรงงานประมงจังหวัด, 2560)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) สามารถนำผลการวิจัยที่ได้นำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสู่การกำหนดแนวทางในการพัฒนานโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเลที่เหมาะสมและสอดคล้องกับมาตรฐานสากลและเป็นที่ยอมรับกับนานาชาติต่อไป

2) ผลการวิจัยทำให้ได้แนวทางในการพัฒนา นโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเล เพื่อนำไปพัฒนานโยบายและมาตรการการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเลตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. วิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) ที่เกี่ยวข้องประกอบด้วยตำรา บทความวิชาการเอกสารต่าง ๆ และWebsite ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของนโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเล และปัญหาและอุปสรรคนโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิ

แรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเล ประกอบด้วย 1. ภาครัฐ ได้แก่ ผู้ที่ปฏิบัติงานด้านนโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเล จำนวน 1 คน 2. ภาคเอกชน ได้แก่ ผู้มีส่วนร่วมในการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเล จำนวน 2 คน 3. องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ได้แก่ ผู้ที่สนับสนุนและส่งเสริมการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวหรือ (NGOs) จำนวน 2 คน และ 4. กลุ่มผู้ใช้แรงงาน ได้แก่ ผู้มีส่วนได้เสียในการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเล จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 7 คน

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิแรงงานเป็นการบริหารสมดุลระหว่างทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแรงงานหลักคือ เสรีนิยม (Liberalism) และ มาร์กซิส (Marxism) ทฤษฎีมาร์กซิส (Marxism) ของ Karl Marx เห็นว่าแรงงานที่ใช้แรงงานจะใช้ในการผลิตสินค้าและบริการนั้นควรจะมีมูลค่า (value) ตามจำนวนชั่วโมงที่สังคมต้องใช้ในการเลี้ยงดูผู้ใช้นั้นให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งรวมถึงอาหารเสื้อผ้าและที่อยู่อาศัย (บุญราษะมโน และคณะ, 2558 หน้า 2-3) และความไม่ยุติธรรมในสังคมเกิดจากการแสวงหาผลประโยชน์ที่ไม่มีที่สิ้นสุดของนายทุนที่เอาเปรียบผู้ใช้แรงงานด้วยเหตุนี้ ทฤษฎีมาร์กซิสได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นของทฤษฎีที่ให้ความสำคัญแก่สิทธิและสวัสดิการของแรงงาน และเป็นสัญลักษณ์ของการต่อสู้กับความไม่เท่าเทียมในสังคมระหว่างชนชั้นนายทุนและชนชั้นผู้ใช้แรงงาน ทฤษฎีเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism) ซึ่งมีแนวคิดว่าหากกลไกตลาดสามารถทำงานได้อย่างอิสระแล้ว ปัจเจกชนจะสามารถทำงาน ค่าขายหรือลงทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น แรงงานจะย้ายไปทำงานในพื้นที่ที่ให้ค่าแรงมากที่สุด ในขณะที่ทุนจะย้ายไปลงทุนในที่ที่ให้ผลตอบแทนสูงสุด เป็นต้น ในช่วงเวลาดังกล่าว การค้าขายระหว่างประเทศเริ่มมีความเข้มข้นขึ้นจากการขยายตลาดสินค้าและวัตถุดิบเพื่อ

ตอบสนองการพัฒนาอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจในประเทศตะวันตก ทฤษฎีเสรีนิยมใหม่เรียกร้องให้รัฐเข้ามากำกับควบคุมตลาดให้น้อยที่สุดโดยเชื่อว่าการค้าเสรีจะช่วยเพิ่มระดับการพึ่งพิงทางเศรษฐกิจซึ่งจะช่วยป้องกันความขัดแย้งระหว่างประเทศและนำไปสู่สันติสุขของโลกในที่สุด (Scott Burchill, 2001 pp. 37-39)

ขณะที่ทฤษฎีสិทธิมนุษยชน (Theory of Human Rights) ซึ่งผสมผสานกับแนวคิดแบบมาร์กซิสในแง่ที่สนับสนุนให้รัฐต้องรับประกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์เพื่อให้ปัจเจกชนสามารถดำเนินชีวิตทำงาน หรือประกอบธุรกิจตามกลไกตลาดได้อย่างอิสระ ทฤษฎีดังกล่าวเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในหลายประเทศ โดยปฏิญญาสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติปี ค.ศ. 1948 (Universal Declaration of Human Rights-UDHR) ได้ถูกตราขึ้น โดยมีสาระสำคัญ คือให้การคุ้มครองสิทธิของบุคคลอย่างเท่าเทียมในหลายด้าน และยังมีบทบัญญัติหลายข้อที่เกี่ยวข้องกับแรงงาน เช่น มาตรา 23 (1) ให้บุคคลมีสิทธิที่จะทำงาน มีอิสรภาพในการเลือกงาน ได้รับเงื่อนไขในการทำงานที่เป็นธรรมและเป็นประโยชน์ และได้รับการคุ้มครองจากการว่างงานมาตรา 23 (4) บุคคลมีสิทธิที่จะจัดตั้งและเข้าร่วมสหภาพแรงงานเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนและมาตรา 24 บุคคลมีสิทธิที่จะพักผ่อน ซึ่งรวมถึงการจำกัดชั่วโมงการทำงานและการมีวันหยุดโดยได้รับค่าจ้าง เป็นต้น สิทธิของแรงงานจึงถือเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่บุคคลทุกคนพึงได้รับอย่างเท่าเทียมกัน (กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน, 2558 หน้า 5) จะเห็นว่า ทฤษฎีเสรีนิยมและมาร์กซิสเห็นตรงกันว่า สิทธิของแรงงานเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ส่งผลให้การคุ้มครองแรงงานเป็นความสัมพันธ์ระหว่างลูกจ้าง นายจ้าง และรัฐ อย่างไรก็ตาม ขอบเขตบทบาทของรัฐในการเข้ากำกับควบคุมการคุ้มครองสิทธิของแรงงานนั้นยังเป็นที่ถกเถียงกันระหว่างสองทฤษฎีโดยฝ่ายเสรีนิยมนั้นเห็นว่ารัฐควรมีบทบาทที่จำกัด แยกเรื่อง

การจ้างงานออกจากการคุ้มครองแรงงาน โดยการจ้างงานควรเป็นเรื่องระหว่างนายจ้างและลูกจ้างที่จะเจรจาทำความเข้าใจถึงผลประโยชน์ร่วมกัน โดยสิทธิของแรงงานนอกเหนือจากที่เป็นสิทธิพื้นฐานภายใต้กฎหมาย ควรเป็นเรื่องที่นายจ้างและลูกจ้างเจรจาทกลงกันเอง เนื่องจากการคุ้มครองสิทธิของลูกจ้างย่อมส่งผลดีต่อผลประโยชน์ของนายจ้าง เช่น ชั่วโมงการทำงานในหนึ่งวันไม่ควรยาวนานเกินไปเพื่อป้องกันไม่ให้นายจ้างเหนื่อยล้าจนทำให้เกิดความเสี่ยงที่จะมีอุบัติเหตุหรือทำงานผิดพลาด และการให้นายจ้างมีวันหยุดเพื่อพักผ่อนหรือลางาน เป็นต้น ในขณะที่มาร์กซิสต์เห็นว่าการคุ้มครองแรงงานไม่สามารถเกิดขึ้นเองได้หากไม่มีกลไกคอยควบคุมพฤติกรรมนายจ้างหรือโดยการเอาเปรียบแรงงานโดยนายทุน ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องให้ความคุ้มครองสิทธิของแรงงานไม่ให้ถูกเอาเปรียบจากนายทุนซึ่งมีอำนาจเหนือกว่าแรงงาน (กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน, 2558 หน้า 5)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การให้ความคุ้มครองสิทธิแรงงานถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐจะต้องให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิ โดยการออกเป็นนโยบายหรือมาตรการ เพื่อสร้างหลักประกันให้กับแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเลไม่ให้ถูกกระทำละเมิดสิทธิมนุษยชนและจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่าเท่าเทียมกันเสมือนเช่นแรงงานไทย

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์บริบทนโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเล

1) ภาพรวมของบริบทนโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าว พบว่านโยบายและมาตรการในอดีตที่ผ่านมาในช่วงแรก ๆ ของรัฐบาลยังไม่มีการสร้างกฎเกณฑ์ในการจัดระเบียบควบคุมแรงงานต่างด้าวแรงงานต่างด้าวจึงเข้ามาทำงานได้อย่างเสรีและให้สิทธิกับแรงงานต่างด้าวสามารถเข้า

มาทำงานในประเทศไทยได้โดยไม่มีการควบคุมอาชีพของแรงงานต่างด้าว แต่ในปี พ.ศ. 2490–2534 รัฐบาลที่มาจากทหารได้มีนโยบายและออกกฎหมาย สงวนอาชีพที่แรงงานต่างด้าวห้ามทำโดยเห็นว่าการให้แรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงานประเทศไทยอย่างเสรีอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศซึ่งเป็นการจำกัดเสรีภาพในการทำงานของแรงงานต่างด้าวต่อมาได้มีการแก้ไขนโยบายดังกล่าวโดยให้กรรมกรในเรือประมงทางทะเลเป็นงานที่ให้คนต่างด้าวทำได้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการแรงงานและนโยบายของประเทศ ในช่วงปี พ.ศ. 2535–2543 รัฐบาลมีนโยบายผ่อนผันให้แรงงานข้ามชาติที่หลบหนีเข้าเมืองสามารถอยู่อาศัยและทำงานในประเทศไทยได้ชั่วคราวเพื่อรอการส่งกลับ ต่อมาในปี พ.ศ. 2544–2546 ได้มีนโยบายในการควบคุมการทำงานของแรงงานข้ามชาติให้แรงงานที่หลบหนีเข้าเมืองมาจดทะเบียนให้ถูกต้อง (สุรพงษ์ กองจันทึก และคณะ, 2554 หน้า 7-21) ในปี พ.ศ. 2547 รัฐบาลเริ่มมีนโยบายการพิสูจน์สัญชาติ โดยรัฐบาลได้วางมาตรการที่จะปรับสภาพของแรงงานที่เข้าเมืองผิดกฎหมายมาเป็นแรงงานถูกกฎหมายโดยผ่านกระบวนการพิสูจน์สัญชาติ ปัจจุบันรัฐบาลพม่ายินยอมเข้ามาตั้งศูนย์พิสูจน์สัญชาติในประเทศไทยโดยระยะแรกมีขั้นตอนค่อนข้างซับซ้อนและใช้เวลานานแรงงานจากประเทศพม่าที่ผ่านการพิสูจน์สัญชาติแล้วจะได้เอกสารการเดินทางและบัตรประจำตัวประชาชนออกโดยรัฐบาลพม่า (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2555 หน้า 1-2) ในปี พ.ศ. 2549–2553 รัฐบาลมีนโยบายเร่งรัดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำแรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงานโดยถูกกฎหมาย เริ่มดำเนินการลงนามในบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding หรือ MOU) ว่าด้วยความร่วมมือในการจ้างแรงงานกับประเทศกัมพูชา และสปป.ลาว เมียนมาร์ (ศิริพร สัจจานันท์ และคณะ, 2557 หน้า 9-10) ในปี พ.ศ. 2557 ได้ประกาศใช้กฎกระทรวงคุ้มครองแรงงานในงานประมงทะเล พ.ศ. 2557 ให้เหมาะสมสอดคล้องกับมาตรฐานสากลมากขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2561 รัฐบาลได้มีนโยบายเร่งรัดการจัดระเบียบ

แรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายที่ได้รับการผ่อนผัน ให้มีเอกสารยืนยันตัวบุคคลให้ถูกต้องครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด และการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ด้านแรงงาน โดยแก้ไขปัญหาการทำประมงผิดกฎหมายด้านแรงงาน ตาม IUU Fishing (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงแรงงาน, 2560)

กล่าวโดยสรุปแล้วนโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิของแรงงานภาคประมงทะเลในแต่ละช่วงมีทิศทางที่ไม่ชัดเจนแน่นอน และรัฐบาลแต่ละสมัยมีนโยบายที่แตกต่างกันไป ทำให้แรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเลยังไม่ได้ได้รับความคุ้มครองสิทธิตามนโยบายเท่าที่ควร แม้รัฐบาลจะมีนโยบายที่ยืดหยุ่นเพื่อแก้ไขปัญหของแรงงานต่างด้าวแต่ก็ทำได้เพียงระยะสั้น แต่ในทางกลับกันนโยบายที่รัฐบาลออกมาหากไม่มีความชัดเจนก็จะสร้างแต่ปัญหาให้กับผู้ปฏิบัติและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ดังนั้นในการกำหนดนโยบายจึงควรรับฟังปัญหาและข้อเสนอแนะของทุกภาคส่วนหรือให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวเป็นไปอย่างทั่วถึง

ผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของนโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าว จากการสัมภาษณ์เชิงลึกสรุปได้ ดังนี้

1) นโยบายการพิสูจน์สัญชาติ การจดทะเบียนแรงงานต่างด้าว และการขอใบอนุญาตทำงานประมงของแรงงานต่างด้าวทำได้ไม่ทั่วถึงมีความยุ่งยากซับซ้อนและมีกระบวนการหลายขั้นตอนกล่าวคือ นโยบายการพิสูจน์สัญชาติของรัฐบาลส่วนใหญ่จะเป็นนโยบายระยะสั้นไม่ยืดหยุ่น และขาดการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงทำให้แรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเลไม่สามารถเข้าถึงข้อมูล ประกอบกับนายจ้างและได้กังเรือขาดการประชาสัมพันธ์แจ้งข้อมูลข่าวสารให้กับแรงงานต่างด้าวที่ทำงานอยู่บนเรือทราบ (นายชอนามสมมุติ, สัมภาษณ์วันที่ 28 มกราคม 2561) อีกทั้งศูนย์การให้บริการในการพิสูจน์สัญชาติมีน้อยเกินไปเนื่องจากจังหวัดสมุทรสาครมีแรงงานต่างด้าวจำนวนมากทำให้การให้บริการไม่เพียงพอต่อความต้องการของแรงงานต่างด้าว

ที่ไปขอรับบริการพิสูจน์สัญชาติ ประกอบกับรัฐบาลได้กำหนดกรอบระยะเวลา จำกัดมีแรงงานต่างด้าวบางส่วนไม่สามารถไปดำเนินการพิสูจน์สัญชาติได้ทัน ตามกำหนดเวลาโดยเฉพาะแรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเลที่ทำงานอยู่บนเรือ ไม่มีโอกาสได้ขึ้นฝั่ง นอกจากนี้ยังพบว่าขั้นตอนในการพิสูจน์ชาติ การจดทะเบียนและขอใบอนุญาตทำงานมีหลายขั้นตอนและต้องใช้เอกสารต่าง ๆ มากมายหลายอย่าง ซึ่งสร้างความยุ่งยากให้กับแรงงานต่างด้าวเป็นอย่างมาก (นายจร นามสมมุติ, สัมภาษณ์วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2561) จึงจำเป็นต้องอาศัย นายหน้ามาดำเนินการให้ โดยมีนายหน้าและเจ้าหน้าที่รัฐบางรายที่หวังผลประโยชน์โดยที่ไม่มีคุณภาพโปร่งใสในการทำงาน โดยมีการเรียกเก็บเงินจาก แรงงานต่างด้าวเพื่อแลกกับเวลาและความสะดวกในการทำเอกสารโดยที่จะ อำนวยความสะดวกให้กับผู้ที่มีเงินก่อนหากใครต้องการความรวดเร็ว (นางสุธานามสมมุติ, สัมภาษณ์วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2561)

2) ปัญหาและอุปสรรคของการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวใน ภาคประมงทะเลด้านเวลาการทำงานพบว่าแรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเล ไม่มีเวลาทำงานที่แน่นอน จะทำงานไปพักไปโดยไม่มีวันหยุด เวลาทำงานไม่ เหมือนกับแรงงานที่ทำงานตามโรงงานหรือการทำงานบนฝั่งซึ่งมีเวลาพักที่แน่นอน (นายขอ นามสมมุติ, สัมภาษณ์วันที่ 28 มกราคม 2561) แรงงาน ประมงต้องทำงานทั้งเวลากลางวันและกลางคืน ทำให้เวลาการทำงานอาจจะ เกินวันละ 8 ชั่วโมง และมีเวลาพักน้อยกว่า 10 ชั่วโมง ทำให้แรงงานไม่ได้รับความคุ้มครองสิทธิตามที่กฎหมายกำหนด นอกจากนี้กฎกระทรวงคุ้มครอง แรงงานในงานประมงทะเล พ.ศ. 2557 ข้อ 5 กำหนดให้ “นายจ้างหรือ ผู้ประกอบการจัดทำหลักฐานเวลาพักไว้ เพื่อให้พนักงานตรวจแรงงาน ตรวจสอบ” ซึ่งในทางปฏิบัติเป็นการยากต่อการที่เจ้าหน้าที่รัฐจะไปตรวจสอบ บนเรือประมง ทำให้นายจ้างหรือผู้ประกอบการสามารถจะลงบันทึกเวลาพักไว้ เป็นหลักฐานอย่างไรก็ได้ซึ่งอาจไม่ตรงกับความเป็นจริง

3) ปัญหาและอุปสรรคของการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเลด้านการทำสัญญาจ้าง พบว่าการทำสัญญาจ้างแรงงานประมงส่วนใหญ่แรงงานต่างด้าวจะไม่ทราบข้อตกลงหรือเงื่อนไขในสัญญา แม้ว่าสัญญาจ้างแรงงานจะให้เป็นภาษาไทยและภาษาของประเทศต้นทางของแรงงานก็ตาม เนื่องจากแรงงานต่างด้าวส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนหนังสือ อ่านหนังสือไม่ออก การให้ล่ามมาสื่อสารอธิบายสัญญาจ้างแรงงานต่างด้าวก็ยังไม่อาจเข้าใจ ซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคในเรื่องการสื่อสารและภาษา (นายโรจน์ นามสมมุติ, สัมภาษณ์ วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2561) จะเห็นว่าแรงงานต่างด้าวได้ทำสัญญาจ้างงานโดยที่ไม่ได้มีความรู้และไม่เข้าใจถึงข้อตกลงของสัญญา แรงงานต่างด้าวจึงถูกนายจ้างเอาเปรียบในการจ้างงานได้

4) ปัญหาและอุปสรรคของการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเลด้านการจ่ายค่าจ้างพบว่านายจ้างจะจ่ายค่าจ้างเป็นแบบเหมาจ่ายรายเดือน ส่วนค่าทำงานในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ ไม่เคยได้รับเงินค่าจ้างในการทำงานในวันหยุด โดยนายจ้างจะอ้างว่าแรงงานที่อยู่ในเรือต้องกินอยู่เสรีในเรือของนายจ้าง (นายวิน นามสมมุติ, สัมภาษณ์ วันที่ 25 มกราคม 2561) ซึ่งถือเป็นการเอาเปรียบแรงงานต่างด้าว เนื่องจากกฎหมายกำหนดให้นายจ้างต้องจ่ายค่าจ้างให้กับลูกจ้างในการทำงานที่ตรงกับวันหยุดด้วย นอกจากนี้ยังพบปัญหาความไม่สะดวกของแรงงานในการกดเงินจากตู้เอทีเอ็ม เนื่องจากไม่สามารถหาตู้กดเงินได้อย่างสะดวกและแรงงานต่างด้าวบางคนไม่เข้าใจวิธีการกดเงินออกจากตู้เป็นเพราะอ่านหนังสือไม่ออก ไม่เข้าใจภาษาและวิธีการใช้ตู้เอทีเอ็ม (นายสุ นามสมมุติ, สัมภาษณ์ วันที่ 29 มกราคม 2561) นอกจากนี้ยังพบปัญหาการจ่ายค่าจ้างไม่ครบตามที่ตกลงกันไว้ในสัญญาจ้าง บางรายได้รับค่าจ้างไม่ถึงขั้นต่ำตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งถือเป็นการเอาเปรียบแรงงานและเป็นการทำละเมิดสิทธิแรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเล แรงงานส่วนใหญ่จะไปร้องขอความช่วยเหลือจาก NGO หรือโรงเรียนมาที่มูลนิธิเพื่อ

สิทธิมนุษยชนและการพัฒนา (นางสาว เอ นามสมมุติ, สัมภาษณ์วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2561)

5) ปัญหาและอุปสรรคของการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าว ในภาคประมงทะเลด้านคุณภาพชีวิตและความปลอดภัยในการทำงานพบว่า สภาพความปลอดภัยในการทำงานของแรงงานประมงมีความเสี่ยงต่ออุบัติเหตุ อันตรายที่จะเกิดขึ้นในขณะที่ทำงานอยู่บนเรือจากการใช้เครื่องมือการจับใช้จาก การทำงานหนักเมื่อแรงงานประสบอุบัติเหตุเจ็บป่วยจะรักษาพยาบาลกันเอง โดยใช้จ่ายบางชนิดที่มีอยู่ในเรือ แต่ไม่มีผู้ที่มีความรู้เรื่องการรักษาพยาบาล เบื้องต้นนอกจากนี้แรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเลมีคุณภาพชีวิตจากการ ทำงานยังไม่ดีพอโดยเฉพาะความเป็นอยู่บนเรือประมง อาทิเช่น แรงงานต้อง นอนร่วมกันไม่มีห้องนอนและห้องน้ำเป็นสัดส่วนที่ถูกสุขลักษณะ ไม่มีที่พัก สำหรับหลบแดดและฝนในเวลาพัก มีน้ำดื่มที่ไม่สะอาดและไม่เพียงพอของ แรงงาน (นายฉาย นามสมมุติ, สัมภาษณ์ วันที่ 20 มกราคม 2561)

6) ปัญหาและอุปสรรคของการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าว ในภาคประมงทะเลด้านเสรีภาพในการทำงานพบว่าแรงงานต่างด้าวภาคประมง ทะเลไม่ได้เก็บเอกสารส่วนตัวหนังสือเดินทาง และใบอนุญาตทำงานไว้ติดตัว เอง ใต้จะเป็นคนเก็บเอกสาร (นายสุ, สัมภาษณ์ วันที่ 29 มกราคม 2561) ซึ่ง นายจ้างหรือผู้ประกอบการสามารถใช้เป็นเครื่องมือต่อรองไม่ยินยอมให้แรงงาน เปลี่ยนนายจ้างหรือเปลี่ยนงานได้

7) ปัญหาและอุปสรรคการค้ามนุษย์ในภาคประมงทะเลพบว่า ด้านการคุ้มครองช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในภาคประมงทะเลมี ปัญหาด้านการสื่อสาร การใช้ภาษาของผู้เสียหาย และหน่วยงานภาครัฐยัง ขาดแคลนล่ามในการสื่อสารภาษา ในการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหาย และ เจ้าหน้าที่รัฐไม่สามารถอธิบายและใช้ภาษาให้เกิดความเข้าใจและทราบถึงข้อมูล การให้ความช่วยเหลือได้ ส่วนด้านความร่วมมือ พบว่าการให้ความช่วยเหลือ

เหยื่อค้ำมนุษย์ ซึ่งยังขาดการประสานงานการทำงานร่วมกันของหน่วยงาน และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การประชาสัมพันธ์ เพื่อรณรงค์ให้เห็นถึงปัญหาการค้ำมนุษย์ยังทำได้ไม่ทั่วถึง (นางสุธา, สัมภาษณ์ วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2561) และแรงงานที่ตกเป็นเหยื่อซึ่งมีส่วนร่วมในการกระทำผิดมักจะไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่

อภิปรายผล

1) นโยบายการพิสูจน์สัญชาติการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวและการขอใบอนุญาตทำงานประมงของแรงงานต่างด้าวผลการวิจัยพบว่านโยบายดังกล่าวทำได้ไม่ทั่วถึงเนื่องจากรัฐบาลได้กำหนดกรอบระยะเวลาจำกัดมีแรงงานต่างด้าวบางส่วนไม่สามารถไปดำเนินการพิสูจน์สัญชาติได้ทันตามกำหนดเวลา โดยเฉพาะแรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเลที่ทำงานอยู่บนเรือไม่มีโอกาสได้ขึ้นฝั่ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เอลิมพล แจ่มจันทร์และคณะ (2560 หน้า 22) ศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารจัดการระบบประกันสุขภาพและบริการสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับแรงงานข้ามชาติหลังการเปลี่ยนแปลงนโยบายการจัดการแรงงานข้ามชาติ พ.ศ. 2555 ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาอุปสรรคสำคัญที่ทำให้แรงงานไม่เข้าร่วมในนโยบายบริหารจัดการแรงงานของรัฐบาลไทยคือ ช่วงเวลาของการเปิดจดทะเบียนแรงงานเพื่อผ่อนผันให้แรงงานเข้ามาทำงาน ไม่มีความชัดเจนไม่แน่นอนไม่สม่ำเสมอและเมื่อเปิดให้จดทะเบียนได้ก็ให้เวลาแค่ 1 เดือนซึ่งนโยบายการเปิดจดทะเบียนเป็นช่วง ๆ ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นจริงรัฐบาลไม่ควรกำหนดกรอบเวลาของการจดทะเบียนแรงงานต่างชาติที่และควรอนุญาตให้แรงงานต่างชาติได้มีโอกาสจดทะเบียนและขอใบอนุญาตทำงานได้ตลอดทั้งปี

2) การคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเล ด้านเวลาการทำงาน ผลการวิจัยพบว่าเวลาทำงานของแรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเลไม่มี

เวลาทำงานที่แน่นอน ทำงานไม่มีวันหยุด แรงงานประมงต้องทำงานทั้งเวลา กลางวันและกลางคืน ซึ่งจะเกินกว่าวันละ 8 ชั่วโมง และมีเวลาพักผ่อนน้อยกว่า 10 ชั่วโมง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริพร สัจจามันท์ และคณะ (2557) ศึกษาเรื่อง “การคุ้มครองแรงงานต่างด้าวในประเทศไทย : กรณีศึกษาจังหวัด นนทบุรี” ผลการศึกษาพบว่านายจ้างยังปฏิบัติไม่สอดคล้องตามกฎหมายในเรื่องสวัสดิการต่าง ๆ ในเรื่องการหยุดและการลาให้แก่แรงงานต่างด้าว

3) การคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเลด้านการทำ สัญญาจ้าง ผลการวิจัยพบว่าการทำสัญญาจ้างแรงงานประมง ส่วนใหญ่แรงงาน ต่างด้าวจะไม่ทราบถึงข้อตกลงหรือเงื่อนไขในสัญญา แม้ว่าสัญญาจ้างแรงงาน จะทำเป็นภาษาไทยกับภาษาของประเทศต้นทางของแรงงานก็ตาม เนื่องจาก แรงงานต่างด้าวที่ทำงานประมงส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนหนังสือ อ่านหนังสือไม่ออก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิโรจน์ เจษฎาลักษณ์ และวสุพงศ์ คงพรปรารถนา (2558 หน้า 1067) ศึกษาเรื่องการเรียกร้องสิทธิของแรงงานต่างด้าวเพื่อต่อรอง กับนายจ้างในอำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสาครพบว่า รูปแบบสัญญาจ้างงาน แรงงานต่างด้าวไม่ได้รับความยุติธรรมในด้านการจ้างงานเมื่อแรงงานต่างด้าว เข้าทำงานจึงพบว่าตนเองถูกเอาเปรียบในด้านการจ้างงาน เนื่องมาจากการ สื่อสารด้านภาษาแรงงานต่างด้าวไม่ได้รับการศึกษาในระดับสูงจึงลงนามรับ ทราบสัญญาจ้างโดยไม่มีการศึกษาและทำความเข้าใจก่อนเริ่มงานและไม่มีการ อธิบายหรือชี้แจงข้อตกลงหรือระเบียบการปฏิบัติตัวก่อนเริ่มงาน

4) การคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเล ด้านการ จ่ายค่าจ้างผลการวิจัยพบว่านายจ้างจะจ่ายค่าจ้างเป็นแบบเหมาจ่ายรายเดือน ส่วนค่าทำงานในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ไม่เคยได้รับเงินค่าจ้างในการทำงานใน วันหยุด โดยนายจ้างจะอ้างว่าแรงงานที่อยู่ในเรือต้องกินอยู่เสร็จในเรือของ นายจ้าง และพบปัญหาการจ่ายค่าจ้างให้กับแรงงานต่างด้าวประมงทะเลไม่ครบ ตามที่ตกลงกันไว้ในสัญญาจ้างซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิโรจน์ เจษฎาลักษณ์

และวสุพงศ์ คงพรปรารณา (2558 หน้า 1067) ศึกษาเรื่องการเรียกร้องสิทธิของแรงงานต่างด้าวเพื่อต่อรองกับนายจ้างในอำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสาครพบว่า ปัญหาการจ่ายเงินค่าจ้างไม่ครบและจ่ายไม่ตรงวันตามข้อตกลงตามสัญญาจ้างงาน

5) การคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเลด้านคุณภาพชีวิตและความปลอดภัยในการทำงานผลการวิจัยพบว่า แรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเลมีคุณภาพชีวิตจากการทำงานยังไม่ดีพอโดยเฉพาะความเป็นอยู่บนเรือประมง และในการทำงานแรงงานจะมีความเสี่ยงอันตรายจากการใช้เครื่องมือทำประมง การเจ็บไข้จากการทำงานหนักสอดคล้องกับงานวิจัยของกรรณภัทร ชิตวงศ์ (2559) ศึกษาเรื่อง การบังคับใช้กฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิของลูกจ้างแรงงานภาคประมงทะเลในจังหวัดสงขลาผลการศึกษาพบว่า อาชีพประมงต้องทำงานหนัก (Difficult) มีความเสี่ยงภัยหลายประเภท (Dangerous) และสภาพงานสกปรกอยู่ตลอดเวลา (Dirty) หรือลักษณะงาน 3Ds ตลอดจนไม่สามารถกำหนดเวลาการทำงานได้แน่นอนดังเช่นงานทั่วไป

6) การคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเล ด้านเสรีภาพในการทำงานผลการวิจัยพบว่าแรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเลไม่ได้เก็บเอกสารส่วนตัวหนังสือเดินทาง และใบอนุญาตทำงานไว้ติดตัวเอง ซึ่งนายจ้างหรือผู้ประกอบการสามารถใช้เป็นเครื่องมือต่อรองไม่ยินยอมให้แรงงานเปลี่ยนนายจ้างหรือเปลี่ยนงานได้ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวธาร โพธิ์กลัด (2554) ศึกษาเรื่องปัญหาของแรงงานข้ามชาติกรณีศึกษาแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าในเขตพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการวิจัยพบว่าแรงงานในภาคประมงมีอัตราส่วนของการถูกยึดบัตรอนุญาตทำงานและเอกสารแสดงตนไว้มากที่สุดเมื่อเทียบกับแรงงานในภาคการเกษตรที่สามารถเก็บบัตรไว้ได้เองทั้งหมดและแรงงานส่วนใหญ่ขาดอิสระและเสรีภาพที่จะเดินทางไปไหนมาไหนและขาดอิสระที่จะติดต่อกับคนนอกที่ทำงาน

สรุปและข้อเสนอแนะ

นโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเลแต่ละช่วงยังมีทิศทางที่ไม่ชัดเจนแน่นอน และรัฐบาลแต่ละสมัยมีนโยบายที่แตกต่างกันไป ทำให้แรงงานภาคประมงยังไม่ได้รับความคุ้มครองสิทธิตามนโยบายเท่าที่ควร ดังนั้นในการกำหนดนโยบายจึงควรรับฟังปัญหาและข้อเสนอแนะของทุกภาคส่วนหรือให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย เพื่อให้แรงงานต่างด้าวได้รับความคุ้มครองสิทธิอย่างทั่วถึงและเข้าถึง

จากการศึกษาบริบทนโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าว และปัญหาและอุปสรรคของนโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเลทำให้ได้ข้อเสนอแนะการพัฒนา นโยบายและมาตรการการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าว ดังนี้

1. การพัฒนานโยบายและมาตรการพิสูจน์สัญชาติ และการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวเพื่อออกใบอนุญาตทำงาน

1.1 การพัฒนานโยบาย ดังนี้ ฝ่อกพัฒนาให้มีการพิสูจน์สัญชาติการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวเพื่อออกใบอนุญาตทำงาน และทำให้แรงงานนอกระบบเข้าสู่ระบบที่ถูกกฎหมายอย่างทั่วถึง และเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ขั้นตอนและค่าใช้จ่าย ในการพิสูจน์สัญชาติการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวเพื่อออกใบอนุญาตทำงานอย่างทั่วถึงและเข้าใจรวมทั้งการจดทะเบียนและการขอใบอนุญาตทำงาน ต้องลดขั้นตอนและจัดระบบงานให้สะดวกรวดเร็ว

1.2 การพัฒนามาตรการ ดังนี้ กำหนดให้เป็นหน้าที่ของนายจ้างหรือผู้ประกอบการนำแรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเลมาทำการพิสูจน์สัญชาติและการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวเพื่อออกใบอนุญาตทำงานและเพิ่มบทลงโทษกับผู้ประกอบการหรือนายจ้างที่ไม่นำแรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเลไปพิสูจน์สัญชาติให้ถูกต้องภายในกำหนดเวลาอย่างจริงจังและเด็ดขาด อีกทั้ง

หน่วยงานภาครัฐและนายจ้างหรือผู้ประกอบการต้องจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ ที่ใช้สำหรับการฟังมากกว่าการอ่านเพื่อให้ข้อมูลข่าวสารกับแรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเลเกี่ยวกับขั้นตอนการพิสูจน์สัญชาติ และการจดทะเบียน ค่าใช้จ่าย สิทธิหน้าที่ ผลทางกฎหมาย โดยใช้ภาษาของแรงงานต่างด้าวเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง รวมทั้งการจัดตั้งศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ (One-stop service) เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับแรงงานต่างด้าวในการจดทะเบียนและออกใบอนุญาตทำงานให้เสร็จสิ้นในวันเดียว สถานที่เดียวในทุกจังหวัดและลดขั้นตอนการขอใบอนุญาตทำงานและจัดให้มีระบบลงนัดเวลาเพื่อกำหนดจำนวนผู้รับบริการ เพื่อให้เกิดความรวดเร็ว

2. การพัฒนานโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเล ด้านเวลาในการทำงาน

2.1 การพัฒนานโยบาย ดังนี้ แรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเลมีชั่วโมงการทำงานและเวลาพักอย่างเพียงพอตามที่กฎหมายกำหนด และสามารถตรวจสอบได้

2.2 การพัฒนามาตรการ ดังนี้ หน่วยงานภาครัฐควบคุม ตรวจสอบ ชั่วโมงทำงานของแรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเล โดยให้ไต่ถามเรือและแรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเล จัดทำสมุดบันทึกของตนเองเพื่อลงเวลาการทำงานและเวลาพักของแรงงานให้ตรงกับความจริงพร้อมกับลงชื่อหรือประทับลายนิ้วมือทั้งสองฝ่ายเพื่อให้หน่วยงานรัฐได้ตรวจสอบและให้เรือประมงต้องติดตั้ง CCTV เพื่อตรวจสอบสถานการณ์จริงได้ตลอดเวลา

3. การพัฒนานโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเล ด้านสัญญาจ้าง

3.1 การพัฒนานโยบาย ดังนี้ แรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเลต้องเข้าถึง เข้าใจ สิทธิและเงื่อนไขสัญญาจ้างและได้รับความคุ้มครองตามสัญญาการจ้างงาน เพื่อสร้างหลักประกันในการทำงาน

3.2 การพัฒนามาตรการ ดังนี้ ผู้ประกอบการต้องแจ้งเงื่อนไขหรือข้อตกลงตามสัญญาจ้างให้กับแรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเลได้เข้าใจก่อนเริ่มทำงานเพื่อรักษาสិทธิประโยชน์ของแรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเล โดยจัดทำสัญญาจ้างเป็นภาษาไทยและภาษาของแรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเล และให้ล้ามได้อธิบายเงื่อนไขหรือข้อตกลงตามสัญญาจ้าง และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องทำการสุ่มตรวจและใช้ระบบ CCTV เพื่อตรวจสอบสอบการจ้างงานและการทำงานบนเรือของแรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเลให้เป็นไปตามข้อสัญญาการจ้างงาน และให้เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง เป็นผู้ลงชื่อในฐานะพยานในการทำสัญญาจ้างแรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเลทุกครั้ง เพื่อสร้างหลักประกันและความมั่นใจให้กับแรงงาน โดยไม่ถูกเอาเปรียบจากนายจ้างหรือผู้ประกอบการ

4. การพัฒนานโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเล ด้านการจ่ายค่าจ้าง

4.1 การพัฒนานโยบาย ดังนี้ หน่วยงานภาครัฐต้องสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจการจ่ายเงินค่าจ้างให้กับแรงงานประมงตามกฎหมาย และจัดให้มีวิธีการโอนเงินค่าจ้างผ่านบัญชีธนาคารด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ และสามารถตรวจสอบได้

4.2 การพัฒนามาตรการ ดังนี้หน่วยงานภาครัฐต้องจัดให้มีการอบรมและให้ความรู้กับนายจ้างหรือผู้ประกอบการ เกี่ยวกับการจ่ายค่าจ้าง ตามกฎหมายแรงงานและออกกฎหมายบังคับให้มีการจ่ายค่าจ้างแบบโอนเงินผ่านธนาคารทางอิเล็กทรอนิกส์เพื่อเข้าบัญชีของแรงงาน และให้นายจ้างหรือผู้ประกอบการทำหลักฐานการจ่ายเงินเพื่อให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบได้

5. การพัฒนานโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเล ด้านคุณภาพชีวิตและความปลอดภัยในการทำงาน

5.1 การพัฒนานโยบาย ดังนี้ แรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเลต้องมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีในการทำงานบนเรือประมงต้องมีความปลอดภัยในการทำงานและได้รับการช่วยเหลือเมื่อเกิดการเจ็บป่วยจากการทำงานรวมทั้งต้องได้รับการดูแล และช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาจากการทำงานประมงทะเล

5.2 การพัฒนามาตรการ ดังนี้ หน่วยงานภาครัฐควรกำหนดให้นายจ้างหรือผู้ประกอบการจัดสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกไว้บนเรือประมงให้กับแรงงาน เช่น ห้องนอนห้องสุขา ที่สำหรับนั่งพัก ให้ถูกสุขอนามัยและเป็นสัดส่วน ที่เหมาะสมและเพียงพอกับแรงงาน อีกทั้งหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องต้องตรวจสอบอุปกรณ์การช่วยเหลือชีวิตและความปลอดภัยในเรือให้เป็นไปตามมาตรฐานตามที่กฎหมายกำหนดและต้องจัดให้มีการฝึกอบรมการดูแลความปลอดภัยในเรือและอันตรายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานพร้อมกับให้ความรู้เรื่องการปฐมพยาบาลและที่เกี่ยวข้องกับทางการแพทย์ให้กับนายจ้างหรือผู้ประกอบการและคนประจำเรือ เพื่อช่วยเหลือแรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเลเมื่อเกิดการเจ็บป่วยในขณะที่ทำงานอยู่บนเรือประมงในทะเลได้ทันที

6. การพัฒนานโยบายและมาตรการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคประมงทะเล ด้านเสรีภาพในการทำงาน

6.1 การพัฒนานโยบาย ดังนี้ แรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเลต้องไม่ถูกบังคับให้ทำงานโดยไม่สมัครใจ รวมทั้งนายจ้างหรือผู้ประกอบการ ต้องให้สิทธิกับแรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเลในการเปลี่ยนนายจ้าง-การย้ายงานได้โดยไม่สร้างเงื่อนไขหรือข้อต่อรงที่ขัดต่อกฎหมายแรงงาน

6.2 การพัฒนามาตรการ ดังนี้ รัฐต้องให้แรงงานต่างด้าวภาคประมงทะเลย้ายงานและเปลี่ยนนายจ้างและเลือกทำงานตามที่กฎหมายกำหนดได้อย่างเสรี และหน่วยงานรัฐควรควบคุมและตรวจสอบ นายจ้างหรือผู้ประกอบการ ในการเก็บบัตรประจำตัว ใบอนุญาตทำงานของแรงงานต่างด้าวภาคประมง

ทะเลไว้ โดยให้แรงงานต่างด้าวทำหนังสือยินยอมให้เก็บเอกสารและคืนให้แรงงานเมื่อมีการเรียกตรวจจากเจ้าหน้าที่หรือเมื่อแรงงานต้องการเปลี่ยนนายจ้างหรือย้ายงาน

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยและพัฒนานโยบายและมาตรการการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคโรงงานอุตสาหกรรมที่มีบริบทที่แตกต่างกันไป เพื่อให้เห็นข้อเปรียบเทียบและแนวทางในการคุ้มครองสิทธิของแรงงานในภาคโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งสามารถนำไปพัฒนานโยบายและมาตรการการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวในภาคโรงงานอุตสาหกรรมให้เกิดประสิทธิภาพและเหมาะสม
2. ควรมีการวิจัยกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าวให้เป็นมาตรฐานสากลและเป็นที่ยอมรับของนานาชาติ ประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- กฤตยา อาชวนิจกุล. (2555). การจำแนกแรงงานข้ามชาติจาก พม่า กัมพูชา ลาว. ประชากรและการพัฒนาสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 33(1) : 1.
- กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน. (2558). โครงการพัฒนาระบบการคุ้มครองแรงงานเพื่อรองรับการเคลื่อนย้ายแรงงานเสรีอาเซียน : การจัดทำฐานข้อมูลระบบการคุ้มครองแรงงานของประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน 9 ประเทศ. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ฐานข้อมูลงานวิจัยด้านแรงงาน กระทรวงแรงงาน.

- กรรณภัทร ชิตวงศ์. (2559). การบังคับใช้กฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิของ
ลูกจ้างแรงงานภาคประมงทะเลในจังหวัดสงขลา. วารสารนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร, 9(1) : 183.
- เฉลิมพล แจ่มจันทร์และคณะ. (2560). การบริหารจัดการระบบประกันสุขภาพ
และบริการสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับแรงงานข้ามชาติหลังการ
เปลี่ยนแปลงนโยบายการจัดการแรงงานข้ามชาติ พ.ศ. 2555.
พิมพ์ครั้งที่ 1 นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัย
มหิดล.
- บุญวรา สุมะโนและคณะ. (2558). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการพัฒนา
ระบบการคุ้มครองแรงงานเพื่อรองรับการเคลื่อนย้ายแรงงาน
เสรีอาเซียน : การจัดทำฐานข้อมูลระบบการคุ้มครองแรงงานของ
ประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน 9 ประเทศ. สถาบันวิจัยเพื่อการ
พัฒนาประเทศไทย.
- บุษยรัตน์ กาญจนดิษฐ์. (2552). เสวนา : การให้ความคุ้มครองแรงงานข้าม
ชาติ กับบทบาทของ NGO. ประชาไท. ค้นเมื่อ 28 พฤษภาคม 2561.
จาก <https://prachatai.com/2009/02/20127>.
- วิโรจน์ เจษฎาลักษณ์ และวสุพงศ์ คงพรปรารณา. (2558). การเรียกร้องสิทธิ
ของแรงงานต่างด้าวเพื่อต่อรองกับนายจ้าง ในอำเภอเมือง จังหวัด
สมุทรสาคร. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn
University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และ
ศิลปะปีที่ 8 (2), 1067.
- ศศิวิมล ตันติวุฒิ. (2559). ปมปัญหาแรงงานต่างด้าวแก้มือจับหรือไม่ถูก.
เข้าถึงเมื่อ 24 พฤษภาคม 2561, เข้าถึงได้จาก[http://tdri.or.th/
tdri-insight/alien-workers](http://tdri.or.th/tdri-insight/alien-workers)

- ศูนย์ประสานงานแรงงานประมงจังหวัด กรมการจัดหางาน สำนักบริหาร
แรงงานต่างด้าว. (2560). **ประวัติความเป็นมา**. ค้นเมื่อ 19 เมษายน
2561 จาก <https://www.doe.go.th>
- ศิริพร สัจจามันท์ และคณะ. (2557). **การคุ้มครองแรงงานต่างด้าวใน
ประเทศไทย : กรณีศึกษา จังหวัดนนทบุรี**. สถาบันการวิจัย
และพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2553). **ผลกระทบจากการจ้าง
แรงงานข้ามชาติของไทยภายใต้ยุคพหุคูณสัญชาติ**. พิมพ์ครั้งที่ 1
กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สุรพงษ์ กองจันทึก และคณะ. (2554). **นโยบายและมาตรการการแก้ไขปัญหา
แรงงานข้ามชาติ**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิรีกไทย.
- สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงแรงงาน. (2560). **นโยบายเน้นหนัก
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561**. ค้นเมื่อ 28 กันยายน 2561.
จาก http://minister.mol.go.th/ewt_news.php?nid=777
- เสาวธาร โพธิ์กลัด. (2554). **ปัญหาของแรงงานข้ามชาติกรณีศึกษาแรงงาน
ข้ามชาติสัญชาติพม่าในเขตพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์**. โครงการ
วิจัยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธนบุรี.
- เอกลักษณ์ หลุ่มชมแข. (2560). **รายงานพิเศษขึ้นบัญชีดำ 4 จังหวัดทำเรือ
ประมงที่มีปัญหาการค้ามนุษย์ขั้นรุนแรง**. ค้นเมื่อ 24 เมษายน 2560.
จาก http://www.notforsale.in.th/autopagev4/show_page.php?topic_id=697&auto_id=7&TopicPk.
- Scott Burchill. (2001). “**Liberalism**,” In Theories of International
Relations, ed. Scott Burchillet.al (Hampshire and New
York : Palgrave).

**การจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน
ของปฏิบัติงานตำแหน่งประเภทสนับสนุน มหาวิทยาลัยมหิดล
Human Resource Management Factors Affecting the Work
Efficiency of Supportive Staff of Mahidol University**

อภิสิทธิ์ คุณวรปัญญา¹ คำรณ โชนะโชติ²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเพื่อศึกษาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน เปรียบเทียบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการทรัพยากรมนุษย์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน และศึกษาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ปฏิบัติงานตำแหน่งประเภทสนับสนุน มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 362 คน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้สูตรทาโร ยามาเน (Taro Yamane) กำหนดค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.05 และคำนวณกลุ่มตัวอย่างจากสัดส่วนของส่วนงาน ด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งระดับชั้น (Stratified Sampling) แล้วคัดเลือกหน่วยตัวอย่างจากประชากรแต่ละกลุ่มมาให้ครบทุกกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้ปรับโครงสร้างและมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.96 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) การทดสอบค่าเอฟ (F-test) ทดสอบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และ

¹นักทรัพยากรบุคคล (ผู้ชำนาญการพิเศษ) คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล 272 ถ.พระราม 6 ห้วยผาไท ราชเทวี กรุงเทพฯ email : aphisit.kun@mahidol.ac.th

²เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป (ผู้ชำนาญการพิเศษ) คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล 272 ถ.พระราม 6 ห้วยผาไท ราชเทวี กรุงเทพฯ email : khamron.cho@mahidol.ac.th

วิเคราะห์โดยใช้การถดถอยพหุคูณแบบมีขั้นตอน กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการวิจัย พบว่า

1. ผู้ปฏิบัติงานมีการจัดการทรัพยากรมนุษย์อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.77 คะแนน) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ประกอบด้วย การประเมินผลการปฏิบัติงาน ความปลอดภัยและสุขภาพ การสรรหาและคัดเลือกทรัพยากรมนุษย์ การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ การฝึกอบรมและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และค่าตอบแทนและผลประโยชน์อื่น (ค่าเฉลี่ย 4.04, 4.02, 3.78, 3.74, 3.67 และ 3.36 คะแนน ตามลำดับ)

2. ผู้ปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.02 คะแนน) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ประกอบด้วย ค่าใช้จ่าย เวลาปฏิบัติงาน ปริมาณงาน และคุณภาพงาน (ค่าเฉลี่ย 4.09, 4.06, 3.99 และ 3.96 คะแนน ตามลำดับ)

3. ผู้ปฏิบัติงานที่มีระดับการศึกษาและสถานภาพของบุคลากรแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน ส่วนผู้ปฏิบัติงานที่มีเพศ อายุ และระยะเวลาปฏิบัติงานแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4. การจัดการทรัพยากรมนุษย์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีความสัมพันธ์กันต่ำ ($r = 0.186$)

5. การจัดการทรัพยากรมนุษย์มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน สามารถร่วมพยากรณ์ได้ดี ประกอบด้วย การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ (X_1) การประเมินผลการปฏิบัติงาน (X_6) ความปลอดภัยและสุขภาพ (X_5) และค่าตอบแทนและผลประโยชน์อื่น (X_4) ตามลำดับ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ 0.599 ค่าประสิทธิภาพการทำนาย (R^2) เท่ากับ 0.359 สามารถทำนายประสิทธิภาพการปฏิบัติงานโดยรวม ได้ร้อยละ 35.9 มีค่าคงที่

ของสมการพยากรณ์ เท่ากับ 3.51 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และสร้างสมการได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$Y' = 3.51 + 0.19 (X_1) + 0.39 (X_6) + -0.55 (X_5) + 0.14 (X_4)$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$Z' = 0.26 (X_1) + 0.73 (X_6) + -0.85 (X_5) + 0.30 (X_4)$$

คำสำคัญ : การจัดการทรัพยากรมนุษย์, ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน, ผู้ปฏิบัติงานตำแหน่งประเภทสนับสนุน มหาวิทยาลัยมหิดล

Abstract

The objective of this research was to study the level of human resource management and work efficiency in comparison to personal factors, to study the relationship between the level of human resource management and work efficiency, and to study the effect of human resource management on work efficiency. The sample in this study include the supportive staff of Mahidol University, total 362 persons., selected via simple random sampling and determine the sample size via Taro Yamane formular. Stratified random sampling is employed to select the sample according to the proportions of the staff according to their affiliation. The data collection tool in this study is the structured questionnaire with 0.96 reliability, and analyzed the data using the statistical approaches of mean, percentage, average, standard deviation, t Test, F test, Pearson's product moment correlation, and Stepwise Multiple Regression Analysis at $p=0.05$.

1. The overall level of human resource management in participants is in a high level (3.77). When each aspect which are performance evaluation, safety and security, recruit and selection, planning, training and development, and payment and entitlements are considered, the level of management in each aspect is also found to be high. (Average of 4.04, 4.02, 3.78, 3.74, 3.67 and 3.36, respectively)

2. The overall level of work efficiency in participants is in a high level (4.02). When each aspect is considered, the level of efficiency is high level in all aspects, which are expense, work time, workload, and quality of work. (Average of 4.09, 4.06, 3.99 and 3.96, respectively)

3. Difference in education and personnel status do not lead to difference in work efficiency, while difference in gender, age, and work period all have significant difference on work efficiency at $p = 0.05$.

4. Human resource management has positive relationship with work efficiency at $p = 0.05$, and with the low relationship value of $r = 0.186$.

5. Human resource management affects work efficiency and can be a good indicator to use in prediction, these factors include : human resource planning (X_1), performance evaluation (X_6), safety and security (X_5) and payment and entitlements (X_4) respectively, with the R value of 0.599, and (R^2) of 0.359. The equation could be used to predict the overall work efficiency with 35.9%

accuracy, with the predictive equation constant of 3.51 at $p = 0.05$ and the equations could be derived as follows :

Raw Score Predictive Equation

$$Y' = 3.51 + 0.19 (X_1) + 0.39 (X_6) + -0.55 (X_5) + 0.14 (X_4)$$

Standard Score Predictive Equation

$$Z' = 0.26 (X_1) + 0.73 (X_6) + -0.85 (X_5) + 0.30 (X_4)$$

Keywords : Human Resource Management, Work Efficiency, Supportive Staff, Mahidol University

บทนำ

ในสภาพปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อมเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทั้งสภาพแวดล้อมภายนอก เช่น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี และสภาพแวดล้อมภายในองค์กร เช่น ภาวะการเงิน การตลาด การผลิตสินค้า วัฒนธรรมองค์กร ส่งผลให้เกิดการแข่งขันกันอย่างสูงในทุกด้าน และเนื่องจากสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อองค์กร ดังนั้น องค์กรจึงต้องการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม เพื่อเป็นการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน ด้วยเหตุนี้องค์กรทุกแห่งจึงต้องมีการลงทุน ทั้งเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ การจัดการ และทรัพยากรมนุษย์ โดยทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งที่สำคัญและมีค่าที่สุดขององค์กร เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพจะสามารถใช้ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์บริหารทรัพยากรด้วย ฉะนั้น องค์กรจึงต้องมีการจัดการทรัพยากรมนุษย์เพื่อที่จะสามารถตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วได้อย่างทันท่วงที การจัดการทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น เพราะไม่ว่าองค์กรจะปรับเปลี่ยนไปแนวทางใด ย่อมต้องเกี่ยวข้อง

กับตัวผู้ปฏิบัติงานทั้งสิ้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ตัวชี้วัดความสำเร็จขององค์การอย่าง ยั่งยืนนั้นอยู่ที่คุณภาพของผู้ปฏิบัติงานในองค์การ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ เป็นหน้าที่หนึ่งในการปฏิบัติงานขององค์การที่จะต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้อง กับแนวทางการจัดการเชิงกลยุทธ์ องค์การสมัยใหม่ที่ประสบความสำเร็จจะให้ความสำคัญในการจัดการทรัพยากรมนุษย์อย่างจริงจัง องค์การเหล่านี้จะพัฒนาระบบการจัดการทรัพยากรมนุษย์จากระบบเดิมที่เรียกว่าการบริหารงานทรัพยากรบุคคล ที่มีแนวคิดที่มนุษย์เป็นเพียงปัจจัยหนึ่งของการผลิตสินค้าและบริการเท่านั้น ซึ่งรูปแบบของการบริหารงานทรัพยากรบุคคลในลักษณะนี้จะมีกระบวนการง่าย ๆ เช่น จ้างผู้ปฏิบัติงานเข้ามาปฏิบัติงาน แล้วจ่ายค่าจ้างให้ตามองค์การกำหนด การควบคุมการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานด้วยกฎระเบียบขององค์การที่เข้มงวด และมาสู่ระบบการจัดการทรัพยากรมนุษย์สมัยใหม่ ที่เรียกว่าการจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ ที่มีแนวคิดในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ว่าเป็นทรัพยากรที่มีค่าสูงสุดขององค์การ การจัดการทรัพยากรมนุษย์จะเป็นการมองไปข้างหน้า หรือคิดล่วงหน้าในการกำหนดกลยุทธ์ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ออกมา เพื่อดึงดูดจิตใจ และรักษาผู้ปฏิบัติงานที่องค์การต้องการให้มุ่งมั่นกับการปฏิบัติงานให้กับองค์การอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด (ชัยทวี เสนะวงศ์, 2547)

กระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ ประกอบไปด้วย การสำรวจความคิดเห็นด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ในแต่ละส่วนงาน เน้นการวางแผนทรัพยากรมนุษย์อย่างเหมาะสมเพื่อทดแทนผู้ปฏิบัติงานขององค์การที่ขาดแคลน การตอบสนองทรัพยากรมนุษย์โดยการสรรหาทั้งจากภายนอกและภายในองค์การและคัดเลือกผู้ปฏิบัติงานที่เหมาะสมที่สุดกับองค์การ และเมื่อได้รับผู้ปฏิบัติงานเข้ามาปฏิบัติงานแล้วขั้นตอนต่อมา คือ การพัฒนาผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้รู้จักเป้าหมายขององค์การและทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความสามารถในงาน รวมไปถึงการธำรงรักษาผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานมีความรักคือผูกพัน

องค์การ และอยู่กับองค์การอย่างยาวนานเพื่อความมั่นคงในงานของตัวผู้ปฏิบัติงานเองและความมั่นคงขององค์การ อาจจะกล่าวได้ว่าการจัดการทรัพยากรมนุษย์เป็นงานที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้บริหารสามารถบริหารงานในองค์การได้อย่างเหมาะสม และส่วนตัวผู้ปฏิบัติงานเองก็จะทำให้มีความสามารถและทักษะที่ดีเหมาะกับงานของตัวเอง การจัดการทรัพยากรมนุษย์และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานจึงมีความสำคัญต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ ทั้งนี้ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ดีจะส่งผลต่อการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานในองค์การ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อผู้ปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานที่ดีแล้วนั้น ก็จะทำให้ห้องค์การ มีประสิทธิผลที่ดีทั้งในเรื่องของ คุณภาพสินค้า คุณภาพการให้บริการ และคุณภาพของงานที่ออกมา โดยองค์การทำการคัดเลือกผู้ปฏิบัติงานที่มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณสมบัติที่เหมาะสมต่อองค์การ สามารถสนองตอบความต้องการกำลังในส่วนงาน และทำการฝึกอบรมและพัฒนาให้ทรัพยากรมนุษย์ที่ได้มามีความเชี่ยวชาญ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ พัฒนาการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น รวมไปถึงการธำรงรักษาทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสามารถนั้น ให้มีความภักดีต่อองค์การอยู่กับองค์การไปนาน ๆ จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น

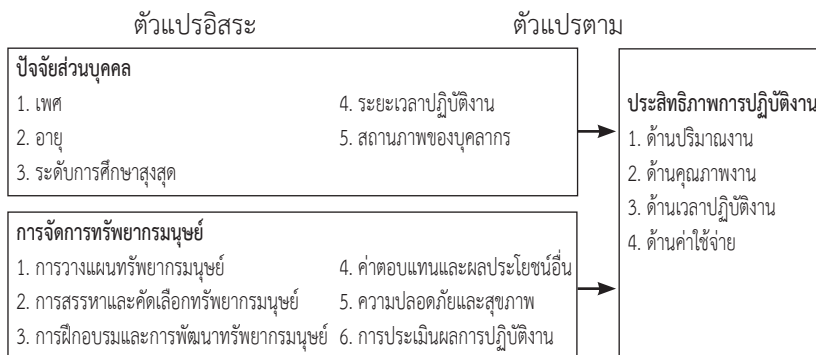
จากความสำคัญข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานตำแหน่งประเภทสนับสนุน มหาวิทยาลัยมหิดล เนื่องจากผู้ปฏิบัติงานตำแหน่งประเภทสนับสนุนเป็นกลไกขับเคลื่อนที่สำคัญเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จขององค์การ โดยใช้วิธีสำรวจความคิดเห็นจากผู้ปฏิบัติงานตำแหน่งประเภทสนับสนุน มหาวิทยาลัยมหิดล (วิทยาเขตศาลายา) เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้บริหารสามารถนำไปปรับปรุงเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการทรัพยากรมนุษย์ของผู้ปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้นเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การและเกิดความพึงพอใจต่อผู้ปฏิบัติงานมากที่สุด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ และประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน
3. เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการทรัพยากรมนุษย์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน
5. เพื่อศึกษาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีการจัดการทรัพยากรมนุษย์ของ มอนดี้ โน้ และพรีมอซ์ (Mondy, Noe and Premeaux, 1999) และทฤษฎีประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของซินซู ลิวและแอนน์ มิลล์ (Xinzhu Liu and Anne Mills, 2007) มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัยการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานตำแหน่งประเภทสนับสนุนมหาวิทยาลัยมหิดล

สมมติฐานการวิจัย

1. ผู้ปฏิบัติงานที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานแตกต่างกัน
2. การจัดการทรัพยากรมนุษย์มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน
3. การจัดการทรัพยากรมนุษย์มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากร

1) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ปฏิบัติงานตำแหน่งประเภทสนับสนุน มหาวิทยาลัยมหิดล (วิทยาเขตศาลายา) ประกอบด้วย ข้าราชการ พนักงานมหาวิทยาลัย พนักงานมหาวิทยาลัยชั่วคราว และพนักงานวิทยาลัย จำนวน 3,756 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2561)

2) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ปฏิบัติงานตำแหน่งประเภทสนับสนุน มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 362 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายด้วยวิธีสุ่ม (Simple Random Sampling) และใช้วิธีคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของทาโร ยามาเน (Taro Yamane) โดยมีระดับความเชื่อมั่นในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง 95% และระดับความคลาดเคลื่อน 5% และคำนวณกลุ่มตัวอย่างจากสัดส่วนของส่วนงาน ด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งระดับชั้น (Stratified Sampling) ซึ่งเป็นแผนการสุ่มตัวอย่างที่มีการแบ่งส่วนงานต่าง ๆ ในประชากรออกเป็นกลุ่ม แล้วคัดเลือกหน่วยตัวอย่างจากประชากรแต่ละกลุ่มมาให้ครบทุกกลุ่ม

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการทรัพยากรมนุษย์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน และการจัดการ

ทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงาน
ตำแหน่งประเภทสนับสนุน มหาวิทยาลัยมหิดล

1) ตัวแปรอิสระ คือ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม
ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด ระยะเวลาปฏิบัติงาน สถานภาพ
ของบุคลากร และการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย การวางแผน
ทรัพยากรมนุษย์ การสรรหาและคัดเลือกทรัพยากรมนุษย์ การฝึกอบรมและ
การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ค่าตอบแทนและผลประโยชน์อื่น ความปลอดภัย
และสุขภาพ และการประเมินผลการปฏิบัติงาน

2) ตัวแปรตาม คือ ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย
ปริมาณงาน คุณภาพงาน เวลาปฏิบัติงาน และค่าใช้จ่าย

3. ขอบเขตด้านเวลา เวลาที่ใช้ในการวิจัย 6 เดือน (ตั้งแต่เดือน
มีนาคม-สิงหาคม พ.ศ. 2561

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทราบระดับการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ระดับประสิทธิภาพการ
ปฏิบัติงาน ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการทรัพยากรมนุษย์กับประสิทธิภาพ
การปฏิบัติงาน และปัจจัยการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่มีอิทธิพลต่อ
ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน

2. ผู้บริหารสามารถนำข้อมูลจากการวิจัยไปใช้ในการจัดการทรัพยากร
มนุษย์ มหาวิทยาลัยมหิดล และเป็นแนวทางให้แก่ผู้ที่สนใจหรือผู้ปฏิบัติงาน
ที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลไปประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ และ
สามารถใช้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อองค์กรอื่น ๆ ต่อไป

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานตำแหน่งประเภทสนับสนุน มหาวิทยาลัยมหิดลเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็นขั้นตอนตามระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรมนุษย์ และประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาสรุปผลเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามและดำเนินการสร้างแบบสอบถามเพื่อทำการวิจัย นำแบบสอบถามที่ได้ไปเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบคุณภาพหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถาม (IOC : Index of item objective congruence) และนำแบบสอบถามไปทำ try-out กับผู้ปฏิบัติงานภายในคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แล้วนำผลที่ได้มาตรวจสอบความเชื่อถือได้ (reliability) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค โดยได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.96

2. ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น 4 ส่วน คือ 1) ปัจจัยส่วนบุคคล 2) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรมนุษย์ 3) ความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน และ 4) ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรมนุษย์

ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ในการแปลคะแนนเฉลี่ยการจัดการทรัพยากรมนุษย์ และประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน โดยใช้วิธีการอิงเกณฑ์ในการแปลความออกเป็น 5 ระดับ โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่แบ่งมาตราส่วนประมาณค่าระดับออกเป็น 5 ช่วง เกณฑ์พิจารณา ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	4.21 - 5.00	คะแนน หมายถึง	อยู่ในระดับมากที่สุด
คะแนนเฉลี่ย	3.41 - 4.20	คะแนน หมายถึง	อยู่ในระดับมาก
คะแนนเฉลี่ย	2.61 - 3.40	คะแนน หมายถึง	อยู่ในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	1.81 - 2.60	คะแนน หมายถึง	อยู่ในระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ย	1.00 - 1.80	คะแนน หมายถึง	อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผู้วิจัยได้กำหนดการแปลผลของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของ Davis's Descriptors (อ้างอิงใน ผ่องพรรณ ตรัยมงคลกุล และสุภาพ นิตราภรณ์, 2541) ดังนี้

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	0.70 หรือสูงกว่า	หมายถึง	ระดับความสัมพันธ์สูงมาก
ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	0.50 - 0.69	หมายถึง	ระดับความสัมพันธ์สูง
ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	0.30 - 0.49	หมายถึง	ระดับความสัมพันธ์ปานกลาง
ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	0.10 - 0.29	หมายถึง	ระดับความสัมพันธ์ต่ำ
ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	0.01 - 0.09	หมายถึง	ระดับความสัมพันธ์ต่ำมาก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จัดทำหนังสือถึงผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบคุณภาพหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถาม (IOC) ก่อนนำแบบสอบถามไปทำการทดสอบ (Try Out)

2. คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จัดทำหนังสือถึงภาควิชา/งานต่าง ๆ ภายในคณะวิทยาศาสตร์ เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือตอบแบบสอบถาม เพื่อทำการทดสอบ (Try Out) จำนวน 30 ชุด

3. คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จัดทำหนังสือถึงส่วนงานต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัยมหิดล (วิทยาเขตศาลายา) พร้อมแบบสอบถามเพื่อแจกให้กับผู้ประสานงานในส่วนงานต่าง ๆ ตามจำนวนที่สัมพันธ์ตัวอย่าง เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานตำแหน่งประเภทสนับสนุน มหาวิทยาลัยมหิดล (วิทยาเขตศาลายา) ตอบแบบสอบถามและเก็บรวบรวมข้อมูลคืนตามเวลาที่กำหนด

4. ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2561 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบหาความสมบูรณ์และความถูกต้องของข้อมูล โดยได้แบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์และนำไปวิเคราะห์ข้อมูลได้จำนวน 362 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 และนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิธีการประมวลผลข้อมูล ภายหลังจากได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาแล้ว ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสมบูรณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน จนได้แบบสอบถามทั้งหมด 362 ชุด จากนั้นผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

2. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) การทดสอบค่าเอฟ (F-test) ทดสอบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product-moment correlation) เพื่อหาความสัมพันธ์ของการจัดการทรัพยากรมนุษย์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน และการวิเคราะห์เนื้อหาวิเคราะห์โดยการรวบรวมข้อมูลที่เป็นข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมและนำเสนอเป็นคำบรรยาย และวิเคราะห์การจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน โดยใช้การถดถอยพหุคูณแบบมีขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานตำแหน่งประเภทสนับสนุน มหาวิทยาลัยมหิดลในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการประมวลผลด้วยโปรแกรม

สำเร็จรูป และนำเสนอผลการวิจัยในรูปของตารางและการบรรยายประกอบ โดยเรียงลำดับผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการวิจัยปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็น เพศหญิง (ร้อยละ 74.59) มีอายุเฉลี่ย 39.02 ปี อายุน้อยสุด 24 ปี อายุมากที่สุด 60 ปี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 64.92) มีระยะเวลาปฏิบัติงานเฉลี่ย 12.65 ปี ระยะเวลาปฏิบัติงานต่ำสุด 1 ปี ระยะเวลาปฏิบัติงานสูงสุด 37 ปี และมีสถานภาพเป็นพนักงานมหาวิทยาลัย (ร้อยละ 65.19)

2. การจัดการทรัพยากรมนุษย์โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.77 คะแนน) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การประเมินผลการปฏิบัติงาน ความปลอดภัย และสุขภาพ การสรรหาและคัดเลือกทรัพยากรมนุษย์ การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ การฝึกอบรมและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และค่าตอบแทนและผลประโยชน์อื่น (ค่าเฉลี่ย 4.04, 4.02, 3.78, 3.74, 3.67 และ 3.36 คะแนน ตามลำดับ)

3. ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.02 คะแนน) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ค่าใช้จ่าย เวลาปฏิบัติงาน ปริมาณงาน และคุณภาพงาน (ค่าเฉลี่ย 4.09, 4.06, 3.99 และ 3.96 คะแนน ตามลำดับ)

4. ผลการทดสอบสมมติฐาน ข้อที่ 1 ผู้ปฏิบัติงานที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานแตกต่างกัน ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า

1) จำแนกตามเพศ พบว่า โดยรวมผู้ปฏิบัติงานที่มีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ปฏิบัติงานที่มีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้ง 4 ด้าน คือ ปริมาณงาน คุณภาพงาน เวลาปฏิบัติงาน และค่าใช้จ่าย

2) จำแนกตามอายุ พบว่า โดยรวมผู้ปฏิบัติงานที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ปฏิบัติงานที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้ง 4 ด้าน คือ ปริมาณงาน คุณภาพงาน เวลาปฏิบัติงาน และค่าใช้จ่าย

3) จำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุด พบว่า โดยรวมผู้ปฏิบัติงานที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ปฏิบัติงานที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน ประกอบด้วย ปริมาณงาน เวลาปฏิบัติงาน และค่าใช้จ่าย แต่มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในด้านคุณภาพงาน

4) จำแนกตามระยะเวลาปฏิบัติงาน พบว่า โดยรวมผู้ปฏิบัติงานที่มีระยะเวลาปฏิบัติงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ปฏิบัติงานที่มีระยะเวลาปฏิบัติงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้ง 4 ด้าน คือ ปริมาณงาน คุณภาพงาน เวลาปฏิบัติงาน และค่าใช้จ่าย

5) จำแนกตามสถานภาพของบุคลากร พบว่า โดยรวมผู้ปฏิบัติงานที่มีสถานภาพของบุคลากรแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ปฏิบัติงานที่มีสถานภาพของบุคลากรแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติ

งานไม่แตกต่างกันในด้านปริมาณงาน แต่มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในด้านคุณภาพงาน ด้านเวลาปฏิบัติงาน และด้านค่าใช้จ่าย

5. ผลการทดสอบสมมติฐาน ข้อที่ 2 การจัดการทรัพยากรมนุษย์มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน พบว่า โดยรวมการจัดการทรัพยากรมนุษย์มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีความสัมพันธ์กันต่ำ ($r = 0.186$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การจัดการทรัพยากรมนุษย์มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ดังนี้

1) การจัดการทรัพยากรมนุษย์ด้านการวางแผนทรัพยากรมนุษย์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีความสัมพันธ์กันปานกลาง ($r = 0.339$)

2) การจัดการทรัพยากรมนุษย์ด้านการสรรหาและคัดเลือกทรัพยากรมนุษย์ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีความสัมพันธ์กันต่ำ ($r = 0.274$)

3) การจัดการทรัพยากรมนุษย์ด้านการฝึกอบรมและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ไม่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน โดยมีความสัมพันธ์เชิงลบอยู่ในระดับต่ำมาก ($r = -0.091$)

4) การจัดการทรัพยากรมนุษย์ด้านค่าตอบแทนและผลประโยชน์อื่น มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีความสัมพันธ์กันต่ำ ($r = 0.120$)

5) การจัดการทรัพยากรมนุษย์ด้านความปลอดภัยและสุขภาพ ไม่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน โดยมีความสัมพันธ์เชิงลบอยู่ในระดับต่ำมาก ($r = -0.033$)

6) การจัดการทรัพยากรมนุษย์ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีความสัมพันธ์กันต่ำ ($r = 0.287$)

6. ผลการทดสอบสมมติฐาน ข้อที่ 3 การจัดการทรัพยากรมนุษย์มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ผู้วิจัยนำตัวแปรมาวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบมีขั้นตอน (Stepwise Multiple regression Analysis) กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพิจารณาตามตัวแปรที่เข้าสมการตามลำดับความสำคัญ การสร้างสมการพยากรณ์องค์ประกอบของการจัดการทรัพยากรมนุษย์มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน เมื่อผู้วิจัยค้นหากลุ่มตัวแปรที่ดีที่สุดแล้ว จึงนำกลุ่มตัวแปรมาสร้างสมการถดถอย โดยการคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยที่อยู่ในรูปคะแนนดิบ (B) และอยู่ในรูปคะแนนมาตรฐาน (Beta)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สมการถดถอยพหุคูณแบบมีขั้นตอน (Stepwise Multiple regression Analysis) พบว่า มีปัจจัยการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ทั้งหมด 4 ด้าน สามารถรวมพยากรณ์ตัวแปรเกณฑ์ได้ดี ประกอบด้วย การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ (X_1) การประเมินผลการปฏิบัติงาน (X_6) ความปลอดภัยและสุขภาพ (X_5) และค่าตอบแทนและผลประโยชน์อื่น (X_4) ตามลำดับ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ 0.599 ค่าประสิทธิภาพการทำนาย (R^2) เท่ากับ 0.359 สามารถทำนายประสิทธิภาพการปฏิบัติงานโดยรวมได้ร้อยละ 35.9 มีความคลาดเคลื่อนของการพยากรณ์ ± 0.254 และมีค่าคงที่ของสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ เท่ากับ 3.51 โดยสามารถสร้างสมการในรูปคะแนนดิบ และคะแนนมาตรฐานได้ดังนี้

$$\text{สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ } Y' = 3.51 + 0.19 (X_1) + 0.39 (X_6) + -0.55 (X_5) + 0.14 (X_4)$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน $Z' = 0.26 (X_1) + 0.73 (X_6) + -0.85 (X_5) + 0.30 (X_4)$

จากผลการวิจัย พบว่า ค่าประสิทธิภาพการทำนาย (R^2) เท่ากับ 0.359 อาจเป็นเพราะการวิจัยดังกล่าวเป็นการวิจัยเชิงสังคมศาสตร์ ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ปฏิบัติงานตำแหน่งประเภสนับสนุน มหาวิทยาลัยมหิดล (วิทยาเขตศาลายา) จึงอาจมีความคลาดเคลื่อนทั้งตัวของข้อคำถามและตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม อีกทั้ง ยังมีอีกหลายปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ที่ยังไม่ได้สอบถามในการวิจัยในครั้งนี้

จากผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบมีขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ของการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน โดยทดสอบความแตกต่างของค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยเมื่อเพิ่มปัจจัยทีละตัว ปรากฏดังนี้

1. ถ้าตัวแปรด้านการวางแผนทรัพยากรมนุษย์ (X_1) มีหน่วยเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะทำให้ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น 0.26 หน่วย มีทิศทางเดียวกันกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน โดยให้ตัวแปรอื่น ๆ มีค่าคงที่
2. ถ้าตัวแปรด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน (X_6) มีหน่วยเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะทำให้ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น 0.73 หน่วย มีทิศทางเดียวกันกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน โดยให้ตัวแปรอื่น ๆ มีค่าคงที่
3. ถ้าตัวแปรด้านความปลอดภัยและสุขภาพ (X_5) มีหน่วยเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะทำให้ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น -0.85 หน่วย มีทิศทางเดียวกันกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน โดยให้ตัวแปรอื่น ๆ มีค่าคงที่
4. ถ้าตัวแปรด้านค่าตอบแทนและผลประโยชน์อื่น (X_4) มีหน่วยเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะทำให้ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น 0.30 หน่วย มีทิศทางเดียวกันกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน โดยให้ตัวแปรอื่น ๆ มีค่าคงที่

ดังนั้น การจัดการทรัพยากรมนุษย์ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 3

แนวทางการพัฒนาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ และประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน จากผลการวิจัยการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ และประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นการนำเอาองค์ประกอบ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ด้านที่สามารถพยากรณ์ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าค่าเฉลี่ยรวม มาร่างเพื่อหาแนวทางการพัฒนา

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่มีอำนาจพยากรณ์ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน มี 4 ด้าน คือ การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ (ค่าเฉลี่ย 3.74 คะแนน) การประเมินผลการปฏิบัติงาน (ค่าเฉลี่ย 4.04 คะแนน) ความปลอดภัยและสุขภาพ (ค่าเฉลี่ย 4.02 คะแนน) และค่าตอบแทนและผลประโยชน์อื่น (ค่าเฉลี่ย 3.36 คะแนน) ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำองค์ประกอบการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ทั้ง 4 ด้าน ไปหาแนวทางการพัฒนาต่อไป

ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าค่าเฉลี่ยโดยรวม (ค่าเฉลี่ย 4.02 คะแนน) มี 2 ด้าน คือ ปริมาณงาน (ค่าเฉลี่ย 3.99 คะแนน) และคุณภาพงาน (ค่าเฉลี่ย 3.96 คะแนน) ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำผลทั้ง 2 ด้าน ไปหาแนวทางในการพัฒนาต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยการจัดการทรัพยากรมนุษย์โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.77 คะแนน) และพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน คือ การประเมินผลการปฏิบัติงาน ความปลอดภัยและสุขภาพ การสรรหาและคัดเลือกทรัพยากรมนุษย์ การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ การฝึกอบรมและการ

พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และค่าตอบแทนและผลประโยชน์อื่น (ค่าเฉลี่ย 4.04, 4.02, 3.78, 3.74, 3.67 และ 3.36 คะแนน ตามลำดับ) เนื่องจากการบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นการบริหารจัดการเพื่อสร้างคุณภาพของผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งรวมกิจกรรมที่หลากหลายนับตั้งแต่การประเมินผลการปฏิบัติงาน ความปลอดภัยและสุขภาพ การสรรหาและคัดเลือกทรัพยากรมนุษย์ การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ การฝึกอบรมและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และค่าตอบแทน หน่วยงานจึงจำเป็นต้องวางแผนและดำเนินการเพื่อสร้างผู้ปฏิบัติงานที่มีศักยภาพเพื่อให้ได้ผลผลิตสูงสุดให้กับองค์กร สอดคล้องกับผลงานวิจัยของลักษณชัย ณะวังน้อย (2554) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการทรัพยากรมนุษย์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานเครือข่ายโทร ผลการวิจัยพบว่า การจัดการทรัพยากรมนุษย์ทั้ง 7 ด้าน คือ การวางแผน การสรรหาและคัดเลือก การฝึกอบรมและการพัฒนา ผลตอบแทนและผลประโยชน์อื่น ความปลอดภัยและสุขภาพ ผู้ปฏิบัติงานและแรงงานสัมพันธ์ และการประเมินผลการปฏิบัติงาน ทั้งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของชุดิภาส ชนะจิตต์ (2552) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการทรัพยากรมนุษย์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานบริษัทในนิคมอุตสาหกรรมบางชัน กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปฏิบัติงานบริษัทที่ปฏิบัติงานในบริษัทในนิคมอุตสาหกรรมบางชัน กรุงเทพมหานคร มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรมนุษย์โดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

2. ผลการวิจัยประสิทธิภาพการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.02 คะแนน) และพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน คือ ค่าใช้จ่ายเวลาปฏิบัติงาน ปริมาณงาน และคุณภาพงาน (ค่าเฉลี่ย 4.09, 4.06, 3.99 และ 3.96 คะแนน ตามลำดับ) เนื่องจากความสมดุลของการปฏิบัติงานภายในองค์กรและความเหมาะสมของการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นปัจเจกบุคคล และ

ทำให้การปฏิบัติและการกำหนดผลตอบแทนในลักษณะเหมือนกันที่มีความสะดวกต่อผู้ดำเนินการ และองค์การสามารถกำหนดผลตอบแทนในระดับที่ผู้ปฏิบัติงานที่มีศักยภาพสูงเกิดความพอใจโดยเฉพาะอาจไม่สามารถจูงใจและรักษาผู้ปฏิบัติงานที่มีศักยภาพสูงขององค์การไว้ได้ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของลักษณะชัย ณะวังน้อย (2554) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการทรัพยากรมนุษย์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานเครือข่ายโทร ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานทั้ง 4 ด้าน คือ ปริมาณงาน คุณภาพงาน เวลาปฏิบัติงาน และค่าใช้จ่าย ทั้งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของชุตินาส ชนะจิตต์ (2552) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการทรัพยากรมนุษย์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานบริษัท ในนิคมอุตสาหกรรมบางชัน กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ระดับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ด้านองค์การ มีการควบคุมการปฏิบัติงานที่มีมาตรฐานอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

3. ผลการทดสอบสมมติฐาน ผู้ปฏิบัติงานตำแหน่งประเภทสนับสนุนที่มีปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานแตกต่างกัน ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ผู้ปฏิบัติงานที่มีระดับการศึกษา และสถานภาพของบุคลากรแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน ส่วนผู้ปฏิบัติงานที่มีเพศ อายุ และระยะเวลาปฏิบัติงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจากประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอาจเป็นผลมาจากประสบการณ์ปฏิบัติงาน ทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน และผู้ปฏิบัติงานที่มีเพศ อายุ และระยะเวลาปฏิบัติงานแตกต่างกันส่งผลให้ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานแตกต่างกันออกไป โดยผู้ปฏิบัติงานที่เป็นเพศหญิงมีความคิดเห็นต่างจากเพศชาย และผู้ปฏิบัติงานที่มีอายุมากและ

ระยะเวลาปฏิบัติงานมากทำให้มีความคิดเห็นแตกต่างจากผู้ปฏิบัติงานที่มีอายุน้อยและระยะเวลาปฏิบัติงานน้อย แต่ปัจจัยเหล่านี้ยังคงส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก และจะเห็นได้ว่าผู้ปฏิบัติงานที่มีอายุมากจะมีความสามารถในการปฏิบัติงานที่ดี ได้ปริมาณงานตามเป้าหมาย มีคุณภาพดีเสร็จทันเวลา องค์การควรเน้นให้ผู้ปฏิบัติงานที่มีอายุมากให้ดำรงตำแหน่งที่สูงขึ้น และให้คำปรึกษาแก่ผู้ปฏิบัติงานที่มีอายุน้อย สำหรับผู้ปฏิบัติงานที่มีอายุระยะเวลาปฏิบัติงานนานสามารถปฏิบัติงานออกมามีคุณภาพและเสร็จทันเวลา องค์การควรเน้นให้ผู้ปฏิบัติงานที่มีระยะเวลาปฏิบัติงานมานานเป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่ผู้ปฏิบัติงานที่มีระยะเวลาปฏิบัติงานน้อย สอดคล้องกับผลงานวิจัยของลักษณะชัย ธนะวังน้อย (2554) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการทรัพยากรมนุษย์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานเครือข่ายโทร ผลการวิจัยพบว่า ความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน พบว่า อายุ ประสบการณ์และรายได้ต่อเดือนที่แตกต่างกันมีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4. ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการทรัพยากรมนุษย์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน พบว่า โดยรวมการจัดการทรัพยากรมนุษย์มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีความสัมพันธ์กันต่ำ ($r = 0.186$) เนื่องจากการจัดการทรัพยากรมนุษย์บางปัจจัยยังมีความสัมพันธ์เชิงลบกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ซึ่งทำให้ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานลดลงไป ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหิดล ควรมีการปรับปรุงเรื่องนโยบายการจัดการทรัพยากรมนุษย์ต่าง ๆ เพื่อให้มีระดับสูงขึ้น เพราะการจัดการทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างผู้ปฏิบัติงานในองค์กรให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อประโยชน์สูงสุดขององค์การ และควรสร้างแรงจูงใจและมุ่งบริหารจัดการ

ทรัพยากรมนุษย์ให้เกิดความผูกพันต่อองค์กร เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานเหล่านั้น
อุทิศตน จงรักภักดีต่อองค์กร และปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยมหิดล ต่อไป
สอดคล้องกับผลงานวิจัยของลักษณะชัย ธนะวังน้อย (2554) ที่ได้ทำการวิจัย
เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการทรัพยากรมนุษย์กับประสิทธิภาพการ
ปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานเครือข่ายโทร โผล การวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์
ระหว่างการจัดการทรัพยากรมนุษย์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานทั้งโดยรวม
และรายด้านมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ
0.05 ในระดับต่ำ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของเพ็ญพร โทบุราณ (2551)
ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลกระทบของประสิทธิภาพการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่มี
ต่อผลการปฏิบัติงานของพนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค เขต 2 ภาคตะวันออก
เฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการจัดการทรัพยากรมนุษย์มีความ
สัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกต่อผลการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับผลงานวิจัย
ของชุดิภาส ชนะจิตต์ (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่าง
การจัดการทรัพยากรมนุษย์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงาน
บริษัทในนิคมอุตสาหกรรมบางชัน กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัย
การจัดการทรัพยากรมนุษย์ มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน
ในการดำเนินการขององค์กรอยู่ในทิศทางเดียวกันและสัมพันธ์กันในระดับ
ปานกลางค่อนข้างสูง สอดคล้องกับผลงานวิจัยของสุภาพร เสรีรัตน์ (2552) ได้
ทำการวิจัยเรื่อง ผลกระทบของกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์ และ
ประสิทธิภาพการให้บริการที่มีต่อผลการดำเนินงานของธุรกิจโรงแรมในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์
ด้านความสอดคล้องกับลักษณะของธุรกิจ มีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิง
บวกต่อประสิทธิภาพการให้บริการโดยรวม ในด้านเวลา ด้านคุณภาพของงาน
และด้านปริมาณของงาน และกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์ ด้านความ
สอดคล้องกับลักษณะของธุรกิจนี้ ยังมีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกต่อ

ผลการดำเนินงานโดยรวม ด้านการเงิน ด้านลูกค้า ด้านกระบวนการภายใน และด้านการเรียนรู้และพัฒนา ส่วนประสิทธิภาพการให้บริการ ด้านปริมาณของงานและด้านคุณภาพของงาน พบว่า มีความสัมพันธ์ และผลกระทบเชิงบวกต่อผลการดำเนินงานโดยรวม ด้านการเงิน ด้านลูกค้า ด้านกระบวนการภายใน และด้านการเรียนรู้และพัฒนา และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Zaini Abdullah, Nilufar Ahsan and Syed Shah Alam (2009) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลของการจัดการทรัพยากรมนุษย์ต่อประสิทธิภาพของธุรกิจภาคเอกชนในประเทศมาเลเซีย ผลการวิจัยพบว่า การจัดการทรัพยากรมนุษย์ในทุกด้าน คือ การฝึกอบรมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การปฏิบัติงานเป็นทีม การจ่ายค่าตอบแทน การวางแผนทางทรัพยากรมนุษย์ การประเมินผลการปฏิบัติงาน มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพของธุรกิจ ยกเว้นการจ่ายค่าตอบแทน ความปลอดภัยของพนักงานไม่มีผลต่อประสิทธิภาพของธุรกิจ

5. ผลการทดสอบการถดถอยพหุคูณแบบมีขั้นตอน (Stepwise Multiple regression Analysis) ระหว่างการจัดการทรัพยากรมนุษย์มีอิทธิพลที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และพิจารณาตามตัวแปรที่เข้าสมการตามลำดับความสำคัญ การสร้างสมการพยากรณ์องค์ประกอบของการจัดการทรัพยากรมนุษย์มีอิทธิพลที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน เมื่อผู้วิจัยค้นหากลุ่มตัวแปรที่ดีที่สุดแล้ว จึงนำกลุ่มตัวแปรมาสร้างสมการถดถอย โดยการคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยที่อยู่ในรูปคะแนนดิบ (B) และอยู่ในรูปคะแนนมาตรฐาน (Beta) พบว่า การจัดการทรัพยากรมนุษย์มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน และสามารถรวมพยากรณ์ได้ดี ประกอบด้วย การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ (X_1) การประเมินผลการปฏิบัติงาน (X_6) ความปลอดภัยและสุขภาพ (X_5) และค่าตอบแทนและผลประโยชน์อื่น (X_4) ตามลำดับ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ 0.599 ค่าประสิทธิภาพการทำนาย (R^2) เท่ากับ 0.359

สามารถทำนายประสิทธิภาพการปฏิบัติงานโดยรวม ได้ร้อยละ 35.9 มีค่าคงที่ของสมการพยากรณ์ เท่ากับ 3.51 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจากปัจจัยการจัดการทรัพยากรมนุษย์ด้านการวางแผนทรัพยากรมนุษย์ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน และด้านค่าตอบแทนและผลประโยชน์อื่นเป็นปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในที่องค์กรสามารถควบคุมได้ องค์กรสามารถที่จะกำหนดนโยบายหรือหน้าที่ต่าง ๆ ในองค์กรได้ แต่ในปัจจุบันนั้นการติดต่อภายในองค์กรมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น การจัดการทรัพยากรมนุษย์จะต้องระลึกถึงความแตกต่างของทรัพยากรมนุษย์ที่เข้าสู่อการบริหารเสมอ โดยจะต้องกำหนดหน้าที่ต่าง ๆ ในองค์กรให้มีความสัมพันธ์กันเพื่อให้ปฏิบัติงานได้อย่างราบรื่น คล่องตัว เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร ผู้ปฏิบัติงานต้องเรียนรู้ถึงวิธีการปฏิบัติงานขององค์กรที่เข้ามาปฏิบัติงานใหม่ รวมทั้งเรียนรู้วัฒนธรรมองค์กรที่แสดงถึงค่านิยมและมาตรฐานวัฒนธรรมองค์กรมีผลกระทบต่อความพอใจในการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงาน ส่วนด้านความปลอดภัยและสุขภาพเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องของการจัดการทรัพยากรมนุษย์ มีทั้งปัจจัยภายในนอกซึ่งเป็นปัจจัยที่องค์กรไม่สามารถควบคุมได้ เป็นสิ่งที่องค์กรจะต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมภายนอกให้ได้ องค์กรจะต้องปรับตัวไปตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปอยู่เสมอ จะต้องมีการวางแผนทางด้านทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้รองรับกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปให้สัมพันธ์กับหน้าที่ต่าง ๆ ในองค์กรเพื่อประโยชน์สูงสุดขององค์กร

ข้อเสนอแนะ

1. ควรให้ความสำคัญกับการจัดทำแผนพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้เป็นไปอย่างมีแบบแผนและตรงกับเป้าประสงค์เชิงกลยุทธ์ และส่วนงานจะต้องดำเนินงานให้สอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัยมหิดล โดยจัดทำแนวทางการพัฒนาเป็นประเด็นที่สำคัญได้แก่ 1) การพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพสูงขึ้น

โดยการไปเพิ่มพูนความรู้ เช่น การฝึกอบรม ศึกษาดูงาน การบริการวิชาการ รวมถึงการส่งเสริมการพัฒนาผู้ปฏิบัติงานตามเป้าหมายและพันธกิจสำคัญของส่วนงาน เน้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่สมดุล ซึ่งตัวชี้วัดที่สำคัญสำหรับผู้ปฏิบัติงานตำแหน่งวิชาการ คือ จำนวนการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ ส่วนผู้ปฏิบัติงานตำแหน่งประเภทสนับสนุน คือ จำนวนการเข้าสู่ตำแหน่งชำนาญการพิเศษ เชี่ยวชาญ และเชี่ยวชาญพิเศษ 2) การเสริมสร้างค่านิยมหลักและสมรรถนะหลักของมหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อให้เกิดทัศนคติในเชิงบวกต่อส่วนงานและต่อมหาวิทยาลัยมหิดล

2. ควรนำผลการประเมินการปฏิบัติงานไปใช้ในการบริหารทรัพยากรบุคคล ตามข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหิดล ว่าด้วย หลักเกณฑ์การประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2559 ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เช่น ให้นำผลการประเมินผลงาน สมรรถนะหลัก และสมรรถนะเฉพาะตามสายอาชีพ หรือสมรรถนะทางการบริหาร ไปใช้ในการเลื่อนเงินเดือน การให้รางวัลประจำปี การเปลี่ยนประเภทการจ้าง และปรับปรุงการปฏิบัติงาน

3. เพื่อความชัดเจนและการดำเนินการอย่างเป็นระบบมหาวิทยาลัยมหิดล ควรกำหนดตัววัดและเป้าประสงค์ ของสภาวะแวดล้อมที่แตกต่างกัน เนื่องจากความปลอดภัยและสุขภาพของผู้ปฏิบัติงานเป็นปัจจัยที่ทำให้เพิ่มผลผลิตภาพ ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหิดล จึงต้องขจัดปัญหา อุปสรรคต่อการปฏิบัติงาน ด้วยการอาศัยเทคโนโลยี การจัดการทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม

4. ควรออกแบบค่าตอบแทนและผลประโยชน์อื่น เช่น สวัสดิการ การยกย่องชมเชย การให้รางวัล รวมถึงการเลื่อนตำแหน่ง ตามความต้องการของผู้ปฏิบัติงานที่หลากหลาย ตามความแตกต่างของกลุ่มและประเภทของบุคลากร เพื่อสร้างความผูกพันกับผู้ปฏิบัติงานและเกิดผลงานที่โดดเด่น การยกย่องชมเชยอาจถูกกำหนดโดยกฎ ระเบียบ ดังนั้น ระบบการให้รางวัลและการยกย่อง

ชมเชยจึงควรใช้ทางเลือกอื่น

5. ในกระบวนการปฏิบัติงานแต่ละขั้นตอนนี้จะเกิดของเสีย หรือการมีขั้นตอนมากโดยไม่จำเป็นทำให้ขั้นตอนการทำงานซับซ้อน ยุ่งยาก ทำให้มีต้นทุนสูง และได้ผลงานน้อย งานบางงานจึงไม่คุ้มกับการดำเนินงาน จึงจำเป็นต้องหาเครื่องมือคุณภาพมาช่วยในการทำงาน เช่น SIPOC หรือ LEAN เป็นต้น

6. คุณภาพของงานดูได้จาก การจัดการกระบวนการปฏิบัติงาน (Process Management) ซึ่งพิจารณาได้จากกระบวนการ A-D-L-I ซึ่งแนวทาง คือวิธีการที่ทำให้บรรลุผลและประสิทธิผล มาตรการที่ใช้สามารถตอบสนองเจตจำนงที่ตั้งไว้ ควรกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ มีการปรับปรุงแนวทางให้ดีขึ้น การกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดดผ่านการสร้างนวัตกรรม และการแบ่งปันความรู้ที่ได้จากการปรับปรุงและการสร้างนวัตกรรมกับกระบวนการภายในส่วนงาน

แนวทางการพัฒนา

1. ควรจัดทำแผนพัฒนาทรัพยากรบุคคลเชิงกลยุทธ์ และในการจัดทำแผนพัฒนาทรัพยากรบุคคลควรมีการสำรวจความจำเป็นร่วมกับนโยบายของผู้บริหารส่วนงานในการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ซึ่งควรมี Road Map ที่ชัดเจน และผู้ปฏิบัติงานมีความก้าวหน้าในสายอาชีพตนเองอย่างเหมาะสม

2. ควรกำหนดภาระงานเพื่อการประเมินผลการปฏิบัติงานให้มีความชัดเจน เช่น การกำหนดสัดส่วนของภาระงานประจำ ภาระงานพัฒนา ภาระงานที่ตอบสนองยุทธศาสตร์ส่วนงาน งานบริการวิชาการ และงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

3. ควรกำหนดให้ทุกส่วนงานเข้าร่วมโครงการสถานศึกษาปลอดภัย เพื่อสร้างความตระหนักด้านความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานให้เกิดขึ้น สร้างเครือข่ายความร่วมมือของการพัฒนาและ

รณรงค์ความปลอดภัย รวมทั้งสร้างต้นแบบการดำเนินการความปลอดภัย อันจะส่งผลให้การขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติ “แรงงานปลอดภัย และสุขภาพอนามัยดี” บรรลุผลสำเร็จต่อไป

4. ควรสนับสนุนการทำให้ประกันสุขภาพผู้ปฏิบัติงานแบบกลุ่ม ซึ่งเป็นบริการและทางเลือกเสริม ให้ผู้ปฏิบัติงานได้รับความสะดวก และเข้าถึงบริการทางการแพทย์ได้อย่างรวดเร็ว

5. ส่วนงานและมหาวิทยาลัยมหิดล มีการซื้อรับอัคคีภัยประจำปี และมีการติดเบอร์ติดต่อฉุกเฉินเอาไว้ในที่ต่าง ๆ แล้ว แต่ยังไม่เพียงพอ เนื่องจากมีหลายกรณีพบว่าผู้ปฏิบัติงานไม่สามารถติดต่อผู้รับผิดชอบ หรือขอความช่วยเหลือตามกระบวนการที่วางไว้ได้ ในส่วนนี้ จึงควรมีการซักซ้อมด้านความปลอดภัยและประชาสัมพันธ์นโยบายเพิ่มเติม รวมถึงควรมีการทำคู่มือรับเหตุฉุกเฉินให้สามารถดาวน์โหลด หรือจัดพิมพ์แจกให้แก่หน่วยงานตามที่จำเป็น รวมถึงเผยแพร่ Call Tree ที่มีการปรับปรุงอยู่เสมอ เพื่อเป็นการเน้นย้ำกระบวนการด้านความปลอดภัยให้ทราบทั่วถึงกัน และประสานงานกันได้ถูกต้องต่อไป

6. ควรแต่งตั้งคณะทำงานออกแบบค่าตอบแทนและสวัสดิการผลประโยชน์เกื้อกูล ที่นอกเหนือจากมหาวิทยาลัย ให้เหมาะสมกับประเภทของผู้ปฏิบัติงาน

7. ควรกำหนดภาระงานให้มีความเหมาะสมกับประเภทตำแหน่ง และนำเครื่องมือคุณภาพมาใช้ในการทำงาน เช่น SIPOC, LEAN เป็นต้น

8. ควรนำกระบวนการและเทคนิคในการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ซึ่งเป็นการระดมทรัพยากรในการดำเนินงาน ได้แก่ ผู้ปฏิบัติงาน วัสดุ แรงงาน และเครื่องมือ เพื่อการทำงานที่เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์หลักของมหาวิทยาลัยมหิดล

9. องค์การควรมีการปรับปรุงเรื่องนโยบายการจัดการทรัพยากรมนุษย์ต่าง ๆ เพื่อให้มีระดับสูงขึ้น เพราะการจัดการทรัพยากรมนุษย์ในองค์การมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างผู้ปฏิบัติงานในองค์การให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อประโยชน์สูงสุดขององค์การ และควรสร้างแรงจูงใจและมุ่งบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ให้เกิดความผูกพันต่อองค์การ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานเหล่านั้นอุทิศตน จงรักภักดีต่อองค์การ และปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยมหิดล ต่อไป

10. การจัดการทรัพยากรมนุษย์ควรระลึกถึงความแตกต่างของทรัพยากรมนุษย์ โดยจะต้องกำหนดหน้าที่ต่าง ๆ ในองค์การให้มีความสัมพันธ์กันเพื่อให้ปฏิบัติงานได้อย่างราบรื่น คล่องตัว เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์การ และผู้ปฏิบัติงานต้องเรียนรู้ถึงวิธีการปฏิบัติงานขององค์การที่เข้ามาปฏิบัติงานใหม่ รวมทั้งเรียนรู้วัฒนธรรมองค์การที่แสดงถึงค่านิยมและมาตรฐานวัฒนธรรม องค์การมีผลกระทบต่อความพอใจในการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงาน

เอกสารอ้างอิง

- กันตยา เพิ่มผล. (2550). **การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน**. พิมพ์ครั้งที่ 10. ศูนย์พัฒนาทุนมนุษย์. กรุงเทพมหานคร.
- กิงพร ทองใบ. (2543). **การสรรหาและคัดเลือกทรัพยากรมนุษย์**. ในประมวลสาระชุดวิชาการจัดการองค์การและทรัพยากรมนุษย์ หน่วยที่ 10. สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี.
- เกรียงไกร เจียมบุญศรี และจักร อินทรจักร. (2544) **คู่มือการบริหารทรัพยากรบุคคล**. บั๊ค แบงก์. กรุงเทพมหานคร.
- เกรียงศักดิ์ เขียวอิง. (2543). **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ 2 โรงพิมพ์คลังน่านวิทยา. ขอนแก่น.

- เฉลิมพงศ์ มีสมนัย. (2551). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. ในประมวลสาระ
ชุดวิชาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ หน่วยที่ 1 หน้า 1-7 นนทบุรี สาขา
วิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี.
- ชัยทวี เสนะวงศ์. (2547). การจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์. ค้นวันที่ 26
มีนาคม พ.ศ. 2561 จาก <http://www.consultthai.com>.
- ชุตติภาส ชนะจิตต์. (2552). ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการทรัพยากรมนุษย์
กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานบริษัทในนิคม
อุตสาหกรรมบางชัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธนบุรี. กรุงเทพมหานคร.
- เชาว์ โรจนแสง. (2544). แนวคิดของการจัดการทรัพยากรมนุษย์. ในเอกสาร
การสอนชุดวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ หน่วยที่ 1 หน้า 6-8.
นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี.
- ณัฐพันธ์ เขจรนันท์. (2545). การจัดการทรัพยากรมนุษย์. ซีเอ็ดดูเคชั่น.
กรุงเทพมหานคร.
- ตุลา มหาวสุธานนท์. (2545). หลักการจัดการ หลักการบริหาร. พ.ศ. พัฒนา.
กรุงเทพมหานคร.
- ธัญญา ผลอนันต์. (2546). การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล : แนวทางสร้างความ
พึงพอใจแก่พนักงาน. อินโนกราฟฟิกส์. กรุงเทพมหานคร.
- นงนุช วงษ์สุวรรณ. (2550). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. จามจุรีโปรดักท์.
กรุงเทพมหานคร.
- นพ ศรีบุญนาท. (2545). องค์การและการจัดการ. สำนักพิมพ์สูตรไพศาล.
กรุงเทพมหานคร.
- นิสดารค์ เวชยานนท์. (2548). บทความวิชาการด้าน HR. รัตนไตร. นนทบุรี.
- บรรยงค์ โตจินดา. (2543). การบริหารงานบุคคล (การจัดการทรัพยากร
มนุษย์). รวมสาส์น. กรุงเทพมหานคร.

ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรราภรณ์. (2541). **การออกแบบการวิจัย**. ประชาชน. กรุงเทพมหานคร.

พยอม วงศ์สารศรี. (2540). **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต. กรุงเทพมหานคร.

_____. (2544). **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ 6 คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต. กรุงเทพมหานคร.

เพียงพร โทบุราณ. (2551). **ผลกระทบของประสิทธิภาพการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่มีต่อผลการปฏิบัติงานของพนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค เขต 2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงกลยุทธ์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.

บุญชม ศรีสะอาด. (2545). **วิธีการสร้างสถิติสำหรับการวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ 6 สุวีริยาสาส์น. กรุงเทพมหานคร.

มหาวิทยาลัยมหิดล. (2561). **สารจากอธิการบดี**. สืบค้นวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2561 จาก <https://mahidol.ac.th>.

ยม นาคสุข. (2550). **การวางแผนทรัพยากรมนุษย์**. สืบค้นวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2561 จาก <http://www.gotoknow.org>.

วรรณารถ แสงมณี. (2547). **การบริหารทรัพยากรมนุษย์/งานบุคคล**. พิมพ์ครั้งที่ 3 ประสิทธิ์ภักธ์แอนพรีนติ้ง. กรุงเทพมหานคร.

ลักษณะชัย ธนะวังน้อย (2554). **ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการทรัพยากรมนุษย์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเครือข่ายโทร. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (วิทยาการจัดการ) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช**. นนทบุรี.

- สมชาย หิรัญกิตติ. (2550). **แนวคิดการจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์**. ในประมวลสาระชุดวิชาการจัดการองค์การและทรัพยากรมนุษย์ หน่วยที่ 9 หน้า 16-29 (วิทยาการจัดการ) มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาราช. นนทบุรี.
- สมยศ นาวิการ. (2544). **การบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ 5 สำนักพิมพ์บรรณกิจ. กรุงเทพมหานคร.
- _____. (2545). **การบริหารและพฤติกรรมองค์การ**. พิมพ์ครั้งที่ 2 สำนักพิมพ์ บรรณกิจ. กรุงเทพมหานคร.
- สมใจ ลักษณะ. (2546). **การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน**. พิมพ์ครั้งที่ 3 ธนัชการพิมพ์. กรุงเทพมหานคร.
- สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์. (2549). **การบริหารทรัพยากรมนุษย์ หลักการและแนวคิด**. เอ็ม.ที.เพรส. กรุงเทพมหานคร.
- สาคร สุขศรีวงศ์. (2552). **การจัดการ : จากมุมมองบริหาร Management from the executive's viewpoint**. (CD-ROM) คณะพาณิชยศาสตร์ และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร.
- สุภาพร พิศาลบุตร. (2544). **ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์**. วิจิพรินทร์ตั้ง. กรุงเทพมหานคร.
- สุภาพร เสรีรัตน์. (2552). **ผลกระทบของกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์ และประสิทธิภาพการให้บริการที่มีต่อผลการดำเนินงานของธุรกิจ โรงแรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการจัดการ มหบัณฑิต คณะการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- เสถียรภาพ พันธุ์โพธิ์โรจน์. (2543). **ปรัชญาและแนวคิดการจัดการทรัพยากรมนุษย์**. ในประมวลสาระชุดวิชาการจัดการองค์การและทรัพยากร มนุษย์ หน่วยที่ 8 สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาราช. นนทบุรี.

ทวน พินธุพันธุ์. การบริหารทรัพยากรทางการศึกษา. <http://www.facstaff.swu.ac.th//ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา.doc> สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม พ.ศ. 2561.

อนันท์ งามสะอาด. (2552). **ความแตกต่างระหว่างประสิทธิภาพและประสิทธิผล**. สืบค้นวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2561. จาก <http://www.sisat.ac.th/main/images/document/pa27-04-54.html>.

อำนาจ แสงสว่าง. (2544). **การจัดการทรัพยากรมนุษย์**. ไทยวัฒนาพานิช. กรุงเทพมหานคร.

Cronbach, Lee J. (1984). **Essential of Psychological Testing**. 2nd ed., New York : Harper and Row.

Ferguson, George A. (1981). **Statistical Analysis in Psychology and Education**. 3rd New York : McGraw-Hill Book Company.

Mondy, R.W., R.M. Noe and S.R. Premeaux. (1999). **Human Resource Management**. 7th ed. New Jersey : Upper Saddle River.

Xinzhu Liu and Anne Mills. (2007). **Public Ends, Private Means : Strategic Purchasing of Health Services**. Washington, DC : World Bank Publications.

Zubair Aslam Marwat. (2007). **“Impact of Human Resource Management Practices on Emplotees Performance A case of Pakistani Telecom Sector.”** In Small Enterprise Conference 2007. 23–26 September Auckland, New Zealand.

**ความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากร
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
Working Effectiveness of Personnel in the Faculty of Social
Sciences and Humanities, Mahidol University**

ชัยวัฒน์ ยี่วาศรี¹

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และเพื่อศึกษาการเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ในด้านการวางแผนในการทำงาน ด้านประสิทธิภาพส่วนบุคคล ด้านกระบวนการทำงาน และด้านการให้บริการ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ บุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 157 คน ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกแบบเฉพาะเจาะจงจากประชากรทั้งหมดที่ใช้ในการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยคือแบบสอบถาม

¹เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป สังกัดงานบริหารทั่วไป สำนักงานคณบดี คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ผลการศึกษาพบว่า ความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ภาพรวมน้อยในระดับมาก โดยด้านที่มีระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือ ด้านการให้บริการ ($\bar{x}=3.88$, S.D. = .550) รองลงมา คือ ด้านกระบวนการทำงาน ($\bar{x}=3.78$, S.D. = .584) ด้านงานประสิทธิภาพส่วนบุคคล ($\bar{x}=3.71$, S.D. = .570) และด้านการวางแผนในการทำงาน ($\bar{x}=3.63$, S.D. = .518) ตามลำดับ เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานพบว่า อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และอายุงาน ของบุคลากรมีความแตกต่างกัน เป็นปัจจัยให้ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนปัจจัยอื่น ๆ ทั้ง เพศ และตำแหน่ง ที่แตกต่างกันของบุคลากร ไม่เป็นปัจจัยให้ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรแตกต่างกัน โดยมีข้อเสนอแนะ คือ 1) ควรมีการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ร่วมงาน เพื่อให้มีปฏิสัมพันธ์การสื่อสารระหว่างกันมากขึ้น และควรจัดประชุมอย่างสม่ำเสมอให้บุคลากรทุกคนรับทราบแผนการทำงาน 2) ควรมีการอบรมและจัดกิจกรรมที่จะสร้างความสัมพันธ์และให้บุคลากรในคณะฯ ได้รู้จักกันมากขึ้น และควรมีการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา หรือผู้ร่วมงานเพื่อให้เกิดมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในการปฏิบัติงานร่วมกับบุคคลอื่น

คำสำคัญ : ความพึงพอใจ, ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

Abstract

The research “Satisfaction Toward Working Efficiency of Personnel in Faculty of Social Science and Humanities, Mahidol University, Tambon Salaya, Amphur Putthamonthon, Nakorn

Pathom Province,” aimed to study working efficiency of the personnel in the Faculty of Social Science and Humanities, Mahidol University and to study factors affecting these personnel’s working effectiveness. In this survey research, data were gathered with questionnaires from 157 samples of the personnel in the Faculty of Social Science and Humanities, Mahidol University. Their personal data were analyzed with descriptive statistics and their opinions were analyzed with percentage, average, and standard deviation.

The findings showed that levels of the personnel’s working effectiveness were high in terms of planning, personal outputs, working processes, and services. Regarding factors affecting working effectiveness, it was found that the samples of different ages, education, monthly incomes, and employment periods had different levels of working effectiveness with the statistical significance of 0.5. However, the samples with different sexes and positions did not have different levels of working effectiveness.

Keyword : Satisfaction, Working effectiveness

บทนำ

ความพึงพอใจเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้การทำงานประสบความสำเร็จได้ เพราะความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติเป็นการแสดงถึงทัศนคติที่ดีต่องานที่รับผิดชอบและสะท้อนถึงประสิทธิภาพที่ดีในการทำงาน เมื่อผู้ปฏิบัติงานมีความพึงพอใจที่ดีแล้วนั้นก็จะมีคามยินดีและเต็มใจในการปฏิบัติงานและยังทำให้บรรยากาศการทำงานในองค์กรมีบรรยากาศการทำงานที่ดี การศึกษา

ความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรจะทำให้ทราบถึงข้อบกพร่องที่ทำให้บุคลากรเกิดความไม่พึงพอใจและนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุงการทำงานรวมทั้งระบบงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้กับนักศึกษามาเป็นเวลานาน และเป็นที่รู้จักกันดีในย่านอำเภอพุทธมณฑล ตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐม ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรเป็นไปด้วยดีเสมอมา แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไประบบการบริหารจัดการของระบบราชการมีการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรที่มีทั้งข้าราชการประจำและอัตราจ้าง ในปัจจุบันอัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักศึกษาคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล อำเภอศาลายา จังหวัดนครปฐม แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือการบริการในด้านต่าง ๆ ให้กับนักศึกษาของบุคลากร ทำให้บุคลากรบางหน่วยงานขาดความรับผิดชอบในหน้าที่ ขาดขวัญและกำลังใจในการทำงาน และการอยู่ร่วมกันและการให้ความร่วมมือในการปฏิบัติทำงาน ขาดการประสานงานและการสื่อสารภายในองค์กรที่ดี เป็นต้น

จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาความพึงพอใจของประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อสามารถนำผลจากการศึกษานี้ไปใช้เป็นแนวทางปรับปรุงแก้ไขปัญหาด้านประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Objectives)

1. เพื่อศึกษาระดับพึงพอใจต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

2. เพื่อศึกษาการเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ขอบเขตของการวิจัย (Research Scope)

การวิจัยในครั้งนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษาในเรื่องความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผนในการทำงาน ด้านงานประสิทธิภาพส่วนบุคคล ด้านกระบวนการทำงาน และด้านการให้บริการ รวมถึงศึกษาการเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระดับตำแหน่ง รายได้ และอายุงาน

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ บุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม จำนวน 157 คน ผู้วิจัยได้เลือกแบบเฉพาะเจาะจงจากประชากรทั้งหมดที่ใช้ในการศึกษา

ระยะเวลาในการศึกษาอยู่ในช่วงเวลาตั้งแต่ เดือนสิงหาคม 2556-ธันวาคม 2558

ระเบียบวิธีวิจัย (Methodology Research)

การวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือ บุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 157 คน ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกแบบเฉพาะเจาะจงจากประชากรทั้งหมดที่ใช้ในการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) มีลักษณะแบบมาตราส่วนประเมินค่า ซึ่งผู้วิจัยได้ออกแบบ

เครื่องมือโดยวัดความคิดเห็นตามแบบของลิเคิร์ต (Likert's Scale) ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Analysis) สำหรับอธิบายสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ร้อยละ(Percent) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และใช้สถิติ t-test และ One Way ANOVA ในการเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สำหรับเกณฑ์การประมวลค่าเฉลี่ยใช้วิธีของ Best (1977) แบ่งระดับคะแนนเป็น 5 ระดับจากเกณฑ์ดังกล่าวนำมาสู่การแปลผลความหมาย การประเมินระดับความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มีการแปลผลดังนี้

ระดับคะแนนเฉลี่ย	การแปลค่าความหมาย
1.00-1.49	ความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด
1.50-2.49	ความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อย
2.50-3.49	ความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง
3.50-4.49	ความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก
4.50-5.00	ความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

ผลการวิจัย (Results)

สำหรับการศึกษาวัยจริง เรื่อง ความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล กลุ่มตัวอย่างเป็นบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 157 คน พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 94 คน คิดเป็นร้อยละ 59.9 มีอายุในช่วง 26-30 ปี จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 29.9

มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 35 ส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการ จำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 61.1 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ในช่วง 10,001–15,000 บาท จำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 32.5 และมีอายุงานน้อยกว่า 1 ปีและ 4–5 ปี จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 28

วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 ศึกษาระดับพึงพอใจต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ดังนั้นผลการวิเคราะห์ระดับพึงพอใจต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า ความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผนในการทำงาน ด้านงานประสิทธิภาพส่วนบุคคล ด้านกระบวนการทำงาน และด้านการให้บริการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และหากพิจารณาในรายด้าน จะพบว่า ด้านการให้บริการ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 และ มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .550 รองลงมา คือ ด้านกระบวนการทำงาน มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.78 และ มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .584 ด้านงานประสิทธิภาพส่วนบุคคล มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.71 และ มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .570 และด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านการวางแผนในการทำงาน มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.63 และ มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .518 ตามลำดับ หากพิจารณาเป็นรายด้านมีรายละเอียดดังนี้

ด้านการวางแผนในการทำงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในด้านการวางแผนในการทำงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ในข้อบุคลากรมีการจัดสรรงานอะไรที่จะต้องทำก่อนและหลัง อยู่ในระดับมาก มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด เท่ากับ 3.75 และ มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .759 และในข้อบุคลากรมีการสื่อสารให้กับบุคคลที่

รับผิดชอบปฏิบัติตามแผนงาน อยู่ในระดับปานกลาง มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด เท่ากับ 3.40 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .758

ด้านงานประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในงานประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ในข้อบุคลากรมีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาวิชาชีพอยู่ในระดับมาก มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด เท่ากับ 3.91 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .634 และในข้อบุคลากรมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในการปฏิบัติงานร่วมกับบุคคลอื่น อยู่ในระดับมาก มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด เท่ากับ 3.43 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .834

ด้านกระบวนการทำงานในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในด้านกระบวนการทำงานในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ในข้อบุคลากรมีความรับผิดชอบในหน้าที่อยู่ในระดับมาก มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด เท่ากับ 4.07 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .642 และในข้อบุคลากรมีความรู้ทางทฤษฎีเพียงพอในการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมาก มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด เท่ากับ 3.63 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .787

ด้านการให้บริการในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในด้านการให้บริการในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ในข้อบุคลากรมีการบริการเป็นไปอย่างรวดเร็ว และต่อเนื่อง อยู่ในระดับมาก มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด เท่ากับ 4.05 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .687 และในข้อบุคลากรให้บริการในหน่วยงานได้อย่างถูกต้อง อยู่ในระดับมาก มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด เท่ากับ 3.65 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .808

วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2 ศึกษาการเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า การเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระดับตำแหน่ง รายได้ และอายุงาน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

เพศ พบว่า เพศที่แตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ($t = 1.437$, $Sig = .153$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศแตกต่างกัน มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในด้านการวางแผนในการทำงาน ด้านงานประสิทธิภาพส่วนบุคคล ด้านกระบวนการทำงาน และด้านการให้บริการไม่แตกต่างกัน

อายุ พบว่า อายุที่แตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในภาพรวมแตกต่างกัน ($F = 1.047$, $Sig = .039$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุแตกต่างกัน มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในด้านการวางแผนในการทำงาน ด้านงานประสิทธิภาพส่วนบุคคล ด้านกระบวนการทำงาน และด้านการให้บริการ ไม่แตกต่างกัน ส่วนในด้านการวางแผนในการทำงาน และด้านงานประสิทธิภาพส่วนบุคคลแตกต่างกัน

ระดับการศึกษา พบว่า ระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในภาพรวม แตกต่างกัน ($F = 1.154$, $Sig = .033$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ในด้านกระบวนการทำงานไม่แตกต่างกัน ส่วนในด้านการวางแผนในการทำงาน ด้านงานประสิทธิภาพส่วนบุคคล และด้านการให้บริการแตกต่างกัน

ระดับตำแหน่ง พบว่า ระดับตำแหน่งที่แตกต่างกันมีความพึงพอใจประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ($F = 0.298$, $Sig. = .827$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับตำแหน่งแตกต่างกัน มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ในด้านการวางแผนในการทำงาน ด้านงานประสิทธิภาพส่วนบุคคล ด้านกระบวนการทำงาน และด้านการให้บริการ ไม่แตกต่างกัน

รายได้ต่อเดือน พบว่า รายได้ต่อเดือนที่แตกต่างกันมีความพึงพอใจประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในภาพรวม แตกต่างกัน ($F = 1.312$, $Sig. = 0.027$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ในด้านการให้บริการไม่แตกต่างกัน ส่วนในด้านการวางแผนในการทำงาน ด้านงานประสิทธิภาพส่วนบุคคล และด้านกระบวนการทำงานแตกต่างกัน

อายุงาน พบว่า อายุงานที่แตกต่างกัน มีความพึงพอใจประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในภาพรวมแตกต่างกัน ($F = 1.726$, $Sig. = 0.016$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุงานแตกต่างกัน มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ในด้านงานประสิทธิภาพส่วนบุคคล และด้านกระบวนการทำงานไม่แตกต่างกัน ส่วนในด้านการวางแผนในการทำงาน และด้านการให้บริการ แตกต่างกัน

อภิปรายผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 ศึกษาระดับพึงพอใจต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จากการศึกษาความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือ ด้านการ

ให้บริการ ($\bar{x}=3.88$, S.D. = .550) รองลงมา คือ ด้านกระบวนการทำงาน ($\bar{x}=3.78$, S.D. = .584) ด้านงานประสิทธิภาพส่วนบุคคล ($\bar{x}=3.71$, S.D. = .570) และด้านการวางแผนในการทำงาน ($\bar{x}=3.63$, S.D. = .518) ตามลำดับ ทั้งนี้เป็นเพราะด้านการให้บริการมีการบริการในหน่วยงานที่ชัดเจน รวดเร็ว ตามลำดับก่อน-หลังอย่างเป็นระบบจึงทำให้บุคลากรได้รับความสะดวกในการทำงานที่จะต้องมีการติดต่อประสานงานระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ทำให้มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ส่วนด้านกระบวนการทำงาน ประสิทธิภาพส่วนบุคคลและการวางแผนการทำงานเป็นด้านที่มีความซับซ้อนและมีรายละเอียดของกระบวนการทำงานมากจึงทำให้ความพึงพอใจของบุคลากรมีค่าเฉลี่ยรองลงมา

วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2 ศึกษาการเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล จากการศึกษาคูณลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระดับตำแหน่ง รายได้เฉลี่ยต่อเดือน อายุงาน ต่างกัน มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ อายุงาน ปัจจัยส่วนบุคคลที่ต่างกันมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในภาพรวมแตกต่างกัน ส่วน เพศและระดับตำแหน่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย เพราะเพศและระดับตำแหน่งที่ต่างกัน มีความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของโกมินทร์ ชินบุตร (2543) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาข้าราชการกับประสิทธิผลขององค์กรของข้าราชการฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขาภิบาล สำนักงานเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจ พบว่าปัจจัยส่วนบุคคล คือ อายุ สถานภาพสมรส และตำแหน่งที่ต่างกันมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในเรื่องแนวทางการพัฒนาข้าราชการที่ต่างกัน บรรยาภาศขององค์กรในด้านระบบการให้รางวัลตอบแทนมีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงกับการพัฒนาข้าราชการในด้านการสอน

งาน ส่วนแนวทางการพัฒนาข้าราชการในด้านการฝึกอบรมและการย้าย สับเปลี่ยนหน้าที่ มีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงกับประสิทธิผลขององค์กรในด้านการผลิตและด้านความสามารถในการปรับตัวภายนอกองค์กร และงานวิจัยของ นพรัตน์ กาญจนวิสุทธิเดช (2544) ศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของ ข้าราชการกรมเสมียนตรา โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จากข้าราชการทหารชั้นยศพันเอก ถึงสิบตรี จำนวน 225 คน ผลการศึกษาสรุป ได้ว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการกรมเสมียนตราอยู่ในระดับ ปานกลาง ผลการทดสอบสมมติฐานข้อมูลทั่วไปกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ได้แก่ เพศ สถานภาพการสมรส มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน อายุ วุฒิการศึกษา ระดับเงินเดือน ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ชั้นยศ มีผล ต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการปฏิบัติงาน ของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดลต่อไปใน อนาคต

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัย พบว่า ด้านงานประสิทธิภาพส่วนบุคคลใน ส่วนของมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีในการปฏิบัติงานร่วมกับบุคคลอื่นมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{x} = 3.43$) ดังนั้นจึงควรมีการอบรมและจัดกิจกรรมที่จะสร้างความสัมพันธ์ และให้บุคลากรในคณะฯ ได้รู้จักกันมากขึ้น และควรมีการสร้างความสัมพันธ์ อันดีระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ร่วมงานเพื่อให้เกิด มนุษย์สัมพันธ์ที่ดีในการปฏิบัติงานร่วมกับบุคคลอื่น

2. จากผลการวิจัยพบว่าด้านการวางแผนในการทำงานทางการสื่อสาร ให้กับบุคคลที่รับผิดชอบ ปฏิบัติตามแผนงานมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{x} = 3.40$)

ดังนั้นจึงควรมีการสื่อสารภายในระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ในคณะฯ ที่ชัดเจนและหลายช่องทาง เพื่อให้มีปฏิสัมพันธ์การสื่อสารระหว่างกันมากขึ้นในการประสานงานของฝ่ายต่าง ๆ และควรจัดประชุมอย่างสม่ำเสมอให้บุคลากรทุกคนรับทราบแผนการทำงานและปฏิบัติตามแผนการทำงานได้ดี

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในส่วนหน่วยงานอื่น ๆ เพิ่มเติมโดยทำการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดลกับหน่วยงานอื่น ๆ
2. ควรเพิ่มเติมตัวแปรอื่น ๆ ที่น่าจะมีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน เช่น ด้านผลตอบแทน ด้านความมั่นคงในงาน เป็นต้นเพื่อให้งานวิจัยมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- เกียรติคุณ วรกุล. (2545). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และผลการปฏิบัติงาน ของหัวหน้างานระดับต้น ในโรงงานอุตสาหกรรมประกอบชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- โกมินทร์ ชินบุตร. (2543). การพัฒนาข้าราชการกับประสิทธิผลขององค์กร : ศึกษาเฉพาะข้าราชการฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ สำนักงานเขตกรุงเทพมหานคร วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ทิพวรรณ ศิริคุณ. (2542). คุณภาพชีวิตในการทำงานกับความผูกพันต่อองค์กร : ศึกษากรณีบริษัทบริหารสินทรัพย์สถาบันการเงิน. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นพรัตน์ กาญจนวิสุทธิเดช. (2544). การศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน
ข้าราชการกรมเสมียนตรา. ภาคนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต
คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ธนชัย ยมจินดา. (2542). องค์การและการจัดการ. นนทบุรี : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2547). จิตวิทยาการบริหารงานบุคคล.
กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด.

วรนาถ แสงมณี. (2547). การบริหารทรัพยากรมนุษย์/งานบุคคล.
กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดประสิทธิ์ภัณฑ์แอนด์พรีนติ้ง.

วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. (2544). ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Leader).
กรุงเทพมหานคร บริษัทเอ็กสเปอร์เน็ท จำกัด.

อลงกรณ์ มีสุทธา และสมิต สัชฌุกร. (2542). การประเมินผลการปฏิบัติงาน.
กรุงเทพมหานคร : สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2545). องค์การและการจัดการ.
กรุงเทพมหานคร : ไดมอนด์อินบิสซิเนส วีรล์.

ศิริพร ประโยค. (2542). ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบห้าประการของ
บุคลิกภาพ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ กับผลการปฏิบัติงานของหัวหน้า
งานระดับกลาง ในโรงงานอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ กรณีศึกษา :
บริษัท ไรท์-ไรท์ (ประเทศไทย) จำกัด. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุนันทา เลาหนันท์. (2542). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร :
สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.

**การประเมินการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
The Instruction Evaluation of Department of Social Sciences,
Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University.**

ภาณุการณ์ สนใจ¹ ชลธิชา ดิษฐเกษร²

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ประเมินผลการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์ 2) เปรียบเทียบความคาดหวังและความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์ และ 3) นำเสนอแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาปัจจุบันที่กำลังศึกษาอยู่ทุกหลักสูตรในภาควิชาสังคมศาสตร์ ทั้งระดับปริญญาตรี-โท-เอก รวมทั้งหมด 268 คน เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม พบว่าความคาดหวังของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และผลการเปรียบเทียบความคาดหวังและความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์ พบว่า ความคาดหวังและความพึงพอใจใน

321

วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ

¹ นักวิชาการศึกษา (ผู้ชำนาญการพิเศษ) คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ; panukarn.son@mahidol.ac.th

² นักวิชาการศึกษา คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ; chonthicha.dit@mahidol.ac.th

ภาพรวมและในทุก ๆ ด้าน ของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 (Sig=.000) และควรประชาสัมพันธ์ความรู้ ข้อมูลต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และพัฒนาแนวทางการให้บริการของเจ้าหน้าที่ และแนวทางขั้นตอนการขอรับบริการ

คำสำคัญ : ประเมิน, ความคาดหวัง, ความพึงพอใจ

Abstract

The purpose of this study was 1) to evaluate the teaching and learning outcomes of the Department of Social Sciences 2) to compare the expectations and satisfaction of students toward the teaching and learning of the Department of Social Sciences and 3) to demonstrate guideline to develop the teaching and learning methods of the Department of Social Sciences, Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University. This research is quantitative research and population for research are 268 current students who studying in bachelor, master and doctorate degree in the Department of Social Sciences. The research tool was a questionnaire and found that the expectations of students toward the teaching and learning management of the Department of Social Sciences in overall picture was at the highest level, the students' satisfaction toward the teaching and learning management was at a high level and comparison of expectations and satisfaction of students toward the teaching and learning management found that the expectations and satisfaction in the overall and in every aspects

of the student toward teaching and learning was different with statistically significant at 0.05 (Sig=.000) and the public relations approach was more effective. The results of this study are as follows with service guidelines and how to get the service.

Keywords : evaluation, expectation, satisfaction

บทนำ

เนื่องจากมหาวิทยาลัยมหิดลมีวิสัยทัศน์ที่มุ่งมั่นจะเป็นมหาวิทยาลัยระดับโลก (มหาวิทยาลัยมหิดล, 2559) จึงทำให้การพัฒนาด้านการเรียนการสอนของหลักสูตรต่าง ๆ ในทุกคณะ และสถาบันที่อยู่ภายใต้มหาวิทยาลัย มีความเข้มข้นในเรื่องวิชาการ และมีประสิทธิภาพต่อตัวผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับในด้านวิชาการ ด้วยเหตุนี้ หลาย ๆ หลักสูตรจึงมีการปรับปรุงหลักสูตรฯ อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัย และเพื่อให้เกิดผลดีที่สุดแก่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งการปรับปรุงหลักสูตรฯ นั้น ส่วนหนึ่งอาศัยผลที่ได้จากการประเมินการเรียนการสอนจากตัวผู้เรียน เพื่อสะท้อนคุณภาพของผู้สอน เนื้อหาหลักสูตรฯ การจัดการเรียนการสอน อุปกรณ์อำนวยความสะดวก และอื่น ๆ เป็นแนวทางเพื่อนำผลไปปรับปรุงคุณภาพของหลักสูตรฯ อย่างต่อเนื่อง

ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ได้มีนโยบายที่มุ่งมั่นพัฒนามาตรฐานการเรียนการสอนของทุกหลักสูตรภายใต้ภาควิชาให้มีคุณภาพ ซึ่งปัจจุบันมีการจัดการเรียนการสอนทั้งในระดับปริญญาเอก ปริญญาโท และปริญญาตรีทั้งหมด 10 หลักสูตร ประกอบด้วย ปริญญาเอก 3 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะและการจัดการภาครัฐ (ภาคปกติ) หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎี

บัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะและการจัดการภาครัฐ (ภาคพิเศษ) หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอาชีวศึกษา การบริหารงานยุติธรรม และสังคม (ภาคพิเศษ) ปริญญาโท 6 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะและการจัดการภาครัฐ (ภาคปกติ) หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะและการจัดการภาครัฐ (ภาคพิเศษ) หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชีวศึกษา และงานยุติธรรม (ภาคปกติ) หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์สิ่งแวดล้อม (ภาคปกติ) หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์สิ่งแวดล้อม (ภาคพิเศษ) หลักสูตรการจัดการมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเวชสารสนเทศ (ภาคพิเศษ) และปริญญาตรี 1 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรวิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาเวชระเบียน

ทุกหลักสูตรในภาควิชาสังคมศาสตร์มีการจัดการประเมินการเรียนการสอน ซึ่งดำเนินการภายหลังจากสิ้นสุดการเรียนการสอนในแต่ละภาคการศึกษาแล้ว โดยมีการประเมินแยกแต่ละรายวิชา ซึ่งให้นักศึกษาเป็นผู้ทำการประเมินด้วยตนเอง ซึ่งในการประเมินจะมีการประเมินในหลายองค์ประกอบ ทั้ง มีการประเมินเนื้อหาที่ทำการสอน ประเมินผู้สอน ประเมินอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน ฯลฯ การประเมินเหล่านี้จะทำให้หลักสูตรได้รับผลสะท้อนกลับ (feedback) เพื่อนำไปผลที่ได้รับไปปรับปรุงหลักสูตรต่อไป ซึ่งการประเมินการเรียนการสอนนี้ ถือเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาหลักสูตรฯ เป็นเรื่องปฏิบัติทั่วไป เนื่องจากตามแนวทางการพัฒนาหลักสูตรนั้น หลักสูตรต้องมีการประเมินผลเป็นระยะ ๆ ต่อเนื่องเพื่อนำข้อมูลต่าง ๆ มาพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรในบางด้านที่เป็นปัญหาตามความเหมาะสมและความจำเป็น (เชมพัทธ์ วัชรวิทย์, 2541 : 1) การประเมินการเรียนการสอน จะช่วยให้หลักสูตรได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ไปใช้พัฒนาหลักสูตรและผู้เรียนให้มีคุณภาพมากขึ้น

การประเมินการเรียนการสอนที่ผ่านมา ส่วนมากจะเป็นการประเมินภายใต้การประเมินผลหลักสูตร โดยเป็นการประเมินเพื่อวัดทัศนะความคิดเห็นในระดับต่าง ๆ 5 ระดับ (มากที่สุด-น้อยที่สุด) ของด้านต่าง ๆ เช่น ด้านเนื้อหาของหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านผู้สอน ด้านอุปกรณ์อำนวยความสะดวก และด้านอื่น ๆ ฯลฯ ซึ่งผลที่ได้รับจะแสดงให้เห็นว่า ด้านใดควรจะต้องมีการปรับปรุง ด้านใดควรจะพัฒนาให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป แต่อย่างไรก็ตาม การประเมินผลดังกล่าวนี้ ยังขาดข้อมูลเกี่ยวกับความคาดหวัง (expectation) ว่าผู้เรียนมีความต้องการหรือคาดหวังต่อหลักสูตรอย่างไร และต้องการให้หลักสูตรจัดเตรียมเรื่องใดเพื่อให้นักศึกษาบ้าง อีกทั้งยังขาดการประเมินความพึงพอใจ (satisfaction) ที่ได้รับจากการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรทำให้ทางหลักสูตรไม่ทราบว่าที่ผ่านมา นักศึกษามีความพึงพอใจในการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรเป็นอย่างไร ซึ่งสาเหตุที่ต้องนำทั้งสองประเด็นดังกล่าวมาพิจารณา เนื่องจากพันธกิจการจัดการศึกษาข้อ 7 ลูกค้ำและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในรายงานการประเมินตนเอง คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ประจำปี 2559 ได้ระบุว่า ความพึงพอใจ/การจัดการเรียนการสอนและกิจกรรม เป็นหนึ่งในความคาดหวังและความต้องการของนักศึกษาทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปริญญาตรี-เอก (คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2559) ดังนั้น ทางภาควิชาฯ จึงมีความพยายามที่จะประเมินการจัดการเรียนการสอนในสองประเด็นนี้ด้วย

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากหลักสูตรต่าง ๆ ในภาควิชา ต่างมีเนื้อหาทางวิชาการที่แตกต่างกัน การประเมินการเรียนการสอนของภาควิชาฯ จึงเป็นการนำประเด็นร่วมในด้านต่าง ๆ เพื่อมากำหนดให้ผู้เรียนประเมินเป็นแบบแผนเดียวกัน โดยจะกำหนดขอบเขตกว้าง ๆ เพื่อให้นักศึกษาทุกหลักสูตร ทุกระดับ การศึกษาสามารถประเมินร่วมกันได้ ซึ่งรายละเอียดที่จะนำมาประเมินจะสอดคล้องกับแบบประเมินผลหลักสูตรฯ ของแต่ละหลักสูตรฯ ซึ่งโดยมากจะมี

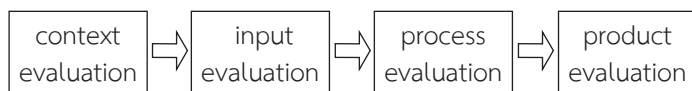
ลักษณะการประเมินในรูปแบบ CIPP Model ของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1971 อ้างถึงใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2549) ซึ่งเป็นการประเมินที่รวมบริบททางการศึกษา (context) เช่น สภาพห้องเรียน บรรยากาศภายในห้องเรียน เป็นต้น ร่วมกับ ปัจจัยนำเข้าหรือตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน (input) เช่น ผู้เรียน ผู้สอน สื่อการสอน เจ้าหน้าที่ เป็นต้น และกระบวนการในการจัดการเรียนการสอน (process) เช่น พฤติกรรมของผู้เรียนผู้สอน การบรรยาย เนื้อหาในการสอน เป็นต้น อันจะนำไปสู่ ผลลัพธ์ (product) เช่น ผลการเรียนรู้ คุณธรรมจริยธรรม และประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งในการศึกษานี้ก็ยังใช้การประเมินในรูปแบบ CIPP Model โดยที่จะเพิ่มเติมเนื้อหาการประเมินในประเด็นเกี่ยวกับความคาดหวังและความพึงพอใจที่ได้รับจากการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตร ซึ่งข้อมูลที่จะได้รับการประเมินนี้จะเป็นประโยชน์เพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงและสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรต่าง ๆ ภายใต้ภาควิชาสังคมศาสตร์ ให้มีประสิทธิภาพตามความมุ่งหมายของผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อประเมินผลการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
2. เพื่อเปรียบเทียบความคาดหวังและความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
3. เพื่อนำเสนอแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

กรอบแนวคิดการวิจัย

การประเมินการจัดการเรียนการสอนครั้งนี้ ใช้รูปแบบการประเมิน ซิปโมเดล CIPP Model ของแดเนียล สตัฟเฟิลบีม (Daniel Stufflebeam's CIPP Model) (Stufflebeam, 1971 อ้างถึงใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2549) โดยมีรูปแบบการประเมินคือ ประเมินบริบท/สภาพแวดล้อมทางการเรียน การสอน (context evaluation) ประเมินปัจจัยนำเข้า/ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการเรียนการสอน (input evaluation) ประเมินกระบวนการต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอน (process evaluation) และประเมินผลลัพธ์ (product evaluation) ที่ได้จากการจัดการเรียนการสอนได้กำหนดเป็นกรอบ แนวความคิดในการศึกษา ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการวิจัย

จำนวนตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นครั้งนี้คือ กลุ่มนักศึกษาปัจจุบันที่กำลัง ศึกษาอยู่ทุกหลักสูตร ในภาควิชาสังคมศาสตร์ ทั้งระดับปริญญาตรี-โท-เอก ได้แก่ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ และการจัดการภาครัฐ (ภาคปกติ) จำนวน 8 คน หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะและการจัดการภาครัฐ (ภาคพิเศษ) จำนวน 9 คน หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอาชีวศึกษา การบริหาร งานยุติธรรม และสังคม (ภาคพิเศษ) จำนวน 11 คน หลักสูตรรัฐประศาสน- ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะและการจัดการภาครัฐ (ภาคปกติ) จำนวน 9 คน หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบาย

สาธารณะและการจัดการภาครัฐ (ภาคพิเศษ) จำนวน 8 คน หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชีวศึกษาและงานยุติธรรม (ภาคปกติ) จำนวน 12 คน หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์สิ่งแวดล้อม (ภาคปกติ) จำนวน 8 คน หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์สิ่งแวดล้อม (ภาคพิเศษ) จำนวน 7 คน หลักสูตรการจัดการมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเวชสารสนเทศ (ภาคพิเศษ) จำนวน 5 คน และหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเวชระเบียน จำนวน 191 คน รวมทั้งหมด 268 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นหน่วยวิเคราะห์ (unit of analysis) โดยผู้ให้ข้อมูลคือ นักศึกษาทุกหลักสูตรที่กำลังศึกษาอยู่ในภาควิชาทั้งระดับปริญญาตรี-โท-เอก เมื่อได้รับข้อมูลกลับคืนมาผู้วิจัยนำแบบสอบถามทั้งหมดมารวบรวมแล้วจัดระเบียบข้อมูล ลงรหัสในแบบสอบถามและทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อคำนวณค่าทางสถิติ ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้ค่าความถี่ (frequency) และค่าร้อยละ (percentage)
2. การวิเคราะห์ความคาดหวัง และความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์ ใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
3. วิเคราะห์เปรียบเทียบความคาดหวังและความพึงพอใจ โดยใช้การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ (Pair sample t-test) และได้วิเคราะห์และจัดลำดับความต้องการจำเป็น ใช้สูตร Modified Priority Needs Index (PNI Modified)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การประเมินการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล สามารถจำแนกได้ดังนี้

1) ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล

ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศ หญิง ร้อยละ 81.7 มีอายุ 21-50 ร้อยละ 56.0 มีระดับการศึกษาที่กำลังศึกษา อยู่ในปัจจุบัน การศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ร้อยละ 70.1 มีชั้นปีการศึกษาระดับชั้นการศึกษาปีที่ 1 (44.0) มีหลักสูตร พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ศึกษา อยู่ในหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเวชระเบียน ร้อยละ 71.3 และ สถานภาพการทำงาน พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพยังไม่ทำงาน ร้อยละ 63.1

2) ผลการศึกษาระดับความคาดหวังและความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ผลการศึกษาความคาดหวังต่อการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านดังนี้ ด้านผลลัพธ์จากการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์ มีระดับความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.61$, S.D. = .565) ด้านผู้สอนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.53$, S.D. = .533) ด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ภาควิชาสังคมศาสตร์ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.44$, S.D. = .677) ด้านสื่อการเรียนการสอน และ อุปกรณ์อำนวยความสะดวกอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.43$, S.D. = .600) ด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.42$, S.D. = .601) ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.38$, S.D. = .532) และด้านกิจกรรมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.29$, S.D. = .678)

ในส่วนของความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.96$, S.D. = .615) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านดังนี้ ด้านผู้สอนมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.14$, S.D. = .673) ด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ภาควิชาสังคมศาสตร์อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.08$, S.D. = .852) ด้านผลลัพธ์จากการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.01$, S.D. = .689) ด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.99$, S.D. = .702) ด้านสื่อการเรียนการสอน และอุปกรณ์อำนวยความสะดวกอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.87$, S.D. = .664) ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.85$, S.D. = .652) และด้านกิจกรรมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.79$, S.D. = .784)

3) ผลการศึกษาการเปรียบเทียบความคาดหวังและความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ผลการเปรียบเทียบความคาดหวังและความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอน ของภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า ความคาดหวังและความพึงพอใจในภาพรวมและในทุก ๆ ด้าน ของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 (Sig = .000) และเมื่อพิจารณาความต้องการจำเป็นพบว่าด้านที่มีความต้องการจำเป็นมากที่สุดคือ ด้านสื่อการเรียนการสอน และอุปกรณ์อำนวยความสะดวก (PNI = 0.145) รองลงมาคือ ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน (PNI = 0.136) ด้านกิจกรรม (PNI = 0.133) ด้านผลลัพธ์จากการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์ (PNI = 0.111) ด้านอื่น ๆ (PNI = 0.108) ด้านผู้สอน (PNI = 0.094) และด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ภาควิชาสังคมศาสตร์ (PNI = 0.088)

4) ผลการวิเคราะห์คำถามปลายเปิด

1. ควรมีการประชาสัมพันธ์ความรู้ ข้อมูลต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากในบางคั้งนักศึกษาไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลที่เพียงพอ คิดเป็นร้อยละ 20

2. การให้บริการของเจ้าหน้าที่ไม่ทั่วถึง เท่าเทียมพร้อมทั้งควรมีความกระตือรือร้นในการบริการให้มากยิ่งขึ้น ในบางครั้งเจ้าหน้าที่ไม่อยู่ประจำที่ห้องภาควิชา และมีการใช้คำพูดที่ไม่เหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 50

3. ขั้นตอนการขอรับบริการยุ่งยากกว่าที่ควรจะเป็น ไม่ส่งเสริมต่อการเรียนรู้ของนักศึกษา โดยการขอความช่วยเหลือในบางครั้ง เจ้าหน้าที่ไม่สามารถให้คำแนะนำในการแก้ไขปัญหาแก่นักศึกษาได้ นักศึกษาจะต้องแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง คิดเป็นร้อยละ 30

การอภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่องการประเมินการเรียนการสอนของภาควิชา สังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1) อภิปรายผลการศึกษาระดับความคาดหวังและความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน

ความคาดหวัง ในด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน มีภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด นักศึกษามีความคาดหวังในเรื่องของโดยรวมเนื้อหาของรายวิชาที่เรียนในหลักสูตรฯ ทำให้ท่านมีความรู้เพิ่มขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับความคาดหวังของวิลาวรีย์ พุดติ (2552 : 4) ให้ความหมายว่า ความคาดหวัง หมายถึง ความต้องการทางจิตใจอย่างหนึ่งของบุคคล เป็นความรู้สึก

นึกคิดหรือความคิดเห็น หรือความต้องการด้วยการคาดคะเน และสอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอนเช่นเดียวกับ วรชมนนธ์ มีศรี (2549) กล่าวว่า การเรียนการสอนมีความหมายหลายอย่าง เช่น หมายถึง การถ่ายทอดความรู้ การฝากให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ การจัดสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์

ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับเกวลี ผังดี และพิมพ์รดา ครองยุติ (2556) ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน ในหลักสูตรของภาควิชาสถิติ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลการศึกษา พบว่า ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรของภาควิชาสถิติ คณะวิทยาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่นมีภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจของ ธงชัย สันติวงษ์ (2530 : 389) ที่กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่เกิดจากการได้รับการตอบสนองต่อความต้องการของตนเองอย่างดีหรือสมบูรณ์ สอดคล้องกับภาณุเดช เพียรความสุข และคณะ (2558) กล่าวว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้บริการว่าเป็นความพึงพอใจผู้รับบริการ เป็นการแสดงออกถึงความรู้สึกในทางบวกของทางผู้รับบริการต่อการให้บริการ

ด้านผู้สอน

ความคาดหวัง นักศึกษามีความคาดหวังได้รับความรู้แบบเต็มที่ และมีเนื้อหาแน่นหนาพอที่จะสามารถตอบคำถามอาจารย์ในเวลาเรียนได้ สอดคล้องกับสัจจา โสภา (2556) ศึกษาเรื่อง ความคาดหวังและความพึงพอใจนักเรียนต่อการบริการที่ศูนย์เตรียมความพร้อมภาษาอังกฤษและคณิตศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีความคาดหวังในตัวผู้สอนเนื่องจากอาจารย์เป็นเจ้าของภาษา (Native Speaker) หรือมีทักษะการใช้ภาษาอังกฤษเทียบเท่า

เจ้าของภาษาจึงสามารถที่จะถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียนได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งผู้สอนเตรียมการสอนมาล่วงหน้า และมีเอกสารประกอบการสอน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุบิน ยุระรัฐ (2554) ศึกษาเรื่อง การประเมินการจัดการเรียนการสอนวิชา ED 712 สถิติขั้นสูงสำหรับการวิจัยทางการบริหารการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า คุณวุฒิของอาจารย์ผู้สอน ประสิทธิภาพการสอนของอาจารย์ผู้สอน ความพร้อม แผนการสอน เอกสารประกอบการสอน และสื่อที่ใช้ประกอบการสอนนั้นอยู่ในระดับมาก

ความพึงพอใจสอดคล้องกับแนวคิดปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของศิริพร ตันติพลูนิย (2538 : 8) กล่าวว่า ผู้บริการและผู้ปฏิบัติการล้วนเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการปฏิบัติงานบริการให้ผู้บริการเกิดความพึงพอใจทั้งสิ้น และสอดคล้องกับอรรถพร คำคม (2546 : 29) กล่าวว่า ความพึงพอใจหมายถึง ทัศนคติหรือระดับความพึงพอใจของบุคคลต่อกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพของกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอัญชลี วิรุฬห์จรรยา (2553) ศึกษาเรื่อง การประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาต่อรูปแบบการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ : กรณีสึกษานักศึกษาคณะบัญชี ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ผลการศึกษา พบว่านักศึกษามีความพึงพอใจสูงที่สุดคือการเปิดโอกาสให้ประเมินการสอน ผู้สอนตามความจริงด้านความรู้เป็นการเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เข้าร่วมกิจกรรม และด้านผู้สอนสามารถให้คำปรึกษา หรือให้ความช่วยเหลือในกิจกรรมเหล่านั้นได้

ด้านสื่อการเรียนการสอน และอุปกรณ์อำนวยความสะดวก

ความคาดหวัง ในด้านสื่อการเรียนการสอน และอุปกรณ์อำนวยความสะดวก มีภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับความคาดหวังของริดเดอร์ (Reeder, 1971 : 157) กล่าวว่า ความคาดหวัง เป็นทำาทำาของบุคคลที่มีต่อพฤติกรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับตัว โดยคาดหวังหรือ

ต้องการให้บุคคลนั้นประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ตนเองต้องการ ทั้งนี้ นักศึกษามีความคาดหวังในเรื่องของอินเทอร์เน็ตในการสืบค้น สามารถใช้ได้ตลอดเวลา สอดคล้องกับงานวิจัยของสุบิน ยุระรัฐ (2554) ศึกษาเรื่อง การประเมินการจัดการเรียนการสอนวิชา ED 712 สถิติขั้นสูงสำหรับภาควิชาทางการบริหาร การศึกษา ผลการศึกษาพบว่า การจัดเตรียมสื่อที่ใช้ประกอบการสอน และกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้เทคโนโลยีเพื่อช่วยในการสอน และสอดคล้องกับสมชาย บุญสุน (2554) ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษาพบว่า ด้านการใช้สื่อการสอนจำพวกโสตทัศนวัสดุเพื่อสร้างความสนใจ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้น และสอดคล้องกับอ้อทิพย์ ราษฎร์นิยม และประพาฬ เฟื่องฟูสกุล (2552) ศึกษาเรื่อง การประเมินผลการเรียนในหลักสูตรเศรษฐศาสตรบัณฑิต และเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีการศึกษา 2552 ผลการศึกษาพบว่า ในหลักสูตรปริญญาตรี (หลักสูตรเดิม) ด้านลักษณะการเรียนการสอน ด้านอาจารย์ผู้สอน และด้านการบริหารจัดการและสิ่งอำนวยความสะดวก

ความพึงพอใจ ในด้านสื่อการเรียนการสอน และอุปกรณ์อำนวยความสะดวก มีภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจของกูด (Good, 1973 อ้างใน ปุณณภาพัชร์ อาจหาญ, 2555) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง สภาพ คุณภาพ หรือระดับความพึงพอใจ ซึ่งเป็นผลมาจาก ความสนใจต่าง ๆ และทัศนคติที่บุคคลนั้นมีต่อสิ่งนั้น และสอดคล้องกับฮอร์นบี้ (Hornby, 2000 อ้างใน ปุณณภาพัชร์ อาจหาญ, 2555) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึงความรู้สึกที่ดีเมื่อประสบความสำเร็จ หรือได้รับสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นเป็นความรู้สึกที่พอใจ ทั้งนี้ นักศึกษามีความพึงพอใจต่อห้องเรียนที่มีบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของศิริพร ต้นดีพูลวินัย (2538)

(อ้างใน ภาณุเดช เพียรความสุข และคณะ, 2558) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมของการบริการ และบรรยากาศของการบริการล้วนมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของลูกค้า

ด้านกิจกรรม

ความคาดหวัง ในด้านกิจกรรม มีภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งนักศึกษาของภาควิชาสังคมศาสตร์นั้นมีความคาดหวังในด้านกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางภาควิชา ได้จัดกิจกรรมเหล่านั้นขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับความคาดหวังของเมอร์เรย์ (Murray, 1968 : 416) กล่าวว่า ความคาดหวังเป็นระดับผลงานที่บุคคลกำหนดหรือคาดหวังว่าจะทำได้ หรือเป็นระดับที่บุคคลปรารถนาจะไปให้ถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ในการทำงานแต่ละครั้ง ตลอดจนภาควิชาฯ มีการแจ้งข่าวสารด้านกิจกรรมให้นักศึกษาอย่างทั่วถึง ซึ่งมีความสอดคล้องกับปัจจัยที่มีผลต่อความคาดหวังของเกทเซล และคณะฯ (Getzels et al, 1964 : 390-398) กล่าวว่า ลักษณะความแตกต่างของแต่ละบุคคลและสภาพแวดล้อม เช่น อิทธิพลของคนในองค์กรหรือความต้องการส่วนตัว ความคาดหวัง การแสดงออกซึ่งแตกต่างกัน เพราะความคิดของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน เนื่องจากนักศึกษามีความคิดเห็นต่อความคาดหวังต่างกันออกไปในแต่ละกิจกรรม

ความพึงพอใจ มีภาพรวมอยู่ในระดับมากสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจของอรรถพร คำคม (2546 : 29) กล่าวว่า ความพึงพอใจหมายถึง ทัศนคติหรือระดับความพึงพอใจของบุคคลต่อกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพของกิจกรรมนั้น ๆ และสอดคล้องกับแนวของเคลิร์ก (Quirk, 1987) ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้ที่มีความสุขหรือความพอใจเมื่อได้รับที่ต้องการ ทั้งนี้ นักศึกษามีความพึงพอใจกิจกรรมที่ภาควิชาฯ จัดขึ้น มีรูปแบบที่น่าสนใจ มีประโยชน์ต่อการเรียนในหลักสูตร ตลอดจนมีการเปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการเสนอรูปแบบของการจัดกิจกรรม

สอดคล้องกับงานวิจัยของเกรลี ผังดี และพิมพ์รดา ครองยุติ (2556) ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน ในหลักสูตรของภาควิชาสถิติ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรของภาควิชาสถิติ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปีการศึกษา 2556 ทั้ง 5 ด้านอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งด้านวิธีการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

ด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ภาควิชาสังคมศาสตร์

ความคาดหวัง เนื่องจากนักศึกษาต้องมีการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อส่งงาน ประสานงานเรื่องการใช้ห้องเรียนต่าง ๆ มีสอดคล้องสอดคล้องกับซัน (Son, 1988 : 21 อ้างใน ปิยะรัตน์ เจริญประไพ และคณะ, 2551 : 7) กล่าวว่า ความคาดหวังเป็นการคาดการณ์ล่วงหน้าและเชื่อว่า บางสิ่งบางอย่างจะเกิดขึ้น หรือเป็นความเชื่อว่าบางสิ่งบางอย่างควรจะเกิดขึ้น หรืออาจจะเกิดขึ้น และสอดคล้องกับทฤษฎีเกี่ยวกับความคาดหวังของ Vroom (1970 : 91-103) กล่าวว่า Valence หมายถึง ความพึงพอใจของบุคคลที่มีต่อผลลัพธ์ (Outcome) ของการกระทำที่เกิดขึ้นจากการทำงาน ระดับความพอใจที่บุคคลคาดหวังจะมาจากการให้คุณค่าต่อการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ Parasuraman, 1991 : 58-59 ที่มีการแบ่งระดับความคาดหวังต่อการได้รับบริการของผู้ใช้บริการเป็น 2 ระดับ คือ ระดับการบริการที่ผู้ใช้คาดหวังจะได้รับจากการใช้บริการ และระดับการบริการที่ใช้สามารถยอมรับได้ และสอดคล้องกับศศิวิมล มีอำพล และภาควิชา วัฒนธนานนท์ (2555) ศึกษาเรื่อง ระดับความคาดหวังและความพึงพอใจของมหาบัณฑิตที่มีต่อหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนในระดับปริญญาโททางการบัญชี ผลการศึกษาพบว่า มหาบัณฑิต ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อความคาดหวังและความพึงพอใจต่อวิชาในหลักสูตรบัญชีมหาบัณฑิตในระดับมากถึงมากที่สุด มีความคาดหวัง

และความพึงพอใจต่อความเพียงพอและคุณภาพในด้านการจัดการของหลักสูตรเช่นกัน

ความพึงพอใจ ในด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ภาควิชาสังคมศาสตร์ มีภาพรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากนักศึกษามีความพึงพอใจต่อการให้บริการของเจ้าหน้าที่ภาคเป็นอย่างมาก เจ้าหน้าที่บุคลากรของภาควิชาสามารถตอบคำถามต่าง ๆ ของนักศึกษาได้ชัดเจนในทุกปัญหา ตลอดจนแนะนำขั้นตอนต่าง ๆ ซึ่งพบว่ามีสอดคล้องคล้อยกับเกวลี ผังดี และ พิมพรดา ครองยุติ (2556) ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน ในหลักสูตรของภาควิชาสถิติ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรของภาควิชาสถิติคณะวิทยาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปีการศึกษา 2556 ในด้านปัจจัยสนับสนุนการเรียนการสอน สนับสนุน ตลอดจนให้คำปรึกษา และแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้แก่นักศึกษาได้เป็นอย่างดี

ด้านผลลัพธ์จากการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์

ความคาดหวัง เนื่องจากนักศึกษาจะนำความรู้ที่ได้จากการเรียนนั้นนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนนำไปประยุกต์ในการปฏิบัติงานจริงได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรัชตา ธรรมเจริญ และคณะ (2557) ศึกษาเรื่อง ความคาดหวังต่อการจัดการเรียนการสอนการวางแผนเชิงกลยุทธ์และการจัดการของนักศึกษามหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ผลการวิจัยพบว่า ความคาดหวังต่อการจัดการเรียนการสอนการวางแผนเชิงกลยุทธ์และการจัดการของนักศึกษามหาวิทยาลัยหาดใหญ่ โดยภาพรวมนักศึกษามีความคาดหวังต่อการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก และมีความสอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอนของ วรธรรมณณ์ มีศรี (2549) กล่าวว่า การเรียนการสอนมีความหมายหลายอย่าง เช่น หมายถึง การถ่ายทอดความรู้ การฝากให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ การจัดสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมเพื่อให้

ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และสอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอนที่ วรรณมณีน มีศรี (2549) กล่าวว่า ผลของการเรียนการสอนนั้นเป็นผลที่ผู้เรียนสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตจริงได้ ดังนั้นสิ่งที่จัดให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ควรเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง

ความพึงพอใจสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจของชัย สันติวงษ์ (2530 : 389) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่เกิดจากการได้รับการตอบสนองต่อความต้องการของตนเองอย่างดีหรือสมบูรณ์ที่สุด สอดคล้องกับภาณุเดช เพียรความสุข และคณะ (2558) กล่าวว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้บริการว่าเป็นความพึงพอใจผู้รับบริการ เป็นการแสดงออกถึงความรู้สึกในทางบวกของทางผู้รับบริการต่อการให้บริการ อีกทั้ง นักศึกษายังมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรฯ ที่มีการเรียนการสอนที่เน้นสอนคุณธรรมจริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพในการทำงานต่อไปในอนาคตมากขึ้น ความรู้ที่ได้รับจากการเรียนการสอนสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมในการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และนักศึกษาสามารถที่จะนำความรู้ที่ได้จากการเรียนตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่ภาควิชาจัดขึ้นแล้วนักศึกษาได้เข้าร่วมนั้นก็เป็นที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้จริงในอนาคต

ด้านอื่น ๆ

ความคาดหวัง ในด้านอื่น ๆ มีภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ในการคาดหวังของนักศึกษานั้นเป็นการคาดหวังในเรื่องของการแจ้งข่าวสารเรื่องต่าง ๆ จากภาควิชาอยู่เสมอ ซึ่งมีสอดคล้องกับเมอเรีย (Murray, 1968 : 416) กล่าวว่า ความคาดหวังเป็นระดับผลงานที่บุคคลกำหนดหรือคาดหวังว่าจะทำได้ หรือเป็นระดับที่บุคคลปรารถนาจะไปให้ถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ในการทำงานแต่ละครั้ง

ความพึงพอใจในด้านอื่น ๆ มีภาพรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจาก นักศึกษามีความพึงพอใจในภาพรวมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนภายใต้

ภาควิชาสังคมศาสตร์ทำให้ท่านพึงพอใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจของกูด (Good, 1973 อ้างใน ปุณยภาพัชร อาจหาญ, 2555) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง สภาพ คุณภาพ หรือระดับความพึงพอใจ ซึ่งเป็นผลมาจาก ความสนใจต่าง ๆ และทัศนคติที่บุคคลนั้นมีต่อสิ่งนั้น ตลอดจนบรรยากาศ ในภาควิชาสังคมศาสตร์ทำให้ท่านรู้สึกอบอุ่นเป็นกันเองเนื่องจากเจ้าหน้าที่คอยให้ความช่วยเหลือและแนะนำขั้นตอนต่าง ๆ ให้แก่นักศึกษาได้เป็นอย่างดี มีความสอดคล้องกับเกวลี ผังดี และ พิมพรดา ครองยุติ (2556) ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน ในหลักสูตรของภาควิชาสถิติ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า ความพึงพอใจ ของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรในด้านปัจจัยสนับสนุน การเรียนการสอน สนับสนุน ตลอดจนให้คำปรึกษาและแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้แก่นักศึกษาอยู่ในระดับมาก

2) อภิปรายผลเปรียบเทียบความคาดหวังและความพึงพอใจ ของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ความคาดหวังและความพึงพอใจในภาพรวมและในทุก ๆ ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับรอมิดา คงเขตวณิช (2557) ศึกษาเรื่อง การศึกษาความคาดหวังและความพึงพอใจของนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่มี ต่อการเรียนการสอนวิชาการบัญชีการเงินของมหาวิทยาลัยศรีปทุม ผลการ ศึกษาพบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอน มหาวิทยาลัย ศรีปทุมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับสมชาย บุญสุน (2554) ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการ ศึกษาพบว่า ความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนที่ต่างกัน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นด้าน กระบวนการจัดการเรียนการสอน ด้านกิจกรรม ด้านผลลัพธ์จากการจัดการ

เรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์ ด้านอื่น ๆ ด้านผู้สอน สอดคล้องกับ
 สัจจา โสภา (2556) ศึกษาเรื่อง ความคาดหวังและความพึงพอใจนักเรียนต่อ
 การบริการที่ศูนย์เตรียมความพร้อมภาษาอังกฤษและคณิตศาสตร์ ผลการศึกษา
 พบว่า ผลเปรียบเทียบความคาดหวังและความพึงพอใจ พบว่าระดับความ
 คาดหวังและระดับความพึงพอใจ ด้านบุคลากรผู้ให้บริการ (อาจารย์) อยู่ใน
 ระดับมาก และสอดคล้องกับวิริยะ ฤาชัยพาณิชย์ (2544) ศึกษาเรื่อง ปัจจัย
 ประสมทางการตลาดที่มีผลต่อการเลือกโรงเรียนกวดวิชานักเรียนมัธยมศึกษา
 ตอนปลายในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า นักเรียนต้องการมากที่สุดใน
 ด้านอาจารย์ที่มีเทคนิคการสอน มีความสอดคล้องกับกับสัจจา โสภา (2556)
 ศึกษาเรื่อง ความคาดหวังและความพึงพอใจนักเรียนต่อการบริการที่ศูนย์เตรียม
 ความพร้อมภาษาอังกฤษและคณิตศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า ประชากรมีระดับ
 ความคาดหวังทุกด้านมากกว่าระดับความพึงพอใจในระดับมากทุกด้าน

3) นำเสนอแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

แนวทางการประชาสัมพันธ์ความรู้ ข้อมูลต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

แนวทางในการประชาสัมพันธ์ในการกระจายความรู้ ข้อมูลต่าง ๆ
 ให้แก่นักศึกษา และให้ทันต่อยุคโลกปัจจุบันที่ทุกคนล้วนหันมาใช้โซเชียลใน
 การกระจายข่าวสาร ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดผลดีต่อหลาย ๆ ฝ่าย เนื่องจากการ
 กระจายข่าวสารที่รวดเร็ว ข่าวแพร่กระจายได้อย่างทั่วถึง และสามารถปรับ
 เปลี่ยนรูปแบบข่าวสารหรือข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วทันใจ ซึ่งสอดคล้องกับ
 แนวคิดพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอนของ วรชมนนทน์ มีศรี (2549)
 กล่าวว่า การเรียนรู้ของผู้เรียนไม่ใช่อยู่ที่การสอนและระยะเวลาที่ยาวนาน
 แต่แก่นแท้ของการเรียนอยู่ที่การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ กล่าวคือ
 การจัดการเรียนการสอนควรเป็นกระบวนการที่จัดให้ผู้เรียนได้รู้จักการเรียนรู้

วิธีการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง แต่ในการเรียนการสอนต่าง ๆ อาจจะมีการใช้รูปแบบและเทคนิคที่หลากหลายเข้ามาใช้ในการดำเนินงาน แต่ทั้งนี้ในการใช้รูปแบบใหม่ในการดำเนินงานนั้นจะต้องมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่งาน หรือข้อมูลต่าง ๆ ให้นักศึกษา คณาจารย์ ตลอดจนบุคลากรในคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดลได้รับทราบ

แนวทางการให้บริการของเจ้าหน้าที่

เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของภาควิชานั้นมีอยู่อย่างจำกัด ทำให้เมื่อนักศึกษามาขอรับบริการเจ้าหน้าที่ไม่ได้อยู่ประจำห้องภาควิชาส่งผลให้การบริการยังไม่เต็มที่กับการให้การดูแลนักศึกษาในภาควิชา ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือนักศึกษาที่เข้ามาขอรับบริการจากเจ้าหน้าที่ภาควิชาฯ อาจส่งผลให้งานที่นักศึกษาที่จะมาติดต่อนั้นเกิดความล่าช้า และเกิดความผิดพลาดในงานเหล่านั้นได้ ซึ่งปัญหาเหล่านี้อาจจะก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจต่อการใช้บริการของนักศึกษา มีความสอดคล้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของศิริพร ตันติพูลวินัย, (2538 : 8 อ้างใน ภาณุเดช เพียรความสุข และคณะ, 2558) กล่าวว่า การส่งเสริมการแนะนำการบริการ ความพึงพอใจของผู้รับบริการเกิดขึ้นได้ จากการได้ยินข้อมูลข่าวสาร หรือบุคคลอื่นกล่าวขานถึงของการบริการไปในทางบวกซึ่งหากตรงกันกับ ความเชื่อถือก็จะมีความรู้สึที่ดีกับการบริการดังกล่าวอันเป็นแรงจูงใจผลักดันให้ความต้องการบริการตามมา ตลอดจนในเรื่องของผู้บริการและผู้ปฏิบัติการ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการปฏิบัติงานบริการให้ผู้บริการเกิดความพึงพอใจ ทั้งนี้มีความสอดคล้องกับศิริพร ตันติพูลวินัย (2538 : 8 อ้างใน ภาณุเดช เพียรความสุข และคณะ, 2558) ที่กล่าวว่า ขบวนการบริการนั้น มีวิธีการนำเสนอกระบวนการบริการเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า ประสิทธิภาพของการจัดระบบบริการส่งผลให้การปฏิบัติการแก่ลูกค้ามีความคล่องตัวและสนองต่อความต้องการของลูกค้าได้อย่างถูกต้องและมีคุณภาพ

แนวทางขั้นตอนการขอรับบริการยุ่งยากกว่าที่ควรจะเป็น

ขั้นตอนการขอรับบริการของคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล นั้นมีความยุ่งยากหลายขั้นตอนเป็นอย่างมาก แต่ทั้งนี้ ในการเปิดให้ใช้บริการก็ควรมีการแนะนำ ตลอดจนให้ความรู้แก่นักศึกษา เพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว และทันต่อการใช้งานในการเรียนการสอนของนักศึกษา ซึ่งปัญหาเหล่านี้ล้วนมาจากคุณภาพในการให้บริการของเจ้าหน้าที่ ภาควิชา ทั้งนี้ส่งผลให้เกิดความคาดหวังในการให้บริการและก่อให้เกิดความพึงพอใจในการใช้บริการของเจ้าหน้าที่ภาควิชาด้วย ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการ (Service Quality) ของเรวดี ศิรินคร, (2541 : 18 อ้างถึงใน จิราวรรณ ศรีทอง, 2555 : 36) ให้ความหมายไว้ว่า ความสอดคล้องของการบริการกับความต้องการของผู้รับบริการ โดยการบริการทั้งหมดที่ผู้รับบริการได้เป็นไปตามความคาดหวังของผู้รับบริการ หรือระดับความพึงพอใจของผู้รับบริการหลังจากได้รับบริการแล้ว

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ด้านการประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร

1) ควรพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์ของภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ตลอดจนควรเพิ่มช่องทางในการสื่อสารที่หลากหลายในการติดต่อประสานงาน รวมทั้งนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดการดำเนินงานที่มีความสะดวก รวดเร็ว อีกทั้งใช้ทรัพยากรทางเทคโนโลยีให้เกิดความคุ้มค่ามากที่สุด

ด้านเจ้าหน้าที่

2) ควรจัดเวรนั่งประจำห้องภาควิชา เพื่อให้บริการแก่นักศึกษาอย่างทั่วถึงและรองรับการให้คำปรึกษาแก่นักศึกษาได้อย่างเต็มที่ ปฏิบัติหน้าที่ประสานงานต่อนักศึกษาไปยังอาจารย์ผู้สอนได้อย่างรวดเร็ว

ด้านกระบวนการขอรับบริการ

3) ควรลดขั้นตอนต่าง ๆ ในการดำเนินงานในเรื่องของระยะเวลาต่าง ๆ ในการรอเอกสารเพื่อเป็นการร่นระยะเวลาในการดำเนินงานของนักศึกษา ตลอดจนควรมีการอบรม หรือเผยแพร่ประกาศขั้นตอนเกี่ยวกับการขอเอกสารต่าง ๆ เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจอย่างถ่องแท้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรจะมีการศึกษาความพึงพอใจต่อหลักสูตรในภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล โดยจำแนกตามระดับการศึกษาตรี โทและเอก

2) ควรมีการศึกษาในเชิงลึกในแต่ละหลักสูตรในภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ว่ามีความพึงพอใจหรือความคาดหวังต่อหลักสูตรอย่างไร

343

เอกสารอ้างอิง

เกวลี ผังดี และ พิมพรีดา ครองยุติ. (2556). ความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน ในหลักสูตรของภาควิชาสถิติ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. รายงานการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาสถิติ ภาควิชาสถิติ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2560, จาก http://sc2.kku.ac.th/stat/statweb/images/project%20stat/p56/017_56.pdf

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. (2559). รายงานการประเมินตนเอง คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ประจำปี 2559. นครปฐม : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

ธงชัย สันติวงษ์. (2530). องค์การและการบริหาร : การศึกษาการจัดการ
 แผนใหม่ (organization and management). พิมพ์ครั้งที่ 5
 กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิชย์.

ปิยะรัตน์ เจริมประไพ, ปิยาภรณ์ เตชะเรืองรอง และนันทนา ชาครานวัฒน์พงศ์.
 (2551). ความคาดหวังและความพึงพอใจต่อการมาศึกษาที่
 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ศูนย์หัวหิน. คณะวิทยาการจัดการ
 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.

บุญญาพัชร อจาหาญ. (2555). ความพึงพอใจของลูกค้าที่มีต่อการ
 ให้บริการของธนาคารทหารไทย จำกัด (มหาชน) สาขาจันทบุรี
 จังหวัดจันทบุรี. หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ
 มหาวิทยาลัยบูรพา.

ภาณุเดช เพียรความสุข และคณะ. (2558). ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มี
 ต่อการให้บริการของสำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน
 มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. สำนักส่งเสริมวิชาการและ
 งานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, สืบค้นเมื่อ 17
 กรกฎาคม 2560, จาก [http://www.apr.ubru.ac.th/images/
 stories/documents/publication/005/2558.pdf](http://www.apr.ubru.ac.th/images/stories/documents/publication/005/2558.pdf)

มหาวิทยาลัยมหิดล. (2559). คำขวัญ ปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ และ
 พันธกิจของมหาวิทยาลัย. สืบค้นเมื่อ 7 กรกฎาคม 2560,
 จาก <https://www.mahidol.ac.th/th/vision.htm>.

รมิดา คงเขตวนิช. (2557). การศึกษาความคาดหวังและความพึงพอใจ
 ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาการ
 บัญชีการเงินของมหาวิทยาลัยศรีปทุม. บทความวิจัย คณะการบัญชี
 มหาวิทยาลัยศรีปทุม, สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2560, จาก <https://www.spu.ac.th/account/files/2014/01/>

รัชดา ธรรมเจริญ, วิทวัส ดิษยะศริน สัตยารักษ์ และเจตน์สฤงฆ์ สังขพันธ์. (2557). ความคาดหวังต่อการจัดการเรียนการสอนการวางแผนเชิงกลยุทธ์และการจัดการของนักศึกษามหาวิทยาลัยหาดใหญ่. การประชุมหาดใหญ่วิชาการ ระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 5 วันที่ 16 พฤษภาคม 2557 ณ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

วรรณมณฑน์ มีศรี. (2549). ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครูในช่วงชั้นที่ 3 และช่วงชั้นที่ 4 ตามการประเมินของนักเรียนโรงเรียนศรีราชา จังหวัดชลบุรี. ปัญหาพิเศษ หลักสูตร รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยบูรพา.

วิริยะ ฤาชัยพาณิชย์. (2544). ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อการเลือกโรงเรียนกวดวิชาของนักเรียนมัธยมปลายในอำเภอเมือง เชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ศศิวิมล มีอำพล และภาคภูมิ วัฒนธนานนท์. (2555). ระดับความคาดหวังและความพึงพอใจของมหาบัณฑิตที่มีต่อหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนในระดับปริญญาโททางการบัญชี. การประชุมวิชาการ ครั้งที่ 50 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ระหว่างวันที่ 31 มกราคม-วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2555, สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2560, จาก <http://www.lib.ku.ac.th/KUCONF/2555/KC4915004.pdf>

สมชาย บุญสุน. (2554). ความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมชาย รัตนทองคำ. (2554). การวัดและประเมินผลทางการศึกษา. เอกสารประกอบการสอน 475 788 การสอนทางกายภาพบำบัด ภาคต้น ปีการศึกษา 2554 มหาวิทยาลัยขอนแก่น, สืบค้นเมื่อ 19 กรกฎาคม 2560, จาก <https://ams.kku.ac.th/aalearn/resource/edoc/tech/54/13eva.pdf>

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2520). **หลักการประเมิน : คู่มืออาจารย์ด้านการเรียนการสอน**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2549). การเขียนโครงการเพื่อประเมินโครงการ : หลักการและตัวอย่าง. เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตรการประเมินโครงการทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

สัจจา โสภ. (2556). **ความคาดหวังและความพึงพอใจนักเรียนต่อการบริการที่ศูนย์เตรียมความพร้อมภาษาอังกฤษและคณิตศาสตร์**. การค้นคว้าอิสระ หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุบิน ยุระรัฐ. (2554). **การประเมินการจัดการเรียนการสอนวิชา ED 712 สถิติขั้นสูงสำหรับการวิจัยทางการบริหารการศึกษา**. รายงานการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยศรีปทุม. สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2560, จาก <https://www.spu.ac.th/tlc/files/2013/10/54.04.pdf>.

อรรถพร คำคม. (2546). **การให้บริการสินเชื่อของธนาคารอาคารสงเคราะห์ : ศึกษาจากความคิดเห็นของผู้ใช้บริการฝ่ายกิจการสาขากรุงเทพและปริมณฑล**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต พัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- อัญชลี วิรุฬห์จรรยา. (2553). การประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาต่อรูปแบบการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ : กรณีศึกษานักศึกษาคณะบัญชี ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. บทความวิจัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2560, จาก http://www.bu.ac.th/knowledgecenter/epaper/special_may2010/pdf/Page_17.pdf
- อ้อทิพย์ ราชสุวรรณิยม และประภาพร เฟื่องฟูสกุล. (2552). การประเมินผล การเรียน ในหลักสูตรเศรษฐศาสตรบัณฑิต และเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีการศึกษา 2552. สำนักวิชาเศรษฐศาสตร์และนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2560, จาก http://ir.swu.ac.th/xmlui/bitstream/handle/123456789/600/Orthip_R_R411195.pdf?sequence=1.
- Getzels, J.W. and et al. (1964). **Educational Administration as a Social Process**. New York : Harper and Row.
- Good, C. V. (1973). **Dictionary of Education**. (3rd ed.). New York : McGraw - Hill.
- Quirk, R. (1987). **Longman dictionary of contemporary English**. (2nd ed.). London, England : Richard Clay.
- Murray, H. A. (1968). **Exploration in Personality**. New York : Science Edition, Inc.
- Parasuraman, A., Berry, L. L. & Zeithaml, V. A., (1991). Refinement and reassessment of the SERVQUAL scale. **Journal of Retailing**, 67(4), 420-450.
- Reeder, W. W. (1971). **Partial Theory from the 25 Years Research Program on Directive Factor is Believes and Social Action**. New York : Minigraph.

คุณลักษณะกลองตุ้มในพิธีกรรมของชาวอำเภอเรณูนคร

จังหวัดนครพนม

Musical Pattern of Klong Tuum in Rites of People in Renu Nakhon District, Nakhon Phanom Province

ชัยวัฒน์ โกพลรัตน์¹

บทคัดย่อ

จุดประสงค์เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาการ บทบาทหน้าที่ รูปแบบ การผสมวงและจังหวะการบรรเลงของกลองตุ้มในเขตพื้นที่อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

กลองตุ้ม เป็นนามที่ชาวในเขตอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม ใช้เรียกวาดนตรีประโคมชนิดหนึ่ง ที่นิยมใช้ประโคมในขบวนแห่ต่าง ๆ อันเป็น ประเพณีที่สำคัญเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อ ศาสนา และวัฒนธรรมของชุมชน โดยเฉพาะในช่วงฤดูเดือน 6 ถึงเดือน 7 ซึ่งในท้องถิ่นมีการจัดงานบุญพระ เวสสันดรหรือบุญมหาชาติและบุญบั้งไฟ จะมีการประโคมกลองตุ้มเพื่อนำไป รอบหมู่บ้าน จนถือได้ว่ากลองตุ้มเป็นสัญญาณและสัญลักษณ์ของงานบุญ ประเพณีนี้ การประโคมกลองตุ้มแทรกอยู่ในทุกพิธีกรรมในงานบุญที่มีการแห่ เช่น การแห่พระอุปคุต การแห่กองบุญต่าง ๆ แห่พระกัณฑ์จอบกัณฑ์หลอน แห่ พราหมณ์ แห่พระเวสสันดรเข้าเมือง เป็นต้น โดยเฉพาะในเทศกาลบุญเดือนหก นอกจากจะเป็นสัญญาณยังเป็นสัญลักษณ์อันแสดงถึงเกียรติยศ และกลองตุ้ม ยังเป็นวงดนตรีประโคมเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเพื่อความอุดมสมบูรณ์ ที่ยังคงอยู่ ในคติความเชื่อของชาวอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม สามารถเชื่อมโยงไปถึงคติเก่าแก่ของคนในภูมิภาคอุษาคเนย์ในวัฒนธรรมกลองทอง (มโหระทึก) ที่มีมาแล้วไม่น้อยกว่า 3,000 ปี

¹ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ดนตรี) วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล e-mail : sea.kaen@gmail.com

รูปแบบการผสมวงของกลองตุ้ม เป็นวงดนตรีประโคมที่ประกอบด้วย ข้องและกลองเป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วย ผ่างฮาด (ข้องไม่มีปุม) และกลองตุ้ม ซึ่งเป็นกลองไม้สองหน้าขนาดใหญ่หุ้มด้วยหนังควายหรือหนังวัวมีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 50 เซนติเมตร สอดด้วยไม้คานหามเพื่อให้่ายต่อการบรรเลงขณะเคลื่อนที่ไปตามขบวนโดยเครื่องทั้ง 2 เป็นเครื่องดนตรีประโคมหลัก นอกจากนี้อาจจะมีเครื่องดนตรีอื่น ๆ เข้ามาประกอบ เช่น กลองหาง สี ฉิ่ง ข้อง สะไน กั๊บแก๊บ กระจับปี่ พิณ แคน ปี่ บรรเลงร่วมไปกับขบวนกลองตุ้มแต่ไม่เน้นเป็นรูปแบบตายตัวขึ้นอยู่กับโอกาสของชาวบ้านที่จะเอื้ออำนวย

คุณลักษณะของการบรรเลงกลองตุ้มในอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม แบ่งเป็น 2 กลุ่มจังหวะคือ “จังหวะเดิน” และ “จังหวะช้า” ในระหว่างการบรรเลงจะมีการบรรเลงจังหวะย่อยเชื่อมต่อระหว่างจังหวะทั้ง 2 ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นจะมีรายละเอียดและรูปแบบของคุณลักษณะที่แตกต่างกันออกไปในรายละเอียด แต่โครงสร้างชุดจังหวะการบรรเลงการบรรเลงมีรูปแบบที่เหมือนกัน

คำสำคัญ : กลองตุ้ม, พิธีกรรม, เรณูนคร, นครพนม

ABSTRACT

The objective of this study was to delineate the historical aspects, development, functions and performance of klong Tuum drum music including mixing patterns and rhythms the people Renu Nakhon district of Nakhon Phanom province. The study took a qualitative approach in conducting research and presenting data. The results of this study revealed that Klong Tuum is a popular traditional fanfare band music in Renu Nakhon area a in procession traditionally associated with important religious and cultural beliefs of the community, especially in the six-month Festival local events

or which the music is played include Boun Phravessandorn or Boun Mahachart and Boum Bung-fai. These will events are accompanied by fanfare and dance around the village carrying. signs and symbols of merit. Fanfare and drum are in all the rites in merits and rituals such as the Upakut parade, Kanchob-Kanlon parade, Brahman parade, Pravetssandorn immigration parade etc., In the six-month Festival. Such as Klong Toun fanfare in the holy parade, signs representing a symbol of honor and associated with fertility rites remain in the beliefs of Renu Nakhon people. Apart from this, it is also linked to the 3,000 years old culture values of the people of Southeast Asia. Also known as the great bronze drum (Mahorathouk). The format of the Klong Toun band mixing consists of gong and drum it is primarily composed of surgery Phang-haad (flat gong) and drums, two large front wooden drums, covered with buffalo leather or calfskin, with a diameter of approximately 50 cm. In addition, there are other instruments such as drums with the tail assemble, Sing Seang, Sanai Kub Kaeb, Kachabpi, Kaen and Pi (pipe) all when are carried in procession but do not focus on a fixed style depending on the permitting occasion. The musical signature of Klong Toun in Renu Nakhon is divided into two categories; the rhythm is the “rhythm” and “ham” rhythms performance during instrumental tempo connected between the two subsidiaries. In any local area, there are different details and formats of musical performance evarying with the occasions, but the instrumental rhythm structure of the music has the same format.

Keywords : Klong Toun/Ritual, Renu Nakhon, Thailand

บทนำ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวัฒนธรรมทางดนตรี ที่ใช้ประโคมโดยมี นัยยะบางอย่างในเทศกาลบุญเดือน 6 หรือพระเวสสันดรและบุญบังไฟ ของ ประชาชนในท้องถิ่นอำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม อันมีความสัมพันธ์และ คล้ายคือกับดนตรีที่อาจจะมีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมบางอย่างของชุมชน และมีคติชนสิ่งที่ดำรงความเป็นดนตรีนี้ให้ควบคู่ไปกับพิธีกรรมซึ่งเป็นงานบุญ ประจำปีของชุมชน ปรากฏการณ์ทางดนตรีดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการใช้ฆ้องและ กลองเป็นสำคัญ ซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องกับคติชนดั้งเดิมของชาวภูมิภาคอุษาคเนย์ (เอเชียตะวันออกเฉียงใต้) ที่ยังคงส่งต่อสืบทอดอยู่ในสังคม-วัฒนธรรมของ ชาวอำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม ปัจจุบัน

การประโคมฆ้องและกลองในพิธีกรรมทางลัทธิความเชื่อต่าง ๆ ของ ประชาชนในภูมิภาคอุษาคเนย์ มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องมาหลายยุคสมัยตั้งแต่ อดีตจนถึงปัจจุบัน ปรากฏพยานหลักฐานทางประวัติศาสตร์-โบราณคดี ย้อน ไปถึงยุคที่ผู้คนในภูมิภาคอุษาคเนย์เข้าสู่ยุคสำริด มีการค้นพบกลองมโหระทึก กระจายตัวอยู่ทั่วทั้งภูมิภาค ทั้งในส่วนแผ่นดินใหญ่และประเทศหมู่เกาะทาง ตอนใต้ของภูมิภาคโดยถือว่ากลองมโหระทึก และฆ้อง-กลอง ซึ่งเป็นพัฒนาการ ขั้นต่อมาของมโหระทึกเป็นเครื่องดนตรีศักดิ์สิทธิ์ด้วยเหตุนี้ จึงมีร่องรอยการใช้ กลองมโหระทึกในพระราชพิธีของราชสำนักต่าง ๆ นอกจากนี้ผู้คนในท้องถิ่น ทั่วภูมิภาคอุษาคเนย์ยังมีการนับถือกลองมโหระทึก ฆ้องและกลองให้เป็นเครื่อง ดนตรีศักดิ์สิทธิ์ใช้สำหรับประกอบพิธีกรรม

ดังนั้นฆ้องและกลอง จึงถือได้ว่าเป็นเครื่องดนตรีที่สำคัญมากใน สังคม-วัฒนธรรม ของผู้คนในภูมิภาคอุษาคเนย์จนมีคำกล่าวในมหากาพย์ของ ชาวลุ่มน้ำโขงที่ว่า “มีฆ้องย่อมมีกลอง มีทองวอกับแสง มีของย่อมมีเจ้า คำยัง แท้กระแสนวน” ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมล้านช้างเรื่องท้าวรุ่ง-ท้าวเจือง (สิลา วีระวงส์, 1988) ซึ่งวรรณกรรมเรื่องนี้ถือได้ว่าเป็นตัวแทนตำนานร่วมดั้งเดิม

ของผู้คนมากมายหลายกลุ่มในภูมิภาคอุษาคเนย์ บริเวณ 2 ฟังโขงในอดีต ที่กล่าวถึงสิ่งที่เป็นของคู่กันอย่างเครื่องดนตรีทั้ง 2 ได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยเรียก วัฒนธรรมดนตรีอันเกี่ยวข้องสืบทอดกันมาของฆ้องและกลองโดยรวมนี้ว่า วัฒนธรรมฆ้อง-กลอง ซึ่งยังคงสืบทอดอยู่ในพิธีกรรมบางอย่างอยู่ในสังคม – วัฒนธรรมของผู้คนในแต่ละท้องถิ่นในอุษาคเนย์รวมไปถึงดนตรีประโคมใน เทศกาลบุญเดือน 6 หรือประเพณีบุญพระเวสสันดรและบุญบั้งไฟของประชาชน ในท้องถิ่นอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม ประชาชนในท้องถิ่นนิยมเรียกการ ประโคมดนตรีฆ้องและกลองนี้ว่า กลองตุ้ม ซึ่งวงประโคมนี้ประกอบด้วยกลอง ใหญ่ 2 หน้า เรียกว่า กลองตุ้ม และเครื่องดนตรีประเภทฆ้องไม่มีปี่ม (Flat gong) เรียกว่า ผ่างฮาด เวลาบรรเลงมีลำไม้ไผ่ยาวประมาณ 2 เมตร สอดทำ เป็นไม้คานหาบสำหรับห้อยผ่างฮาดและกลองตุ้ม ผ่างฮาดอยู่ด้านหน้า กลอง ตุ้มอยู่ด้านหลัง เครื่องดนตรีทั้ง 2 นี้ถือเป็นเครื่องดนตรีหลักในการประโคม สำหรับงานบุญประเพณีนี้ ชาวบ้านนิยมบรรเลงใน ขบวนแห่ หรือบรรเลงไป รอบ ๆ หมู่บ้านในหน้าเทศกาลบุญเดือน 6 บ้างใช้ประกอบกับเครื่องดนตรี อื่น ๆ ตามแต่โอกาสและสถานการณ์จะเอื้ออำนวย

อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม มีพัฒนาการมาจากความเป็นเมือง ในอดีตโดยกลุ่มคนส่วนใหญ่และกลุ่มกรรมการเมืองจากเมืองวัง ซึ่งอยู่ใน บริเวณเมืองวิเรบุรี เมืองชายแดนลาวเวียดนามช่วงแขวงสุวรรณเขตปัจจุบัน เรียกตนเองว่า ผู้ไท หรือไทว้าง กลุ่มแรกและกลุ่มใหญ่ที่สำคัญ กลุ่มหนึ่งในหน้า ประวัติศาสตร์การเคลื่อนย้ายผู้คนจากเมืองวังและบริเวณใกล้เคียงเคลื่อนย้าย เข้ามาตั้งถิ่นฐานบนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำโขง อันเป็นพื้นที่ของข้าโอกาส พระธาตุพนม ตั้งแต่ราวปี พ.ศ. 2373 (ถวิล ทองสว่างรัตน์, 2529) ภายหลัง วิกฤตการณ์สงครามเจ้าอนุวงศ์

สภาพการณ์ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2559) ถึงแม้ว่าดนตรีประเภทนี้จะมีการ ส่งเสริม อันเนื่องมาจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น แต่ดนตรี

ประเภทนี้ไม่ค่อยพบบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับประเพณีบุญเดือน 6 ของชุมชน
 อย่างในอดีต เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่นิยมดนตรีตามสมัยนิยม ซึ่งใน
 ท้องถิ่นเรณูนครก็มีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย มีการรับเทคโนโลยีและ
 วัฒนธรรมความบันเทิงรูปแบบต่าง ๆ มากมายจากภายนอกเข้ามาปรับประยุกต์
 ใช้ให้เข้ากับความสะดวกในสังคมปัจจุบัน อีกทั้งความรู้ทางด้านดนตรีใน
 วัฒนธรรมห้อง-กลองประเภทนี้ ยังเป็นเพียงความรู้ที่อยู่เฉพาะกับชาวบ้านสูง
 อายุที่เคยมีประสบการณ์เคยได้พบเห็นคนในรุ่นก่อน ๆ ปฏิบัติสืบทอดกันมา มา
 แบบมุขปาฐะโดยมิได้มีการเรียนหรือฝึกฝนใด ๆ อย่างเป็นระบบ รวมไปถึงการ
 บันทึกจังหวะ (Transcription) การบรรเลงต่าง ๆ ไว้ อาจจะทำให้ท้องถิ่นเสีย
 อัตลักษณ์ทางดนตรีของท้องถิ่นไปอย่างน่าเสียดาย ทำให้น่าเป็นห่วงว่า
 หากปล่อยกาลเวลาให้ผ่านไปโดยไม่มีการศึกษาภูมิปัญญาอันแฝงเร้นไปด้วย
 คติความเชื่อของบรรพบุรุษ อาจจะนำมาซึ่งความวุ่นวายไขว่เขวในการจัด
 กิจกรรมตามประเพณีบ้านเมือง อันเนื่องมาจากความไม่เข้าใจพื้นฐานและ
 พัฒนาการของสังคม-วัฒนธรรม รวมไปถึงการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์การ
 เคลื่อนย้ายของผู้คน ดนตรีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ซึ่งทั้งหมดทั้งมวลย่อมมีความ
 สัมพันธ์ต่อกันหากขาดการศึกษาในส่วนใดส่วนหนึ่งแล้ว ย่อมยากที่จะมีความ
 ลึกซึ้งและกว้างขวางในองค์ความรู้ที่ทำการศึกษาและพัฒนาเกี่ยวกับดนตรีใน
 ท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าไม่น้อยไปกว่าศาสตร์ในสาขาอื่น ๆ

จากปรากฏการณ์และปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นสำคัญ
 ควรแก่การศึกษาค้นคว้าหลายประการ ทั้งยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาค้นคว้า
 และอธิบายถึงดนตรีประโคนประเภทนี้ในเชิงมานุษยาดนตรีวิทยา
 (Ethnomusicology) โดยตรง ผู้วิจัยจึงตั้งประเด็นการวิจัยไว้ 3 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1) ดนตรีประเภทนี้มีประวัติและพัฒนาการอย่างไร

ประการที่ 2) บริบทในการบ่งใช้วงดนตรีประเภทนี้ มีข้อบ่งใช้ในแต่ละ
 กรณีอย่างไร ? และเพราะเหตุใดจึงต้องใช้กลองชนิดนี้ในเทศกาลหรือพิธีกรรม
 บางอย่าง

ประการที่ 3) ดนตรีประเภทนี้มีรูปแบบการผสมวงและจังหวะการบรรเลงอย่างไร

จากประเด็นข้อสงสัยทั้ง 3 นำมาสู่การศึกษาค้นคว้าเบื้องต้น และพัฒนาไปสู่วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ บนพื้นฐานแนวทางการศึกษาทางมานุษยดนตรีวิทยา ผู้วิจัยใช้ชื่อหัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ว่า “ดุริยลักษณะกลองตุ้มในพิธีกรรมของชาวอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม (Klong Tuum : Form of Music in Ritual of People in Renunakhon District Nakhonphanom Province, Thailand)” ซึ่งคำว่า “ดุริยลักษณะ” ในที่นี้เป็นคำที่สร้างขึ้นใหม่โดยใช้คำศัพท์ 2 คำมาสนธิกันคือคำว่า “ดุริยะ” หมายถึง ดนตรี(Music) และคำว่า “ลักษณะ” หมายถึง รูปแบบ (Form) เมื่อนำมาสนธิกันจึงเกิดเป็นคำใหม่โดยให้หมายถึง ลักษณะโดยภาพรวมของดนตรี อันได้แก่ ประวัติและพัฒนาการ และบทบาทหน้าที่ และลักษณะทางการบรรเลง การผสมวง ของวงดนตรี ประโคมฆ้อง-กลอง ที่เรียกว่า “กลองตุ้ม” ของชาวอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม และในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะทำให้เกิดการเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับดนตรีในท้องถิ่นของชาวเรณูนครมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

ด้วยผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมดนตรีดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นควรทำการศึกษาค้นคว้าและทำการวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกลองตุ้มในท้องถิ่นอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เพื่อเป็นการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และพัฒนาการความเป็นมา รูปแบบการผสมวง และรูปแบบการบรรเลง ของดนตรีประเภทนี้

นอกจากนี้ ผู้วิจัยเห็นควรที่จะศึกษาลักษณะบทบาทหน้าที่ (Function) ของกลองตุ้ม เพื่อให้ประจักษ์ในองค์ความรู้ดังกล่าว ซึ่งจะเป็นช่วยให้อธิบายเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และพัฒนาการการกลองตุ้มในวัฒนธรรมฆ้อง-กลองที่ปรากฏในสังคมชาวเรณูนครให้เป็นที่ยูัจัก อีกทั้งงานวิจัยนี้จะช่วยอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวสู่วงการการศึกษาและวิชาการในมิติอื่น ๆ ในโอกาสต่อไป

งานวิจัยครั้งนี้จะทำให้เราได้ทราบถึงลักษณะทางวัฒนธรรมดนตรีของผู้คนที่มาจากเมืองวังรวมไปถึงอาจจะใช้ผลการวิจัยนี้เป็นแนวทางในการศึกษาต่อยอดดนตรีอันเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมฮ่อง-กลอง ในท้องถิ่นอื่น ๆ ไกลเคียงและงานวิจัยนี้ยังจะเป็นส่วนเติมเต็มให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมฮ่อง-กลองของกลุ่มคน 2 ฝั่งโขงไทย-ลาวให้กว้างขวางขึ้นอีกระดับหนึ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Objectives)

- 1) ศึกษาประวัติและพัฒนาการของกลองต๋มในอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม
- 2) ศึกษาบทบาทหน้าที่ของกลองต๋มในอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม
- 3) ศึกษารูปแบบการผสมวงและจังหวะการบรรเลงของกลองต๋มในอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

ระเบียบวิธีวิจัย (Methodology Research)

ผู้วิจัยต้องการศึกษาคูริลักษณ์ของกลองต๋มในอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นดนตรีที่มีบทบาทหน้าที่อยู่ในบริบทสังคม-วัฒนธรรมของชาวเรณูนคร เพื่อให้ทราบถึงประวัติและพัฒนาการ รูปแบบการบรรเลงการผสมวง และบทบาทหน้าที่ของบ่งใช้ของคนตรีประเภทนี้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยและตรงตามข้อเท็จจริงมากที่สุด ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการทางมานุษยดนตรีวิทยา (Ethnomusicology) ซึ่งจำเป็นต้องมีการศึกษาตามแนวทางของวิธีการชาติพันธุ์วรรณา เพื่อให้เข้าใจบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น แล้วจึงเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางดนตรีที่ได้จากภาคสนามมาทำการวิเคราะห์ ตีความ และสรุปผลการวิจัย ทั้งนี้และทั้งนั้นผู้วิจัยให้ความสำคัญกับข้อมูลที่ได้อมาในขอบเขตสังคม-วัฒนธรรมอำเภอเรณูนคร แล้วเรียบเรียงด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์อย่างมีระบบ

ผลการวิจัย (Results)

การวิจัยเรื่องตรีลักษณ์กลองตุ้มในพิธีกรรมของชาวอำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งศึกษาตรีลักษณ์ของกลองตุ้ม โดยผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูลทางด้านเอกสารที่เกี่ยวข้อง และทำการลงภาคสนามเพื่อทำการศึกษาปรากฏการณ์และบันทึกข้อมูลในพื้นที่วิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งผู้วิจัยกำหนดไว้ 3 วัตถุประสงค์การวิจัย คือ 1) ศึกษาประวัติและพัฒนาการ 2) ศึกษาบทบาทหน้าที่ และ 3) ศึกษารูปแบบการผสมวงและจังหวะการบรรเลงของชาวอำเภอรณนคร ดังข้อสรุปที่จะนำเสนอต่อไปนี้

1. ประวัติและพัฒนาการของกลองตุ้ม

คำว่า กลองตุ้ม โดยความหมายของคำแล้วหมายถึงกลองใหญ่สองหน้า ซึ่งหน้าด้วยหนังควายหรือหนังวัว โดยที่ระหว่างหน้าทั้งสองของกลองถูกยึดตรึงไว้ด้วยหนังซึก มีลักษณะสัณฐานคล้ายกับกลองทัดที่ใช้อยู่ในวงปี่พาทย์ในภาษาอังกฤษใช้ว่า “Barrel Drum” แปลว่า กลองที่มีรูปร่างอย่างถัง แต่ต่างกันตรงที่กลองทัดยึดหน้ากลองไว้ด้วยหมุดที่ทำจากไม้ หรือวัสดุอื่น ๆ กลองตุ้มใช้ประโคมคู่กับฆ้องฮาดในขบวนแห่พิธีกรรมอันเกี่ยวข้องกับศาสนาและบ้านเมือง ภายใต้จารีต 12 เดือนของชาวเรณูนคร ประกอบกับเครื่องดนตรีอื่น ๆ เช่น สะไน แคน ปี่ พิณ ขอ เป็นต้น แต่เน้นเครื่องที่เครื่องดนตรีประเภทฆ้อง-กลองเป็นหลัก นอกจากกลองตุ้มและฆ้องฮาดแล้ว ยังมีเครื่องประกอบจังหวะอื่น ๆ อีก คือ กลองหาง แส้ สังข์ และทัมบูริน (Tambourine) เป็นต้น ตามแต่ละจะหามาผสมวงได้ ทั้งหมดนี้ยกย่องนับถือกลอง และกลองเป็นเครื่องดนตรีที่มีหน้าที่ส่งสัญญาณแก่เครื่องอื่น ๆ ในวงเปลี่ยนจังหวะ กลองตุ้มจึงเป็นหลักในการบรรเลงวงประโคมนี้ ชาวบ้านในเขตเรณูนครจึงเรียกวงดนตรีประโคมนี้โดยรวมว่า “กลองตุ้ม”

ดังนั้น คำว่า “กลองตุ้ม” จึงมีความหมายโดย 2 นัยยะ คือ 1) หมายถึง เครื่องดนตรี คือ กลองตุ้ม และ 2) หมายถึงวงดนตรีประโคมฆ้อง-กลองที่มีกลองตุ้มและฆ้องฮาด เป็นหลักในการประโคม

กลองตุ้ม เป็นวงดนตรีประโคมที่มีความสัมพันธ์กับคติความเชื่อของผู้นับในภูมิภาคอุษาคเนย์อันมีพัฒนาการมาไม่น้อยกว่ายุคสำริดคือประมาณ 3,500 – 4,000 ปีมาแล้ว ซึ่งประวัติศาสตร์ในช่วงนี้ของชาวอุษาคเนย์ ส่งผลให้เกิดพัฒนาการของเครื่องดนตรีที่เรียกว่าฆ้องทั้งแบบมีปทุมและไม่มีปทุมในภายหลังที่เกิดการค้ำข้ามภูมิภาคในคริสต์ศตวรรษที่ 9–17

จากประวัติศาสตร์และพัฒนาการของวัฒนธรรมฆ้อง-กลอง ที่แพร่กระจายอยู่ในภูมิภาคอุษาคเนย์ เมื่อเกิดการค้ำข้ามภูมิภาคขึ้น กลองสำริดที่เคยใช้กันอยู่ได้เกิดวิวัฒนาการรูปแบบไปโดย เกิดเป็นฆ้องไม่มีปทุมและฆ้องมีปทุมขึ้นมาใช้ในภูมิภาค วงประโคมที่เรียกว่า “กลองตุ้ม” ประโคมในขบวนแห่อันเนื่องมาจากพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและบ้านเมืองตามจารี 12 เดือน โดยเฉพาะบุญเดือนหก ของชาวเรณูนคร จังหวัดนครพนม ประกอบด้วยเครื่องดนตรีสำคัญ 2 ชิ้น คือ ฆ้องฮาดและกลองตุ้ม ซึ่งเครื่องดนตรีทั้ง 2 มีประวัติและพัฒนาการมา ดังนี้

1) กลองตุ้ม

เป็นกลองที่ใช้อยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แต่ เฉพาะที่ใช้อยู่ในวงประโคมที่เรียกว่า “กลองตุ้ม” เป็นกลองใหญ่ที่ใช้หนังซึกยัดหน้ากลองทั้งสองไว้ด้วยกัน ซึ่งต่างจากกลองทัด หรือกลองแบบที่นิยมกันโดยมาในภูมิภาคคือกลองตอกหมุด

2) ฆ้องฮาด

ฆ้องฮาดหรือฆ้องไม่มีปทุม (Flat Gong) เป็นเครื่องดนตรีที่แพร่หลายอยู่ในภูมิภาคเอเชียแต่มีการใช้ฆ้องไม่มีปทุมหรือฆ้องฮาดเป็นเครื่องดนตรีในพิธีกรรมหนาแน่นอยู่ในภูมิภาคอุษาคเนย์หลายพื้นที่ ได้แก่ บริเวณที่ราบสูงตอน

กลางของเวียดนาม ต่อเนื่องถึงภาคกลางและภาคใต้ของลาว นอกจากนี้ยังพบการใช้ชื่อไม่มีปุ่มที่เรียกว่า “Gangsa” ในกลุ่มชนพื้นเมืองในประเทศฟิลิปปินส์ มีพัฒนาการมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 9-13 เป็นช่วงที่เกิดพัฒนาการของชื่อไม่มีปุ่มขึ้นมาเข้ามาในภูมิภาคอุษาคเนย์

2. บทบาทหน้าที่ของกลองตุ้ม

1) ประโคมในประเพณีบุญเดือนหกและชบวนแห่ต่าง ๆ

จากการศึกษาพบว่ากลองตุ้มถูกใช้อยู่ในบริบทของพิธีกรรมต่าง ๆ ในงานบุญประเพณีของชุมชนที่เกี่ยวข้องด้วยการศาสนาและบ้านเมืองในจารีต 12 เดือน เช่น แห่ดอกไม้ แห่พระ แห่ต้นกล้วยพุกษในบุญเข้าพรรษาและออกพรรษาของชาวเรณูนคร โดยเฉพาะในประเพณีบุญเดือนหกตลอดงานบุญและพิธีกรรมอันเกี่ยวกับการเพื่อให้ได้มาซึ่งน้ำฝน เช่น แห่นางแมว และแห่บั้งไฟ เป็นต้น ซึ่งเหล่านี้ล้วนมีนัยยะอันแสดงถึงพิธีกรรมการเฉลิมฉลองเพื่อความอุดมสมบูรณ์ การทำเคล็ดกลวิธีเพื่อให้ได้มาซึ่งน้ำฝน

2) ประกอบชบวนทัพ

กลองตุ้ม เป็นวงดนตรีที่ใช้ประโคมอยู่ในชบวนทัพ จากการศึกษพบว่าดังปรากฏกลองตุ้มเก่าของวัดศรีชมชื่น บ้านพิมาน ตำบลพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม มีชื่อเรียกว่า “กลองอี่ลาย” กลองดังกล่าวเคยใช้เป็นกลองศึก ชาวบ้านพิมานเป็นกลุ่มผู้คนในพื้นที่ใกล้เคียงอำเภอเรณูนคร มีวัฒนธรรมอย่างเดียวกันกับชาวเรณูนคร และเรียกตนเองว่า “ผู้ไท” ดังนั้นจึงสามารถอนุมานได้ว่าการประโคมกลองตุ้มนี้นี้เป็นรูปแบบของกลองศึกในอดีตของผู้คนถิ่นบริเวณนี้กลองตุ้มจึงใช้ประกอบพิธีกรรมอยู่ในการละเล่นในบุญบั้งไฟ ซึ่งผู้คนจะแต่งตัวเป็นเหล่าเทวดาและผีमारเป็นการจำลองกองทัพหมวดหมู่ของเหล่าเทวดาและผีमारที่มานุโมทนาในงานบุญ (ตามตำนานเรื่องคชนาม) ซึ่งกลองตุ้มจะเป็นวงดนตรีประโคมนี้ใช้รูปแบบวงดนตรีประโคมอย่างในชบวนทัพ (กลองศึก) ซึ่งมีปรากฏเครื่องดนตรีที่นิยมบรรเลงคู่กับกลองตุ้ม คือ “สะโน”

เป็นปีเขาควายประเภทลมลินอิสระ (Free reed) ซึ่งในอดีตใช้เป็นเครื่องสัญญาณในกองทัพ และเครื่องดนตรีดังกล่าวยังใช้เป็นสัญญาณศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรมคล้องช้างซึ่งเป็นพิธีกรรมอันเกี่ยวข้องกับการที่จะได้มาซึ่งช้างเพื่อนำไปใช้งานอื่น ๆ รวมทั้งใช้เป็นช้างศึก จึงสามารถสรุปได้ว่า สะโน อันเครื่องดนตรีที่ผสมอยู่ในวงกลองดุ่มที่นิยมกันในอดีตนั้นแสดงให้เห็นถึงตัวตนของวงดนตรีอย่างกลองดุ่มว่าคือกลองอย่างเดียวกันกับที่ใช้ประกอบกระบวนทัพหรือใช้เป็นกลองศึกขานนั่นเอง

3) เครื่องอุทิศให้ผู้ล่วงลับ

สืบเนื่องจากกลองเครื่องดนตรีศักดิ์สิทธิ์อันเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้เป็นหัวหน้าชุมชนหรือกษัตริย์พร้อมทั้งเป็นเครื่องดนตรีเพื่อประกอบเกียรติยศเมื่อบุคคลสำคัญเหล่านั้นตายไปจึงมีการฝังกลองรวมลงไปกับศพเพื่อให้ผู้ตายนำไปใช้ในโลกหลังความตาย จากการศึกษาพบว่าคติความเชื่อนี้ได้วิวัฒนาการรูปแบบให้อยู่ภายใต้คติทางพุทธศาสนา (แบบพื้นเมือง) ซึ่งเป็นคนดีที่ผสมผสานเข้ามาภายหลังลัทธิการนับถือผีแถนและผีด้าว (ผีบรรพบุรุษ) กลองและฆ้องถูกนิยามใหม่เพื่อรองรับคติทางพุทธศาสนา โดยถือว่าการบริจาคฆ้องและกลองเป็นการทำกุศลอย่างหนึ่งที่ได้รับานิสงส์มากดุจดังเสียงฆ้องเสียงกลอง แต่ชาวบ้านยังคงมีความเชื่อว่าเป็นการอุทิศให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วดังปรากฏในจารึกข้อความบนฆ้องและกลองที่คนในท้องถิ่นจะระบุถึงว่าอุทิศให้ผู้ใด แสดงให้เห็นว่าฆ้องและกลองยังมีบทบาทหน้าอยู่ในคติเดิมแต่ถูกนิยามภายใต้คติใหม่คือ ถูกใช้เป็นเครื่องอุทิศให้แก่วัดในพุทธศาสนาแทนที่จะเผาหรือฝังไปกับร่างของผู้ตายอย่างที่มีการขุดค้นพบทางโบราณคดี

4) ประกอบความบันเทิงในชุมชน

กลองดุ่มเป็นดนตรีประเภทที่สร้างความสนุกสนานรื่นเริงให้แก่ชาวบ้านในช่วงเทศกาลงานบุญต่าง ๆ ที่มีการแห่ขบวน ถึงแม้จะเป็นดนตรีที่ใช้ประกอบอยู่ในพิธีกรรมแต่พิธีกรรมเหล่านั้นก็สามารถสร้างความบันเทิงให้แก่

ผู้คนในช่วงเทศกาลงานบุญ นอกจากนี้แล้วกลองตุ้ม ยังพัฒนาไปเป็นดนตรีเพื่อประกอบการฟ้อนรำผู้ไทเรณูนคร ในปีพุทธศักราช 2498 โดยพัฒนาการแสดงไปจากการฟ้อนละครไทในบุญเดือนหก ต่อมากลายเป็นการแสดงประจำท้องถิ่นใช้แสดงต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง

3. รูปแบบการผสมวงและจังหวะการบรรเลง

1) การผสมวง

จากการลงภาคสนามพบว่ากลองตุ้ม เป็นดนตรีประเภทที่มีเครื่องดนตรีหลัก 2 ชิ้นเป็นหลัก คือ กลองตุ้ม และฆ้องฮาด แล้วจึงมีการนำเครื่องดนตรีอื่น ๆ เข้ามาผสม ซึ่งล้วนเป็นเครื่องดนตรีจำพวกเครื่องตี (Percussion) ได้แก่ แส้ สิ่ง กลองหาง และทัมบูริน ผสมผสานกับเครื่องเป่าหรือเครื่องดนตรีตามแต่จะหาได้ เช่น สะโน พิณ แคน ปี่ และซอ เป็นต้น แต่เครื่องดนตรีที่นิยมมากในอดีตคือ สะโน เพราะมีเสียงดังสมดุลกับเสียงประโคมของกลองตุ้มและฆ้องฮาด แต่ปัจจุบันไม่มีการสืบทอดอยู่ในชุมชน กลองตุ้ม และฆ้องฮาด ไม่มีหลักการตั้งเสียงใด ๆ นอกจากจะใช้ความรู้สึกรับฟังความดังก้องเหมาะสมกับหุ่นกลองในขณะตีหน้ากลอง ซึ่งกลองส่วนมากจะเป็นหุ่นกลองเป็นของเก่าชาวบ้านนิยมช่วยกันออกแรงหุ้มหน้าและบำรุงรักษากันสืบทอด ๆ มา ส่วนฆ้องฮาดไม่มีการตั้งระดับเสียงใด ๆ ฆ้องฮาดที่ใช้อยู่ในพื้นที่อำเภอเรณูนคร ส่วนมากเป็นฆ้องฮาดใหม่ที่มีขายแพร่หลายอยู่ในร้านสังฆภัณฑ์ ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์จากกลุ่มช่างทำฆ้องในบ้านทรายมูลและบ้านคอนสาย อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุบลราชธานี

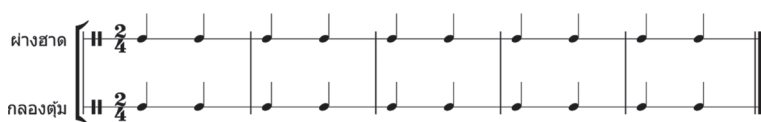
2) จังหวะการบรรเลง

จังหวะการบรรเลงกลองตุ้ม มีรูปแบบจังหวะกลองที่ประกอบด้วยกลุ่มจังหวะ 2 กลุ่ม โดยระหว่างจังหวะใหญ่ทั้ง 2 กลุ่มนั้นจะมีจังหวะพิเศษเพื่อเชื่อมต่อระหว่างกลุ่มจังหวะใหญ่ทั้ง 2 โดยกลองตุ้มส่งสัญญาณเพื่อให้ฆ้องฮาดและเครื่องดนตรีอื่น ๆ ในวงเปลี่ยนจังหวะการบรรเลง จากรูปแบบจังหวะที่

กล่าวมาสามารถจำแนกได้เป็น 4 ช่วงในรอบการบรรเลง 1 รอบ โดยกำหนดสัญลักษณ์แทนเสียงการบรรเลง ดังนี้

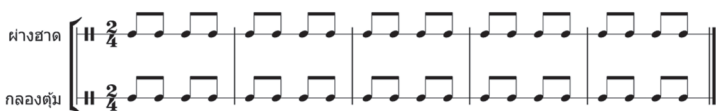
(1) **จังหวะเดิน** เป็นจังหวะการบรรเลงที่มีความเร็วธรรมดาไม่เร่งรีบใช้มีความสม่ำเสมอ มีความถี่ของระยะการปฏิบัติห้องจะ 2 ครั้งตามจังหวะตก ผู้บรรเลงใช้เป็นจังหวะบรรเลงส่วนใหญ่ในขบวนกลองตุ้ม

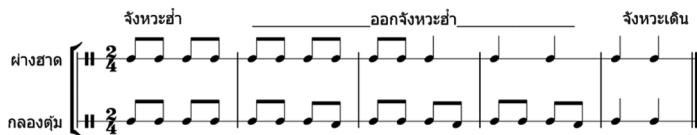
(2) **เข้าจังหวะฮ่ำ** เป็นจังหวะพิเศษเชื่อมต่อระหว่างจังหวะเดิน และจังหวะฮ่ำ โดยกลองตุ้มจะเป็นตัวส่งสัญญาณโดยเปลี่ยนกระสวนจังหวะการบรรเลง และเน้นน้ำหนักของเสียงเพื่อเป็นสัญญาณให้แต่ฟ้างฮาดและเครื่องดนตรีอื่น ๆ ในขบวนกลองตุ้มเปลี่ยนจังหวะเข้าสู่จังหวะฮ่ำ

(3) **จังหวะฮ่ำ** จังหวะฮ่ำ บ้างเรียกว่า “ฮ่ำกลอง” หรือ “ไห่กลอง” มีจังหวะกลองแบบฮึกเหิม รุกเร้า หรือรัวกลอง โดยกลองตุ้มและฟ้างฮาดจะกระชับจังหวะการบรรเลงให้ถี่เป็น 2 เท่าของจังหวะเดิน

(4) ออกจังหวะอำ เป็นจังหวะพิเศษเชื่อมต่อระหว่างจังหวะอำกลับคืนสู่จังหวะเดินดั้งเดิม โดยที่กลองตุ้มจะเป็นตัวส่งสัญญาณเพื่อให้ฆ้องฮาดและเครื่องดนตรีอื่น ๆ เปลี่ยนจังหวะเข้าสู่จังหวะเดิน

จากรูปแบบจังหวะการบรรเลงทั้ง 4 ช่วงนั้นคณะผู้บรรเลงจะบรรเลงไปเรื่อย ๆ โดยที่ไม่ได้มีการจำกัดไม้กลองว่าจะต้องเป็นกี่ไม้ ในแต่ละพื้นที่มีการบรรเลงไม่เท่ากัน ในแต่ละรอบของชุดจังหวะก็มีการบรรเลงอย่างอิสระไม่มีกำหนด แต่ทว่ามีโครงสร้างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คือ มีจังหวะเดิน เข้าจังหวะอำ จังหวะชำ และออกจังหวะชำ ซึ่งในแต่ละคณะที่บรรเลงจะมีลักษณะร่วมกันคือ บรรเลงจังหวะเดินเป็นพื้น และเปลี่ยนเป็นจังหวะอำเมื่อเกิดความสนุกสนานอีกเหิม โดยสัดส่วนของจังหวะอำจะน้อยกว่าจังหวะเดิน คือมีการอำเมื่อต้องการให้ความเข้าใจในหมู่ผู้ร่วมขบวน จุดเชื่อมต่อระหว่างจังหวะเดินและจังหวะอำ นั้นมีการนัดแนะกันในช่วงเข้าจังหวะอำและออกจังหวะชำ โดยนายลำพัน มงคล ชาวบ้านหัวขัวใต้ ตำบลหนองย่างขึ้น บอกว่าประมาณเอาให้ได้ 3 รอบ สัญญาณจึงเปลี่ยนจังหวะแต่ก็เป็นเพียงการประมาณ จากตัวอย่างข้อมูลที่ศึกษาไม่ได้กำหนดตายตัวและการปฏิบัติก็ยืดหยุ่นขึ้นอยู่กับคณะผู้บรรเลงจะใช้ไหวพริบในขณะบรรเลง ส่วนชาวบ้านนางามเหนือ ตำบลนางาม อำเภอเรณูนคร นายณัฐฐาปะนพงษ์ บุญก้อน (2559, สัมภาษณ์) ได้ให้ความเห็นว่า จังหวะการบรรเลงกลองตุ้มทั้ง 4 แบบนั้น อยู่ที่จะออกแบบนัดแนะกันว่าจะให้แต่จังหวะยาวก็ห้องก็ได้ เช่น 8-10 ห้องเพลง เพื่อให้เกิดความพร้อมเพียงในหมู่คณะ แสดงว่าการออกแบบการบรรเลงนั้นไม่กำหนดตายตัวแต่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในการบรรเลง เช่น เมื่อฟ้อนกำลังสนุกสนานมักจะมีการอำกลองหรือการใช้เพื่อปลุกเร้าอารมณ์ในการฟ้อน หากเดินไปเรื่อย ๆ ยังไม่มีการประชุม

สนุกสนานมานักก็จะใช้จังหวะเดิน ในการฟ้อนผู้ไทเรณูนคร เมื่อมีการฟ้อนถึงท่าเชิด (ท่าเจ็ด, ท่าเดินก้อนซี้ไถ) กลองจะบรรเลงจังหวะห้า เพื่อประกอบบอกกับกิริยาการทำท่าเชิดของผู้ฟ้อน เป็นต้น แต่ทั้งหมดมีรูปแบบจังหวะและโครงสร้างรูปแบบจังหวะแต่ละรอบบรรเลงเหมือนกันทั้ง 8 ตำบล ซึ่งสามารถสรุปโครงสร้างของรูปแบบจังหวะได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

จังหวะเดิน	เข้าจังหวะห้า	จังหวะห้า	ออกจังหวะห้า	จังหวะเดิน
------------	---------------	-----------	--------------	------------

ภาพที่ 1.1 แผนภาพแสดงโครงสร้างรูปแบบจังหวะการบรรเลงกลองตุ้มทั้ง 4 รูปแบบจังหวะ

ลักษณะอัตราความเร็ว (Tempo) ในการบรรเลงนั้น ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในขณะบรรเลง และพละกำลังในช่วงเวลาต่าง ๆ ของผู้บรรเลง เช่น กำลังมีการฟ้อน ตะลุมบอนกันอย่างสนุกสนาน ผู้ที่ตีกลองตุ้มก็จะพาจังหวะให้มีความเร็วมากขึ้นและดังขึ้น แต่ในขณะที่เดินเรื่อย ๆ ไปรอบ ๆ หมู่บ้านจะทำจังหวะปานกลางไม่ช้าไม่เร็ว และหากเกิดความเหนื่อยล้าในการบรรเลง ผู้บรรเลงก็จะผ่อนเสียงกลอง คือผ่อนแรงการตี และผ่อนอัตราความเร็วลงไปเพื่อเป็นการพักผ่อน จากการวิจัยพบว่าในพื้นที่การบรรเลงมีอัตราความเร็วน้อยที่สุด คือ 90 bpm มากที่สุด คือ 120 bpm

ข้อเสนอแนะ

กลองตุ้มเป็นวงดนตรีประโคนที่มีความสำคัญทั้งด้านประวัติความเป็นมาและคติความเชื่อที่เกี่ยวข้อง ภายในท้องถิ่นควรมีการจัดส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับจารีตประเพณี ระดมผู้รู้ครูภูมิปัญญาในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการองค์ความรู้เพื่อที่จะส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจในจารีตประเพณีอื่น ๆ และที่อยู่ในบริบทของกลองตุ้ม ซึ่งจะนำมาซึ่งการรู้ถึงคุณค่าของคนตรีประโคนชนิดนี้อันจะนำไปสู่การสืบทอดให้คงอยู่คู่กับผู้คนในชุมชน

อันจะนำมาซึ่งการคงอยู่ของจารีตประเพณีอันดีงามของบ้านเมืองจนนำไปสู่ การท่องเที่ยวทางวิถีชุมชนตามธรรมชาติของระบบจารีตประเพณีในท้องถิ่น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่จะเสนอให้ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือสนใจเกี่ยวกับกลองตุ้ม หรือ ส่วนต่าง ๆ ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้ได้พิจารณา ดังนี้

1) ควรมีการจัดให้มีการอบรมวิธีการบรรเลงวงกลองตุ้มให้เป็นที่แพร่หลาย จัดผู้รู้ในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียงเสวนาแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อ ทำการเรียนการสอนให้แก่ผู้สนใจหรือเยาวชนในชุมชน

2) เมื่อมีเทศกาลงานบุญที่ต้องใช้กลองตุ้ม ควรส่งเสริมให้กลองตุ้มได้มีบทบาท พร้อมทั้งให้คนในชุมชนได้ร่วมมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ มีการจัด กิจกรรมเพื่อเป็นการอนุรักษ์ เช่น จัดการแข่งขันต่าง ๆ เกี่ยวกับกลองตุ้ม การ เสาะกลองตุ้ม การฟ้อนกลองตุ้ม ประกวดขบวนกลองตุ้ม เป็นต้น

3) กลองตุ้มมักมีปัญหาอย่างมาเรื่องความยากลำบากในการแบกหาม ขณะบรรเลง ผู้นำชุมชนควรจัดลูกบ้านผลัดเปลี่ยนกันตีโดยกำหนดเป็นคุ่ม หรือหมู่ชัดเจนเข้าร่วมแล้วจักลำดับสลับกันบรรเลง เช่น 12 คนกลองมี 3 ทาบ ก็ผลัดเปลี่ยนกันทาบครั้ง 2 คนหมุนเวียนกันไปทุกระยะ 500 เมตร หรือคละ กับไปและแต่ละจะจัดลำดับ เป็นต้น แล้วจัดหางบประมาณสนับสนุนเพื่อให้ ผู้อนุรักษ์สืบสานเหล่านี้มีกำลังใจในการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมของชุมชน แขนงนี้เอาไว้

4) ภูมิปัญญาด้านการผลิตกลองตุ้มและผ่างฮาด จากการลงพื้นที่ศึกษา วิจัยไม่พบแหล่งผลิตกลองตุ้มและผ่างฮาดในชุมชน มีเพียงภูมิปัญญาการซ่อม บำรุง ข้อนี้ควรที่จะได้รับการศึกษาวิจัยเพื่อ พัฒนา ส่งเสริม อนุรักษ์ กระจาย ความรู้ให้คงอยู่กับชุมชน เพื่อที่จะสร้างความยั่งยืนของวัฒนธรรมในชุมชนทั้ง ยังสามารถส่งเสริมให้เป็นจุดขายของท้องถิ่นเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอีก ระดับหนึ่งในกรณีมีการส่งเสริมฟื้นฟูด้านการผลิต

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยหวังว่าจะวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นสื่อที่ช่วยให้เข้าใจ

ประวัติและพัฒนาการความเป็นมาของกลองตุ้มในท้องถิ่นเรณูนครในระดับหนึ่ง
อันจะช่วยเพิ่มพูนและเป็นแนวทางให้แก่ผู้ที่สนใจศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม หรือ
จะปรับประยุกต์ใช้เป็นแนวการจัดการเรียนการสอน หรือจัดอบรมสัมมนาเกี่ยว
กับดนตรีหรืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลองตุ้ม องค์ความรู้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
สามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเชื่อมโยงไปถึงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม
ดนตรีของผู้คนในท้องถิ่นลุ่มแม่น้ำโขงในพื้นที่ใกล้เคียงหรือในพื้นที่อื่น ๆ และ
เป็นแนวทางในการต่อยอดขอบเขตการศึกษาให้กว้างขวางครอบคลุมกลุ่ม
สังคม-วัฒนธรรมอื่น ๆ ในภูมิภาคอุษาคเนย์และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไปได้

เอกสารอ้างอิง

- เจริญชัย ชนไพโรจน์. (2529). รายงานการวิจัยเรื่องดนตรีผู้ไท. มหาสารคาม :
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เฉลิม ยงบุญเกิด. (2557). บันทึกว่าด้วยขนบธรรมเนียมประเพณีของเงินละ.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.
- เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. (2557). ประวัติศาสตร์อีสาน. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เจนจิรา เบญจพงศ์. (2555). ดนตรีอุษาคเนย์. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จิราภรณ์ วุฒิพันธุ์. (2535). วิทยานิพนธ์ เรื่อง ฟ้อนผู้ไท ประโยชน์
หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา
(เน้นมนุษยศาสตร์). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรจน์.
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2500). เครื่องดนตรีไทย. กรมศิลปากร. พิมพ์ลักษณ์. พระนคร
- ณรงค์ เขียนทองกุล. (2539). มานุษยดนตรีวิทยา : บ้านบางลำพู วิทยานิพนธ์
หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

- ณรงค์ชัย ปิฎกรัษต์. (2544). **มานุษยดนตรีวิทยา ดนตรีพื้นบ้านภาคใต้**. นครปฐม : วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ณัชชา พันธุ์เจริญ. (2551). **ทฤษฎีดนตรี**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ เกศกะรัต.
- ณัชชา พันธุ์เจริญ. (2553). **สังคีตลักษณ์และการวิเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เกศกะรัต.
- ดำรงราชานุภาพ. (2556). **นิทานโบราณคดี**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ไทยควอลิตีบุ๊กส์ (2006) จำกัด.
- ถวิล ทองสว่างรัตน์. (2527). **ประวัติผู้ไทยและชาวผู้ไทยเมืองเรณูนคร**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศรีอนันต์.
- ประทีป ชุมพล. (2525). **พื้นเวียงวรรณกรรมแห่งการกตัญญู**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อติต.
- ปรีชา พิณทอง. (2495). **ประเพณีโบราณ โดย ปรีชา ปริญญาโน**. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรมออฟเซต.
- ปรีชา พิณทอง. (2532). **สารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ**. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรมออฟเซต.
- ปัญญา รุ่งเรือง. (2546). **หลักมานุษยวิทยาดุริยางควิทยา Foundation of Ethnomusicology เอกสารการสอนรายวิชาดนตรีชาติพันธุ์วิทยา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาดนตรีชาติพันธุ์วิทยา ภาควิชาศิลปนิเทศน์**. กรุงเทพมหานคร : คณะมนุษยศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. (2555). **ตำนาน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.
- พิฑูร มลิวัลย์. (2533). **ลำพระเวส - เทศน์มหาชาติ หรือมหาเวสสันดรชาดก ภาคอีสาน**. กรุงเทพมหานคร : คณะสงฆ์หนวันออก จัดพิมพ์ โดยเสด็จพระราชกุศล ออกพระเมรุพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส.

- รัศมี ชูทรงเดช. (2544). โบราณคดีสมัยไพลสโตซีนในประเทศไทย เอกสาร
ประกอบการสัมมนาวิชาการเรื่อง “พัฒนาการทางโบราณคดี”.
กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.
- วชิรญาณวิเศษ. (2437). **ขี้ไฟ**. 9 (46). 445 - 449
- ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ. (2553). **ฆ้อง-กระดิ่ง-กระพรวน-และฉาบ หลักฐาน
การค้าโลกข้ามสมุทรฉบับเอเชีย ในช่วงศตวรรษที่ 9-17 Gongs,
Bells, and Cymbals : The Archaeological Record in Maritime
Asia from the Ninth to the Seventeenth Centuries by
Arsnio Nicolas. (วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล, บ.ก.)
เพลงดนตรี.**
- ศิริพร จิรวัดน์กุล. (2553). การวิจัยเชิงคุณภาพด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ. 367
กรุงเทพมหานคร : บริษัทวิทยพัฒน์ จำกัด.
- สกลสุภา ทองน้อย. (2553). **เครื่องดนตรีกัมพูชาโบราณ ของ ยน เคียน แก้ว
วีรวรรณ และคณะ. นครปฐม : สำนักพิมพ์วิทยาลัยดุริยางคศิลป์
มหาวิทยาลัยมหิดล.**
- สนอง คลังพระศรี. (2543). **เข้ขี้ไฟถวายเป็นแม่บ่หือ? 1-6. สยามรัฐ
สัปดาห์วิจารณ์.**
- สมศักดิ์ สร้อยระย้า. (2545). **จังหวะ (The Rhythm). กรุงเทพมหานคร :
โอเดียนสโตร์.**
- สวิง บุญจิเม. (2554). **ตำรามรดกอีสาน. อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์มรดกอีสาน.**
- สายันต์ บุญใบ. (2551). **รายงานการวิจัย เรื่องการศึกษาการเล่นลายกลอง
กึ่งสกลนคร. สกลนคร : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.**

- สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ร่วมกับศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย และศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (2527). **เชิดชูเกียรติตินายสาร สาระทัศนายนันท์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- สีลา วีระวงส์. (2535). **ประวัติศาสตร์ลาว (สมหมาย เปรมจิตต์, แปล)**. กรุงเทพมหานคร : พรินท์ติ้งเซ็นเตอร์.
- สุรธรรยา จันทศิริ. (2555). **ทฤษฎีสังคม**. (ม.ป.ป.) : มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2549). **ปลั่งลาวชาวอีสานมาจากไหน?** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2551). **ร้องลำทำเพลงดนตรีและนาฏศิลป์ชาวสยาม**. โครงการเผยแพร่ความรู้สู่. กรุงเทพมหานคร : โครงการเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน. เรือนแก้วการพิมพ์.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2553). **ดนตรีไทยมาจากไหน**. นครปฐม : สำนักพิมพ์วิทยาลัยดุริยางคศิลป์.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2552). **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพงษ์ ลือทองจักร. (2552). **หลักมานุษยวิทยาและหลักสังคมวิทยา**. อุดรธานี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- สุรพล นาถพินธุ. (มกราคม - มิถุนายน 2555). **โบราณวิทยาเรื่องโลหะสำริดในยุคก่อนประวัติศาสตร์ของประเทศไทย**. วารสารดำรงวิชาการ, 1(13), 107 - 132. เข้าถึงได้จาก <http://www.tci-thaijo.org/index.php/damrong/article/view/20775/18040>

- สุรพล นาถพินธุ. (2556). **โบราณวิทยาเรื่องโลหะสำริดในยุคก่อนประวัติศาสตร์ของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : วารสารดำรงวิชาการ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. เข้าถึงได้จาก http://www.damrong-journal.su.ac.th/upload/pdf/51_4.pdf
- สุรศักดิ์ ศรีสำออง. (2545). **ลำดับกษัตริย์ลาว**. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ.
- อคิน รพีพัฒน์. (2551). **วัฒนธรรมคือความหมาย ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- อดิสร ศักดิ์สูง. (2550). **วิธีวิทยากับประวัติศาสตร์ : พื้นฐานการวิจัย**. วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 ตุลาคม 2550 – มีนาคม 2551.
- อนุสรณ์ในงานฉาปนกิจศพนายฮวด ทองโรจน์ (อดีต ส.ส.มหาสารคาม) **ณ เมรุวัดจักรวรรดิราชาวาส. (2512)**. เรื่องพระเชตพนพิมพ์. พระนคร : โรงพิมพ์เลียงเชียงจงเจริญ.
- อัดสำเนาหนังสือรำลึกอดีต ที่ระลึกในงานฉาปนกิจศพ นางบุญมี คำบุศย์ ร้อยเอ็ด (ม.ป.ป.). (ม.ป.ป.).
- อานันท์ นาคคง. (2553). **บทความเส้นทางสายมานุษยวิทยาดนตรีในประเทศไทย ในหนังสือรวมบทความและบทเสวนาจากการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยา ครั้งที่ 9 เสียงของโลก 1 ผู้คนดนตรี ชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- อารมณ สุตใจ. (2514). **เครื่องดนตรีไทย**. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปบัณฑิต (โบราณคดี) คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

คำแนะนำในการเตรียมและส่งต้นฉบับ

วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นวารสารที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และองค์ความรู้จากผลงานวิชาการอื่น ๆ ที่มาจากคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย และนักศึกษา ทั้งจากภายในและภายนอกส่วนงาน

การเตรียมต้นฉบับ

1. พิมพ์ผลงานทางวิชาการควรจัดพิมพ์ด้วย Microsoft Word for Windows หรือ Macintosh บนกระดาษขนาด A4 หนึ่งเดียว ประมาณ 26 บรรทัดต่อ 1 หน้า ใช้อักษร TH Sarabun ขนาดของตัวอักษรเท่ากับ 16 และใส่เลขหน้าตั้งแต่ต้นจนจบบทความ ยกเว้นหน้าแรก จำนวนไม่เกิน 12 หน้า

2. บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่ควรเกิน 1 หน้ากระดาษให้จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ มีความยาวประมาณ 200 คำ จะต้องพิมพ์คำสำคัญในบทคัดย่อภาษาไทย และพิมพ์ Keywords ในบทคัดย่อภาษาอังกฤษของบทความเรื่องนั้นด้วย จำนวนไม่เกิน 5 คำ

3. ใส่ชื่อผู้เขียนทุกคน พร้อมคุณวุฒิสูงสุด ตำแหน่ง และสถานที่ทำงาน เนื้อหาให้จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ ประกอบด้วย บทนำ วิธีการศึกษา ผลการศึกษา สรุปและอภิปรายผล ข้อเสนอแนะ และเอกสารอ้างอิง

5. ถ้ามีรูปภาพ/ตารางประกอบ ควรมีภาพที่ชัดเจน ถ้าเป็นรูปถ่ายควรมีภาพถ่ายจริงแนบมาด้วย

6. การอ้างอิงในเนื้อเรื่องให้ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบนามปี (APA) เมื่อนำเอกสารนั้น ๆ มาเขียนการอ้างอิงแบบนามปี จะต้องนำมาเขียนรายละเอียดเพิ่มเติมในรูปแบบบรรณานุกรมโดยใส่ไว้ที่ “เอกสารอ้างอิง” เสมอ

7. การทำเชิงอรรถอธิบายเนื้อหาในบทความ ให้ใช้ระบบเชิงอรรถท้ายเรื่อง (Endnote) โดยทำเชิงอรรถด้วยเครื่องหมายลำดับเลข (1, 2, 3....)

8. การส่งต้นฉบับให้ส่งเป็น เอกสาร จำนวน 1 ชุด และแผ่นบันทึกข้อมูลจำนวน 1 แผ่น ที่กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล